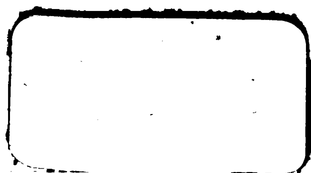

XIV.

XIV.

HUNYADI JÁNOS.

LET- ÉS KORRAJZ.

PÓR ANTALTÓL.

KIADJA A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT

…ván-Társulat ügynökségében
…övész-utcza 11. sz.) kaphatók.

…ÁZI-KÖNYTÁR.

…ársulat Évkönyve 1871-re. Az 1871-diki má… …artott XIX. rendes közgyülés jegyzőkönyve. …rimás megnyitó beszéde. — Ipolyi Arnold kan… alelnök előadása. — Igazgatói jelentés. — …és. — Titkári jelentés. — Ügynökségi jelentés …z adakozásokról és hagyományokról. — Költ… …e. — Védnökség. — Tiszti személyzet. — Igaz… …any. — Tiszteleti tagok. — 8-ad rét 106 lap Pest 1871. füzve. . . . . 30 kr.

II. **Szent István király**. Történelmi tanulmány, irta Pór Antal tanár. — Előszó. I. Sz. István születése. — A kereszténység kezdete Magyarországon. — II. Sz. István fejedelem. — III. Az uj szövetség király és nemzet között. — IV. A nemzeti visszahatás. — V. A sz. István alatt tartott országgyülés. — VI. A nemzet jövőjének záloga. — VII. A müveltség ősi állapota. — VIII. A béke áldásai. — IX. Sz. Imre legendája. — X. Sz. István aggodalmai utóda miatt. — Halála. — Teste ünnepélyes fölvétele.. VIII. 152. lap. Pest, 1871. Füzve . . . . 50 kr.

II. **Földünk helyzete a mindenségben**. Irta Zádori János. 1. §. A kérdés mivolta. 2. §. A hittan álláspontja. 3. §. A »physica sacra« föladata. 4. § Csillagászati tények. 5. §. Megállható csillagászati gyanitások. 6. § Az égi testek lakhatósága. 7. §. A lakhatóság minősége. 8. §. Az égi testek krónikus és tellurikus különbözősége. 9. §. Az anyag befolyása a szellemre. 10. §. Az ember helye a természetben. 11. §. Fejtegetési kisérletek. 12. §. Földünk nem hittani középpontja a mindenségnek. 13. §. Befejezés. 70 lap Pest. 1871. Füzve . . 30 kr.

IV. **IX. Pius pápa**. Életirati vázlat különös tekintettel Isten földi országának terjesztésében tanusitott tevékenységére. Irta Bergmann József. A pesti m. kir. egyetem hittani kara által koszoruzott pályairat. 70. lap. Pest 1871 füzve . . . . . . , ... 30 kr.

V. **Jó tanácsok** népünk anyagi és szellemi jóllétének előmozditására. Közlik Székhalmi Sz. és E. A. G. Előszó I. A viz és lég befolyása jólétünkre. II. A mesterséges italokról. III. Az eledelekről. IV. Az étkezésről és fütésről. V. A ruházatról, a divatos életről, a mérsékeltségről s a józan élet egyéb kellékeiről. V. A családi élet, a családatya és anya tiszte, házi rend- és józan nevelésről s a szellemi képződés eszközeiről. 148 lap. Pest, 1872. füzve. , ... 50 kr.

VI. **Messiás I—X Ének**. Klopstock után Tárkányi. Előszó Toldy Ferencz bevezető beszéde a Kisfaludy-Társaság 1868. évi márczius 18-ki ülésén. Tárkányi székfoglalója ugyanazon társaságnál ugyanakkor. — Tárgymutató — I—X. Ének. XXX. II. 292. lap. Pest, 1872. füzve . . . . 1 frt.

HUNYADI JÁNOS.

HÁZI KÖNYVTÁR.

XIV.

HUNYADI JÁNOS.

ÉLET- ÉS KORRAJZ.

IRTA

PÓR ANTAL.

BUDAPEST.
KIADJA A SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT.
1873.

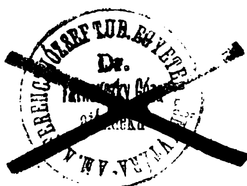
HUNYADI JÁNOS.

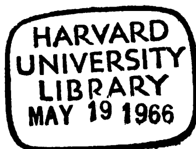
ÉLET- ÉS KORRAJZ

IRTA

PÓR ANTAL.

BUDAPEST.
KIADJA A SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT.
1873.

Budapest, 1873 Az Athenaeum nyomdájából.

ELŐSZÓ.

Gyermekkoromban az esztergami, épülő basilika körül játszadozván, nem ritkán ért a szerencse, hogy Kopácsy József primást kisérhetém szemleutjában az épités körül. Ilyenkor kegyesen enyelgett a jelesemlékű főpap a gyermekkel, leereszkedőleg magyarázgata egyet-mást. »Ide — a szentély küszöbére mutatva mondá egy izben — Pázmány Péter és Hunyadi János szobrai jőnek fehér márványból.« És mintha elárultam volna, hogy e neveket most hallom először, sok szépet beszéle a hősről. Szivem föllángolt...

Kopácsyt a halál akadályozá terve kivitelében; a két nagy magyar carrarai szobra

jobb időkre haladt; de ha t. olvasóm megelégszik a szerény vázlattal, melyet nagy művészek, Teleky József, Szalay László, Horváth Mihály és mások, remek müvei után másolék: ime, szeretettel nyujtom azt.

Esztergam, 1872. október 18.

A szerző.

TARTALOM.

I.

Korrajz. A szomorú idők Nagy-Lajos fényes uralma után. — A törökök felviruló hatalma. — I. Murád. — Bajezid. — Timur-lenk. — I. Mohamed. — II. Murád. — A kath. egyház. — A bázeli és ferrárai zsinat. — Német-birodalom. — A husszitȧk. — III. Fridrik. — A franczia és angol örökösödési háború; belviszályok. — Az olasz államok: Róma, Nápoly, Flórencz, Miláno, Genua, Velencze. — A keleti birodalom.

Azon kor, melyben hősünknek, Hunyadi Jánosnak működése megindul, sivár és kietlen; a hanyatlásnak kora nemcsak édes hazánkra, de szinte egész Európára nézve.

Nagy-Lajos uralkodása alatt zenithjét érte volt el a magyar birodalom. Határai a balti tengertől az Adriáig s innét a Feketetengerig terjedtek. A magyar és lengyel koronákat fején egyesitvén, a nagy király ura volt Raguzának, Dalmátiának, Horvát-, Tót-, Bosnyák-, Rácz- és Bolgárországnak, valamint Erdély-, a Havasalföld-, Moldva-, Galicia- és Lodomériának is; mely roppant terjedelmeért méltán nevezték hazánkat archiregnumnak, vagyis főkirályságnak, noha e nevét, még inkább kiérdemelte Lajos európai hire és tekintélye.

És ezen nagysággal — a mi ritka eset, — a népek boldogsága karöltve járt. Lajos négy évtizedes országlása negyvenéves áldás volt a szép magyar földön. Uralkodott a rend, gyarapodott a vallás és erény, élénkült az ipar és kereskedés, föllendült a művészet és tudomány, és ezek nyomán a jólét oly mérvben terjedt, hogy dicső királya nevét még Mátyásé sem volt képes elfeledtetni az ősz magyarral.

Hanem midőn sirba szálla, vége volt a nagy napoknak, mint midőn a nap lenyugszik, csakhamar eltűnedeznek az égről aranyos sugarai.

Lengyelország legelőbb oldotta meg a köteléket, mely Magyarországhoz kapcsolá, nem Máriát, de Hedviget választván atyja utódjáúl. S az anya-királyné, Erzsébet, nehogy e királyságot mind a két leánya elveszitse, kénytelen volt Hedviget átadni a lengyeleknek, kik őt a lithván Jagelló Ulászlóval házasiták össze, föntartván Mária örökösödését huga magtalan halála esetére. Azonban Ulászló Hedvignek 1399-ben történt magtalan halála után sem akart Lengyelországról lemondani, sőt Galiciát és Lodomériát, azaz Veres-Oroszországot is fegyverrel csatolá vissza Lengyelországhoz.

Példáját ama véres zavargások idején, melynek árnyékában királygyilkolások fogamzottak, az aldunai tartományok követék.

E tartományok többnyire laza viszonyban állottak az anyaországhoz. Királyainknak nem sikerült az aldunamenti népek érdekét hazánk sorsával egygyé olvasztani, s e népekben rokonszenvet kelteni a magyar korona uralma iránt. Lajos is, miután e tarto-

mányokat, melyek az Árpádház magvaszakadtával beállított zavaros korban az országtól elszakadtak vala, ujra meghódoltatá, csak azok vajdáit és fejedelmeit ügyekezett kedvezései, vagy ha sikeresebbnek vélte, fenyegetései által, személye iránt hűségre és ragaszkodásra birni. Ámde ezen gáncsolandó politika hamar megtermé fanyar gyümölcseit.

Tvartko, bosnyák bán, kinek mint hitvese közel rokonának, Lajos megengedte, hogy királyi czimmel élhessen, volt az első, ki az elszakadásra nemcsak példát mutatott, hanem Horvát- és Dalmátiában is szitotta a lázadás tüzét. Horvátországban csakugyan lángra is gyult az, Dalmátia pedig, az egy Zárát kivéve, meghódolt a bosnya királynak.

Bolgárországban a török fészkelte meg magát, mi közben a moldvai és havasalföldi vajdák szintén fölmondották a magyar királynak az engedelmességet, és hol lengyel, hol török fönhatóság alá adták magokat.

És ez éremnek visszája is hasonnyomatú volt: a külkudarcznak megfelelt belnyomor. Mert Zsigmond jánus-arczu uralkodásának jobbik fele sem tartozik az ország történetének fényszakai közé.

Noha az éretlen, lenge, szószegő és jellemtelenségében kegyetlen ifjúból a siklósi fogság s az érettebb kor jóindulatú, szorgalmas és némelyekben ügyes fejedelmet képezett; jellemének alapvonásait átalakítani tapasztalás és szenvedés képesek nem valának. Tékozló volt vénségében is, és elzálogositott, amint lehetett, magáét és másét csakugy, mint ifju

korában; nézeteiben habozó, terveiben és vállalataiban ide s tova kapkodó maradt mindvégig; s a féktelen élvvágy el nem hagyta aggkorát sem. Ha hozzá vetjük, hogy hadviselésében sem volt a szerencse kegyencze, nem csodálkozhatunk, ha a nemzet soha sem birt valódi tisztelettel, őszinte szeretettel iránta viseltetní. A főbaj végre, és számos bajnak kútforrása abban állott, hogy a hatalmaskodó oligarchia féktelenségeit zabolázni képes nem volt. A »rabló nagyok« királyra, törvény- és szeméremre mit sem adva, viszályt-viszályra szitottak egymás ellen, mint ellenséges felek, hadat indítva, rablóváraikat szaporíták, hogy kihágásaikat biztosabban folytathassák. S míg ekképen a köznyomort előidézték, más részről az ország harczi erejét bénitották meg. Pedig a hazának ritkán volt oly mértékben szüksége hadi erejére, mint e korban.

Ugyanis, a törökök, ezen katonailag szervezett, vitéz nép, mely rohamos gyorsasággal terjeszkedett Közép-Ázsiától Afrika sivatagjaig, csakhamar utat lelt Európába is, és 1357-ben megtelepedvén Gallipoliban, a kulcs Európához, mint Hammer-Purgstal mondja, kezébe került. A byzanti birodalom ez gazdag városának elfoglalásával nyitva volt az minden irányban Thrácia elfoglalására. A belvisz lyok által bénult keleti roskatag császárság gyá népei hasztalan erőlködének a népvándorlás em utolsó hullámai ellen gátat rakni: áradatként terje az a Hémus-félszigeten fölfelé, mignem a minden dalról körülhullámzott és alávájt Konstantinápoly összedőlt.

Már I. Murád Drinápolyban ütötte föl székhelyét; Szerbia és Bulgária fejedelmeit fölségének elismerésére s adófizetésre kényszerítette; az ozmanok győzelmi zászlait Albánia hegyein azonképen mint a Duna partjain lobogtatá. Filippopoli is elesett 1362-ben.

Szerb- és Bolgárország fejedelmei, kelletlenül viselék az ozmán igát; mig tehát Murád minden erejével Ázsiában vala foglalatos, az Alduna nemzeteivel elszakadásra szövetkeztek. A bosnyák király, az oláh vajda, Albánia és Herczegovina fejedelmei férfiasan kiállíták segélycsapataikat azon állitólag 200,000 emberhez, kik 1389-ben a Rigómezőn, Kossován gyülekeztek össze. Noha e haderő csaknem ötszörakkora volt, mint Murádé, Bajezidnak, a trónörökösnek hősiessége megforditá a keresztények felé hajló győzelmet. Mint a »villám« csapdosott le érczbuzogányával a nehéz vértjei miatt tehetetlen szerb lovasságra; példáját követék a többi vezérek, s a halomra vert tömeg fölött kierőszakolák a véres diadalt. A sürün födött csatasikon ott hevertek a szultán és szerb despota hullái.

Bajezid (1389—1403.) az ütközet terén foglalá el atyja trónját. A hadi foglyok töméntelen számából szigorral kikövetelte a maga ötödét, hogy a legizmosabb és legépebb keresztény gyermekeket az izlamban neveltetvén, a haddöntő janicsárok seregét öregbítse. Kétségtelen jele a délkeleti Európa egyházi és politikai ziláltságának, s viszont a mohamedanismus erőteljes fölvirulásának, hogy a keresztény foglyok hazájokat és vallásukat könnyen el-

feledve, renegát vakbuzgalommal lettek legyőzőik legsikeresb eszközei.

A békében, mely e hadjáratot befejezé, Szerbia alig menté meg önállóságának látszatát; Havas-Alföld adófizetőjévé lőn a szultánnak; Bolgárország pedig tényleg bekebeleztetett a török birodalomba.

Bajezid aztán lecsillapitván az ázsiai zavarokat, azon követeléssel lépett föl Mánuel görög császár irányában, hogy a Konstantinápolyban megtelepült vagy csak tartózkodó mozlimek számára külön kadi (biró) rendeltessék; s ezen visszautasitott követelését a nevezett főváros első ostromlásával akarta kierőszakolni. Azonban értésére esvén, hogy Zsigmond magyar király sereggel indula ellene, fölhagyott az ostrommal.

Bolgárországra t. i., mióta Nagy-Lajos meghóditá, a magyar korona tartott igényt. Zsigmond tehát követséget intézett a szultánhoz, igényeit támogatandó. Tán csak kémlelni volt tulajdonképen czélja, mert különben is tudhatá, hogy egy hóditó fiatal hatalom nem ereszti vissza hóditmányait. Bajezid csakugyan tagadó választ ada, mire Zsigmond komolyabban kezdett foglalkodni egy nagyobb hadjárat tervével. Szövetséget kötött II. Mánuel császárral, és fölszólitotta a franczia, burgund s több más küludvart egy közös s általános hadjáratra a török ellen. E fölhivásnak fényes eredménye volt, mert a franczia keresztes had, számszerint 10—12 ezer ember, Fülöp burgundi herczeg elsőszülöttének, János neversi grófnak, Fülöp és Henrik bari herczegnek és Jakab lamarchei grófnak vezérlete alatt se-

gitségül sietett. Velük a connétable, Fülöp eui gróf, Baucicault tábornok, Viennei János tengernagy, De Coucy és Guy de la Tremouille herczeg. A francziákhoz utjokban Ruprecht pfalzgróf és a nürnbergi Fridrik gróf alatt több ezer sváb és bajor fegyveres, a sz. János és Német-Rend vitézei közől azok nagy mestereivel, Hohenzollern VI. Fridrikkel és Naillac Filiberttel szintén számos lovag csatlakozott.

Ezeken kivül még angol, olasz, lengyel és cseh vitézek is számosan fölajánlották magokat a keresztény ség ügyének. Az 1396. nyár végén Zsigmond mintegy hetven-nyolczvan ezernyi haddal állott az Al-Dunánál.

Tudjuk mindnyájan, hogy e szép sereg, mely lándzsaederejével még a leroskadó eget is fölfogni vállalkozék, mily siralmas véget ért szept. 28-án N i k á p o l y n á l.

Bajezid 120,000 emberrel érkezék Konstantinápoly alól, hogy az ostromlott Nikápolyt fölszabaditsa. Zsigmond, a török csatákban jártasabb levén, tanácslá ugyan, hogy a söpredék török előhad visszaüzésére a szerb és oláh gyalogság elegendő, s hogy a francziáknak a szpahik- és janicsárokkal illik megmérkőzniök : a tüzes franczia lovagok semmikép sem akartak tágitani az első támadás dicsőségétől. Csakugyan áttörték hevökben nemcsak az első csatasort a janicsárokat, hanem a török lovasság zömét is; azonban utána robogtatván a futamló spahiknak, a dombok mögött rejtező 40,000 válogatott tartaléklovasra bukkannak, kik közt Bajezid is ott volt. Ekkor túlszárnyalá a könnyü ozmán lovasság a pánczélos ke-

resztény lovagokat, kik a több órai csata folytában kifáradtak, és borzasztó mészárlást tőn közöttük.

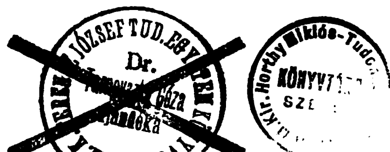
A nikápolyi győzelem után Bajezid folytatá hóditásait. Mig vezérei által kis-ázsiai birodalmát az Euphratesig s a Fekete-tenger felé kiterjeszté, önmaga Görögország ellen indult. Thesszálián keresztül elfoglalta Hellászt, bevette Athent s az Iszthmusig hatolt. Majd megfordulván, Konstantinápolyt fenyegeté végveszélylyel, midőn a keletről érkező uj zivatar, a mongolok, megakasztták a török hatalom terjedését Európában.

A béna Timur legyőzvén Khorozán és az Oxuson túli birodalmak urait, Bokharában, Szamarkand városába tette székhelyét, honnét a világ minden tájéka felé folytatta hóditásait. Elfoglalta Perzsiát, elpusztitotta Oroszországot, és csapatai délen a Fekete-tengerig kalandoztak. Továbbá hatalma alá kerité Indiát, annak fővárosát Delhit, ottléte szörnyű emlékeül szintén porig rombolta. Elszáguldott a Ganges forrásáig; majd ismét visszatérvén, tömérdek kincseivel Szamarkandba, innét Sziriába intézett hadjáratot, Damaskust elhamvasztá, Bagdadot megsemmisité. Bajezidnek alig volt ideje Konstantinápoly ostromzárlatáról hirtelen összegyüjtött seregét Ázsiába átvinni, hol Timur nem kevesebbet kivánt tőle, hanem hogy a törököktől elüzött kisázsiai fejedelmek visszahelyeztessenek, és őt, Timurt, az összes ozman birodalom főszultánjának kikiáltsák. Nyolczszászezer emberrel jelent meg az anguri mezőn, hogy ez óhajtásának nyomatékot kölcsönözzön. Julius 20-án 1402-ben volt az ütközet, melybe

Bajezid csak 90,000 embert vezethetétt. Kimenetéléről csak annyit, hogy a szultán csatát, szabadságát, kevéssel utóbb életét vesztette.

Az anguri csata után szinte husz évig békét hagytak a törökök Európának. A keleti birodalom éledezni kezdett azon anarchicus viszályok alatt, melyeket Bajezid fiai egymás közt űztek. Az ezen viszályokból győzelmesen felülkerülő I. Mohamed (1413—1421.) pedig nemesérzelmű és fejedelmi erényekkel ékeskedő férfiú volt, ki nem fegyverei élével, hanem igazság, belátás, kegyesség, okos engedékenység által nyerte meg alattvalói szeretetét, és biztositotta magát ingadozó trónján. Mánuel császárral, ki segélyére volt atyai örökének elnyerésében, továbbá a szerb, oláh, bolgár és achájai fejedelmekkel békét és barátságot tartott elannyira, hogy végrendeletében a byzanti császárt kérte föl kisebb gyermekei gyámjául. E bölcs politika annál nagyobb hasznára vált, mert uralmának legveszélyesb ellenesei, a karamáni és szmyrnai fejedelemmel sikra kelle szállnia. Volt neki háboruja Velenczével is, de hajóhada csatát vesztvén Kallipolisnál, csakhamar meggyőződék, hogy még nem érkezett meg ideje, midőn az ozmanok Európa első tengeri hatalmával a vizen sikeresen megmérkőzhetnek.

Mohamed utódja II. Murád (1421—1451.) volt. Mánuel és fia, Palaelogus II. János sürgették, hogy ifjabb fivérei atyjok rendelkezése szerint nekik nevelés végett átadassanak. De Murád háboruval felelt, és 1422. junius 10. megjelent Konstantinápoly kapuinál, a főváros harmadik ostromlását

megkisérlendő. Odarendelé a seikhet is, hogy — mint valaha Józua — imádsággal döntse le a város korhadt falait. A törökök kezdetleges ostromgépeit tekintve, a legkényelmesebb várfoglalási mód ez lett volna. De minthogy e kisérlet a kivánt sikert nem eredményezé, elég ügyetlenül vezetett ostromhoz kellett látniok. A görögök azonban kétségbeesetten tarták magokat, s visszaverék a támadást, mire Murád rögtön elvonult a falak alól.

E takarodónak a pártütés volt oka, melyet testvére Musztafa keltett Ázsiában. Míg e lázadás elfojtaték, addig — egy év alatt — habár békében, de a visszatérő ostrom miatt, folytonos remegésben élt Konstantinápoly. Elaggott népek erőfeszités szülte sikerből nem uj lelkesedést merítenek, hanem kimerültséget éreznek. A görögök is igen lealacsonyitó szerződés árán igyekeztek az uj erőfeszítéstől menekülni. A Propontis és Feketetenger partvidékét átengedték a töröknek, uralmokról Lyszimachiában s a Strymon mellékén fekvő városokban lemondottak, és 30,000 arany évi adót fizetni igérkeztek. Ettől fogva a byzanti birodalom szinte csak fővárosa határára szoritkozott. II. Murád pedig a velenczei birtokokra veté vészteljes tekintetét.

Mig Velencze szakadatlanul keletnek, az ozmánság pedig nyugatnak tartott, addig az európai államélet fejlődési történetében sz. Márk oroszlána s a félhold meg nem férhettek. Két ellentétes sark valának, melyek évek hosszu során törekedtek összeérni, hogy egymást annál nagyobb erővel taszítsák el.

Alig végzett II. Murád a byzantiakkal, midőn tengeri hada gyöngeségének tudatában a szárazon kivánta megsebezni olasz ellenfelét. Thesszália helytartóját küldé vagy 25,000 emberrel a Peloponnezusra, hogy Velencze ottani birtokát megtámadja. A velenczeiek viszont a tengeren támadák meg ellenfelöket, Kallipolis ellen fordulván, mert itt ápolák az ozmánok gyönge tengeri erejöket. Azonban míg a Pelops félszigeten diadalmasan hordák a félholdat, Kallipolisszal nem boldogult az oroszlán; sőt a törökök Szalonichit is elragadák az olaszoktól, mely Drinápoly után a legfontosabb foglalásuk volt Európában, a Levante-kereskedésnek válván csakhamar főpontjává.

(Murád Magyarországon viselt dolgairól alább bővebben.)

A vitéz és katonailag szervezett török állammal szemközt a többi Európa a teljes ziláltság képét tünteti elénk, mely az ozman támadó politikával szemben is zsibbasztá.

Lássuk az európai nevezetesb államok viszonyait egyenkint.

Az egyház alig menekült ki azon viszás helyzetből, hogy három pápa állott egyszerre élén, ujból ismét két táborra szakadt. Míg fele a bázeli zsinatnak hódolt, addig IV. Jenő pápa föloszlatottnak nyilvánitá a püspökök- és egyháztudósoknak e korlátot nem ismerő gyülekezetét, és a velencziek oltalma alatt Ferrarába hivott egybe uj zsinatot. A bázeli atyák ennek folytán a pápát szakadárságról vádolván és fölfüggesztvén (1438. jan.), a ferrarai zsinatot nem

ismerték el egyetemesnek, tagjait saját itélőszékök elé idézék, s Jenőt javíthatlan konokságban elmarasztalák. A pápa viszont és a ferraraiak semmiseknek nyilatkoztaták a bázeli zsinat végzéseit; kiátkozák azokat, kik netán a bázeli gyülekezetet egyetemesnek ismernék el; fölszólíták Bázel hatóságát, üzzék ki kebelökből az ott tanácskozó atyákat; megtilták a lakosoknak, hogy ételt nyujtsanak vendégeiknek.

Ily viszonyok közt a keresztény közönség azt sem tudta, hova tartozik, mely oldalon van az igazság. A német birodalmi gyülés és fejedelmek hasztalan igyekeztek az ellentétes feleket kiegyeztetni, s elvégre, hogy legfeltünőbb példáját nyujtsák a kedélyeket elfogó határozatlanságnak, a pápa és zsinat közötti viszonyokban semlegességet fogadtak 1439. Mig az élelmes francziák mindkét oldalról hasznot huzván, a bourgesi pragmatica sanctioban (1438) alapját vetették meg azon egyházi önállóságuknak, mely utóbb a gallicanismusban nyerte éles kifejezését.

A bázeli zsinat pedig, az Alpesektől nyugat- és éjszak felé elismerésre találván, haladt tovább a rohamos lejtőn.

Már 1439. áprilisben megindítá a vitákat Jenő pápa elitélése fölött, eretnekségről vádolván őt, mert az általános zsinat tekintélyét elismerni vonakodik. Juniusig tartott a pör, melyben az olaszok és spanyolok szenvedélyesen kikeltek a pápaellenes németek és francziák ellen. Juniusban elitélték a pápát, és letételét elhatározták. Az erről kibocsátott okmányban a canoni büntetések terhe alatt tiltatik meg

az összes kereszténységnek Jenőt pápául elismerni és neki engedelmeskedni. Néhány hónap telt el azonban, míg új pápaválasztáshoz láttak a bázeliak, miközben a német választó fejedelmek semlegességi határozatukat Frankfurtban megnyiták. Uj pápául VIII. Amadé savoyai gróf szemeltetett ki; ez 1434-ben neje halálával átadta volt fiának a kormányt és Rippaille-ba, a genfi tó partjára vonult vissza, hol imádság és szent elmélkedések közt kivánta eltölteni élte hátralevő napjait. A reá esett választást elfogadván, 1440. julius 2-án Bázelbe vonult és V. Bódog név alatt négy promotióban harminczkilencz bibornokot nevezett ki.

Ezzel az egyházi szakadás, ezen legszomorúbb társadalmi állapot betetőzését nyerte.

A szakadozott Németbirodalmat szinte két évtizeden keresztül folytonos izgatottságban tartotta a husszita háború. Zsigmond roppant birodalmának összes népeivel ötször indult a lázadó »kelyhesek« ellen; és mindannyiszor rémülve értesült a kath. Európa, hogy vértes lovagjaik ezreiből álló, ágyukkal és lőfegyverekkel ellátott gyönyörü seregeit a rendesen kisebb számú pórtömeg a szó szoros értelmében agyoncsépelte, ha ugyan azok a vak Ziska jöttének hirére már meg nem futottak.

Ziska nagy mértékben birta a sajátságokat, melyek nagy átalakulásoknál a helyzet urává teszik a férfiút : a határozottságot, lélekjelenlétet, kimélytelenséget, vas szigort, pompáról és tobzódásról lemondó egyszerűséget és józanságot. Az ókor nagy hadvezéreivel, a macedoni Fülöppel, a pun Hanni-

ballal, a romai Sertoriussal, valamint az ujkor jeles hadászaival, az angol Nelsonnal és orosz Kutusowval nemcsak a félszemüségben, hanem a hadvezéri lángészben is osztozott. Csapatai nehezen fékezhető tömegekből, többnyire durva parasztokból állottak, kiket nagy szelleme fékezni, fegyelmezni és diadalról diadalra vezérelni tudott.

Halála után még évekig föntartá magát a pártokra szakadt csehekben az ő szelleme, mely veszély idején egyesité a különféle eretnek-árnyalatokat, mig végre a bázeli zsinat küldötteinek sikerült engedmények által merev szakadást idézni elő a mérsékeltek és szélsők közt, kik most egymás ellen sikra kelvén, Zsigmond jóslatát valósíták, és önmagokat tevék tönkre. De mindennek daczára sokba került, míg Zsigmondot Prágában elfogadák (1436.), holott a törvényes rend és béke ekkor sem tért vissza maradólag.

II. Albert jóakaratú kormánya annyira rövid, elfoglaltsága Cseh- és Megyarországgal oly tetemes volt, hogy uralkodásának egyéb nyomát azon szánalmon kivül, mely kora kimulásán a társadalom minden rétegében nyilvánult, nem találjuk. Utóda pedig oly kevéssé volt alkalmas a német birodalom zilált viszonyait rendezni, mint a német császárok közől egyik sem. III. Fridrik annyira kisszerű ember vala, hogy házi ügyei tulontúl elfoglalák; a birodalmi ügyekre hatni pedig nyugalomáhitó természete nem birt. Igy történt, hogy a német császári méltóság elvesztě minden reális értékét, s a császár jóformán

csak névleges feje maradt azon államszövetségnek, mely magát német birodalomnak nevezé.

Francziaországot és Angliát az úgynevezett örökösödési háboru, mely 1339-től 1453-ig tartott, és fölváltva hol az angoloknak, hol a francziáknak szolgáltatott előnyöket, többszörösen kimerítette, elszegényítette mind a két országot.

Miután IV. Károlylyal a Capetek egyenes férfiága kihalt, a trónon III. Fülöp negyedik unokája következék, VI. Fülöp néven, kivel a róla nevezett Valois-család idősb ága került a trónra. Hanem Izabella angol királyné a három utolsó Capet nővére is előállt igényeivel, fiának III. Eduard angol királynak követelvén a franczia koronát. Ez szolgáltatott okot a százados háborúra. Eleinte az angolok győztek, sorra diadalmaskodtak az udvari viszályokat a táborba átjátszó francziákon, s elfoglalták éjszaki és közép Francziaországot mindnem egészen úgy, hogy az uj király, VII. Károly (1422—1461.) Rheimsbe nem mehetett, hogy magát királylyá kenethesse. Az orleansi szüz föllépte (1429.) fordított a koczkán; az angolok nyomról-nyomra kiszorulának a franczia földről, és végre az egy Calaist birták csak megtartani, mintegy jogczimül a franczia koronára. A háboru megszünt alaki békekötés nélkül, mert Angolországban a fehér- és vörös-rózsa közötti harcz tört vala ki.

E harczi lármának közepette megakadt Francziaország politikai átalakulásának nagy müve. Erőszak és önkény léptek a törvényes viszonyok helyébe, hogy tönkre tegyék a birodalom jólétét. A Valois-k ural-

kodása kezdetén már meg volt ugyan vetve alapja annak, miszerint a franczia államban a hűbériség megtörésével az egyeduralom ténynyé váljék, s a franczia nép egy nemzetté olvadjon össze. A királyságnak volt már annyi fekvő, közvetlen birtoka, hogy hűbéresei anyagi hatalmától nem kellett tartania, és most annyival kevésbbé, mert a rendes hadsereg elemeit a nagy háboru után megtartotta VII. Károly. De azért maradt a dölyfös főnemesség és a városok hatalmának megfékezésében még annyi munka végzendő, a háboru által ejtett sebek orvoslására annyi teendő, hogy Francziaország Európa, névszerint a kelet-déli Európa ügyeire, befolyással nem birhatott, a keresztény müveltséget fenyegető török veszély elháritására hathatósan közre nem működhetett.

Olaszországban mindaddig, míg a kölcsönös féltékenység és vetélkedés az egyesülést a fölébredt nemzetiségi alapon lehetlenné téve, külsegély után tekingetének körül. Az elkeseredés, melyet a ghibellinek (németek) uralma szült, az ellenzéket a guelfeket) a francziák karjaiba kergette. Hanem a francziák növekvő befolyása csakhamar veszélyesnek mutatkozék az olasz önállóságra nézve a romai német császárság beavatkozásánál : innét a folytonosan megújuló harczok a guelfek és ghibellinek közt, melyek azonban egészen más szinezetet nyernek azóta, hogy Olaszország hatalmasb államai, fölényre törekszenek. Maradó túlsúlyt, ily viszonyok közt biztosítani maga részére, sem Franczia-, sem Németországnak nem sikerült ugyan, hanem ép oly kevéssé birta valamely belföldi állam az olasz nemzetet egyesiteni,

mert az egyes államok természeti viszonyaiknál fogva különböző politikát űztek.

R o m á b a n, Itália központjában, hol a pápa előbb az idegenek foglalási viszketege ellenében, az egyházállam önállóságát megalapitandó és föntartandó, a közös haza földarabolását istápolá : most midőn az avignoni számkivetés alkalmából a föllángoló nemzeti öntudat az olasz egységet hangoztatá, (Dante, Petrarca, Cola Rienci) a Romába visszatért szent-szék ezen nagyszerű terv valósítása iránt, természetesen Roma főnöksége alatt, nem volt idegen.

N á p o l y, a pillanat élvezetéhez forduló népnek, a »dolce far niente« jelszónak hazája türelmes egykedvüséggel tűrte az idegenek jármát. A franczia Anjouk feltörekvő fejedelmi háza pedig örökségek és hódítások által igyekvék saját fényét emelni. Hanem több ágra szakadván, családi viszályok és trónvillongások gátolák főczéljának, egész Olaszország elfoglalásának elérésében, mire saját népe s országa természeti viszonyaival mitsem törődve, csak öndicsőségét növelendő törekedett.

Középen, az Arno gyönyörű és gazdag völgyében virágzék F l ó r e n cz, és benne a talaj bőségével s a tenger közelségével megáldott, erőteljes polgárság, mely miután uralmát a szomszéd vidék fölött biztosítá, mindenek előtt a béke föntartására törekedett. Csak ideiglenesen, hogy önállóságát a német császárok régibb igényei ellenében oltalmazza, állott az Anjou-ház guelf hódítási terveihez. A Medici-ház főnöksége mind világosabban kitünt, a florenczi állam

főfeladata, t. i. az egyensúly fentartása az olasz egyeduralomra törekvő, hatalmasabb államok közt.

Milano, az éjszak-italiai áldott alföldnek fővárosa, megerősödvén, a küzdelemben az Alpeseken átkelő német uralommal, és e küzdelem közepett mindinkább fölvirágozván, hasznára fordítá a német császárok hatalmi sülyedését, és egy császári adományozásra támaszkodva az éjszaki Itália fölött fölényt követelt és gyakorolt, és e tulsúlylyal fenyegeté az egész olasz félszigetet.

Génua, mely lejtősen terjeszkedik a havasok aljától a liguri öbölig, a Középtenger e nyugati szivkamrájáig, helyzeténél fogva inkább a tengeri kereskedelemre volt utalva, és a két szomszéd sziget, Corsica és Sardinia gyarmatosításával foglalkozék inkább hogysem Itália hódítására gondolt volna. Hisz önállóságának is kárát vallotta Milanóval vagy Francziaországgal szemben, ha a tengeren tartósabb fölényre szert tennie sikerült.

Velencze ellenben, az adriai tenger éjszaki szélén és a földközi tenger keleti szivkamrájában, mindig megőrizve függetlenségét azon erélylyel, melyet a szomszéd szirtmarti kalózokkal küzdvén, elsajátított. Föladatának tudatában, hogy a keleti és nyugati kereskedés közvetítője legyen, nem törekedett hegemoniára Olaszországban, hanem igenis arra, hogy az egyensúly az olasz előbbkelő államok közt föntartassék. Szemét a bomladozó görög birodalomra vetette, s ezt szétrombolandó, a törökkel vetélkedett. Az Archipelagus legnagyobb szigeteit: Cyprust, Candiát és Negropontét elfoglalá; ezeken három tengeri

királyságot alapitott, melyek hübéri viszonyban álltak hozzája, a középtenger úrnőjéhez. Most India kincseivel telt hajók vitorláztak az Adria királynőjének öbleibe. A dús Velenczében pompás paloták emelkedtek, melyeken ma, az elhagyatottság szegény korában, fölismeri az utas, hogy India és Levante, Egyiptom és Dél-Európa drágaságai itt gyültek halomra. Még ott játszik a szél magas árboczokon, a nagyszerű dogepalota és a fölséges Márktemplom előtt, a három tengeri királyság zászlóival regélvén Velencze hajdani dicsőségéről.

Történelmünk korában, a XV. század első felében a világ első kereskedelmi és tengeri állama Velencze volt. Hatalmának tetőpontját érte el, honnét nemcsak az anyagiság karjába hullott lakosainak szelleme, hanem az időviszonyok, a középkor végére kifejlett nagyszerű események, milyenek Konstantinápoly eleste, Amerika fölfödöztetése, a Jóreménység fokának körülhajózása, rohanó gyorsasággal sülyezték le a fönhéjázó tengeri királynő koronáját. — Velenczével még többször találkozunk.

A keleti birodalom hanyatlásáról röviden kivánok itt szólani : amennyire korrajzunk keretébe esik, lesz róla emlékezés tüzetesben.

A történelemnek nincsenek szomorúbb lapjai, mint melyek a byzanti császárság eseményeiről tanuskodnak. A chinaiak évkönyvei a szellemtelenség és rabszolgaság képét tárván elénk, csömörletesek, de talán megfejtésöket lelik az éghajlati viszonyokban, melyek a népek történetére nem ritkán döntő befolyást gyakorolnak. Ellenben a byzanti történelem a

természettől dúsan megáldott, dicső ősök unokáinak gyalázatát és szolgaságát tárja elénk.

A birodalom, mely a libiai pusztától a Dunáig és a Kaukázusig, az Euphrattól az Adriáig terjedt némi becsületes igyekezet mellett a legboldogabb, a leghatalmasabb lehetett volna. Hanem a történet nem mutat egyebet a küzdelemnél az áldó anyatermészet és az emberek gonoszsága közt. Ez utóbbi, a birodalom átkára, fájdalom! erősebb volt.

Minden romlás magvait: a trónörökösödési villongást, a hadsereg zabolatlanságát, vallásfelekezeti viszályt, császárgyilkosságot, polgárháborút, lázadást, képtelen és gonosz uralkodót, semmirekellő ministeriumot, vad népek berohanását, idegen zsoldos csapatokat, az állam kimerülését oktalan pazarlás, méltatlan kegyenczek, ellenséges pusztitás által: mindezek csaknem mindenkor föllelhetők Konstántinápolyban, hol fönség és gyöngeség, kevély büszkeség és alávalóság, elbizokodottság és gyávaság, törvény önkénynyel, belső feslettség tiszteletes külmázzal a legtermészetesebb módon párosult.

Mint valamely lelketlen tömeg, melyet az idő lassan elporlaszt, mint a bemeszelt csontház állott még fönn a latin császárság; mint a hajdan terebélyes fa, mely habár koronájának és hatalmas ágainak vesztét sinylé, a földbe kapaszkodik törzsével, de ettől éltető nedvet már nem nyer, mert őrlő szúsereg emészti belül, mi a gyáva megsemmisülést lassan de biztosan előidézi. Talán könyörületnek nevezhetjük a Gondviseléstől, midőn Mohammedet támasztá ellene, hogy hatalmas fejszecsapásai által erőszakosan

kivágván a már csak tüzre való fát, legalább szánalmat indita elestén.

»Az Úr lásson és itéljen!« mondának a pápai követek, midőn az eretnek városból kilépve a port is lerázák lábaikról. Az Úr sokáig béketürően szemlélt, végre itélt.

*

Ime a szomorú és sivár kor, melynek küszöbére jutottunk, hogy onnan Hunyadi János dicsőségéhez kalauzoljon a vigasztalóbb emlékezet........ E dicsőség megaranyozza a magyar nevet..... Hogy nagy idők nagy embereket nemzenek, az úgy látszik. természetes okok következménye; de oly nagyság, mint Hunyadi e törpe korban egyedül az Isten rendkivüli kegyelme az ő választott magyar népe iránt.

II.

A népmonda Hunyadi János születéséről. — Bonfin a Hunyadiak nemzetségét a romai Valeriusoktól származtatja. — A Hunyadiak régi magyar nemzetség. — Hunyadi János atyja anyja, testvérei; születése helye, ideje. — Ifjusága története — Szilágyi Erzsébet és rokonsága. — Albert uralkodása. — A törökök Erdélyt pusztitják. — Hunyadi János szörényi bán. — A Brankovicsok siralmas sorsa. — A király meghiusult hadjárata. — Albert halála, jellemzése.

Hunyadi János eredetéről hiteles tudósitásaink nincsenek. Tény azonban, hogy előkelő nemzetségből nem származott, hanem esze és szorgalma által küzdötte föl magát a magas polczra, mely nem neki, hanem a melynek fényt ő kölcsönzött.

Bonfin ugyan Mátyás királyra fogja, miszerint ez fölötte zokon vevé, ha irigyei alrendű születését kicsinylőleg emlegeték; de nekem ugy tetszik, hogy a mesék, melyek Hunyadi János fényes eredetéről szólnak, azon népmondák közé sorolandók, melyekkel a magyar nép hősei viszontagságait fölékesiteni szereti: mig az olasz Bonfin, midőn az efféle meséket itészi ösztönével kellő értékökre szállitván, helyökbe tudós lehozásokkal a Hunyadiak római eredetét állitja, a hizelgés alapos gyanujába esik.

Az érintettem népmesék között a legelterjedtebb, melyet különben tiszteletre méltó iróink nehányai is elfogadtak, következő:

Midőn Zsigmond király bizonyos alkalommal Erdélyben tartózkodék, titkos szerelmével valamely oláh nemesnek gyönyörü leányát ajándékozá meg. Teherbe ejtett kedvesét három hó multán elhagyni kényteleníttetvén, a gazdag jutalom közt egy gyürűt is adott neki azon meghagyással, hogy születendő gyermekét gondosan nevelje, s ha fölserdült, az ismertető jelül hagyott gyürüvel együtt udvarába küldje. Az immár dús leány azután egy sorsabeli szintén nemes oláhhoz ment hitvesül. Az oláh, noha a leány felfödözte előtte titkát, gazdag hozománya s előkelő összeköttetése miatt vette el őt. Ezalatt megszületett a kis János. Történt egy izben, hogy midőn a gyermek anyja ölében játszadozék, egy holló csapott le, s a fényes jelgyürüt elorzá. A jajgató asszony unszolására férje a madár után iramlik, hogy Jánoska vérmes reményei zálogát megmentse. Sikerült is az orvmadarat lelőnie és a becses ragadmányt visszahoznia. János azután csodásan megmentett gyürüjével fejedelmi atyjánál megjelenék, tőle várakat és falvakat nyert.

Nem helytelenül jegyezte meg e mondára már Bonfin, hogy a Hunyadiak czimere — a kék mezőben szárnyra kelő holló, mely csőrében gyürüt tart, s mely a monda föltalálására befolyás nélkül bizonynyal nem volt — régibb Hunyadi Jánosnál; valamint helyes azon nézete is, hogy Zsigmond, fimagzatok hiányában, talán birodalmát szállítja vala Hunya-

dira azon korban, midőn a törvénytelen származás, különösen fejedelmek közt, becstelenitő nem volt; midőn Aeneas Silviusként Olaszország csaknem kizárólag b a s t a r d o k a t uralt el annyira, hogy a törvényes születésü urbinói gróf tanácsosnak tartá ál-atyától származtatni magát.

Azonban Bonfin is messze vetette a sulykot, midőn classicus ismereteinek egész sophistikájával a Corvinusokat a sabin eredetü Valeriusoktól, ezeket a lacedaemonoktól, ezeket ismét Heraklestől és végre Heraklest, Zeustól és Taygetától, tehát a Hunyadiakat is Zeustól származtatja. S miért ne? Magam is láttam az Eszterházyak tözsfáját egyenesen Ádámig fölvive: a finom olasz csak nem fog kevesebbé történeti hitelességet igényelhetni az Eszterházyak bamba történetirójánál!

Liviusból (l. VII. c. 26.) olvassa reánk, hogy Marcus Valerius, a Poplicola ükunokája, párbajra kelt egy igen magastermetü gall vitézzel, s azt egy holló segélyével lenyakazta. A holló t. i. a párbaj kezdetén a nevezett római tribunusnak sisakjára szállt, s innét, midőn pártfogoltja a gallal harcra kele, ellenfelének arczára csapott, és szemeit vájdosá. M. Valerius e hős tettétől Corvinus melléknevet nyert, s igy e néven ő az első. Végig siet azután Bonfin a Valeriusok egész történetén, fölsorol vagy százat a dicsők közől, mignem Tacitusban*) ugy találja, hogy Valerius Messala Corvinus, Augustus császár parancsából Pannonjába jő, és a pannonok

*) Hist. III, 9. 11. és Annal. XI, 7. III, 34.

zendülését lecsendesíti. Tőle nyeri Horvátország (Corvatia) nevét, jegyzi meg szerényen, Tacitust kitoldva, az udvari történetiró. Horvátországtól pedig Erdély nem messze esik, — folytatja körülbelül történeti inductióit — s igy lett, hogy a Corvinusok ide is átszármaztak, sőt Hunyadot birtokukba vévén, ez ujabb nevet is fölvevék. Hogy pedig a Hunyadiak csakugyan a régi Corvinusok ivadéka, az kétségtelen, mert hisz ott van czimerökben a holló, mely latinul corvust jelent.

Ám legyen a jó olasznak, — ki a vendégszeretetért, melyet Mátyás udvarában élvezett, a magyar iránt hálásnak bizonyította magát — hite szerint. Azaz őszintén szólván, nem képzelhetjük, hogy a tudós olasz a mások számára föltalált badarságot, maga is hitte volna. Mert tudhatta ő, hogy a leginkább általa terjesztett Corvinus nevet Hunyadi János nem használta, valamint, hogy a hollós czimerrel számos más család is él, s végre, hogy e czimert Hunyadi János ősei magyar királyoktól nyerték.

A mit mi a Hunyadiak nemzetségéről és Hunyadi János származásáról és családi viszonyairól tudunk, következőkben vonhatjuk össze:

Kétséget nem szenved és oklevelekkel bizonyitható, hogy már a XIV. és XV. században voltak hazánkban Hunyadiak. Igy találjuk Hunyadi Mihályt János fiát a budai káptalannak 1331-ben kelt levelében; Pált 1421-ben a milkói püspökök közt; Jánost 1430-ban mint thuróczi főispánt, Simont 1451-ban a Hunyadmegye alispánját.

Ha vajjon a későbbi kormányzó ezen virágzó

Hunyadi-családnak ivadéka-e, azt valószinünek vehetjük, mert annyi bizonyos, hogy ősei biztokos magyar nemesek voltak, a hollós czimerrel a magyar királyok adományából éltek. Zsigmond király Hunyad helységével már 1409-ben ajándékozá meg Hunyadi János atyját és ennek osztályos rokonait, még pedig uj adomány czime alatt, mi oda mutat, hogy Hunyadi János ősei is birtokában voltak ezen jószágnak, s igy családja több nemzedéken át a magyar birtokos nemesek sorába tartozott.

Mi ugyan oláh nemzetiségü hazánkfiainak szivesen átengedjük a dicsőséget, hogy közöttük, vérökből született a nagy Hunyadi János, és csak azt kivánjuk, adjanak mennél több hasonló férfiút az édes magyar közhazának, s tündököljön Hunyadi honszerelme nekik valamennyiöknek követendő példányképül .... azonban Hunyadi oláh nemzetségét bebizonyitva sehol sem találjuk.

Régi egykoru oklevelekben Hunyadi neve igy fordul elő: »Joannes Olah, filius Voyk de Hunyad,« miből azt következtetjük, hogy a család előbb Oláh vezetéknévvel is élt, s ez valamint hunyadmegyei eredete, könnyen szelgáltathatott azon téves fölvétre alkalmat, hogy Hanyadi oláh, mai nyelvszokás szerint, román eredetü volt.

Atyját hihetőleg keresztnevén Voykon kivül Budnak is hitták, mely nevek keresztnevekül a magyaroknál nem egészen ismeretlenek; igy tudjuk hogy sz. Istvánt is Voyknak hitták, és sz. István hugának — Saroltának — második férjétől, kinek neve nem tudatik, szintén volt But vagy Bult nevü unc

kája. Anyját Morzsinai Erzsébetnek nevezik iróink. A Morzsinai-nemzetség mint erdélyi birtokos és több előkelő nemzetséggel rokon család előfordul még a XVI. század végén is.

A későbbi kormányzón, ugy látszik, legidősb gyermekükön kivül volt még egy fiúk, szintén János nevezetű, bátyjánál sokkal fiatalabb, ki vitézsége által kitüntetvén magát, bátyjával együtt viselte a szörényi bánságot, és 1440—1442 közt halt meg; sirköve a gyulafehérvári székesegyházban maig is látható. Hogy két testvér ugyanegy néven fordul elő, azon nincs mit fönnakadnunk, mert számos példával bebizonyitható, hogy e szokás épen a Hunyadiak korában divott.

Továbbá volt egy Mária vagyis Marina nevü leányuk, ki Argyesi Manzillához, Dán oláh vajda fiához ment nőül, és ennek két fiat szült, Stanzult és, Stojánt, azaz Istvánt, Oláh Miklós atyját. Azután egy második, kinek keresztneve ismeretlen, Székely János bánnak és Székely Tamás vránai perjelnek anyjok. Az okmányok Hunyadi Jánosnak még egy harmadik nővérét is emlitik, de ez csak anyjáról volt vele testvér, gyanithatólag a Csolnokosiak közől, ki utóbb mint Dengeleghi Pongrácz, erdélyi vajda özvegye, és László, János és András anyja fordul elő, kik közől János hasonlólag erdélyi vajda volt Mátyás alatt.

Hunyadi Oláh Voyk, a kormányzó atyja, vitéz és érdemes férfiú vala, a miért őt Zsigmond király mint lovagot udvarába vette. Meddig élt, arról nincs tudomásunk, de már az iránt hitelesen értesülünk

hogy neje őt túlélvén második házasságra egy ismeretlen nemzetségü Csolnokosi Jariszló nevü emberrel lépett, ki 1446-ban Hunyadi Jánostól nyerte adománylevelét Csolnokos helysége iránt, valamint mind azon kiváltságokat is, melyeknek használatában sokáig megvoltak a csolnokosi közbirtokosok.

Hősünk, Hunyadi János születése helyére nézve eltérők adataink; legvalószinűbb, hogy Erdélyben született, még pedig Hunyad városában. Születése évére is ahány az iró, csaknem annyi a nézetkülönbözés. Teleki, a »Hunyadiak Kora« irója, nem igen fél a csalódástól, ha Hunyadi János születése idejét az 1387. év körül teszi.

Ifjuságai történetére szintén eligazíttatlan hagynak kutfőink elágazó, sokszor képtelen adatai. Tény az, hogy a hadipályán kisérlette meg azonnal szerencséjét, némelyek szerint a rácz fejedelemnél, mások szerint Oláhországban, s hogy innen hozta őt Zsigmond király mint apródot magával. Mások a Csákiak és Csanádi Ferencz — kit és feleségét még későbbi időben is szülei gyanánt tisztelt — udvarában kezdetik meg vele pályáját; sőt Bonfin ugy tudja, hogy két egész évet a milanói fejedelem szolgálatában töltött.

De bármint legyenek is mindezek, annyi bizonyos, hogy Hunyadink állandóul a király szolgálatába szegődvén, Zsigmondot császári koronáztatásához Frankfurtba kisérte, és a cseh zavarok lecsendesitésénél is hiven oldala mellett állott, mely hü szolgálatainak elismeréseül nemsokára aztán a királyi tanácsban ülést, egyéb fényes hivatalokat és szép

birtokokat nyert, szóval Hunyadi már Zsigmond alatt oly nevezetes emberré vált, hogy Szilágyi Mihály macsói bán, utóbb gubernátorrá lett főur, hugát, Szilágyi Erzsébetet kapta nőül, kivel 1432 körül kelt egybe. Ez által rokonságba lépett a Wingarthi Gerébekkel, mert Szilágyi Zsófia, Erzsébet nővére meg neje volt az emlitett Gerébnek és anyja Péternek, a nádornak, és Lászlónak a tudós erdélyi püspöknek. Továbbá sógorságba jutott Somkeréki Erdélyi Jánossal is, kinek felesége szintén Szilágyi leány volt.

Zsigmond király 1437-ben kimulván, a magyar nemzet ennek vejét, a becsületes és harczban vitéz Albert osztrák herczeget, az elsőt a habsburgi házból választotta királyává.

Albert Hunyadi Jánost, ki már akkor a nevezetes hadvezérek hirében állt, s a királynak a csehek ellen jó szolgálatokat tőn, kivált a délkeleti végek oltalmával bizta meg.

Murád szultán, ugyanis, megboszulandó, hogy Brankovics György, rácz deszpota és Zsigmond király a karamani fejedelmet ellene fölláziták, nagy haddal indult ellenök. A deszpota ugyan elhárítá ideig-óráig a veszélyt országától gyönyörü leányának árán, kit a szultán háremébe kellett szállitania; de Magyarország baja ezzel csak nőtt, mert török egyesitett erővel, sőt a rácz és oláh fejedel-

mek segélyhadai által fölszaporodva rohantatta meg Erdélyt, hova a vaskapun hatott be.

Losonczi Dezső, erdélyi vajda elégtelen lévén az ellenállásra, visszavonult, mire az ozmán a védetlen tartomány déli részét a Bárczaságot és a Királytelket földulá, Száz-Sebest, Medgyest más városokkal megvívá, Brassó külvárosait fölperzselé; azonban Szeben ellenállott, sőt kitörvén, veszteséggel nyomta vissza az ostromló vezért, ki azután mintegy hatheti pusztitás után hetvenezer szerencsétlen fogolylyal és tömérdek zsákmánynyal vonult haza a törcsvári szoroson.

A veszély igy elmult, de csak egy pillanatra, mert Brankovics hirül adta, hogy a törökök uj beütésre készülnek. Albert ennélfogva Hunyadi Jánost küldé az alvidék védelmére, kinevezvén őt hasonnevü öcscsével együtt szörényi bánná.

Brankovics György azáltal, hogy Mara leányát Murádnak nőül adta, nem igen csillapitá le a török birvágyát, mert már 1439 elején ujabb fondorlatokat szőttek ellene a szultán udvarában, melyek folytán a szultán őt fiával együtt maga elé idézte.

De Brankovics tudta, hogy az oroszlánbarlangshoz a nyomok csak befelé vezetnek; s hogysem maga menjen a kelepczébe, inkább jól megrakta katonákkal és eleséggel Szendrőt, melyet idősb fiára Gergelyre biza, míg ő Lázárral, kisebbik fiával és ötszázezer aranyat erő kincsével Magyarországba vonult, hogy tartománya fölmentésére a szükséges segélyt annál hathatósabban sürgesse.

Murád 130,000 emberrel csakugyan Szend

alá szállott s azt ostromolni kezdé. Hunyadi előterjesztéseket tett a török veszély elhárítása czéljából; Brankovics kérést kérésre halmozott, hogy fiát és Szendrőt megmentse; a király nagy készületekkel és sok ágyuval, melyek 50,000 magyar frtnál többe kerültek, jött le Budára: de az ország nagyjai által elnyomott nemesség lassan készülődött a fölüléshez. S míg Albert a Tiszamentén és a titeli révnél még szeptember elején is seregére várakozék, azalatt a törökök még augusztusban Szendrő feladására kényszerítették a vitéz Brankovics Gergelyt. Gergely, öcscsével együtt a szultán hatalmába esett, ki szemeiket kisüttetvén, Ázsiába belebbezteté a megnyomorítottakat.

Végre mégis csak összesereglett mintegy huszonnégy ezernyi magyar had, s apróbb csatározasokba keveredett a törökökkel; de döntő ütközetet koczkáztatni a szinte hatszorta számosabb ellenséggel Albert nem látta tanácsosnak, másrészt a szultán is letett a tervről Magyarországot megtámadni, hanem délnek fordula, s a bosnyák királyt — Tvartkót — adójának fölemelésére kényszeríté.

Szerencséjére a magyar seregnek, melyben ragályos nyavalyák, vérhas és görcsmirigy törtek ki, s a fegyelmezetlen, nemes urakat a király akaratának ellenére a tábor elhagyására birták.

Csak mintegy hatezren maradtak a király körül némely nagyokkal, s ezek közt Ország Mihály, Rozgonyi István és a két Hunyadi, mely utóbbiak ezen hadjáratban tett hasznos szolgálatokért, nemkülönben Szörény, Görény, Orsova és

Miháldi végvárak ügyes oltalmáért és az erre sajátjokból forditott költségek fejében — átirás czime alatt — szép jószágokat nyertek a királytól; névszerint Madaras, Tawankoth, Szabadka és Halas helységeket, Morsina' mezővárosát, Ikös királyi vidéket és Csőszapa egy részét.

A maradék zsoldoshadat a végvárakba elhelyezvén, jövő évben inditandó török háború iránt kezdett gondoskodni Albert, midőn a ragálynak, melytől hadai szétzüllött, jelenségei rajta is mutatkozának. Haza felé vevé tehát utját, de utjában Bécs felé, Eztergom fölött, Neszmélyen érte el a halál, viselős özvegyet is két leányt hagyván maga után.

Albert korának jelesb fejedelmei közé tartozott. Vitéz bátorságát és nagy testi erejét eláruló külseje, barnás ábrázatának nemes tekintete, egyszerüen csinos öltözéke, melynek kiegészitéseül a kard soha sem hiányzott, megkedvelteték a magyar nemzettel, noha ez nyelvén vele nem érintkezhetett.

Annál hozzáférhetőbb volt azonban a király szelid, engedékeny, könnyen hajtható természete és kegyessége, párosulva, becsületesség- igazságszeretet- és jámborsággal, mely kitünő tulajdonok által népei szeretetét, a fejedelmek legbiztosb vértét, — mint maga mondja, — elnyerni képes volt. Szellemi tehetségeiben nem bizta el magát, s e miatt tanácsosaira sokat hajtott, és s mit jónak beismert, annak végrehajtásában serény és következetes maradt. Bartos, az egykorú cseh kronista e jellemző szavakkal vesz tőle bucsut: »Nyugodjék békében, mert német ugyan, de jó, bátor és irgalmas volt.«

III.

A női uralom hátrányai. — Ulászló megválasztatása. — Kottannerné emlékirataiból. — A sz. korona elsikkasztása. — V. László születése. — A követségek Krakóban. — A csecsemő László megkoronáztatik. — Ulászló az országba érkezik. — Hunyadi János meghódol neki; példáját számosan követik. Az 1440. országgyülés. — Győrt Hunyadi ostrom alá veszi. — Ulászló fényes megkoronáztatása.

Albert halála nagy baj volt a nemzetre. Az özvegy Erzsébet joga a koronához annyi elismerés és megerősités után az ország részéről kétségbe nem vonathatott ugyan, de másrészt az Erzsébetek és Máriák a gyönge, szeszélyes és kegyenczeiktől függő nők uralma még élénk emlékezetben maradt a nemzetnél; és Erzsébet már is kitüntette, hogy Cillei vér, midőn a Cillei-házzal rokonságban állókat jószágokkal, javadalmakkal és méltóságokkal nagyhirtelen elhalmozá. Pedig a Cilleieket az országban soha nagyon nem szivelték. Továbbá előre látható volt, hogy a női uralom alatt ujra fölburjánzik az oligarchia nagyravágyása, önzése, irigysége, hatalmaskodása, féktelenségével és fondorlataival, melyek nyomában örökös fegyverzaj, nyomor, s a haza elvérzése járul, főleg most, midőn a hóditó törökhadak

győzelmeiktől elkapatva tomboltak az ország küszöbén.

Ily hangulatban nyilt meg Budán az 1440-iki országgyülés, melynek jobbjai, míg egy részről hivek kivántak maradni a Luxemburg-házhoz, más részt a fenyegető veszélylyel szemben sürgették, hogy Ulászló, az ifju lengyel király hivassék meg a trónra oly föltétel alatt, hogy az özvegy Erzsébetet nőül vegye.

Erzsébet sokáig ellenkedett az országgyülés e kivánatával; kérte az urakat, várnák be lebetegedését, mielőtt ez egyenlőtlen házasságra késztetik, ő t. i. már 31, Ulászló még csak 16 éves lévén; de a főrendek sürgetéseitől, kik a netán születendő fimagzattól sem remélhettek segélyt, ostromoltatván, végre könyüs szemekkel megadta magát, csak azt kötvén ki, ha fiút szülne, a trón öröksége ezé maradjon.

Már a követek Krakóban voltak Ulászlóval a korona elfogadása iránt egyezkedendők, midőn Erzsébet Komáromban a vajudástól meglepetvén, február 22-én fiút szült, kit Széchi Dénes, esztergami érsek Lászlónak keresztelt.

Hogy Erzébet megegyezését Ulászló választásához csakhamar megbánta, kitetszik abból, mert Kottanner Ilona komornája által, a sz. koronát Visegrádról, ahol az Garai László őrizete alatt volt, eloroztatta.

Ez érdekes eseményt Kottannerné (előbb Gelusch Péter sopronyi tanácsosnak, most második házasságában Kottanner János bécsi városi kamrás

neje,) maga leirta németül, a bécsi könyvtárban őrzött becses kéziratát Endlicher adta ki.*).

Ugy hiszszük, nem lesz érdektelen, ha a korona elorzásának történetét, a tettes őszinte és egyszerü nyelvén előadjuk.

Az országnagyok kierőszakolták ugyan Erzsébet királyné megegyezését a házasságra Ulászlóval, de a királyné azon reményben, hogy fiút szül, elhatárzá a sz. korona megszerzését. E végből Budáról Visegrádra ment, de nem a várba szállt, hol a koronát őrizteték, ott csak udvari hölgyei voltak. Néhány nap mulva, miután előbb Kottannerné által titkon lehozatta a várból házi koronáját és nyakékét elutazott Komáromba. Itt Cillei Ulrikkal a korona megszerzése fölött tanakodván, Kottannernét szólíták föl e merény véghezvitelére. Ez, hosszabb habozás után, elvállalta, s társul egy, a királynéhoz hívnek látszó, horvátot szólíta föl. Hanem a horvát a neki szánt megbizatáson annyira megijedt, hogy félhalottként elsápadt, s e küldetést el nem vállalva, távozott. Végre egy e czélra vállalkozó magyart találának.

Kottannerné magához vévén a királyné kisebb pecsétjét s a koronakamra előajtajának három kulcsát, ama magyar pedig sarui alá két részelő vasat rejtvén, elutaztak szánon Visegrádra, hová már előbb követét meneszté a királyné azon tudósítással, hogy a visszamaradt udvari hölgyekért fog küldeni.

*) Aus den Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin. Lipcse 1846.

Visegrádra érve, a várnagy a koronakamra első bejárásához akart éjen át lefeküdni, de mert ő maga betegsége által gátolva volt, sőt minthogy szolgáját sem küldheté oda őrül, az előkamra hölgyek lakása lévén, kendővel tekeré körül az ajtó zárát s azt lepecsételé.

A Kottannernéval jött magyar a reszelővasakat a kályha mellé rakott fa alá rejté; hanem ottan a fütőszolgák véletlenül megtalálták, min a magyar annyira megijedt,hogy szinében elváltozott. Utóbb aztán máshová dugá el a reszelőket.

Éjjelre Kottannerné egy öreg asszonytól azon szín alatt, hogy sokat kell imádkoznia, gyertyákat kért és kapott. Midőn a várban mindenki aluvék, eljött a kápolnán át Kottannerné szállásához a magyar egy más szolgával, kit a titoktartás esküje alatt segédül fogadott, és ajtaján kopogott, mire Kottannerné őket beereszté, ellátá gyertyákkal, átadá nekik a királyné pecsétjét, ama három kulcsot, uj lakatokat a letörendők helyébe, s kellő utasításokkal a munkára bocsátá őket.

Először a várnagy által a lakatra, ugy látszik, hanyagul illesztett és lepecsételt kendőt vették le, és kinyitván az ajtót, beléptek a koronát őrző szobába. Itt nehezebb munka várt reájuk. A nehéz lakatok csak lassan engedtek, és szinte az egész éj a pecsétek, zárak és lakatok fölszaggatása-, törése- és lereszelésében telt el.

Kottannerné ezalatt aggály és félelem közt imádkozott. Fölzaklatott képzelete vértezett vitézek zaját hallatá vele, de ez aligha volt más a reszelés

és erőszakos törés hozzáig eljutott zajánál. Megrettenve fogadást tőn, ha az Isten megsegiti, gyalog zarándokol Mária-Zellbe, s mig e fogadását nem teljesíti, egy szombaton sem alszik tollas ágyban; sőt még ennyivel sem érvén be, imádkozásokat is fogadott egész életére.

Majd az említett zajt az ördög incselkedéseinek tartván, kéré az Istent, ha tettéből az országra baj háromlanék, könyörüljön rajta, s hagyja őt itt helyben meghalni.

Hajnal felé, midőn Kottannerné imáját végezve a dolgozók után akart látni, eléje jött ama magyar a tudósitással, hogy a zárak az ajtókról lereszelvék, de a korona ládáján levő zár oly erős, hogy azt le kelle égetni.

Ez uj félelmet keltett bennök, hogy az erős szag és füst el fogja őket árulni. »Hanem Isten, ki a várnagy és őrei fülét bedugá,« e veszélyt is elhárítá róluk.

Meglevén a korona, ismét bezárták az ajtókat, a királyné pecsétjét is odailleszték, a külső ajtóra pedig ismét rácsavarák a várnagy pecsétjével ellátott kendőt.

A koronát a kápolnán hozták át. Innét egy vörös bársonypárnát vitt el ama magyar, s azt fölfejtvén, a tollak egy részének, melyeket kivett, helyébe a sz. koronát tevé.

Reggel a hölgyekkel már elutazandók lévén, figyelmezteté egy vén szolgáló Kottannernét holmi gyanus tárgyakra, melyek a kályha mellett hevernek. Kottannerné uj ijedtségbe esett, mert azonnal eszébe jutott, hogy a korona-tok maradványai lesznek

ott. De megnyugtatá valahogy az asszonyt, és titkon visszasiete a kamrába, s a kályhába veté ama tárgyat.

És most mindnyájan lemenének a helységbe málhástól, mindenestől. A koronát a vánkosban ama szolga vette vállára, ki a sikkasztásnál segédkedett, föléje egy kopott tehénbőrt borítván, melynek farka a földig ért, ugy hogy valamennyien kaczagtak rajta.

Visegrád helységében még ráért a bátor Kottannerné, mert egyebet nem kapott, sós halat enni, s aztán maga alá vévén a vánkost, a koronával elutaztak, ő magyar segédével szánon, az udvari hölgyek pedig kocsin; de vissza-vissza nézett, ha nem üldözik-e?

Késő éjjel értek meg Komárom irányában. A befagyott Dunán a jég helylyel-közzel ugyan még gyönge volt, de a mult éj emléke merészekké tette őket. Áthajtottak. Azonban a Duna közepén a jég leszakadt; a kocsi fölfordult. Éktelen sikoltozás az asszonyok közt. Kottannernét ujra elfogá a remegés, hogy a Duna habjai eltemetik a koronával együtt. Hanem e bajból is kimenekülvén, a koronát szerencsésen kezeibe szállitá a királynénak, ki még azon éjjel szülé V. Lászlót.

Ha már a korona elsikkasztását látván, következtethetünk arra, hogy Erzsébet, Cillei Ulrik és az imént német császárrá választatott Fridrik, osztrák herczeg tanácsára, — megbánta, miszerint Ulászló meghivásába beleegyezett, most fia születvén, gyors futárt küldött a magyar követek után Krakóba, hogy az alkudozásokat szakitsák félbe. De e futár elkésett, mert Ulászló a magyar koronát már

elfogadta vala, és csak a teljes megállapodás vol hátra a föltételek iránt; s ebben nem gátoltatták magokat az ellenzékhez szító magyar urak. El is készült az egyesség márczius 8-án, és az Ulászló pártján levő magyar urak által négy nappal utóbb megerősittetett. Erzébet ellenben, amint a szerződési okmányt kezéhez vevé, letépte róla a pecséteket, a tisztelgő követséget pedig, melyet Ulászló küldött hozzá, elzáratta; majd értesülvén, hogy Ulászló Magyarországba érkezett, csecsemő fiát, kit ez alkalommal Kottannerné tartott ölében, Széchi Dénes esztergami érsek által Székes-Fehérvárt megkoronáztatá és a mennyire tehetségében állott, rendelkezék, hogy a polgári háboru, melynek koczkája már el volt vetve, készületlen ne találja.

Ezalatt Ulászló keleti fényü kisérettel érkezék Késmárkra; az első, ki üdvözletére sietett, Rozgonyi Simon, Eger vitéz főpapja volt. Ez székvárosába, innét pedig Budára kiséré az ifju fejedelmet, ki férfias, bátor, de nyájas viselete, bőkezüsége és főként az által, hogy a magyarokat honi nyelvükön szólította, sokak szivét meghóditá.

Hunyadi János szörényi bán, erényei és vitézsége által ekkor már nagytekintélyü férfiú, szintén meghódolt neki. A jeles férfiú Erzsébet atyjának és férjének sokkal tartozott ugyan; de ahol a haza javát látta kérdésben, ott háttérbe tolt minden személyes érdeket, s egy perczig sem habozott, midőn választania kellett a nagyreményü ifju király, s egy nő és csecsemő fia között, kikre a gyáva, fondor és

haszonlesö Cillei már is mértéken túl befolyást gyakorolt.

Hunyadi tekintélyét fényesen commentálja azon főpapok és főurak ékes sora, kiket az ő példája térített Ulászló pártjára. Ezek közt találjuk a kalocsai érseket, a veszprémi, csanádi, pécsi, erdélyi, zágrábi, nyitrai, szerémi, váczi és váradi püspököket, Perényi Péter tárnokmestert, Losonczi János és László, Frangepán Rajnald, Szentmiklósi Pongrácz, Palóczi Simon, Csáki Ferencz, Rozgonyi Istvánt és több másokat. Nemsokára Budán termett Ujlaki Miklós machói bán is, mert szolgálatát Erzsébet által nem látta eléggé megjutalmazva, és mert az önhasznát leső férfiú többet remélt Ulászlótól, mint a pártjahagyott Erzsébettől. Tisztelgését jelentette be Tvartko bosnyák király is, a fenyegető ozmán veszély ellen segítséget sürgetvén; valamint Brankovich György szerb fejedelem, kit a törökök csaknem egész országától megfosztottak már, s ki most némely magyar uradalmaiból élt. Végre megjelentek a junius 29-ére hirdetett országgyülésen biztositó menvéddel ellátva — Dénes, az esztergami bibornok-érsek és Garai László koronaőr is. A király kitüntetéssel fogadta őket, de alig voltak a fővárosban, midőn menvédök semmibe sem vétetvén, elfogattak és szabadságukat előbb vissza nem nyerhették, mig Ulászlónak hűséget nem esküdtek, s mig meg nem igérték, Dénes, hogy megkoronázza, — Garai pedig, hogy Visegrád várát és a koronát átadja.

Az országgyülésen aztán mindenek előtt a hon mostani állapota s Ulászló megválasztása vétetek

tanácskozás alá. Miután pedig főleg Hunyadi János tanácsára a lengyel király választása és a krakói egyesség megerősitteték, minden gondot az uj király megkoronáztatása vett igénybe.

Mert nem kis gondot okozott, hogy Győr vára Erzsébet kezében vala, s ez erősségeit Cillei Ulrik által gonddal kiigazíttatá, ujakkal növelé s oltalmára cseh őrséget vetett bele; innen pedig nemcsak a budai országgyülést fenyegethette, hanem ennek a koronázó Székes-Fehérvárba vivő útját könnyen elállhatta.

Ezen eshetőség meggátlására Hunyadi János és Rozgonyi Simon ment egy magyar-lengyel haddal Győr megvivására. A vár ugyan Hunyadi vitézségeés vezéri ügyességének is vitézül ellenállt, de Cillei félvén, hogy a hosszu megszállásnak mégis föladás lehet a vége, hogy személyét megmentse, a vár további parancsnokságát a csehek kapitányára bizta, s ő maga egy borongós éjjel kiszökött. Azonban az éber Rozgonyi elfogta a Pozsony felé menekvőt, és kiséret alatt Budára küldötte. Ulászló, ki a békés megegyezést Erzsébettel még mindig remélé, kegyesen fogadta az álnok főurat, sőt igéretét vévén, hogy Erzsébetnél müködni fog a béke helyreállításán szabadon bocsátá. Győr vára pedig oly konok elszántsággal védte magát, hogy Hunyadi a megszállást körülzárolássá változtatta. Hanem a főczél mégis el volt érve: Ulászló koronázása minden ellenséges háborítás nélkül megtörténhetett.

Hogy a sz. korona hiányzott, az ugyan Garai Lászlónak, a kötelességét mulasztó koronaőrnek csák-

nem fejébe került, s élete megtartását ez uttal csakis a király közbevetésének köszönhette, mert a legtöbben Erzsébet czinkostársát gyanitották benne; de elvégre is ugy rendelkezett az országgyülés, hogy Ulászló azon diadémával fog megkoronáztatni, mely a székesfehérvári sirboltban a sz. király koponyáját fedi, s melyre a rendek, »miután a korona ereje a hazafiak akaratában és helyeslésében áll,« a másik korona hatását általszállították.

A koronázás pedig julius 17-én történt ugyancsak Dénes bibornok és esztergami érsek által annyi főpap és főur jelenlétében, hogy a székes-egyházban másoknak hely sem jutott, — kivévén a budai polgárokat, kik az ősi szokásra hivatkozván, mely őket ilyes alkalommal fegyveres jelenlétre és az ország zászlójának vitelére jogositja, — őrt állottak. A krónikások el nem feledik ellentétül fölhozni, hogy midőn a csecsemő László fölkeneték, urak és nemesek oly csekély számmal voltak jelen, hogy a templom mindenkinek nyitva állott.

Az istenitisztelet megnyitása után a bibornok fölkené a koronázandót, mire őt a káptalanbeliek a sz. király öltönyével, az almával, buzogánynyal, karddal, zászlóval és kettős kereszttel földiszitették. Azután a sirbolt ereklyéitől kölcsönzött arany korona fejére illesztetvén, az uj király az ország szabadságainak megtartását hittel fogadta, és a szokáshoz képest többeket lovagokká ütött. Befejeztetvén az egyházi ünnepély, teljes királyi diszben vonult sz. Péter ésPál piaczi templomába,hol a t r ó n u s o n helyet foglalván, két pörös ügyet végig hallgatott és

itéletet hozott a feleknek annak jeléül, hogy az igazság kiszolgáltatása főkötelessége a királynak. Ekkor lóra ülvén, a várost diadallal körülnyargalta, a várfalakon kivül pedig sz. Márton egyházánál leszállt, és fölmenvén a toronyba, ennek ablakaiból kardját a világ minden része felé villogtatá, jelentvén ily módon, hogy a magyar király egy világ ellen köteles megvédeni az országot.

Még néhány napig Fehérvárt mulatott Ulászló, és csak miután Rozgonyi Simont az ország főkanczellárjává kinevezé, tért vissza budai udvarába, s az esztendő nagyobb részét Csepel szigetén töltötte. Itt idejét, ugy látszik, azzal üzte, mint jutalmazza meg hiveit a tett és teendő szolgálatokért. A Hunyaditestvérpárnak is ekkor adományozá a temesi Bozán helységet, valamint Solymos, Berekszó, Nyavalyás és Burian helységeket Hunyadmegyében.

IV.

A törökök Belgrádot ostromolják. — Tallóczi vitéz védelme. — Erzsébet pénzhez jut. — A zsobrákok Felső-Magyarországon. — Garai a déli vidéket lázítja föl. — Hunyadi ellene indul és Szegszárdnál megveri. — Hunyadi erdélyi vajdává neveztetik. — Esztergam ostroma. — Ulászló a Cilleikkel kibékül. — Sikertelenül alkudozik Erzsébettel. — Az egri meglepetés. — Selmecz földulatása. — Hunyadi megveri Izsák pasát. — Mezetbég Erdélybe tör. — Lépes György. — Kemény Simon. — A szebeni fényes győzelem. — A vaskapui csata. — A beállott fordulat.

Midőn az előbbi fejezetben érintett követség Ulászlót a magyar korona elfogadására felszólítá, akkor érkezett Krakóba a török követség is, mely még Albert életében indulván utnak, szövetséget ajánlott a lengyeleknek; e szerint míg a török Magyarországra üt, Ulászlónak Csehországot kellett volna megtámadnia. Ulászló már a változott körülményeknél fogva is visszautasítá ez ajánlatot, hanem a török nélküle is megindítá hadjáratát és körülszállta Nándorfehérvárt, hogy bevétele által Ráczország meghódítását befejezze, és ujabb hódító terveinek alapját vesse.

Ulászló ugyan, mihelyest az országba érkezék, Murádot fölhivta, hagyna fel Nándor ostromával, és

tanusitaná Krakóba izent barátságát az által, hogy az ellenségeskedésről lemond, miután Magyarország őt választá királyaul. De Murád föl sem vette az üzenetet, sőt a követeket, kik azt hozák, magánál tartóztatván, folytatá a vivást.

Tallóczi János vránai perjel volt a vár kapitánya; vitéz férfiu, s a hadi tudomány uj találmányaihoz, a lőpor és tűzfegyverek alkalmazásához értő. A törökök vizen és szárazon körülzárolták a várat; száz naszádról szórtak köveket a várfalakra, de Tallóczi honszeretettől lelkesített népe éjjel meg kitöltötte a réseket, mig tűzcsövei öt, sőt tiz golyót is lővén egyszerre, a vívók sorait naponkint ritkították. De ez nem gátolta a vak engedelmességhez, fáradalmak- és nélkülözésekhez szokott rabszolgák kényurát, hogy támadásra ne parancsolja seregeit; azonban boszusan kelle Murádnak annyi vereséget számítania,ahány támadást koczkáztatott. Később egy földalatti ut segélyével akart a várba jutni; huszezer ember dolgozott ez alaguton szakadatlan; a délkeleti domb elrejtette a munkásokat és czélzatukat; igy sikerült már a várfalak alá elhatolniok. Ekkor egy, török szolgálatban levő keresztény nyilat röpített a várba, s a nyillal irást, mely Tallóczit az ozmán szándékáról értesítette. Az ernyedetlen várnagy ellenárkot ásatott, gyúanyagokkal megtöltötte, s a vivókat, midőn már kezökben vélék a várat, az alagutba fojtotta, légbe röpítette.

Murád, miután már hat hónapnál tovább tartott vala az ostrom, mely neki tizenhét ezer emberébe kerüle, fölhagyott a sikert nem igérő erőlködéssel

veszteségének palástolására Ulászló követeit fenyegető üzenettel küldé vissza Budára, és a szerb földről több ezer foglyot Drinápoly felé hajtott.

Jól esett Ulászlónak, hogy ez oldalról megmeküle, mert hadierejét a belbajok vették igénybe, még pedig több oldalról.

Erzsébet ugyanis, minél inkább hanyatlottak ügyei, annál több rugékonyságot és tevékenységet fejtett ki. Sikeresb készületeinek megtételében eddig főleg a pénz szüke akadályozá. Hogy tehát pénzt szerezzen, Fridrik német királyhoz kelle folyamodnia, kiben (a mi igen ritkán fér össze,) a kapzsiság dicsvágygyal volt képes egyesülni. Ez mindenek előtt a kisded László személyét kivánta zálogul, s Erzsébet, miután a házi koronájára kapott 2500 aranynyal be nem éré, át is adta fiát a sz. koronával együtt 5000 magyar forintért. Később még 9000 s ismét 2000 aranyat vett föl Fridriktől, zálogba ausztriai uradalmait vetvén; végül Soprony városára még 8000 aranyat kapott kölcsön.

A viszás uton nyert pénzt Erzsébet gyászos czélra fordította. Cseh zsoldosokat fogadott, kik Brandeisi Giskra János parancsnoksága alatt az ország felső megyéit féken tartsák, s kik mint Ziska és Prokop növendékei, husszita dühhel tépték szét a hazát. Giskra Erzsébettől Zólyom várát nyervén adományul, a bányavárosokban tanyázott, mig czinkostársai közől Akzamutek a Szepességben, Rziczani Talafusz Kassán, Ribáld Kozki, Komorovski Péter, Wryk, Zlovacsko, a liptói Pongrácz és mások más felső városokban fészkelték be magokat, Bártfát,

Eperjest és Lőcsét hatalmokba vevén. E zsobrák kelyhesek apró favárakat, megannyi rabló fészkeket épitének, melyek aztán valóságos csapásai lettek a felvidéknek. Rablás, zsarolás levén egyetlen czéljok, a szegény népet oly kegyetlenül pusztitották, hogy a helységek elnéptelenedtek, s az elkényszeredett lakosok elölök az erdőkbe bujtak.

Ulászló e vidéken Késmárkot és Lublót birta csak, és Perényi Miklósra, Késmárk kapitányára bizta e rablók megfékezését; de Perényi ép oly elégtelen volt e vidéket megvédeni, mint a később segélyére küldött Palócziak és Pelsőcziek képtelenek voltak a katonai élet fáradalmai közt felnőtt s igy harczedzett kalandorokat féken tartani; mi annál nagyobb baj volt Ulászlóra, mert összeköttetését Lengyelországgal, honnan segélycsapatokat várt, megmegszaggatták; pedig nagyobb haderőt nem küldhetett ellenök, pártjának ereje többfelé lévén igénybe véve.

Mert mig Giskra a fölvidéket nyomorgatá, azalatt Garai megfeledkezve a háláról, melylyel Ulászlónak élete megmentéseért tartozott, meg hűségi esküjéről, az Erzsébettől nyert pénzen egész Horvát-, Tót- és Dalmátországot föllázitá. Példáját követék Koroghi János, Bothos András és Tamási Henrik, kiknek segélyével tetemes sereget gyüjtvén, a dunántuli részeket földulá, és sokakat eltérite Ulászló pártjáról.

Ulászló Hunyadi Jánost küldé ellene, melléje rendelvén Ujlaki Miklós machói bánt, mialatt Rozgonyi Istvánnak, Pozsonyvára vitéz kapitányának

azon föladat jutott, hogy a bán oldalát éjszak-nyugatról, Morvaország felől födözze.

Hunyadi utasításához képest előbb barátságos egyességet kivánt megkisérleni Garaival, azért, nehogy oktalan pusztitások és sarczolások által a kedélyeket még inkább fölingerelje, egész utjában szigoru fegyelmet tartatott, de egyszersmind oly gyorsitott menetekben kereste föl ellenét, hogy vitézeinek alig maradt idejök a nyugalomra. Garai beismerve Hunyadi vezéri fölényét nem merészkedett a sikon találkozni vele, hanem Szegszárd erősségei mögött várta be. Meg is találta őt Hunyadi, s vele szemben mintegy ezer lépésnyire szállt táborba. Azután szabad jövést-menést biztosítván neki, az ügy barátságos elintézésére szólitá föl. Hanem a dölyfös úr felelete önhitten és sértően hangozott. Szerinte a dolgot mostani állásában szóval elintézni nem lehet többé; fegyverrel kell azt megoldani. »Ha csak szájjal kiván vitézkedni a bán, kár volt ennyit is fáradnia.« A polgár-háború ezek után elkerülhetetlen lőn; honfivér-áldozatot kivánt a büszke Garai.

A harcz egyenlőtlen vala: az egyik részen Hunyadi fővezéri tudománya, érettsége és katonai harczedzett vitézsége esett a latba és fölbillentette a másik serpenyőt a Garai gondatlansága által vezérelt fegyveres csoporttal.

A csata mindjárt másnap kezdődött. Hunyadi a jobb szárnyat, egy lengyel a derékseregет, a balszárnyat Ujlaki vezénylé, míg a tartalékcsapat a fővonal mögött várta rendeltetését. A királyné seregében Garai, kit százezer arany forintot érő fegyve-

res készülék diszíte, a balszárnyon vőn állást, átellenben személyes ellenségével, kit nagy tüzzel, pártos dühvel támada meg. Csapatai azonban, mint a szalmaláng a mohó tüzzel tett rohamban ellankadva,ernyedni kezdének, a midőn Hunyadi a pillanatot ügyesen fölhasználván, tartalék-seregét hirtelen magához vonja, az ingadozókra ront, soraikat áttöri és futásra kényszeríti.Látván ezt a királyné derékhadának vezérei, Bothos és Tamási, nehogy körülszárnyaltassanak, visszavonulnak, hogy, a szomszéd erdőnek vetendők hátukat, az ellenséget föltartóztassák, s legalább visszavonulásukat födözzék. De Hunyadi erre nem engedett nekik időt, hanem győzelmes tartalékával oldalvást fogván őket, heves összecsapással halomra dönti és megszalasztja. Sikeretlen kisérté meg Garai is megrémült horvátjait rendetlen futásukban föltartóztatni: magukkal ragadják ezek vezéröket Koroghival együtt, miáltal legalább életöket menthették meg, míg Bothos az erdőben életét, Tamási pedig szabadságát veszté. A tábor poggyászostul a győzők kezeibe került.

Hunyadi, honfivért kimélendő, a kivivott győzelem után minden öldöklést betilta; seregével élőbb dél felé vonult, hogy az alvidéket Ulászló hűségére szorítsa, s azután tért vissza Budára, hol fényesen fogadák a győzelmest. A király jutalmul őt és bajtársát, Ujlaki Miklóst erdélyi vajdáknak nevezte ki meghagyván amazt a temesi grófságban és szörényi bánságban is.

Garait serény lova testének terjedelme daczára szerencsésen elhozta Esztergamba. Tudnillik Esz-

tergam főpapja is csakhamar ujra Erzsébet pártjára tért vissza, és berendelvén vajkai és verebélyi nemeseit, testvére, Szécsi Tamás által Ulászló pártosainak jószágait pusztíttatá, sőt egész Budáig merészkedvén, annak Fel-Héviz nevü külvárosát a király szeme láttára fölgyujtatá és porrá égetteté. Ulászló azonban, mihelyt Hunyadi győzelméről hirt vőn, az érsek seregei elé robog, azokat visszanyomja és Esztergamot ostrom alá veszi.

Szent-Tamás hegyén, mely a várral szemben, egyenlő magasságra emelkedik, állitá föl ágyuit a királyi sereg, és nagy elkeseredéssel kezdé azt lődöztetni, míg a várbeliek gyakori kiütéseik által igyekeztek lehető sok kárt tenni a megszállókban. Végre az érsek nem nézhette tovább, mint ölik egymást azonegy hazának gyermekei, s egy meghitt apródja által fegyvernyugvást indítványozott. Ulászló egész készséggel reáállott, mert a fegyvernyugvás azt is eszközlé, hogy Buda külvárosai elvégre szabadabban vehettek lélekzetet.

Ulászló ezután Zalába ment, a német őrség által vitézül védett Páka és Kigyós várakat bevette, és e vidéket magának megnyerte.

Zalában, ugy tetszik, a Cilleiek szítogatták a lázadást, kik most azon félelmökben, hogy Ulászló egész erejével indul ellenök, békehurokat kezdének pengetni. Cillei Fridrik a tél beálltával csakugyan fölnézett Budára alkudozni a királylyal, de e kisérlete sikerre nem vezetett, sőt, mivel visszatértében a Rozgonyiak cselt vetettek személye ellen, melyből csak gyors futással menekülhetett, még dühösebb

ellenségként tért vissza. Még a tél folytán megkezdette a háborút, és vitéz hadnagya Vitovecz János, Bánfi Istvánt, kit Ulászló küldött a dunántúli vidék védelmére, megverte és elfogta.

Ulászló most a tavasz nyiltával személyesen ült föl a Cilleiek ellen, kit Szombathelyt táborozának. Azonban némi csatározások után, derekas ütközet helyett alkudozások kezdettek. Az Erzsébetre boszús Cilleiek, mivelhogy ez magát egészen Fridrik király karjai közé vetette, s így befolyásuk alól kisiklott, igen elfogadható föltételek mellett adtak és kaptak békét.

Az 1441. év több reménynyel kecsegtetett a béke iránt. Erzsébet is hajlandóbbnak mutatkozott az egyességre, kivált mert fia ügyei még mindig kéteseknek mutatkoztak Erdélyben; azon reményét pedig, hogy Fridrik király nejévé válhatik, elvesztette. Az alkudozások elvégre a nyár derekán megkezdődtek; de a királyné feleletei, miután ügyei Csehországban megint jobbra fordulának, napról-napra büszkébbek lettek, min az egész békeértekezlet hajótörést szenvedett, s a felek ismét fegyverhez nyultak.

Giskra, (ki Felső-Magyarországon, mint a bányavárosok főkapitánya, Erzsébet nevében Pozsonytól Kassáig parancsola,) Késmárk körültáborlásával és elfoglalásával kezdette meg az ellenségeskedést. Ulászló viszont Késmárk elvesztéseért Kassát akarta visszafoglalni, de e város megszállása sikerre nem vezetett. A háború itt változó szerencsével csaknem

4*

folyton folyt, nem egy érdekes fegyvertényre vagy kalandra szolgáltatván alkalmat.

Igy történt 1442-ben, hogy Ulászló lengyel segédhadai a tatárok beütése miatt haza sietvén, Egerben annak vendégszerető püspökénél megállapodtak, vigan lakmároztak, és a lakoma után gazdástól mély álomba szenderedtek. Hajnalban Talafuz, Giskra kassai várnagya, észrevétlenül a városhoz közeledik, annak kapuit elfoglalja, nagyobb zavar élesztése végett több oldalon fölgyujtatja, és riadó harsonaszóval ugrat az utczákba. A mély álmukból fölriadt lengyel és magyar urak még tájékozni sem tudták magokat, midőn a cseh rablók némelyeket közőlök levagdalván, vezéröket Ondrovácz Pétert többekkel elfogván, szekérvárukat kirabolván, gazdag zsákmánynyal, amily hirtelen jöttek, oly sebesen elvágtattak.

Egy, az éj csöndjét felhasználó szerelmes pár enyelgését is megzavará e váratlan robaj, melynek okát megtudandó, alig lépett a férfi az utczára, máris leszuratva rogyott utána siető kedvese lábaihoz. Elkeseredés tölté be ennek láttára a gyönge leányt, bátor elszánással ragadja ki egy cseh kardját; az ellenség közé rohan, többeket megsebesit, végre nem akarván tovább élni, maga is kardjába dől.

A kellemetlen meglepetésből fölocsudott magyar és lengyel vitézekben — nehéz eldönteni — a szégyen volt-e nagyobb, vagy a boszú érzete. Nem is sokat tünődtek ezen, hanem gyors elhatározással lóra kaptak, s az elsietett rablók után ügetve, őket

az éji sietős uttól fáradt s prédával terhelt lovaikon könnyen utólérék.

A figyelmes Talafuz, mihelyt a közelgő csapatokat észrevevé, meggyőződék, hogy itt elillanásra nincs mód, s menekvést kétségbeesett harczban kell keresni. Közbevétetvén tehát védelemre tömörült csapatával a zsákmányt, vitéz ellenállásra készült. Csakugyan sikerült is a lengyel-magyar könnyü lovasság első rohamát visszavernie és soraikat több helyen megzavarnia, de elvégre a sokaság által elnyomaték. Csapatjának nagy része a sikon maradt, ő maga több társával és a rablott zsákmánynyal együtt a győztesek kezébe került és Egerbe vitetett

A katonás Rozgonyi Simon ezzel sem érte be, hanem hogy a gyalázatot még több vérrel mossa le, mintegy négyezernyi magyar-lengyel haddal az Erzsébetnek hódoló Selmeczre ront, azt meglepi, elfoglalja, kifosztja, fölperzseli úgy, hogy még a templomok is, a bennök rejlő szent szerekkel együtt a lángok martalékai lesznek.

Évkönyveink ez időből szakadatlan lánczolatát adják elő hasonló barbárságoknak.

Mig Magyarország kebelében a belháború igy dühönge minden elhatározó nagyobb fegyvertény nélkül, de némely hazai vidék tökéletes földulásával, addig Hunyadi János a törökkel bajlakodék. Murádnak elvonulása óta Nándorfehérvártól a király e vár további oltalmát reá bizta, és noha már szörényi bán, erdélyi vajda és temesi gróf volt, az alföld kapitányának is kinevezte. Hunyadi e várakozásnak teljesen megfelelt: a szerb földön pusztitó ozmánokat

féken tartotta; valahányszor a Száván és Dunán át-átcsapni merészkedének, visszautasitotta, sőt Izsák szendrői pasán fényes győzelmet aratott.

Ezen Izsák pasa nagyra születettnek hitte magát, midőn az eddig bevehetlen Nándor-Fehérvár megvivásáról álmodozék. A várnak több izben meglepése nem sikerülvén, egyenes uton tört a czélhoz, melyet a kanyargón elérni nem birt. Tetemes sereggel indult e vidékre; füst és láng hirdeték jöttét, pusztulás jelölé utját. De készen várta őt Hunyadi Ujlaki Miklós bajtársával és csekélyszámú, de rettegést nem ismerő hadával. A maroknyi magyar hadat kevésbe vevén, Izsák volt a támadó, de csakhamar meggyőződött, hogy nem mindig a szám dönt. Hunyadi nehéz lovassága mint rendületlen sziklafal fogta föl a törökség rohamait, majd ellankasztá, keresztül töré, vad futásba kényszerité a megzavartakat; azután Szendrőig üzte a megrémült ellenséget, és sok zsákmánynyal és fogolylyal tért vissza.

E győzelem nyitotta meg Hunyadinak tizenöt évre terjedő diadalcyclusát; ez volt az első ütközet, mely megmutatta, hogy a törökök nem győzhetetlenek, és Hunyadinak e tételt bizonyitania nem sokára másod izben is sikerült.

Murád szultán a Magyarországon duló polgárháborút hasznára forditani szándékozván, 1442. márczius elején Erdélybe zsákmánylani küldé egyik legtapasztaltabb vezérét, Mezet-béget 80 ezernyi leginkább europai szpáhikból kiállitott sereggel.

Hunyadi azonnal fegyverre szólitá tartománya véderejét, de még sem akadályozhatá az amugy is

sok csapás által vert Erdély földulatását. Gyula-Fehérvárt, régi kedves barátjánál az erényekben gazdag Lépes György erdélyi püspöknél várta a gyéren szállongó hadakat. Együtt vették a szörnyü hireket egyes vidékek elpusztulásáról; látták a hamvadó falvak fölemelkedő füstjét, majd az égő lakoknak a láthatárt festő lángjait; honfiúi keblök érezte a fájdalmat, mely alatt a rabszijra füzött lakosok ezrei nyögtek. Ez iszonyuságokat megboszulni, a szegény hazát, kedves hiveit megmenteni égett a püspök és vajda egyaránt dobogó szive, midőn Maros-Szent-Imre felől, a hegyek közől kibukkan a győzelmeiben elbizott ozmánság, roppant zsákmánya és tömérdek foglya miatt csak lassan haladhatván utjában.

Első fölhevülésök sugallatát követve, és nem a körülményeket, az ellenség sokaságát, nem az eredmény lehetőségét megfontolva, gyüjtik össze hirtelen kis seregöket, hogy a biztos halál elé rohanjanak.

Az ozmánoknak azalatt a Maros völgyében ereszkedett némely csapatjai csatázva vonják magokat vissza Szent-Imre felé, hol a fősereg leseit már kiállította, csatarendjét kiegészitette volt. Az üldözés tüze által elragadott magyarok erre nem tekintve, s a visszavonulást futásnak tartva, a törököket vigyázatlanul nyomban követik, az Ompoly vizén és Borband helységén túl a felállitott ellenséges rendek és lesek közé jutnak, mindenfelől körülvétetnek, s a sokaság által rövid, de vitéz ellenállás után elnyomatnak.

Hunyadi a veszélyt látván, a katonaság nagyobb részével keresztül vágja és Fehérvár falai mögé vonja magát; Lépes püspök azonban, midőn tüzes lovával az Ompoly vizén át akarna ugratni, arról leesik és a nyomában levő törökség által összevagdaltatik 1442. márczius 18.

Szerény kőkereszt emlékezteti az erdélyit nemeslelkü főpapjának vértanuságára.

Mezet-bég győzelemmámorában, hogy — mint hivé — az egyetlen utjába akadt keresztény sereget megsemmisitette, zsákmányra szabaditá telhetlen csapatait; majd Szeben alá vonult, e gazdag városnak gyors bevételével tetézendő hadjáratát. De Szeben nem volt hajlandó kincseit könnyü szerrel átadni; s míg vivatása erős falai és kitünő őrsége oltalma alatt elhuzódott: addig a fáradhatlan vajda, ki a szerencsétlenségben tünteté ki leginkább nagy eszét és törhetlen erélyét, időt nyert, elszéledt katonáit összeszedve, a szomszéd megyék dandárait és székely daliákat maga köré gyüjtve, Szeben fölmentésére sietni.

Hadd jöjön, legalább fényesebbé lesz diadalunk, mondogatá Mezet, Hunyadi jövetelének hirét vévén, és készületeket tőn a magyarság fogadására. Egyetlen vágya volt, vajha élve vagy holtan megkerithetné Hunyadit. Ez okból a vajda öltözetének, fegyvereinek és lovának pontos leirása mellett utasitást adott a legvakmerőbb szpahiknak, hogy az ellenség azon részére, hol ő lesz, vessék magokat: ha őt kezökre kerithetik, a győzelem — tudják — az övék.

Hunyadi kémei által értesült ez intézkedésről, s ezzel kezében volt a kulcs az ozmanok csatarendé-

hez, és ki volt mutatva a magáé. Egyik hű, áldozatra kész vitéze, Kemény Simon, önként ajánlkozván, magára vette a vajda öltözetét, fegyverzetét, és a vajda paripáján osztogatott parancsokat a legvitézebb dandárnak, melyet Hunyadi oltalmára rendelt.

Az ozmánok, semmi egyébbel nem törődve, egész erejöket a seregnek e szárnyára vetették, mely előtt az ál Hunyadit látták, és már kezökben vélték a diadalt, midőn Kemény Simon hősi ellenállás után halva terült el.

Ez alatt a vajda serény lovasságával és néhány ágyujával megkerülvén az ellenség homlokzatát, oldalrohammal csapott Mezet-bég sürü sorai közé, melyek előbb harczi dühökben, majd örömükben Kemény Simon eleste fölött, észre sem vették, hogy mindenünnen Hunyadi ágyui és lövészei által körülkerítvék. E pillanatban kitört a szebeni őrség is, a török táborban csekély őrizet alatt maradt foglyok szintén föllázadtak, s a növekvő zavart használva, a szebeniekkel együtt az ellenség hátának esnek.

Halomra dőltek a törökök. A győzelem fényes volt. Huszezer török, ezek között Mezet-bég és fia födte a harcz terét. Magyar háromezer esett el. Az egész tábor a szultánnak szánt tömérdek kincscsel, számos fogolylyal a győzők kezébe került. A zsákmánynak egy részét, Mezet és fia fejével egy nagy szekérre, melyet Bonfin szerint tiz ló alig birt, rakatta Hunyadi, és a királynak s a királyi udvarban tartózkodó Brankovics Györgynek küldé diadaljelül. A szekeret egy elfogott vén török, a rácz deszpota

régi ismerőse kisérte, kinek az ütközet folyamát hosszasan el kelle beszélnie. Nagy volt az öröm Magyarországon, nagy Erdélyben, sőt az egész keresztény világon.

Hunyadi pedig egész a havasokig üldözte az ellenséget. A havasok tetején a régi görögök példájára, egyszerü tropheumot emelt. Majd leereszkedvén Havasalföldre, annak vajdáját Vlad Drakult, ki imént fiait adá kezesekül Murádnak, arra hogy a török ellen nem fog fegyvert, szintugy mint Illés és István moldvai vajdákat is, kik eddig a lengyel koronát ismerték el védjöknek, hódolatra kényszerítette a magyar király iránt.

A zsákmány egy részéből pedig a tövisi kies völgyben a pálos remeték számára zárdát épittetett utóbb az áhitatos vezér, hogy illő háláját mutassa be a seregek urának és a keresztények segitségének.

Murád szultán égett a haragtól, hirül vevén Mezet-bég megveretését s a két vajda elszakadását. Első fölhevülésében személyesen akart sereget vezetni Erdélybe, de heve csillapultával Seaddeddin, romániai beglerbégre hagyta a boszu és megtorolás munkáját. Ez 80,000 válogatott sereggel még ez évben (1442.) megindult, a Dunán Kis-Nikápolynál átkelt, seregét azután két részre osztotta, és Oláhországot kegyetlenül elpusztitotta. Az oláhok Hunyadi tanácsára minden megütközést gondosan kerülvén, a hegyek közé vonták magokat. Ezen, ellenállásra nem bukkanó

dúlás Seaddeddint annyira elbizakodottá tette, hogy Erdélyhez közeledvén, fönhangon hánytorgatá: Elég lesz turbánját megmutatni, hogy csak látására is többnapi járó földre elfusson előle a gyáva ellenség.

Szörnyen csalatkozott. Hunyadi alig vevé hirét az ozmán szándokának, széllyel hordoztatá a véres kardot, mire 15,000 erdélyi magyar és székely gyült az ő diadal-koszoruzta zászlai alá, kikkel a Vaskapu magasait és lejtőit szállotta meg. A törökök e szoroson jöttek be: háborítlanul az előcsapatok, kik azonnal szerte portyáztak; de a főseregnek a hegyekről leereszkedve utját állottá a magyarság.

A két sereg, a vezére ügyességében és saját vitézségében bizó magyar és a tömegei sokaságában kevélykedő ozman, mindjárt megütközni vonakodott, s azért egymással szemben körülsánczolta magát. Azonban a juliusi hajnalhasadás már készen, hadi rendben találta őket. Hunyadi nehéz lovasságára fektette a fősulyt, a miért a két szárnyon és derékban egyenlőn elosztá őket, amott az elősorban fölállitott könnyü lovasok és a hátsorban elhelyezett parittyások támaszául, a derékseregben pedig a nehéz gyalogság gyámolitásaul, melyet tartalék gyanánt hátmögül dsidások és ijászok is födözték. A két legszélen végre egész a hegyek tövéig könnyü gyalogokkal megrakott szekerek zárták el a völgyet, melyek az ék- vagy szögalaku harczrendnek mintegy száratövét képezték. Ezen ékkel akarta Hunyadi az idomtalan török tömeget szétrepeszteni. Hanem Seaddeddin is nyitjára talált a magyar vezér taktikájának, s

ellenszerül középre a vitéz janicsárok hatalmas osztályait, jobbról-balról pedig az ügyes és gyors szpahikat helyezé.

Mielőtt a magyar sereg megindulá, Húnyadi s vele az összes sereg meghatva a percz komolyságától, leborult Isten szent szine előtt, és buzgó fohászokat röpitett hozzája mindeneket elhatározó segélyeért. Azután velős beszédben buzditá katonáit. »Ily csekély számmal lévén, — szóla hozzájok — nem mernék az annyival erősebb ellennel összetüzni, ha ezt a hon megmaradása nem parancsolná, ha az ügy szentségében s a ti annyiszor tapasztalt vitézségtekben nem biznám. De mi nemcsak a keresztény vallás, nemcsak a szeretett haza dicsőségeért fogtunk fegyvert, hanem saját lakaink, családjaink, szüleink és feleségeink mellett. Utolsó győzelmeink, az ebből reá háromlott megszégyenülés által boszúvágyra ingerelt ellenség tüzzel vassal mindent összeduland semmit sem kimélve meg, ha most a hazába törhet. Itt kell tehát őt föntartani, itt kell büszkeségét megtörni, innen kell őt visszautasitani; mit Isten segedelmével szilárd akaratotok, tántorithatlan vitézségtek eszközölhet. Ha pedig a mindenható ez iránt másként végzett volna : bátor harczban fogjuk kivivni magunknak a dicső halált, s lelkeinknek az örök üdvösséget.«

Igy szólott; mire jelt adván a tárogatók, tömött rendben, halkkal döbörögve indult meg a magyar sereg. A janicsárok a deréksereg első lökését szilárdan fogadák; a soraikban támadt hézagot a mögöttök álló gyalogok hamar kipótolák; egy tapodtat nem

adtak föl eredeti állásukból. Sőt a két oldalra rendelt szpahik hirtelen előre törtetvén, a szemben levő magyar lovasság rendjeit megzavarják és hátrálni kényszerítik.

A veszélyt, mely seregét fenyegeté, azonnal észrevevé a mindenre figyelő Hunyadi. Elhárítására tehát rögtön visszarendeli a derékhadat a völgy még szükebb részébe, nehogy hátba fogassék a szpahik által; a derékhad nyomában elötóduló törökséget pedig a hegyek oldalain elrejtett, és az előrobogott kocsikon harczoló könnyü gyalogok által erősen megtámadtatja. E mozdulatra a hely szüke miatt, kifejtekezni képtelen, elül és két oldalvást fenyegetett török hadosztály visszavonulni kénytelen lévén, a hátrábbállókat nyomja vissza; igy az első rend a másikat, ez a harmadikat hozza zavarba, mignem az egész idomtalan tömeget, nem tudván, mi történik elül, páni rettegés fogja el. Mindenki fut, a merre lát. Némely bátrabb csapatok ugyan megkisérték a tegnapi erősitett táborhelyen gátot vetni a vad iramlásnak. De hasztalan. És midőn erről csakhamar meggyőződtek, nehogy az üldöző magyar csapatok által a Dunától elvágassanak, föladták erősített állásukat.

Igy találták táborukat a zsákmányozásból visszatérő, előbb keresztülbocsátott török portyázók. Ezek a főseregtől elvágatva és minden oldalról körülvétetve, nagyrészint lekaszaboltattak.

A győzelem teljes volt. Az egész tábor, 200 zászló esett a magyarok kezébe. A szultán ezen legszebb seregének szinte felét vesztette el; többen nem

értek a Dunához, mert a kiket a magyarok szablyája el nem ért, azt a vérszemet kapott oláhok verték agyon. A halottak közt volt maga Seaddeddin Omer, Firiz, Jakib, Chier és Dedefutak bégekkel.

E csatát fordulópontul vehetjük a török-magyar harczok történetében A törökök, kik nikápolyi győzelmök óta hadi szerencséjökben elbizakodva szüntelen háborgatták a határszéleket, támadást támadásra ujítván, most meghökkenve veszteg viselék magokat. Ellenben a magyar seregek önbizalmokat visszanyervén, fegyvereik dicsőségét helyreállítván, szerepet cseréltek, védőkből támadók lettek, s meg-megrohanván a török birtokot, több apró ütközetben győzték le a sokkal hatalmasabb ellenséget. Hunyadi neve pedig az ozmannál mind félelmesbbé, a hazában tiszteltebbé lőn; görög irók majd Achillesnek, majd Hektornak nevezik őt, a keresztény világ pedig reá függeszté tekintetét, benne vetette reményét.

Vaskapui győzelme után Hunyadi Oláhországba ment át és annak a törökkel czimboráló vajdáját Drakulát elüzvén Dánt iktatta helyébe, ki Ulászlónak meghódolt, és függése jeléül évi adó fejében 3000 nyilat és 4000 pajzst ajánlott föl. Drakula a szultánhoz futott, és segítséget sürgetett, de ennek kérelme teljesítésére sem kedve, sem módja nem volt, kivált miután az uj vajda is hozzá folyamodék és szintén évi adót ajánlott. Hunyadi pedig Oláhországból Bolgárországot látogatta, hol sok pogányságot levervén, dús zsákmánynyal tért vissza hazájába, mely háromnapi hálaadó istentisztelettel ülte fényes diadalát.

Murád annyira bizott erdélyi hadjárata szeren-

csés kimenetelében, hogy már annak megindításakor követeket külde Ulászlóhoz, kik őt, a magyar királyt Nándor-Fehérvár átadása és adófizetésre szólítsák föl. A király fénynyel fogadta a követséget, de válaszával a koczka eldültéig várakozék. Vévén Hunyadi tudósitásait, természetesen elutasitó választ adott a nagy kudarczczal távozó követeknek.

V.

Caesarini bibornok fáradozásai a béke megkötése iránt végre sikerülnek.—Erzsébet halála és jellemzése. — Julián ujabb törekvései. — Hadkészület. — A Moravánál. — A nissai csata. — Hunyadi levele, a hármas győzelem. — A magyar és török haditanács. — Traján kapuja. — A jalováczi diadal. — A hadjárat befejezése. — A diadalmenet Budán. — Hunyadi jutalma.

A hős Hunyadi győzelem-hirei elüzték a török félelmet nemcsak Magyaországban, hanem az egész Nyugaton; mindenütt a biztató remény fogott tért, hogy a vad ellenséget leverni, Europából vissza kiszoritani sikerülend. Leginkább szivén feküdt ez IV. Jenő pápának, ki a flórenczi zsinaton imént egyezett a császár követeivel a keleti és nyugati egyházak egyesülése iránt. A fojtogatott keleti birodalmat megmenteni, hogy az egyesülés tényleg létesüljön, arra egyedül a vitéz magyar nép látszott hivatva, mely Belgrádnál, Szebennél és Vaskapunál hármas diadalt jegyzett története aranyszegélyü lapjaira. De e lapokon még mindig véres fonálként futott végig a polgárháború, mely míg az egy anyaemlőn táplált testvéreket egymás ellen zuditá, megbénította az ozmanra inditandó közös müködést.

1442. év derekán érkezett belbékét eszközlendő Caesarini Julianus bibornok, mint a pápa követe, Magyarországra.

Juliánt igen jeles férfiúnak jellemzik kortársai. Ulászló maga ugy említi, mint hűséges, szentség- és erények tisztaságával fénylő atyát, mint második Mózest, ki bölcseséggel tündököl, kinek elméjében a legszentebb gondolatok honolnak, ajkairól az élet élő szavai folynak, tetteiben a vallás és lelkismeretesség nyilvánulnak. Kitünőségéről tanuskodik az is hogy már V. Márton pápa az összegyülendő bázeli zsinatra követjeül és elnökül rendelte, IV. Jenő ezen méltóságában megerősítette, s ezen tisztségében harmincz ülésen keresztül jelesen működött; végre a zsinat határozata folytán Bázelből Ferrarába ment, hogy a görögökkel vitatkozzék, minek eredményeül a flórenczi egyezményt imént érintettük.

Ulászló részéről ez ügyes férfiú kevesebb akadályra talált; a királyt nemes jelleme, élénk jogérzete hozzáférhettőbbé tette, mint a jogaiban sértett föltételeiben szivós királyasszonyt, noha ennek kedélyét is fukar sógorának, a német királynak kapzsi jelleme, a magyar fegyverek győzelme lágyabbá hangolta már. Sok alkudozás után végre következő béke-ajánlatokkal indult Ceasarini Győrből, hol Erzsébet tartózkodék, Budára, Ulászló táborába: Erzsébet hasonnevü leányát Ulászló, a másikat Annát, Ulászló öcscse, Kázmér litván nagyfejedelem veszi nőül. Ez százhuszezer aranyat, amaz pedig kétszáz ezret kap nászhozományul, és míg az összeget lefizeti, Sziléziát tartja zálogul. Ulászló lemond a ma-

gyar királyi czimről, de az ország kormányát László nagykoruságaig vezeti, azután neki átadja; ha pedig László magtalan halna meg, Ulászló örökli trónját. Hadi költségeinek pótlásaul a szepesi városok Lengyelország örökbirtokába jutnak; azonképen lemond a magyar korona minden jogáról Podoliához, Moldva, és Oláhországhoz a lengyelek javára.

A budai táborban egyenlőtlen fogadtatásban részesültek az ajánlatok. A király körül levő lengyel főurak készségesen állottak reájok; nem ugy a magyarok,kik az ország területi épségének árán alkudni hajlandók nem voltak. Hunyadi János a törökök miatt nem hagyhatván oda a széleket, levélben tiltakozott ilyes béke ellen. »A birodalom jelen helyzetében — igy irt — a belbékét nem szabad meggondolatlanul visszautasítani, de mohón sem szükséges rajta kapni, habár a béke többre becsülendő a háborúnál. Hanem inkább vivjunk meg ezer veszélylyel, semhogy a birodalom megcsonkíttassék; az országtól nemcsak örökre, de még ideiglenesen sem kell valamit elidegeníteni. Gyalázat érné a magyart, ha atyáinak örökségét nem szállítaná épen, egészen át fiaira,unokáira.«

Caesarinit terveinek ezen meghiusulása nem csüggeszté el. Visszament némely magyar urak kiséretében a királynéhoz uj alapon kisérleni meg föladata eszközlését. Ez uj alap — ugy látszik — házasság volt Erzsébet és Ulászló között, mi végre a feleknek személyesen kellett találkozniok. Ulászló novemberben Győrbe jött, hol a püspöki várteremben a tizennyolcz éves ifju a harminczkét éves öz-

vegygyel találkozott. Bizalmatlanság uralkodott egy darabig közöttök, de utóbb a bizalom utat tört magának, ugy hogy három hétig folytatott alkudozás, s többnapi együttlét után a béke mégis létre jött és deczember 16-án a győri székesegyházban magyar, lengyel és német nyelven kihirdettetett. A békekötés föltételei nem jöttek nyilvánosságra, de egykorú irók tudósitásaiból nem minden valószinüség nélkül következtethetni, hogy Erzsébet az ifjuval házasságra volt lépendő, s hogy ennek fogadását birta, miszerint Fridriket Lászlónak és a koronának kiadására fegyverrel kényszeritendi. Erzsébet azon igérettel bocsátotta el a különféle ajándékokkal megtisztelt Ulászlót, hogy őt a karácsoni ünnepekre Budán meglátogatja. Azonban a sors másként határozott. Erzsébet három nappal utóbb, deczember 19. már megszünt élni, nem kis bánatára Ulászlónak, ki azon hajlamánál fogva, melylyel most iránta viseltetett, a közügy jobbra fordulását tőle várta.

Erzsébettől nem lehet megtagadni a lelki erőt, nemes kitürést, melyet élete viszontagságai között tanusitott, noha gyöngeségének tudatában rálépett a nem-egyenes utra is. Nehogy félreértessünk, sietünk megjegyezni, miszerint noha a feslett Cillei Borbálának volt leánya, fényesen meghazudtolá a közmondást, mely az anya hibáját leányára is átviszi. Szerencsétlensége volt, hogy oly emberekre kelle nem ritkán támaszkodnia, kik nem bizalmát, de megvetését érdemelték inkább, s kik utált jellemök árnyékát reá is vetették. Pedig kecsteljes külseje, nyájas gyöngédsége, eleven elméje és feddhetlen erkölcsei

mellett, melyek atyja és anyja viseletével oly nagy ellentétben állanak, kétszeres tiszteletet érdemel szerencsétlensége.

Erzsébet halála a hamvadó belháborut uj lángra élesztette. Hogy Fridrik császár Győr várát árulás utján kezére kerítette, és bele német katonákat küldött őrségül, legalább nem mutatott békés szándékra. Giskra is váltig biztosította László gyámját, hogy őt Rozgonyi huga, kit feleségül vett, nem vonta Rozgonyi pártjára, nem is késett, szavát beváltandó, Kassa, Eperjes és más, hatóságához tartozó városokat László király részére biztosítani. Szécsi Dénes bibornok, Garai László, s az elhunyt királyné egyéb hivei szintén abban állapodának meg, hogy László jogait védendők, Fridrikhez fordulnak ségélyért.

Hogy ily kilátások daczára a nyugalom az országban némiképen föntartatott, ez érdem első sorban Julián bibornokot illeti, ki szünetlen, hol Bécsben a császárt ostromolta, indítson követeket Budára a béke megkötése végett, hol a magyar urakat engesztelte, nehogy az alattomos Fridrik álnok embereit Budáról elüzzék; majd összejöveteleket tervezgete Fridrik és Ulászló között, vagy pedig ujabb pontozatokat ajánla, melyek mellett a csend biztosíttatnék. Igyekezeteinek annyi sikere volt, hogy Fridrik mégis két évi fegyverszünetre lépett, melyhez utóbb Giskra is hozzáállott.

A bibornok ezen sikeres fáradozása azonban

csak eszköz volt a czélhoz; de ha már a mellékest oly hévvel karolta föl, képzelhetjük, mennyi tüzzel működött a közvetlen czélon. Az 1443. év elején és közepén összeültek az ország rendei Budán. A lelkesedést, melyet Hunyadi diadalmai ébresztettek, Julián háborúra tüzelő ékesszólása hatványozta. Ő nagyszerübb hadviselésre szólította föl az országot a félhold ellen, hathatós pénzsegélyt igérvén a pápától és tettleges részvételt a nyugati fejedelmektől. Az agg Brankovics is, könyüs szemekkel esdeklett: vennék tekintetbe az ő nyomorú sorsát, kelnének föl az ozmán ellen, a ki őt földönfutóvá, viruló két fiát világtalan és férfiatlan nyomorékká tette. Hunyadi meg arról értesíttetett, hogy belszakadások tépik a törökséget, és — ha kémeinek hitelt adhat — harmincz ezer lovas elég volna, hogy II. Murád európai birodalmának véget vessen. A király és rendek lelkesedéssel válaszoltak a bibornok felhivására, s a nép, mely négy nappal azelőtt országszerte dühöngött földingásban Isten ujját látta, nyugtalanul nézett a nap elé, melyen a pogány ellen a keresztet fölvehesse.

A készülődés javában folyt. Legelőbb is közimádságok rendeltettek el az egész országban, és segedelmet sürgetni többfelé követek küldettek. Hunyadi az országos segélyből, Brankovics pénzéből, de sajátjából is mintegy 32,000aranyat költve — 25,000 jól fölszerelt zsoldost gyüjtött; Julián is szerzett néhány ezer külföldit, kivált cseheket, kiket a római kuria pénzén fizetett; a király, némely ma-

gyar és lengyel főurak szintén kiállították dandáraikat, a moldvai és oláh vajdák segélycsapataikat.

Ulászló nem várta be mindezen csapatok gyülekezését, nem, míg az imént tárgyalt fegyverszünet okmányai kicseréltetének, hanem julius 22-én elindult Budáról Hunyadi és Julián társaságában. A Dunáig igen lassan folytatták útjokat, hogy a csatlakozó seregnek időt engedjenek; e folyón Szendrőnél keltek át, s ekkor már örömmel szemlélhették, hadaik 40,000-re szaporodott számát; s e negyvenezer közt voltak magyarok, lengyelek, németek, csehek, morvák, ráczok, oláhok : oly vegyülék, milyen magyar király zászlói alatt nem egyesült a nikápolyi szerencsétlen ütközet óta.

Hajh de most szerencsére, győzelemre! mert ezen ugynevezett hosszu hadjárat egyik legfényesebb levelét teszi Hunyadi hősi koszorújának. Hosszunak nevezik történetiróink, mert az akkori hadmód szerint öt hónapos hadviselés, mely hozzá leginkább őszre és télre esett, szokatlan volt; de ha eredményét tekintjük, inkább rövidnek nevezhetnők, mert ezen öt hónap alatt ugyanannyi várost vett be, és hat győzelmet vivott ki Hunyadi, kinek hire, neve valamennyi, addig a kereszténység örökös ellensége ellen vitézkedő keresztény hadvezérnek dicsőségét messze túlszárnyalta.

A magyar sereg Moravánál, a rómaiak Margus folyójánál állapodott meg, hogy az átkelésre készületeit megtegye. Az ellenségeskedések a magyarok és törökök közt ekkor kezdődtek meg. Tudniillik, vagy ötszáz lovasból álló magyar csapat átkelvén a folyón,

egy szintén kisebb ellenséges kémcsapattal találkozván, összeütközött és azt szétugrasztá. Értesülvén azonban, hogy a szomszéd erdőben 2000-nyi török dandár lappang, fölhagyott az üldözéssel, és sietve visszavonult a maga tábora felé, de későn; mert lesben álló szpahiktól üzőbe vétetvén a Moravánál éreték. A megszorított vitézek hősiesen védték magokat, noha az aránytalan túlsúly ellen eredménytelenül teendették azt, hanem a király történetből épen a közel berekben vadászván, a szokatlan zajra kiséretével előrohan, miből a törökség az egész magyar sereg jelenlétére következtetve, megfutamodik, Ulászló pedig a zavart fölhasználva seregével akadálytalanul átkel a Moraván, s e folyó tulsó partján üt tábort.

A király értesülvén az ellenség közellétéről, 12,000 válogatott katonával Hunyadit előre küldé, hogy azt fölkeresse és a főseregnek utat törjön. Hunyadi betörvén Ráczországba, Krussováczon és Serkőn át Nisszáig haladt; a fősereg, melynél a király és bibornok tartózkodék, két napi távolban követé. Utjában a kémek Hunyadit a vigyázatlanul tanyázó pogányságra vezeték, még pedig oly gondosan, hogy ez őket észrevétlenül és teljesen körülfoghatá. November 3-án éjjel támadta meg a hős a 20,000 embernyi ellenséget, és közte oly öldöklést vitt végbe virradatig, hogy 2000 török maradt a csatatéren, 4000 elfogatott, ez utóbbiak között 13 főtiszt. A többi annyira elszéledt, hogy a föld népe is sokat agyonvert közőlök. Gazdag zsákmány és kilencz zászló ékesíté a győzelmet, melyet »a minden-

ható Isten a keresztény népnek adott,« mint Hunyadi maga irta a betegsége miatt honn maradt vajdatársának, Ujlakinak, természetesen nem is érintvén saját személyes vitéségét, melyet bemutatni fényes alkalma nyilt.

Ezen érintettem levél november 9-én kelt s oly fényesen tükrözi elénk a nagy férfiú vallásos érzelmeit, Istenbe helyzett bizalmát és honszerelmét, hogy lehetetlen legalább részben nem közölnünk: »Murád császár három napi távolságban van tőlünk — igy szól a levél vége — lehetetlen vele össze nem csapnunk; és a mi történni fog, az már tudva van Isten előtt, mert Isten kezében vagyunk. Történjék az ő akarata. De seregünk még ép, viadal után áhítozik, s napról napra növekszik, mert a király tábora megtelt bolgár, bosnyák, albán és rácz érkezőkkel, kiket megjelenésünk nagy örömre ragadott. Élelemnek bőségében vagyunk, a szekereinken magunkkal hozott készlethez még hozzá sem nyultunk; a környékbeliek vásárra hoznak mindent, s az időjárás olyan, minőt csak kivánhatunk. És mivel, édes uram, megértettük leveléből és barátainak előadásából, hogy már-már kiépült bajából, kérjük és tanácsoljuk Nagyságodnak, hogy ejtse módját idejöttének, s másnak át ne engedje a dicsőséget. Mutassa meg, hogy mindig szolgálni kivánt királynak és országnak; más tanácsára ne hajtson, mert aki egyebet tanácsolna Nagyságodnak, az áruló lenne és csaló. Tizenhat ló nem sok, de annyi is elégséges, hogy minden veszély nélkül ide jöhessen. Miután pedig a rácz földre fogott érkezni, annyi fegyverest küldünk Nagy-

sád elé, a mennyit kiván. Antal, jelen levelem kézhez szolgáltatója, még egyebeket is fog mondani, miknek teljes hitelt adjon Nagyságod. Dandára a legeslegjobb állapotban van : Isten kegyelméből ép. egészséges, virgoncz és tűzről pattant.«

Győzelme nyomában Hunyadi Nisszát könnyü szerrel elfoglalván, Sophia ellen nyomult. Ezen két város közt hármas győzelmet vivott ki egy napon. Három török hadtestet vezettek egymás után ellene, egyikét Isabég, az Evrenos hires családból, a másikat Turachan bég, a harmadik vezér neve nem tudatik; és egymás után mind a hármat meg is verte. Azután Sophiát foglalta el, s földulatta. Előnyomulásában a törökök taktikája tartóztatta. Tudjuk, hogy a magyar fősereg és Hunyadi hadteste közt két napijárás föld volt. Ezen körülményt ugy akarta kizsákmányolni egy szintén ismeretlen török pasa, hogy az imént megvert három hadtest maradványaival a két magyar sereg közé ékeli magát, s a tulsó oldalról jövő Turachannal egyesülvén, a király összeköttetését Hunyadival megszakasztja. Hunyadi János észrevette a török szándékát, és hada élét visszafordítván a derékseregre indult visszavonulni; de már meg nem előzhette a törököt : keresztül kellett vágnia magát, s e czélja reményén fölül sikerült elannyira, hogy az ozmánság tökéletes vereséget szenvedett, több előkelő foglyot és zászlót vesztett.

A két magyar sereg szivélyes egyesülése után nagy haditanácsot ültek a vezérek. Folytassák-e a háborút? e kérdésen fordult meg a vita. Hunyadi sürgette, hogy a megfélemlitett ellenség üldözésével föl

ne hagyjanak; a kereszteseket vezérlő Caesarini ugyanily meggyőződését hangoztatta, míg Ujlaki Miklós, ki fölépülvén, fris magyar csapatokkal nevelte e sereg számát és kedvét, szintén elősegítette az eldöntést. Folytatták tehát utjokat a győzelemszokott hadak Philippopoli felé akadálytalanul, ha az ut nehézségeit a Hémus meredek magasain s a tél keménységét számba nem veszszük.

A történelemben ismeretes Succi-szoros, mely Traján kapujának is neveztetik, kettős szorulat; a nyugati, melyet Traján erősített meg mesterségesen, a tulajdonképeni Succi, míg a keleti, melyet az Isladi vagy Zlatica patak hasít át, ugyanettől Isladi- vagy Zlatica-szorosnak neveztetik. Itt várta a keresztényeket az Ázsiából átsietett Murád nagy seregével, itt kivánt győzelmeiknek gátot vetni s elpártolt szerencséjét ujra magához bilincselni. Eltorlaszoltatta tehát az ikerszorost, mely a Trajánkapun vezet át, ép ugy mint a keletit, sziklatömegekkel, roppant fahasábokkal, noha különben mindkettő kellemes évszakon is, nehezen hozzáférhető, most a tél derekán, hó és jég miatt csaknem megközelíthetlen. Hogy e természetalkotta nehézségeket még inkább fokozzák, éjjel vizet öntöttek a törökök a magas hóra, ugy hogy a hajnalban oda érkező magyar lovasok jégtükörben szemlélhették délczeg alakjaikat.

Ezen védelmi intézkedés nagy hadi tanácsnak volt eredménye, melyen a szultánon kivül részt vettek : Jesze Vrenez fia, Turachan thesszaliai pasa, Klaszim europai beglerbég és Izsák bég. Murád és

Klaszim rögtönös támadást véleményeztek, az agg Turachan ellenben nem bizott a sok vereség által megfélemlitett seregben, s azt javaslá: vonuljanak vissza, magok mögött mindent elpusztitván, s ha majd az éhség és inség elsatnyitja az ellenséget, akkor keljenek támadásra. Jesze tanácsa végre a két ellentét közt a középen maradt; szerinte meg kell tartani e természet-alkotta erődöt mindaddig, mig a magyarokat a huzamosb fagy és eleséghiány megfordulásra készti, ekkor lesz tanácsos őket megtámadni; s ezen közvetitő tanács elfogadtatott. A következés mutatta, hogy a terv nagyrészint helyesen volt gondolva.

Hunyadi több izben igyekezett az ozmán elővédeken keresztül törni, de mindannyiszor sikertelenül. Mely eredménytelenség karöltve a takarmány roszaságával, az élelemszükséggel, hideggel, fáradtsággal elkedvetlenité a magyar sereget, és kétkedővé tette az iránt, hogy a Hémus meredek bérczeit az idomtalan sziklákat s a tulnan elterülő sivatagot elfoglalják. Szeretett vezérök példája, buzditása sok kedvetlenséget törölt ugyan el, ugy hogy a hadak nemcsak lelkesedéssel harczoltak, hanem türtek is, de a kivánt eredmény csak elmaradt. Cselhez kelle tehát folyamodni.

Hunyadi, hogy az ellenséget sánczaiból kicsalja, fölszedette sátorfáit, s kezde visszavonulni. Jesze jövendölésenek első része betöltnek látszék; Klaszim a rumilii beglerbég, ajánlkozott annak másik részét is beteljesiteni — s a szultán parancsára-e vagy csak önelhatározásából, nem tudni — egész seregével le-

ereszkedett, de most viszont Hunyadi föltevései kezdének valósulni. Seregével tehát az ütközetre előre kinézett téren hirtelen megáll, s azt félhold alakban rendezé el; szárnyait, nehogy a számosabb pogányság által körülfogassék, megerősitvén. Mindkét felül, ugyanis, sürü füzes terült el; e födött állásba rejté el a gondos vezér hosszúdsidás lengyeleit. Ezalatt a török íjászok nyilzáporral köszönték a tömött magyar sorokat nem eredmény nélkül, mire Hunyadi hadait a lőtávolból visszavonja, de csak azért, hogy aztán eresztett kantárral rontson az utána tóduló ellenségre. A magyar lovasok szablyái csontig sebzék a megzavarodott törököt, míg saját pánczéljaik fölfogák ezek legkeményebb vágásait. Ekkor előrontanak lesökből a dsidások is, és kapott utasitásaik szerint a tüzes török méneket bokrositják meg döféseikkel; az elvadult lovak féket vesztve száguldnak a még megkezdetlen tömegekre, hogy a zavart teljessé tegyék. A magára maradt, különben is gyönge török gyalogság csakhamar szintén megfutamodott. Mohamed Cselebi, a nagyvezér öcscse ugyan megállitotta egyszer futó katonáit, de aztán leszuratván lova, maga is lerogyott, népei pedig még vadabb futásnak eredtek. A futókat sarkukban követék a magyarok a hegyek ormaira; hanem mert az éj bekövetkezék, Hunyadi cseltől is félvén, visszavonta seregét a völgybe.

E csata Jalovácz mezőin deczember 23-án vivatott, s az egyetlen volt, melyen a király személyesen részt vett e hadjáratban; vele volt titkára is, Callimachus, e hadjárat történetirója.

A seregben e fényes győzelem által költött lelkesedést kiaknázandó, Hunyadi más napra a szorulat ujabb megtámadását rendelte el. Azonban oly roppant nehézségekkel megvívni lehetetlen volt. Noha a merész kisérlet nagyszerüségén, sőt részleges eredményén az ellenség megrémült; a szirtek megől, hol a magyar ágyugolyók ellen védve vala, halomra lőhette és lőtte a feltörekvő keresztényeket. Hunyadi tehát visszaszólítá elszéledt harczosait, s a legjobb rendben, anélkül, hogy legkevésbbé is háboríttatnék, táborába vonult.

A király a hadviselést berekesztettnek nyilvánítá. Brankovics sürgette ugyan a hadjárat folytatását, és 100,000 aranyat ajánlott egyes erősségei megvételére és tartománya teljes fölszabadítására; de a kemény hideg, az eleség megfogyatkozása s az ily viszonyok nyomában járó nyavalyák visszatérésre intének. A zsákmány kevésbbé értékes része tehát, melynek tovaszállitására lovak hiányoztak, elégettetett, a többivel Nándorfehérváron át, hol rövid ideig megpihentek, visszatértek a hazafiak.

Ulászló február elején érkezett Budára. A papság, várnagy, tanács és polgárok elláthatlan tömege ünnepélyesen vonulták eléje. A papok megálltak az első határkőnél, a polgármester azonban, várnagy, tanács és nép tovább haladt, míg a királylyal, kinek jobbján a pápai követ Julián, balján Brankovics lovagolt, szemben találkozának, mögöttök az alvezérek, hadnagyok, s a vidáman ujjongó diadal-koszorúzott csapatok következvén. A találkozásnál eget hasító örömzaj, üdvözletek, a tárogatók harsogása és a ha-

dak újjongása tölték be a levegőt. Majd a diadalmenethez rendezkedének. Megnyitá ezt a kereszt és fényes diszletben a papság, zászlóikat a szellő lengeté; követi a foglyok ezernyi sora, elül a vasba vert főbbek; azután a győzelmi jelek, az ellenségtől elvett fegyverek és zászlók nagy számban, végül a győztes csapatok igy: elül a király mögötte a pápai követ és szerb despota, a kerereszteses vitézek dandára, jobbról a főpapok, balról a főurak és városi tanácsosok által kisértetve, folytaták a sort a többi dandárok, melyek rivalgásától a Duna és hegyek viszhangozának. A mindeneket körülözönlő tarka nép pedig örömteljesen ujjongva dicsőíték majd Ulászló, majd Hunyadi nevét.

Ily rendben haladt a menet a város kapujáig. Ekkor leszállván a király lováról, leoldá saruit és mezitláb járult a magyarok Nagyasszonya templomába, hogy arczra borulva adjon hálát a hadak Urának a fényes győzelmekért, s azok jeleit, az elvett zászlókat és fegyvereket örök emlékül a falakra függeszteté. A vezéreknek, névszerint Hunyadinak ezen hadjárat alatt véghez vitt bátor tettei később lefestetvén, e képek, valamint a vitézebb bajnokok czimerei neveik emlitésével örök emlékül szintén itt függesztettek föl, hogy hirdessék az 1443. év dicsőségét.

Igy lett vége ezen nevezetes hadjáratnak, melyben Hunyadi magának és a magyar fegyvereknek világra szóló dicsőséget szerzett. Murád főereje, a rettenetes jancsárok és bátor szpahi harminczezre bánta meg azt; az ozmánok büszkesége megtört, a

magyar név rémületet tarjesztett közöttük, s a török anyák siró gyermekeiket Hunyadi nevével csititgaták.

A király, hogy hálájàt a nagy vezér iránt meleg szavakon kivül tettleg is nyilvánitsa, a kuczevoi és braniczevói terjedelmes uradalmakkal ajándékozá meg.

De nagyobb öröm várt a dicső hősre, midőn szerető hitvese atyai gyöngéd karjaiba tette a győzelmek évében született fiát, M á t y á s t.

VI.

Skanderbég. — Az európai fejedelmek üdvözletei, buzditásai — Két korona, egy sziv. — Országgyülés. — Készületek az uj török hadjáratra. — Murád béke-ajánlata. — Hunyadi, a király és Julián tépelődései. — Békealkudozások Szegeden. — Tiz évi fegyverszünet. — Az ellenáramlat. — Julián beszéde. — A fegyverszünet megbontása. — A hadjárat. — A magyar sereg a tengernél. — A szatócsok. — Szerb árulás. — Várna. — Haditanács. — Csatarend. — Győzelem a jobbszárnyon. — Diadal a balszárnyon. — Ulászló a török derék seregre, veszedelmébe rohan.

A hosszu hadjárat egyik fényes jelenségeül kell föltüntetnünk Skanderbéget, Hunyadi nagy kortársát és törökverő dicsőségének osztályosát, ki mint valamely óriás emelkedik a porondról, hogy huszonöt éven át legyen ostora az ozmánságnak, melylyel négyszáz apróbbnagyobb csatában vivott többnyire egyenlőtlen harczot, saját kezével ölvén meg kétezer pogánynál többet.

Kastriota György (mert ez eredeti neve a hősnek) — Kastriota Jánosnak Amathia urának kilencz közt utolsóelőtti fia, — a törökök első epirusi hadjáratakor tuszul adatott Murádnak. Atyja ujabb támadásaért idősb gyermekeivel együtt életével lakolt; György és öcscse életét ifjuságának és szépsé-

gének köszönheté. Murád körülmetélteté, mozlimnek nevelteté, s minthogy szellemi képzettsége sem állott testi deréksége mögött, már tizennyolcz éves korában szandsáksággal bizta meg. Fényes hadi tettei miatt nyerte az Iskenderbég (Sándor herczeg) melléknevet, mely nemcsak azért illett reá, mert Nagy-Sándorhoz hasonlóan már 18 éves korában hősi és világhódításra vállalkozó szellemmel ragyogott, hanem szülőföldje-, Epirusnál fogva is, honnét a hadfiak származtak, kikkel a nagy macedon Ázsiát elfoglalta.

Azonban a szultán kegyei nem feledteték vele hitét, fejedelmi származását. Szabadságának és atyai örökének visszanyerése volt éjjeli, nappali gondja. Az alkalmat meglelte a magyar hadjáratban, a moravai ütközet alkalmával, némelyek szerint, Hunyadi közremüködése mellett. Murád államtitkárától halálfenyegetés közt zsarolt ki irott parancsot, Krója várnagyához szólót, melyben meghagyaték neki, hogy várát e levél bemutatójának, mint utódjának, átadja. A levél megirva levén, Kastriota leszúrta a titkárt, nehogy árulója legyen, és szerencsésen megmenekült Hamsa nevü unokájával.

Hetedik napon, miután a török serget elhagyá, megérkezett Kastriota mintegy háromszáz hivével, kiket futása közben gyüjtött maga köré, a felső Dibrán, vagyis a hegységen, mely az ioni tengerrel párhuzamosan vonulván, a római Illyriát vagyis éjszaki Albániát kelet felől keríti, s a lábánál tova iramló Drina folyóhoz leereszkedik.

Itt hagyta vissza háromszáz társát és ugyanannyi

hegylakót az erdők sürűiben, mignem Kroját átveendette. Az ármány sikerült. Éjjel bebocsátá a hatszázat, s ezek legyilkolák a biztonságban aluvó őrséget, valamint a körüllakó törököket; csak azok menekülének, kik Kastriotához futottak; ő megóvta őket a gyiloktól, még azokat is, kik nem akartak a kereszténységre áttérni.

A Dibra alsó és a Tomoros fölső vége közt, hol az ut Macedoniából Epirusba e két hegység között vezet, 2000 embert állított föl aztán Kastriota, ő maga Krojába ment, hová minden rokonát, süvét, Epirus városainak urait tanácskozmányra összegyüjté, hogy a tartomány fölszabaditása iránt velök értekezzék. Össze is jöttek ott unokatestvérei, nővéreinek gyermekei, sógorai s velök mintegy tizenkétezer fegyveres nép. Hamsa és Golento Mózes bég voltak a fölkelés két legtevékenyebb embere; velök tanácskozék tehát a még török kézben levő városok elfoglalása iránt, s a kivitellel nem késett Golento. Háromezer emberrel Petrella ellen indula, mely kicsiny, de fekvésénél fogva szinte bevehetlen város őrsége szabad elvonulás föltétele mellett megadta magát. Kastriota lovakat adott alájok, eleséget, egyéb ajándékokat, s biztos kisérettel kalauzoltatta a határig. E szép bánásmód más várakat is: Petralbát, Stellusiát gyors és önkéntes megadásra birta, s harmincz nap alatt Kastriota, az egy Sfetigrad kivételével, egész Epirust hatalmába keritette volt. Ép annyi idő alatt foglalta el hajdan Anicius, római consul Illyriát, s vitte annak fogoly királyát, Gentiust Rómába, hogy diadalmenetét ékesítse vele.

Kasztriota Karácson napján, midőn Hunyadi Slatniczánál győzelmeskedék, a kereszt diadalát mutatta be, rokonát, Hamsát keresztvizre vivén.

Valamint egy hó előtt rokonait, ugy meghítta most a szomszéd keresztény főnököket közös tanácskozmányra Lisszusba, mely kikötőhely már Anicius és Julius Caesar korából volt nevezetes. Megjelentek a déli és éjszaki Albania urai, a Kroja és Lisszus közt elterülő tartomány birtokosa, a Musachi és Dukagin családok küldöttei, Dajna-vár parancsnoka, Drivaszto fejedelme és Csernovics István, Montenegro vajdája. Mind e szomszédok elismerték Kasztriotát vezéröknek, s évi segélypénzt ajánlottak föl neki, mely összegében 200,000 aranyat tett ki.

Az Epirus vitéz fejedelmének parancsa alatt álló sereg nyolczezer lovast és hétezer gyalogot számított, kikkel most az alsó Dibra vidékén táborozott, hogy helyt álljon az ellene negyvenezer törökkel megindult Ali pasának. Az összeütközés szerfölött véres lehetett, habár a hadi tudósítást, mely huszonkét ezer elesett, két ezer elfogott török és huszonnégy elfoglalt zászló ellenében alig száz hősiesen elvérzett albánról tud, tulzottnak kell tekintenünk.

E győzelem körülbelül a budai diadalmenet napjaira esik, mi által e történetünkre nézve nem jelentéktelen eseménynyel, elbeszélésünk szinvonalára érkeztünk.

A magyar fegyverek diadalának hire mint a villám, oly sebességgel terjedt el a keresztény vi-

lágban. Európa fejedelmei közől a pápa, a görög császár, a franczia, angol, spanyol és arragoniai királyok, Milano, Velencze, Génua, Flórencz követségekkel üdvözölték a diadalmas királyt. Mindenki elérkezettnek látta az időpontot, midőn a kereszténység veszett ellene, a pogány török, ázsiai barbárságába visszautasítható. E végre segélyt igértek vizen és szárazon; névszerint a pápa, Velencze, Génua és Fülöp, burgundi vezér egy hajóhad kiállításáról biztosították a királyt, mely a közlekedést a Hellespontuson megakadályozandó leszen.

Fontos igéret volt ez, miután Paleologus János görög császár követei kiemelték különösen azon előnyös körülményt, hogy Murád az ujelag föllázadt Karaman Ogli ellen egész erejével Ázsiába költözött. Nem hiányzott továbbá Brankovicsnak alázatos rimánkodása, ki Hunyadit s a többi országnagyokat mindennap sorba járta, a király térdeit átölelé s rábeszélésében sem buzgalmat, sem fáradalmat, sem szorgalmat nem kimélt; nem különben Julián hathatós buzditásai és szüntelen fölhivásai, melyek még hatályosabbak valának az első hadjárat eredménye miatt fenhéjázó kedélyekben.

Csak a lengyelek voltak a háboru folytatása ellen. A tatárok beütése hazájokba, pusztitásaik Podolia- és Halicsban; Boleszló, oppelni herczeg fenyegető mozdulatai, egyéb nyomorok a király jelenlétét teszik — ugymondának — szükségessé.

Ily viszonyok között nem csoda, ha Ulászló, ki két koronát viselt fején, két ország gondjait hordotta szivében, habozni kezdett. Szülőföldjének, kedves

lengyeleinek nyomorát vetve a mérleg serpenyőjébe, uj birodalmának, a dicső magyaroknak a török által veszélyeztetett ügyét a másikba: a mérleg nyelve nem mozdult függélyes irányából. De mivel a kereszténység és nyugati civilisatio érdeke ugyancsak ez utóbbi latba esék, az egyensuly hamar elveszett; s Ulászló elhatározta magát a török hadjáratra. Budára e végből országgyülést hirdetett; lengyeleinek megnyugtatásul pedig azt válaszolá, hogy a budai gyülés után a hiányok és visszaélések megszüntetésére Lengyelországba menend; a közbeeső időt végre a belbéke helyreállitására, kivált a Fridrikkel kedvezőleg megindult alkudozások szerencsés befejezésére forditja.

Az országgyülés husvét után megnyilt. Megjelent a rabló Giskra és Szentmiklósi Pongrácz is, Szakolczának hatalmas ura, ki bár Ulászló pártján volt, a haza akkori siralmas helyzetét aljas czéljainak valósitására fölhasználandó, sem hittel, sem becsülettel nem gondolva, a Vág hosszában rablásból élt. A rendek őt azonnal elfogaták, börtönre vetették, czimboráinak legtöbbjeit pedig fölakasztották. — Giskra is csaknem pórul járt. A cseh, talán mert imént Lászlót Német-Ujhelyben meglátogatta, hol a koronás gyermek néhány aranyat nyomott kezébe, melyeket ez hüségének fitogtatására azontul mindig nyakán viselt, — oly szemtelenül viselte magát, hogy nemcsak az országgyülést, hanem a főváros lakosságát is maga ellen lázitotta. Az igerültségnek a király sem birt gátot vetni, és csak ugy menthette meg a megszeppent rablót, hogy éjjel álruhában megszök-

tette, és lengyel lovagok által Győrig kisértette. Ez időtől fogva mindig tisztelettel említette Ulászló nevét Giskra, s megigérte, hogy ellene háborut viselni nem fog.

A gyülésnek reánk maradt végzései tanusítják, hogy első teendőjeül a belbéke helyreállítását tüzte ki. A háboruról nincs szó azokban, mi világos jele annak, miszerint e végzések nem jutottak reánk teljes épségökben. Ugyanis nemcsak az egykoru történetirók állítják, hogy a belháboru félelme eltávolíttatván, a budai országgyülés a külháboru tárgyalásába kezdett; hogy e tárgyalások folyamában Julián és a szerb despota a török ellen ujolag vezetendő hadjáratra igen hathatósan buzdíttatván, a mult év győzteseit nézeteiknek könnyen megnyerték; hogy sikeresb hadviselés czéljából a tartománybeliek- és benszülöttekre uj adó szabatott, s ezen kivül kegyes adományok szedésére gyüjtők neveztettek; hogy végre a hadi készületek gondja a hadban jártas és közbizalmat élvező Hunyadira bizatott: hanem Ulászlónak saját, aug. 4. kelt levele tanuskodik erről, midőn igy szól: »Az ország egyházi, világi urainak és nemeseinek imént Budán tartott gyülésében a mindenható Isten dicsőségére, a keresztény hit oltalmára s öregbítésére .... s kivált ezen ország s a határos részek fölszabadítására egyhangulag az említett egész gyülés akaratával végzést hoztunk, ... hogy ezen nyáron .... személyesen indulunk és sereget viszünk magunkkal Görögországba .... a hitetlen török kiirtására« sat.

A budai országgyülés tehát a török ellen indí-

tandó háborút elhatározta s intézkedett, hogy a sereg főerejét egy nagyobb csapatból álló királyi dandár, továbbá a Hunyadi által gyüjtött és gyüjtendő sereg képezze. Az egész terv, valamint az annak kivitelére szükségesek, különösen az ágyuk és egyéb hadiszerek megszerzése a koszorus bajnokra, Hunyadi Jánosra bizattak. A nagyok közől csak három vállalkozék dandárja kiállitására: Rozgonyi Simon egri, János nagyváradi és Herczeg Ráfael bosnyák püspökök; a többiek kivonták magukat a felülési teher alól; a mit tettek, a rendkivüli segély megajánlása volt. Ellenben a sereghez voltak csatlakozandók Brankovics György, szerb despota csapatai, és Julián bibornok keresztesei.

Azután követségek küldettek a külfejedelmekhez pénzbeli és hadi segélyt kérendők: Paleologus János császárhoz azon izenettel, hogy midőn a magyar had Thracia- és Macedoniába megérkezik, ő is azonnal jelenjék meg seregével; a pápához, ki a Lengyelországból Rómába folyó jövedelmeket és Magyarország dézsmájának huszad részét engedte át hadi költségül; a velenczei és genuai köztársaságokhoz és burgundi Fülöphöz, hogy a megigért hadsereget a Hellespontusba küldjék. A mi Condolmitri Ferencz bibornok és tengernagy vezérlete alatt meg is történt. Irt Ulászló Kastriota Györgynek is, s igen hizelgő kifejezésekben hivta föl őt mind a maga, mind a kereszténység nevében együtt munkálkodásra. Fölkérrettek végül az oláh és a két moldva vajda is.

Muråd szultán a magyarok s a velök szövetkezett keresztény fejedelmek készületeit aggályos szemmel tekinté. Elsőben is azért, mert a Hunyadi által okozott vereségek még élénk emlékében valának, s ezenkivül meggyült baja Karamannal, az ikoniumi pasával, kiben egy idő óta veszélyes ellenfele támadt s kinek ujabb mozgalmai főseregének nagy részét, sőt személyes jelenlétét igénylék Ázsiában. Könnyü volt átlátnia, hogy megoszlott erejével itt is, ott is, szárazon is, vizen is, a győzelem vajmi kétséges, és a legeszélyesb, mit tehet, ha a magyarokkal békét köt, még pedig minden áron. Hanem a békét egyenesen kérni még sem akarta; lehet, sőt valószinü, hogy ezt szégyenlette is, de az ára is drágább az olyan portékának, melyre okvetlenül szorulunk; igy tudta az öreg ravasz. Tehát kerülőn indult, helyesebben: utnak inditotta követeit a szerb despotához, hogy a mult éven foglyul esett Cselebi pasának, a szultán vejének és kedves emberének váltságául 40000 aranyat és fiainak Brankovics Gergelynek és Istvánnak, kik szemeiktől megfosztatva, börtönben sinlődének, visszaadatását ajánlják. Esetlegesen — s ez vala megbizatásuk legfontosabb oldala, — a békét is megemlithetik, melynek ha megkötésére ajánlkozik a despota, e szivességet a szultán igen meg tudná hálálni: visszaadná tartományait, sőt — föltéve, hogy hüséget esküszik, s azt megőrzi — az eddig fizetni szokott adónak felét is elengedni kész.

Brankovics a békeajánlattal Hunyadihoz sietett, s előadta neki, mennyire előnyös a béke reá t. i. Brankovicsra nézve, de a birodalomra is, melynek

tetemes részét lehetne vérontás nélkül visszaszerezni. Hunyadira nagy hatással volt e tudósitás. Elgondolta, hogy minden kedvező előzmény daczára mennyire forgandó a harczi szerencse; hogy az országban a polgárháboru üszke még izzó, Fridrik császár, mint a prédára leső vad, csak a kedvező alkalmat várja; elméjében forgatta, hogy ha a török háboru szerencsétlen véget érne, a németek és cseh rablók a magyarra rohannának, Ulászló koronája koczkára van téve; a kétes jellemű Brankovicsban bizni ezek után ugy sem lehet: szóval kételyek nehezedtek a szerény és hazája legjavát áhitó nagy férfiura, s ezek hajlandóbbá tették a biztos, habár csekélyebb haszon meg nem vetésére, mint sem oly koczkázat megkisértésére, mely sikert is eredményezhet, de kárt is okozhat.

Hunyadi értesítvén az ifju királyt, ennek hangulatát sem találta a magáétól nagyon elütőnek. Ulászlót a mondottakon kivül Lengyelország zilált állapota is nyugtalanítá. A már kész hadsereggel a lengyel ügyeket rendezni, a némettel és csehekkel végezni: ily képek a háttérből kecsegtethették az ifju királyt. A lengyel urak a király kiséretében, természetesen, e hurokat pengették, míg a magyar nagyokat, ha talán harcziasabbak voltak is, könnyen lehetett a föntebbi érvekkel megnyugtatni, hisz a felelősséget ki vehette magára? nem is bizták reájok.

Csak Julián nem akart a békéről hallani. Hogy ő a kereszténység ügyét cserben hagyja; Európa megszabadításának reményéről lemondjon; a pápa,

az olaszok és burgundiak léhaságról, vagy épen árulásról vádolják, vagy talán még a Hellespontusba indult hajóhadért is ő feleljen: neki az forrongott fejében. De minthogy Hunyadi és Ulászló beleegyezett a békealkudozások megnyitásába, Brankovics György nem késett erről értesíteni Murádot, ki legott fényes követséget indíta Magyarországba azon utasítással, hogy minden áron békét szerezzen.

A török követség Hunyadinál jelent meg, legelőbb vele akarván tárgyalni a béke felől. Azonban, Hunyadi a királyhoz utasítá: »Én nem vagyok — ugymond, — uralkodó, hanem alattvaló; menjetek a királyhoz; előtte s az ország előtt tárgyaljátok ügyeteket.«

A békeföltételek meghatározása végett Ulászló azonnal összehitta az országos tanácsot Szegedre. Ő maga, Hunyadi figyelmeztetésére tiszteletadás és tisztelet-gerjesztés végett nagy sereggel jelent meg, és ünnepélyesen fogadta a török követséget, melynek feje értékes arany- és ezüst-edényeket nyujtván át, dagályos ékesszólással elmélkedett a szerencse forgandóságáról, mely a magyaroknak is lefelé járhat; továbbá Murád roppant erejét nagyitgatá, ki nem félelemből, hanem tiszta jó szivből kinálja meg szomszédjait a béke áldásaival. A dolog magvára térvén, hogy minél olcsóbban szerezhessék meg, a mit óhajtának a törökök, Bulgáriát, Szerbia ezüstbányáit és több városát semmikép sem vélték kiadhatónak; de később néhány napi vitatkozás után mégis a következő feltételeket ajánlották meg:

Murád Bolgárországot megtartja, de egész Szer-

biát, Chulmot, Herczegovinát, Albánia egy részét s mindazt, a mit Bolgárországon innen hatalma alá kerített volt, visszaadja; Oláhországról is lemond ugyan, de ez a szultánnak jövőre is tartozik adót fizetni; a foglyok mindkét részről szabadon bocsáttatnak, első sorban Brankovics fiai; csak Cselebiért fizetnek váltságpénzt.

Az országtanács e pontokat elfogadhatóknak találta, csak a bibornok igyekezett a budai országgyülés végzése szerint a háboru folytatására, a békepontok visszavetésére birni a királyt és a jelenvoltakat; ellenben Brankovics kért, rimánkodott és sirt, hogy a békepontok elfogadtassanak.

Ugy történt. Tiz évre fegyverszünet köttetett az elősorolt föltételek mellett, s azon kikötéssel, hogy a törökök az átadandó várakat nyolcz nap alatt átszolgáltatják.

A törökök ezután a fegyverszünetnek esküvel megerősítését kivánták, és pedig ugy, hogy Ulászló az Oltáriszentségre esküdjék; azonban Sanek, később lembergi érsek, erélyes beszédében kimutatta, hogy illetlen az Oltáriszentséget a hitetlenek előtt fölfödözni; tehát abban nyugodtak meg, hogy Ulászló a sz. evangéliomra, a törökök pedig az alkoránra esküdjenek. A mi 1444. évi július 16-án meg is történt.

A szultán még a béke megkötése előtt július 12-én átment Ázsiába. Itt tudta meg Aleaddinnak, legidősb fiának kora halálát. Ezt annyira szivére vette a különben is ábrándozásra hajlandó Murád, hogy az időközben megvert Karamannal is békét

kötvén, messzeterjedő birodalmának kormányát fiára, Mohammedre bizta, s néhány hű emberével Magnesiába magányba vonult.

E közben a törökök, habár nem a meghatározott időben, hanem valamivel később, a várakat viszszaadták, Brankovics fiait szabadon bocsátották, és Cselebiért a váltságdijt lefizették.

Augusztus 3-án Ferencz bibornoktól, a pápai hajóhad parancsnokától tudósítás érkezett, melyben jelenti, miszerint a Hellespontushoz megérkezett, a legalkalmasabb helyeket és kikötőket elzárolta, minél fogva könnyen meg fogja akadályozni, hogy az Ázsiában táborozó török sereg visszatérjen. Velenczéből, Genuából, Burgund- és Francziaországból is jöttek levelek, melyek részint a segély megindulását tudaták, részint buzdítást tartalmazának, Oglitól, a karamani fejedelemtől is jött külön tudósitás; melyben jelenti Muråd lemondását az uralkodásról, az e miatt támadt zavarokat, és szintén buzdítá Ulászlót e kedvező körülmény fölhasználására.

E különböző oldalról érkezett izgató hirek, Ferencz követeinek szóbeli előadása a még mindig habozó kedélyeket ujra föltüzelték. A hittel pecsételt fegyverszünet fölbontása lett a titkos suttogások, majd a napi beszéd tárgya, végre az általános jelszó, a háboru sürgetése közönséges. Julián a fölingerült kedélyeknek adott kifejezést heves beszédében, melyben a »frigy föntartását« követelte, de nem a törökkel kötött frigyét, hanem a sz. frigyét, melyet a pápával, görögökkel, keresztény fejedelmekkel már

előbb kötött volt az ország, s melyet egyoldalulag megszegni nem állott jogában a nemzetnek. Áll tehát épségében, következőleg foganatlan a törökkel kötött fegyverszünet, haszontalan a töröknek esküdött hit, gátolja ugyanis azon eskü, melyet a megindítandó háboru iránt tett le a király.

Leirhatlan volt Julián beszédének hatása. »Meg kell szüntetni a fegyvernyugvást; a keresztény fejedelmek, kik segélyre fölkérettek, szövetségét megszentségteleníteni nem szabad; inkább a sorsnak bármi csapásait, magát a halált elszenvedni, mint a hivőknek adott kötelező igéretet megszegni«; ilyen fölkiáltások hallatszottak.

E követeléseknek eredménye az lett, hogy a fegyverszünet a király, Hunyadi s a jelenvoltak közös akaratából fölbontatott 1444. augusztus 4-én. Azonban titokban kellett tartani e határozatot részint azért, hogy az erődök, melyeket a török az épen megbontott fegyverszünet értelmében átad vala, átvétethessenek, részint, hogy a hadi készületre elég idő legyen.

Vannak, kik az esküvel erősitett fegyverszünet fölbontását azzal mentik, hogy Ulászló ezen esküje semmisnek tekinthető, mert Ulászló a pápát s a többi keresztény fejedelmeket a török elleni háborura fölszólitván, s azokkal ez ellen szövetségre lépvén, amazok tudta és beleegyezte nélkül békét nem köthetett; mert továbbá, Ulászló saját vallomása szerint már ápril hóban Julián bibornok előtt megesküdött, hogy a török ellen háborut fog vezetni, s igy a kath. egyház tanai, valamint a józan ész sze-

Hunyadi már Bolgárország rónáin, Várnán alul táborozott. Itt talált a Kamdsik folyó torkolatában huszonnyolcz török hajót, melyeket fölgyujtatott. Azután három török foglyot küldött a tengeröböl hosszát védő erődökbe az üzenettel: Ha megadják magokat, őrségök bántatlanul fog Ázsiába szállíttatni; különben kardra hányatnak. Ugy tett. Kalliakne, Kavarna és Várna megadták magokat; az ellenszegülő Devinát és Dekodint a magyar seregek egy napi vivás után bevették, ötezer törököt leöldöstek és sok magyar foglyot megszabadítottak.

Murád e közben karaman Oglival békét kötött, könnyű szerrel, mert ő volt a diadalmas, és az anatoliai parthoz sietett. Százhuszonnyolcz gálya czirkált a Hellespontuson és Bosporusban, s a szultán egy emberét sem fogta volna átszállítani, ha Velencze és Genua szatócs népét nem ismeri. Minden főért, melyet átbocsátanak, egy aranyat igért a velenczei és genuai hajókapitányoknak, s ezek saját gályáikon szállították az europai partokra a törököket, kiknek száma a hozzájok csatlakozott romaniai dandárokkal százezerre növekedett.

Ferencz bibornok, kinek része nem volt az elárulásban, első jajdult föl rajta, s első adta tudtára Ulászlónak a leverő hirt. Hanem e váratlan és lesujtó hir sem tartóztatta vissza a magyarokat, s habár némelyek azonnali visszavonulást javaltak, mások megállapodást tanácsoltak, a sereg még is előre haladt azon kecsegtető reményben, hogy a görögökkel és Skanderbéggel egyesülvén, Murádon diadalmaskodik. Azonban míg a gyáva görögökről

mitsem lehetett hallani, Kastrióta tudositá a királyt, hogy útban van, de Brankovics gátolja utját, s hacsak a ráczokon keresztül nem tör, nem jelenhet meg.

Murád ezalatt minden összeütközést kerülvén, Gallipolitól Drinápoly felé fordult, hogy Kastriota és a magyar sereg közé ékelje magát, s igy egyesülésöket lehetlenítse; miután pedig ezen oldalmozdulata sikerülte, sietett a magyar sereg elé, mely a fenyegető mozdulatra, hogy megütközni alkalmas helye legyen, Várnáig vonult vissza.

V á r n a a nevét viselő tengeröböl éjszaki részén fekszik, a Kamdsik folyó torkolatán fölül. Két előfok fedezi az öbölt, délen a makropolisi, éjszakon a galatai, az utóbbi és Várna közt a devinai láp terül el. A magyar sereg a láp mögött vert tábort; innen látta a szultánt néhány ezer lépésnyire közeledni, innen szemlélte éjente az őrtüzek hosszú sorát a dombokon.

Ulászló haditanácsot tartott. Julián bibornok a tábor körülsánczolása mellett nyilatkozott, míg a Hellespontusból a pápai sereg megérkezik. Oltalmat remélt a nehéz lőszerektől, a szekérvártól, s a támadás bevárását, nem megelőzését tanácslá. E nézethez szegődtek az egri és váradi püspökök, azonképen Tallóczi Ferencz. Mások visszavonulást ajánlottak. De Hunyadi az ellenség ily közelében sem a félelemnek fölróható visszavonulást, sem a hosszabb vesztegléet nem tanácslá, mert a kevés számu ágyúk tüzelésében nem látott elégséges erőt az ellenség távoltartására. Ha lőpor és eleség

kifogy, vész lappang és nem oltalom a szekérfalak mögött : az ellenség könnyen rést talál, s akkor a tér szüke lehetetlenné teszi a rendszeres védelmet. Ha lehetne is remény a tengeri katonák foganatos segélyéhez a szárazon; de ugylátszik, ezekben sem bizhatunk többet, mint a görögökben; csalatkozni pedig elég volt ez egyszer, midőn a szultánnak Anatoliába rekesztését vártuk vala tőlök. Támadjuk meg tehát — ez tanácsom — késedelem nélkül a törököket; bátor lélekkel erőt vehetünk rajtok, míg mesterséges fogásoktól nem sokat remélhetünk. Ismerjük mi a szultánt és hadnagyait; hisz csak egy éve mult, hogy a Balkán völgyeiben és magasain fölkerestük őket, megtámadtuk és megsemmisitettük. Fuvassunk támadót hajnalban; Isten keze osztja a diadalt. Kegyes vakmerőség fogta el sziveinket, irja utóbb a pápához intézett levelében. A visszavonulás ekkor még nem volt ugyan lehetetlen, de szégyenlettük az elkezdett dolgot félben hagyni, a győzelmet és meggyőzetést egyaránt nem tartottuk dicstelennek.

A tanácskozás, Hunyadi tekintélye daczára, nem folyt le hevesség nélkül. Nyomát leljük ennek a keserü kifakadásban, melylyel az egri püspök a fővezér véleményét ostromolta. »Én az ütközettől személyemre nézve nem félek; futni nem fogok, noha vesztemet előre sejtem. De a te futásodban nem kételkedem, mert ..... reád a hazának még szüksége lesz,« veté utána, mondása fulánkját kicsipve, ernyedt hangon a heveskedését megbánó tüzes főpap. Azonban a többség Hunyadihoz állott, s vele örömmel és ifjú hévvel a király.

November 10-e hajnalán ivalakú csatarendbe állítá Hunyadi seregét. A balszárnyat, mely öt magyar zászlóaljból állott, a devinai láp fődte; a jobb szárny — Tallóczi és Rozgonyi parancsa alatt — magához vette a keresztteseket is, ezen feküdt a fősuly, mert az ellenség főrohamát ez várhatta magára legelőbb; a tartalék-seregben Dominis, váradi püspök, tarnovi János és Bobrics Lesko foglaltak állást; derékban a király zászlója fogott helyet, míg Drakul oláhjai, kikben bizni nem épen lehetett, apróbb csapatokban a hadi rend mindegyik osztályába soroztattak.

A török erő balszárnyát a magyar jobbal szemben az anatóliai berglerbég, Karadsa, jobb szárnyát Turakhan vezérlette; Murád a középben egy dombon foglalt állást, honnan az egész vidék belátható volt, körülsánczolva és körülvéve tömérdek gyalogságával, a janicsárokkal, kik kapcsul szolgáltak az europai és ázsiai dandároknak; előtte dárda volt leszúrva rajta a megszegett szegedi oklevél.

A magyar sereg harczvágytól égve, három óráig leste a nyirkos őszi reggelen a jelt, mely őt az ellenségre zúdítja. Hunyadi, a fővezér, egy hadosztályhoz sem kötötte le magát, ő ott fog lenni, hol az ütközet esélyei jelenlétét leginkább megkivánják; viszont arra kérte a királyt, hogy helyét a középponton el ne hagyja, az ő (a vajda) tudta nélkül. Hirtelen szél kerekedett, mely a Balkán végnyulványaiból eredve, végig boronálta a sikot a tengerig, s egy pillanatban szétszaggatta a magyar birodalom nagy fekete zászlóját, s a hőn tisztelt, s ennél féltettebb ereklyét, sz.

László lobogóját. A babonásbakat aggálylyal töltötte el a tünemény, vészt sejtettek abból is, hogy az apród, midőn Ulászló fejére készüle tenni az ezüst sisakot, azt a porba ejté.

Hunyadi immár támadót fuvata a jobb szárnyon a mintegy tizenöt ezer török ellen, kik robogva ügettek feléje. Alaktalan porgomoly, melyből a vasak villáma kiczikázott, s éktelen zsivaj jelölte a heves, de rövid küzdelmet, mert Murád ázsiai lovassága hamar vissza volt vetve. A megszalasztottakat más hatezer váltja fel, kik az egri püspök és Franko tótországi bán dandárjára csapnak, azonban a magyarok ezeket is megszalasztják. A harmadik roham a leghevesebb és legvérengzőbb ép oly fényesen lőn visszautasítva; azonban az egri püspök hevétől elragadtatva dandárjával nagyon is mélyen nyomult a tulnyomó törökség közé, a honnan csak kevesed magával tudott megmenekülni a bizonyos halál elől; ezen csekély eredmény által vérszemet kapott a törökség, negyedszer is, egész erővel rohan tehát meggyengült jobb szárnyunkra, s azt megnyomnia sikerült. De az éber Hunyadi látván a veszélyt, a körülte levő oláhokkal és vasasokkal, mint a kilőtt nyil, siet segélyül, követi a király, mire az ellenség bal szárnya a magyar vitézségnek ellen nem állhatván, a legnagyobb zavarban vad futásnak eredt. S ezzel itt e szárnyon határozottan be volt fejezve az e napi hadi munka.

Ez alatt az ellenkező szárnyon is megkezdődött a tusa. Dominis püspök föllelkesülvén egri társának diadalán, mitsem gondolva oltalomra is alig elégséges

dandárával, támadásra vezényel, s az ozmán jobb szárnyat megzavarja. De csakhamar megfordul a koczka; a sokaság körülözönli, megfutamítja, a szpáhik a mocsárba szorítják. Ekkor tért meg Hunyadi a másik oldalról, hol a győzelmet kivivá, és pedig az oláhok nélkül, kik a fényes török tábor, a gazdagon megrakott tevék szemléletére kiálltak a harczból és széltében zsákmányolni kezdettek. Hiába unszolta őket a gondos vezér a győzelem befejezésére; semmi sem vonhatta el, a kapzsikat ragadozásaiktól. Hunyadi tehát nálok nélkül, a körötte maradt hűséges csapattal indult a szorongatott váradi püspök segélyére. Még a királynak sem engedte, hogy őt kisérje, s ismételve esdeklett, maradna a derékhaddal a központon, míg ő a szpahik elszélesztése után visszatér. — A balszárnyon megszorult tartalék-sereg szeretett fővezérének megjelenésére ujra föllelkesült, és vele egyértelműleg nagy erőfeszítéssel támadást indíta. A harcz kemény volt; sokáig hullámzottak az esélyek; több izben váltva nyomták vissza egymást a győzelemáhitó makacs ellenfelek; míg végre a számosabb ozmánság engedni kénytelen, visszavonul és szétoszlik. A győzelem kétségtelenül itt is ki volt viva; a török had mindkét szárnya, az egész lovasság szétszórva futásnak eredt.

Murádot e fordulat megdöbbentette; lemondva a reményről, ha Karadsa őt meg nem akadályozza paripája fékét megragadván, futásnak indul vala. A janicsárok mind szorosabban sereglének körüle, hogy védelmezzék, a soraik közt hordozott békelevélen buz-

dultak boszúra, melyet »az eskütorló Isten meg nem tagadhat tőlök.« Ulászló — ugyanis — fékezni nem tudván harczvágyát, környezete tüzelésére: ne hagyja a nap összes dicsőségét a vajdának, rohamot intézett maroknyi, de immár nyugtalan testőr-hadával a szultán ellen, mert — ugymondának a hiztatók — fejedelemnek fejedelemmel illik szembe szállania. A bátor sereg a földhányásokon áttörvén, a janicsárok tömött rendjeig hatott, sőt egyes portyázók a győztes szárnyakról a szultán sátoráig nyomulnak előre s fosztogatáshoz látnak. A janicsárok magas paizsaik mögől nyilzáporral fogadják a vakmerőn előnyomulókat. Sok veszett el a vitéz lengyelek és lovaik közől; de semmisem ijesztheti vissza a bajnok fejedelmet, ki egy rohanással töri keresztül a félelemtől elszokott régi jancsárok élő falát. E pillanatban magyar kard vetett veget Karadsa életének, s a másban Ulászló nagy hangon párbajra kiáltva Murádot, vakmerően feléje törekszik. Nem a megrémült ellenség vette körül, ő maga rontott kevesed magával a legsürübb tömegbe. Királyuk ezen veszélyét látva, sőt már annak végvesztét gyanitva több magyar csapat megszalad; mi időt és alkalmat adott a töröknek uj lelket venni.

Ekkor tért meg Hunyadi a szpahik végelszélesztéséből. Kedvetlenül lepé meg őt az, mi távollétében akaratja, kérése ellen történt; fájdalmas szivvel látja a csapatokat, melyekkel egyesülve a janicsárokat erős állásukból kivehetni nem minden alap nélkül remélheté, elszéledve, s az ifju királyt a reá tóduló ellenség közt a legnagyobb veszélylyel küzdeni.

Sikertelen igyekszik a futókat mngállitani, új rohamra, a szerencse megfordítására birni; végre is a janicsárok közé vágtat, hogy legalább királya életét megmentse. Hasztalan! E közben egy jancsár a király paripájának inaihoz csapást mért szekerczéjével, s egy másik —Chodsa Chizr-nek hivják a török kútfők— midőn a ló bukott vele, és kinos kelésczombján a boldogtalan fejedelmet nem hagyá lábra kapni, Ulászló fejét levágta és gerelyre tüzte. Királyuk mellett hullottak el, noha nem boszulatlan, lengyel hivei, kik e szerencsétlen elhamarkodásnak szitói valának.

A gerelyre tűzött fejnek látására a janicsárok kettős erővel rohantak a dandárra, melylyel Hunyadi az ütközet megujítását czélba vette. A keresztényekre leverőleg hatott e látvány; vad rendetlenségben hátráltak, s a távol sorokra is elragadott a bomlás. Az oláhok megfutamodtak, velök és utánok a magyarok és keresztes társaik nagyobb része; a kisebbik a körülsánczolt táborba vonult. Késő este lett vége a csatazajnak; a magyar sereg egészen megveretett.

VII.

A véres virradat. — Murád ismét lelép a trónról, de azt rövid időn visszafoglalni kényszerül. — Hunyadi viszontagságai. — Az ország siralmas állapota. — Hunyadi csüggedhetlen bizalma. — Az országos tanács. — Zrednai Vitéz János. — Az országgyülés. — Királyválasztás. — Az országos kapitányok. — Érdekes levél. — Győzelem a Száva mellett. — A követség Bécsben. — Drakula meglakol. — Cselfogások a fehérvári országgyülésen. — Pongrácz ügye. — A zágrábi püspökség. — Cillei megfenyíttetése. — Az eskü Rákoson. — Hunyadi kormányzónak választatik, hatalma körüliratik: — A főméltóságok elosztatnak:

Murád a várnai nap után megtartott helyéről, sánczai közöl szemlélte a néma virradatot. Mire lovassága ismét összeszedi magát, amugyis későn lett volna üzőbe venni a futamodókat, ha a hihetlen győzelem után támadólag föllépni nem tartóztatta volna óvatossága is. A magyar sereg romjai a szekértáborban nesz nélkül huzták meg magokat. Reményök volt, hogy a hozzá ütközők által gyarapodván, legalább visszavonulásukat födözhetik; talán Hunyadit és Julián segélyét is várták. Pedig ezek még a mult alkony homályában odahagyták a csatatért: Hunyadi szerencsésen jutott át a laszloveczi révnél a Dunán; Juliánt, mert kincset kerestek nála, az oláh révészek megölték.

A szultán — némelyek szerint — csak harmadnap támadta meg egész erejével a szekértábort; ellenkezésre nem találván elfoglalá a védtelen helyet s az ott maradt, helyöket sem elhagyni sem oltalmazni nem merő, csekélyszámu keresztényeket leöldösteté. Ekkor veszett el Báthory István, ki Ulászló halála után a királyi zászlót megmentette s idehozta; ekkor Rozgonyi Simon, az egri püspök is. Dominis János, a nagyváradi, még tegnap a devinai lápba fuladt.

Murád aztán Asab béggel, egyik meghittével lovagolta be a csata terét, hogy szemlét tartson a holtak fölött. »Csodálatos — jegyzé meg — merő fiatal árczokat látok, s egy ősz szakált sem közöttük!« »Ha egyetlen ősz szakállu leendett velök, — viszonzá Asab — nem fogtak volna ily veszedelmes vállalatba.«

Kétszáz ötven, gazdagon megrakott szekér esett a diadalmasok kezébe. Murád birodalmának összes tartományaiban hirdette a győzelmet, mert a várnai öböl erősségeinek kivivása után nem csak Thrácziában és Romániában, hanem a Pontus ázsiai partjain is rémület fogta el az ozman lakosságot. Az egyptomi szultánhoz huszonöt fogoly vasast menesztett Asab bég által, mintegy mellékletül tudósításához, hogy annál szemlélhetőbbé tegye, mily vasgyurókon vivta ki győzelmét. A brusszai helytartóhoz pedig a király fejét mézbe téve küldötte. A lakosok ünnepélyes menetben vonultak a diadal-hirnök elé, a főt megmosák a Niluserben, és ujolag lándsára tűzvén utczáról utczára vivék a győzelem ünneplésére.

Murád annyira kivánkozott a béke és áhitozott a nyugalom után, hogy másodszor is lemondva a háboru izgalmairól és a trónról, ismét elvonult magnesiai kastélya és tulipános kertjei árnyékába. Palotája és kertfala omladékai, néhány cziprusfa és számos épület maig is magasztalják épitője jó izlését. Azonban a nyugalom most sem volt hosszú tartamú. A janicsárok lázadása Drinápolyban megértette vele, hogy tizenhat éves fia, ki utóbb a török birodalmat nagymérvü hóditásokkal bővitendő vala, még gyönge a kormánygyeplő tartására. Harmadszor is kezébe ragadta tehát azt, és fiát anyjához küldé Magnesiába. Mi pedig térjünk vissza Hunyadihoz.

Midőn Hunyadi oláh földre lépett, Drakula régi gyülölségből,és árulást forralva, talán hogy Murádnak vele kedveskedjék, s igy ennek haragját, melytől a magyaroknak adott segély miatt méltán tarthatott, lohaszsza; vagy hogy még vissza nem érkezett fiáért, ha ez netán fogságba esett volna, váltsága legyen, Hunyadit elfogatta. Néhány nap mulva azonban nemcsak szabadon bocsátotta, hanem megajándékozva őt, Erdély határáig tiszteletteljesen elkisérte. Mily körülmények birhatták az oláht terve másitására, nehéz meghatározni. Nem valószinütlen, hogy a Hunyaditól kicsikart jutalom birta reá, mert azt hinni, miszerint a rendek ráijesztettek Drakulára, ha az idő rövidségét nem veszszük is tekintetbe, aligha öncsalódás nélkül járna : ezen neme az erélynek és

gyöngédségnek Hunyadi iránt, nehezen egyeztethető össze azok jellemével, kik akkor otthon hatalmaskodának.

Magyarország állapota — mond a szépnyelvű Aeneas Silvius — fájdalom, az összes kereszténységnek sulyos kárával, teljesen roncsolt, zilált, és hajdani diszes fényéből kivetkőzött. Néhány év oly roppant változást idézett elő, hogy ha föltámadnának a néhai országnagyok, semmikép sem ismernének hazájokra. »Az igazság — ugymond a classikusókban jártas Vitéz János — mélyen hallgat, a szemérem korlátai széttörve, a törvény féke laza, az indulatok, szenvedélyek szabadon törnek mindenünnen elő, s a bizonytalan jövő aggaszt mindenkit. A vas önkény, a korlátot nem ismerő hatalom összezúz mindent, semmi jogra sem hajt, a törvények és szerződések ereje elalélt, gyülölség, árulás és a legundokabb sarczolások szabad rést nyertek. A belső csend, a jó rend e megtörései, fájdalom, nemcsak ellenséget érdekelnek, hanem rokonokra is kiterjednek; a barátságos kéz kegyetlenül önbeleiben dúl; az erő, önkény és hatalomvágy föltámadtak. Boszulói a bünnek kevesen vannak, szerzői annál többen. Szét van zuzva a hitel, a béke korhadt, a vérség kötelékei tágultak, és hogy a régi közmondással éljek (Seneca) certi nihil, nisi frater hostis (csak az egy bizonyos, hogy a testvér is ellenség.)«

Szerencséje a hazának, mely Hunyadi nélkül veszni indul vala e zivataros időben, hogy ennyi önzés, ennyi cselszövésnek közepette a tisztalelkü, mindan áldozatra kész férfiu a várnai csata után, mely

mást elcsüggeszteni képes lett volna, egy pillanatig sem feledkezett meg nagy életföladatáról. »Nem a mi hibánk az ütközet alatt, irá a szerény férfiu a várnai ütközet után Jenő pápának, nem az ellenség nagy ereje és vitézsége, hanem a mi bűneink, a Mindenható igazságos itélete verték meg; de töredelmes fájdalmunkból uj bátorság fog kiemelkedni. Vétkeink sulyát elismerve, bizalmam erős, hogy az igaztalanság kemény boszuállója a töredelmes szenvedőktől nem fogja megvonni irgalma kegyelmeit. Szilárd akarattal kivánom én ezt megérdemleni, az élet örömeit, valamint a halál félelmeit semminek sem tekintvén. Buzgó fáradozásaimban Isten kegyelmével, még élek, csüggedni nem fogok, s míg hazám sebeinek behegedését, gyalázatjának lemosását nem eszközlöm, nem szünnek meg kettőztetett igyekezeteim.«

A vázolt rendetlenség és fejetlenség eltörlésére Hédervári Lőrincz, a nádor tisztéhez képest összehivta az 1445. évi febr. 6-ára az országgyűlést Székes-Fehérvárra. Nem az országgyülés, csak az országos tanács, melynek természetes tagjai a főpapok, nádor s többi zászlósok és főbb nemesek valának, jött össze a kitűzött napon és helyen.*) Itt a rend helyreállítása tekintetéből, de Fridrik veszélyes igyekezetei miatt is, addig, míg az ország véglegesen határoz, szükségesnek tartották a végrehajtó hatalom iránt ideiglenesen rendelkezni. Talán a csehek példája lebegett szemök előtt, midőn több zászlós urat nevezték ki az ország kapitányaivá. Hunyadi János, kire

*) Knauz Nándor, Az országos tanács, Pest, 1859.

mindenek szemei tekintettek, Erdélynek és a tiszántuli részeknek kormányával bizatott meg, mert a törökök beütésétől, e helyütt lehetett leginkább tartani. Ujlaki Miklóson kivül, kire — ugylátszik — a Duna és Tisza közti földet bizták, kiket neveztek még ki kapitányokká, adatok hiányában meghatározni nem tudjuk. Egyébiránt tett az országos tanács még némely más rendelést a belbiztonság föntartása érdekében, névszerint büntetést szabott a hatalmaskodókra, valamint azokra,kik váraikba rabló idegeneket fogadnak. Végre országgyülést hirdetett husvét nyolczadára, Budára.

Hunyadi uj hivatalának pontosan megfelelendő, hogy az idő az országgyűlés megnyiltáig se folyjon el haszon nélkül az országra nézve, a kerületéhez tartozó megyék mindegyikében gyüléseket tartatott, és az országos tanács rendeletei értelmében oly végzéseket hozatott, melyek szerint a megyei karok és rendek magok fognak minden erejökkel eljárni azok ellen, kik netán erőszakoskodáson vagy országos rendzavaráson éretnének.

Bihar megyében maga foglalta el az elnöki széket, egyebek közt főleg azért, hogy a Dominis János gyászos halála által megürült nagyváradi püspökség betöltése iránt rendelkezzék. E méltóságra titkárát Z r e d n a i V i t é z J á n o s t szánta, kinek hazafiui és papi erényeit egyaránt tisztelni alkalma vala. Melegen ajánlotta őt e czélból a bihari uraknak, kik főkapitányuk kivánságát betölteni annál inkább serénykedének, mert Vitézben elárvult egyházmegyéjök kormányára alkalmas és minden tekintetben tökéle-

tes férfiut ismertek. Levelek küldettek tehát mind Hunyadi, mind a bihari rendek részéről nemcsak a pápához, hanem a bibornokok testületéhez és több római főemberhez is, ugymint az aquilaeai bibornokhoz, Thaddaeus mesterhez a pápai udvari orvoshoz, ki hajdan Magyarországon tartózkodván, Hunyadi házában is gyógyított, Caesarini Györgyhez, a szerencsétlen Julián testvéréhez. Ezen, április közepén kelt levelek előadják, hogy Dominis halála óta világiak foglalták el a püspökség jószágait, jövedelmeit és várait, pedig ezen várak Erdély torkában feküvén, e tartomány nyitjául tekintendők, s ennél fogva a törökök ellen annyira fontosak, hogy addig a kereszténység ezen mindinkább veszélyes ellensége ellen mitsem kezdhetni sikeresen, míg a püspöki székben oly hű pásztor nem ül, kiben a haza oszthatlan bizalmát nem helyezheti. Ilyen az ajánlott Vitéz János, kit nemcsak a bihari karok és rendek, hanem az összes ország egy szivvel-lélekkel óhajt, s kit Hunyadi is kineveztetni kér, reméllvén, hogy ezen első ilynemü kérése nem fog megtagadtatni.

És hogy idetüzzük, a mit chronologikus tekintetben (1445. jún. 4.) utóbbra kellene halasztanunk: a pápa tekintetbe vévén a nagy magyarnak a kereszténység körül szerzett érdemeit, Vitézt a nagyváradi püspökségben megerősítette. Fönvannak még a levelek, melyekben Hunyadi e kinevezést több római jó emberének megköszönte, jelentvén, hogy ez által a szent-atya neki és a hazának békét, a püspökségnek szabadságot ajándékozott.

E közben a kiirt országgyülés nem ugyan a ki

tüzött határnapra, hanem szinte egy hóval később, április végén, vagy május elején, és nem Budán, hanem Pesten összejött.

Voltak, kik Ulászlót még mindig életben hitték, vagy ezen hitet csak terjesztették, hogy a Lászlópártiakat, kiknek ügye most felülkerekedett, némileg lehangolják, s igy az ellenséges pártok megegyezését s a haza egységének helyreállítását létrehozzák. »Véleményem szerint, kell, hogy mindenek előtt valamennyien diadalmasoknak is, bukottaknak is valljuk magunkat, s hogy mindegyik félnek oka legyen tartania a másiktól: mert a felek egyenetlen állása előre gyanussá tenné a békét.« Igy ir Vitéz János, s ezen hangulat uralkodott Hunyadiéknál. A szárnyaló híreket Ulászló menekvéséről, valamely főur királylyá választatása, a monarchia eltörlése s a köztársaság behozatala lehetőségéről — aligha csalódom — az említett czélból terjesztgették, s hogy el is jutottak odáig, ahová irányozva voltak, mutatja Aeneasnak Fridrik akkori titkárának levele Szécsi Dénes, esztergami érsekhez, melyben ügyesen festi a Magyarországra háramló veszedelmet, ha a szárnyaló hirek valósulnának; mutatja az országgyülésen elért eredmény.

Az országos ügyek külső vezetését Hunyadi bölcs szerénységéhez képest Ujlaki vitte. A vita már több napot emésztett föl, midőn pünköst-vasárnapján Ujlaki fölemelkedék, és reményét fejézé ki, hogy az urak immár megelégelték a meddő feleselést, mert az összes nemesség ugyancsak beérte a sok rakonczátlansággal, és királyt óhajt magának. Az urak

hallgattak, mire a kassai követ azon kérdést intézte Ujlakihoz: kit akar tehát fejedelmül a nemesség? Lászlót, Albert néhai urunk-királyunk fiát, lőn a válasz. És a király meg volt választva.

Minthogy a pártoskodások s a polgár-háború folytatása — igy szól az ország végzése — okvetlen a haza bukását vonná maga után, hosszas tanácskozások s a nehézségek mindenoldalu megfontolása után következő határozat keletkezett:

Ha a király Szentháromság utáni vasárnapig vissza nem tér, és ha a Lengyelországba küldött követek életben létéről bizonyos és kétsegbevonhatlan hirt nem hoznak, akkor a rendek valamennyien Lászlót, néhai Albert király fiát ismerik urokul és Magyarország valóságos jogszerü királyául, s addig míg él, királyuknak tartandják, feltéve, hegy a római király őt a zálogbavetett koronával együtt nekik azonnal általadja. Ellenkező esetben, minden kötelezettségök László iránt megszünik, és ugy kivánván az ország sulyos állapota, más fejedelem után fognak nézni, kinek kormánya alatt a fenyegető veszedelmekből kibontakozhassék a haza.

Hozattak azután még más rendeletek a közigazgatást, a törökveszélyt illetőleg, melyek végrehajtásáról az országos tanács, mint a mely a főhatalmat egyes egyedüli gyakorlá, gondoskodott. Ezen tanács fehérvári határozatai nyomán, a belső csend föntartására az ország négy kerületre osztatott, s mindenikbe külön kapitányok neveztettek ki: Hunyadi és Ujlaki megtartották fönnebb említett kerületeiket; Kassa környékén Rozgonyi György, Pelsőczi Imre

és Szentmiklósi Pongrácz. A főváros és környéke, úgy látszik, a nádorra bizatott.

Az országgyülés eloszlott. Az országos tanács pedig tisztének tartotta Lengyelországba is, Fridrikhez is követséget inditani; ez utóbbi követség tagjaul megválasztattak: Dénes bibornokérsek, Mátyás veszprémi püspök, Ujlaki Miklós, Gara László, Marczali Imre, Rozgonyi Osvát, Giskra János és mások. Szükségesnek látta az országos tanács egyszersmind a sz. széket s a többi keresztény fejedelmeket a történtekről tudósitani, s őket a törökök ellen adandó sikeres segélyre fölszólitani. Hunyadi e levelekhez, melyeket a várnai ütközetben részt vett Balázs, váradi kanonok vitt Rómába és a franczia királyhoz is, szintén mellékelt külön jelentést.

IV. Jenő pápához, 1445. máj. 11-én irt levele annyira jellemző, hogy azt legalább kivonatosan közölni el nem mulaszthatjuk. »Midőn a háborúk természetét — ugymond — meggondolom, melyekben első ifjuságom óta forgolódtam, ugy találom, hogy mindig közsorsa volt a hadviselőknek, hol nyerni, hol veszteni a mennyei Intéző jeladásához képest. Istené itélni azok fölött, kik nekünk segélyt igértek, kik fölhivtak, sietnénk oda, hol már minden el van készitve diadalunkra, s kik igérgetéseik által cselt vetettek nekünk. De az innen származott fájdalom jövendőre még növelni fogja bátorságomat; a ki vétkeinket megboszulta, az meg fogja vigasztalni a benne bizókat, és Szentségedet arra birni, hogy a keresztény népnek lefojtott, nem megtörött erejét, mennél előbb segélyével föléleszsze. Bocsánat, hogy merészebb arcz-

czal, mint illenék, alkalmatlankodom : annál talán szabad arczátlankodni ez ügyben, ki neki régóta életét szentelte. Azért bizalommal tanácslom, intem, kérem Szentségedet, s alázatosan esedezem magas méltóságának, nyujtson segedelmet. A vallás-, a kereszténység ügyéről van szó. Nekem ennek szolgálatában az életet és a halált egyiránt megvetnem erős szándékom. S ha e lélekzét tart, nem hagyok föl törekvéseimmel, míg a hazának sérvein nem segítettem, míg le nem törültem róla a gyalázatot.«

Mindezen sokoldalu segélykezésnek mi volt eredménye? A franczia király az angolokkal viselt háborúját vetvén okul, mentegeté magát, hogy noha igen ohajtaná, országának kimerült állapotában segélyt nem küldhet. A pápa ellenben a keresztény fejedelmeket azonnal fölszólítá segélyadás végett; Ferencz bibornoknak meghagyá, hogy a Dunán a meddig csak lehet, feljönni ügyekezzék a magyarok segítségére; külön körlevélben a mult évben adott bucsút kiterjeszté azokra is, kik a vajda zászlói alá állanak.

Azonban Hunyadinál már nem volt annyi érkezete, hogy e segélyt bevárja, mert a mult évi győzelmeiben elbizakodott ozmanok nagyobb portyázó csapatokkal a magyar széleket fenyegették. Azért a megvert várnai hád maradványait némely hirtelen gyüjtött uj csapatokkal kiegészítvén, oly sebességgel érkezett az alföldre, hogy a hirnek őt megelőznie ideje nem maradt. A törökök a Száván át látták ugyan megérkezni a magyar lovasságot; hanem azért az napra annál kevésbbé várták a fáradt magyarok

támadását, mert föllobogó tábortüzeik hosszabb pihenésre következtettek. De épen ez csel volt Hunyadi részéről, ki nem törődvé az ellenség nagyobb számával, nem erős állásával Sarno mellett, éjfél után nagy csendben átuszik a Száván, s hátulról robban az álmukból fölriadt ozmánokra. Ami azután kifejlődött, öldöklés volt inkább, mint csata. A zavar általános, az ellenállás megszakgatott levén, két óra alatt a Magyarország földulására rendelt sereg összevagdalva terült el a csatatéren, vagy rendetlen futásban keresett menekülést. Hunyadi azután bátorságba helyezvén a széleket, visszavonult.

Az országos tanács által kinevezett bécsi küldöttség, jóformán azért, hogy Ulászlóról a Lengyelországba küldött követtől bizonyos hirt halljon, elhalasztá útját. Ezen megboszonkodva Fridrik, sereggel lépte át a hon határait, és Kőszeg varosát ostrom alá vette. Ekkor szeptember végén megindultak lassan Bécs felé Dénes érsek, Gara, Giskra és Pozsony város küldöttei. Ujlaki azonban csak későbben jött Marczalival és a veszprémi püspökkel, miután a külön menvéd kezében volt. Ötszáz, diszbe öltözött nemes lovag, kétszáz pánczélos és huszonnégy kocsi kiséretében jött a korona és király átvételére. Fridrik, öcscsétől, Zsigmond főherczegtől kisértetve, számos katonaság társaságában a város kapujáig ment eléje, s a fényes látvány szemléletére

összesereglett kiváncsi bécsiek nem hittek szemeiknek, midőn Ujlaki csak paripájáról üdvözlé a római királyt. Nem fogom az alkudozások vontatott menetét kisérni; elég tudnunk, hogy azok teljesen eredménytelenek voltak; Fridrik csökönyösségén szenvedtek hajótörést. Minek folytán nem egyedül fölfuvalkodott természetének, hanem részben a reménytelen kilátásoknak is rovandó föl, hogy Ujlaki a gyermek László látogatására Laxenburgba menni vonakodott, válaszul adván: Még nem tudom, ki leszen királyom, s csak akkor megyek a gyermek tiszteletére, ha őt előbb uramnak tudom. Fridrik, daczára e nyilatkozatnak, az oktober végén távozó követségnek meg.kivánta adni az' illő tisztességet, és azt személyesen elkisérte a külvárosig.

Míg a követség Bécsben járt, Hunyadi János az országos tanács megegyeztével Oláhországba vezette dandárát, boszut állandó azon méltatlanságért, melyet tavaly Drakulától szenvedett, s az áruló vajdának ujból Murádhoz lett pártolásáért. Mielőtt a hütlen vajda ellenállásra készülhetett, Hunyadi már a tartományban volt seregével, és őt Törökországba szalasztván, az 1430-ban megöletett Dán fejedelem hasonnevü fiát, különben rokonát, helyezte vissza atyai örökébe. Ez megtörténvén, Hunyadi Nikápolyban Francesco Abertivel, a pápai hajóhad parancsnokával, s a burgundi gályák főnökével találkozott, kik több naszáddal a Dunán fölfelé jöttek, s kikkel a keresztes háboru megujításának módja s eszközei iránt bővebben értekezett. Alkalmasnak látszott ez időpont merészebb tervek kivitelére, mert ekkor in-

dultak meg a janicsár lázadások az ifju Mohamed ellen. De még é tanácskozások befejezte előtt megjött annak hire, hogy Murád harmadszor is visszafoglalta a trónt. Ily viszonyok közt elhalasztották jobb időre a török háborút, ha majd nagyobb erővel rendelkeznek, s a két vezér minden további határozat nélkül vált el egymástól. Hunyadi a bibornoknak levelet kézbesített a pápa számára, melyben megköszönvén buzdításait, biztosítja ő Szentségét, hogy a reméllett segély megnyerésével, — melynek eszközléseért ujabban esd,—kettőzött igyekvéssel azon lesz, hogy a kereszténység ellenségei fölött kivánt sikert arasson. E levél 1445. nov. 29. kelt.

A Bécsből visszaérkezett küldöttség eljárásáról Székes-Fehérvárt volt számot adandó az országnak. Az országgyülés e czélból ki is volt hirdetve 1445. deczember 8-ára, de minthogy a határnap rövidsége miatt a távolabb vidékről sokan elmaradtak, az országtanács jónak látta a rendeket jövőévi február 9-dikére ugyancsak Székes-Fehérvárra egybehíni.

Hogy a tanácskozmányok ekkor sem indultak meg, annak oka cselszövényben rejlik, melynek szálait a történet teljesen kideríteni nem birta. Hédervárinak nagy része lehetett a dologban; gyülölsége az osztrákház iránt nem hagyta őt pihenni. Miután meséje Ulászló életbenlétéről már elavult, most ujabb

hirt terjesztetett, azt t. i., hogy a nikápolyi tanácskozmányban részt vett burgundi követ, ki utját Magyarország felé vette, megegyezett abban, miszerint a burgundi király átengedi fiát királyul a nemzetnek. Elősegítette ezen osztrák-ellenes áramlatot a dölyfös Ujlaki, minden ügyekezettel azon levén, hogy az elméket Lászlótól elidegenítse, noha a nádorral különben egy kézre játszani idegenkedett; előmozdította a többség neheztelése Fridrik cselszövényei iránt, ki a királyi gyermeket fösvénységből s oly czélzattal, hogy minél tovább befolyást gyakorolhasson Magyarország ügyeire, bitorolt gyámhatalma alól ki nem bocsátotta. Mindannyian tehát Hunyadira várakoztak : Hédervári és Ujlaki, hogy terveiknek megnyerjék, — a rendek, mert ily fontos körülmények közt távollétében határozni nem tudtak.

A nádor gyors futárok által értesítette a hőst a fehérvári összejövetelről. Eléje terjesztette, hogy jelen körülmények közt, épen úgy, mint a cseh nemzet, Magyarország sem lehet kormányzó nélkül. A kormányzói méltóság csak őt, Hunyadit, illetheti. E tekintetben senkisem állhat utjában, hanem ha Ujlaki, kit nagyravágyás miatt szemmel kell tartani. Ujlaki viszont, noha az imént szövetkezék a Hunyadi-ház elleneivel: a Cilleikkel, átlátta, hogy Hunyadit szintén meg kell nyernie, mert nélküle semmit, vele mindent elnyerhet; azért jövetelét megértvén, sietett vele találkozni.

Hunyadi az ország jelen állapotáról helyesen igy gondolkodott : A fenyegető török háborúval szemben a két nagy pártra szakadt hazában a bel-

békét helyre kell állitani, s ez okból Lászlót mellőzni nem lehet; az utolsó országgyülés végzésének érvényben kell maradnia minden áron, az ifju fejedelmet s a koronát — ha szükséges — erőhatalommal is ki kell venni Fridrik kezéből. Hogy pedig ezen tervet annál sikeresebben valósithassák,[*] az ország kormányát kevesek, csak kettejök kezében kell öszpontositani. Ujlaki dölyfe ujolag megbarátkozott ez eszmével, mely nagyravágyását csiklandoztatta. És megegyezvén a két vajda ez alapon, titkos követséget küldöttek Fridrikhez azon kijelentéssel, hogy a burgundi kiralyfiról terjesztett hir nem bir alappal; ők mindketten László hivei, kinek ügyeit előmozditandók, szükséges, hogy előbb mindeneket maguk iránti engedelmességre birjanak, azért a legfőbb hatalmat kezökre kivánnák keriteni; a fönttebbiek bebizonyitását legelőbb abban fogja lelni a romai király, hogy a további alkudozást mindkét fél megelégedésére fejezendik be.

Fridrik az ajánlatot, ugy látszik, jól fogadta. Hunyadi pedig, hogy a dolog kifejlődésére időt hagyjon, s hogy Fridrik válaszát bevárja, csak lassan mozgott Erdélyből Debreczen felé, hol még február végén tartózkodott. Ezen időt Hédervári is sietett javára forditani, kinek a fönnebbiek valamiképen tudtára estek. Sietett fülébe sugatni Hunyadinak, ne jöjön Székes-Fehérvárra, mert Ujlaki lest hány neki, s élete ellen igyekszik, hogy Fridrik pajzsa alatt egymaga kormányozhassa az országot. E váratlan de nem épen valószinütlen hir megdöbbenté Hunyadit, és utjában föltartóztatá. Azonban Ujlaki, ártat-

lanságának bebizonyítására és minden további gyanu elhárítása végett, azonnal utra indult; kiséret, bátorságlevél és félelem nélkül lépett Hunyadi elé, hogy Fehérvárra meghíja. A bizalom bizalmat kelte, s Hunyadi vajdatársa kiséretében minden bántódás nélkül jelent meg Fehérvárt. Hamis volt-e a nádor vádja, avagy hogy Ujlaki hitte elhalasztandónak elárult tervét, meghatározni nem tudjuk. De kétségtelen, hogy Hédervári a két vajda közötti meghasonláson tovább is mesterkedett, s elvégre létre is hozta azt, a haza nem csekély hasznára.

Az országgyülés ekkor, márcziusban már együtt volt. László ujra királynak ismertetett, daczára annak, hogy a Bécsben járt követség jelentése nagy zugást keltett. Uj követség küldése határoztatott, a dolog végelintézése pedig a közelebb, június 5-én tartandó országgyülésre halasztaték. Mily végzések hozattak még, nem tudjuk pontosan, de hogy ezek közől a dölyfe miatt sorsosaitól utált Ujlaki ellen, névszerint a duumvirátus meghiusitására volt intézve, kitetszik ezen inditványokból: A jövő országgyülésen egy főkormányzó választassék, mely választás előtt az országnagyok valamennyien hivatalaikat és méltóságaikat letenni kötelesek. Az országnagyok közt kötött bármely titkos szövetkezés érvénytelennek nyilvánittatik.

Érdekes és korjellemző epizodját ezen országgyülésnek a hirdedt Szentmiklósi Pongrácz ügye képezte. Ezen rabló főur, rég megfeledkezvén az imént kapott fenyítékről, megszokott erőszakoskodásait folytatá, s ez által magára zúdítá Giskrát, a szent-

györgyi grófot s a császárt. Az ország ma ga elé idézte ezek panaszai folytán a vakmerőt, sőt menvédet is adott neki, hogy önigazolására megjelenhessen. De hasztalan; mert a hitszegő más hitlevelének sem hitt, és nem jelent meg. Legujabban Schlick Gáspártól a német király kanczellárjától foglalta el Szakolcza várát; mire a fönnemlitettek nyolczezernyinél több haddal indultak ellene,s keményen szorongatták, elannyira, hogy semmiképen sem tudván magán segíteni, a nagyobb hinárból Fehérvárra menekült mindent igére, László királynak meghódola, csakhogy az ország közbenjárjon mellette Fridriknél. Pártharczban sokat néznek át a felek, de alig érthető még e szempontból is, hogy a szemtelen rabló úr Dénes bibornokot és Ujlakit megnyeré magának, sőt Hunyadit is kedvezően kellett hangolnia, mert különben meg nem fejthető, miként történhetett, hogy e megrögzött rablóért folyamodtak Fridriknél, Giskrát pedig és a szentgyörgyi grófot egyszerüen eltilták a megtorlástól?

Ellenben ugyanezen országgyülés a rakonczátlan Cilleiek megfenyitését határozta el, s e határozata végrehajtásával Hunyadi Jánost bizta meg. Az eset röviden következő:

Tallóczi Máté, horvát bánnak 1445-ben történt halála után Zolio, másként Zoll Benedek, — ki a zágrábi püspöknek kinevezett Csupor Demeter ellenében a püspökséget magának, mint a káptalan választottának követelé, — Cillei Ulrikhoz folyamodott segélyért. Cillei pedig meghagyta hadnagyának, az ismert Vitovecz Jánosnak, hogy a zágrábi püspök-

ség erősségeit s egyéb birtokait, melyek eddig a bán oltalma alatt állottak, elfoglalja. Ugy történt. Vitovecz azonfölül Szent-Györgyöt (Rattenhaus) s a vránai perjelnek Zágráb környékén levő erősségeit is megtámadta, bevette, Pakráczná1 pedig az eléje siető perjelt, Tallóczi Jánost, 1440-ben Nándor-Fehérvár hős védőjét megvervén és megölvén, Pakráczot és vidékét hatalmába ejtette.

Hunyadi ezen »ég és föld ellen elkövetett gazságok megboszulásában,« mint reá bizott dologban szokott serénységével járt el. Április havában egy 15.000 főből álló sereggel oly hirtelen csapott a Cilleiekre, hogy ezeknek a szükséges védelmi előkészületekre idejök nem maradt. Könnyű szerrel elfoglalta tehát Szent-Györgyöt, Varasdot pedig, a grófok horvátországi székhelyét, felgyujtotta. Innét, mig Székely Jánost ezer emberrel Cilli környékének pusztítására küldé, ő maga Ormosdnál átkelvén a Drávan, a római király várnagyait, kik őt utjában föltartóztatni akarák, megszalasztotta, és Windisch-Feistriczot, hol Vitovecz János magát megvoná, részben elhamvasztotta. Vitovecz ekkor ügyesen Pettauig hátrált, minden ütközetet szorgosan kerülvén; Hunyadi, tehát visszafordult, és visszajövet Kapronczát bevette.

A két, békéért esdő Cillei grófnak ezek után nem maradt egyéb választása, hanem a Hunyadi által eléjök szabott békeföltételeket halogatás nélkül elfogadni. A magyar korona iránt ujból jobbágyi hódolatot fogadtak, hit alatt igérvén, hogy a magyar rendek hire és megegyezte nélkül mitsem tesznek

Magyarországon, parancsaikat magyar birtokaikra nézve hiven teljesitik; Hunyadi viszont elfoglalt birtokaikat visszaadta.

A minden jóktól utált faj megfenyitése után győzelem-koszorúzottan jelent meg Hunyadi az országgyülésen, mely a minapi székes-fehérvári végzés folytán Pestre volt ugyan kiirva, de minthogy az ország nagyjai, egyháziak és világiak, nemesek és városiak, egyaránt a rendesnél nagyobb számmal gyültek össze, a Rákoson tartatott. A bécsi követség jelentése ismét közelégületlenséget szült, hanem azért a többség mégis belátta, hogy a haza annyi veszélytől fenyegetett viszonyai közt Lászlót mellőzni nem lehet. Hunyadi a nádort is ezen nézetre terelvén, szinte közakarattal ujra végzésbe ment, hogy árván született László tovább is királynak ismertetvén, kiadatása, hogy a nemzet szokásaihoz jó eleve simuljon, követeltessék.

Ezután megtétettek az előkészületek a kormányzó választására. A fehérvári, fönnebb érintett pontokon kivül, következő eskü olvastatott föl, melyet a világi rendek közől külön mindenik, egysem ünnepélyesebben Hunyadinál, tett le: »Isten engem ugy segéljen, Boldogasszony nekem irgalmat ugy nyerjen, Istennek minden szenti érettem ugy támadjanak, Istennek szent teste én végnapomon üdvösségemre ugy méltóljék, föld tetememet ugy fogadja, onnat harmadnapon ugy ki ne vesse, magól magom ugy ne szakadjon, itélet napján Istennek ő szent szinét ugy láthassam, örök pokolba ugy ne temettessem: hogy a szerzést, kit ez ország szerzésére

megirtanak volna, azt erősen és tökéletességgel mind megtartom, semmit ellene nem teszek, sem tetetek.«

Június 5-én végre fölviradt pünköst ünnepe; szebb, tisztább nap soha sem lövellé sugarait a Rákosra. A rendek összegyültek a kormányzó választására, és a Szentlélektől mintegy megszállva — mondja helyesen Teleki — egyes és közértelemmel kiálták Hunyadit kormányzónak Kis-László nevében. Érhetett-e a kitüntetés a hős és becsületes Hunyadinál mást? A választás a legérdemesebbre és legszerényebbre esett.

Kétségtelen, hogy a büszke Ujlaki, a királylyal rokon Garai László s az alacsonylelkü Cilleiek inye szerint nem folyt e dolog, hanem ők sem merték idétlen hangjokkal a kitörő közöröm öszhangzó hozsannáit megzavarni.

Hunyadi szerénységében, és visszariadva a nagy felelősségtől, nem akarta eleinte elfogadni a kényes méltóságot, emlékeztetvén azonban imént letett hitére, megnyugodott, de utasitást kért, mely hatalma körét megszabja, irányt és czélt tüzzön jóakaratu igyekezeteinek. A kivánt utasitást még ez országgyülés dolgozta ki. Az elv, melyből kiindula, az volt, hogy a kormányzó a király helyettese, mihez képest királyi hatalomra és tekintélyre van szüksége. Azért a király és királyné váraival egészen ő rendelkezik, az ország hadi erejét fontosabb esetekben ő vezérli, törvényes időben az igazságszolgáltatás élén ő áll, elnökölvén a királyi főtörvényszéknél, melyen kivüle a nádor, az országbiró, két egyházi, két világi főur

és hat, e czélra országgyülésileg kiszemelt nemes foglal helyet. A törvénykezés rendes időszakán, az ugynevezett nyolczadokon kivül, egy főpap, egy világi főur és két nemes leszen körülötte, kikhez még annyi egyént sorolhat, amennyit az országtanács czélszerü szervezésére szükségesnek tart. A királyi jövedelmek kezelését két egyházi és ugyannyi világi főurra, kik a pénzügyet közelebbről ismerik, bizta az ország; a kiadásokról ezeknek s az országtanácsnak meghallgatásával intézkedik a kormányzó. Ezeken kivül még következőkben látta jónak megszoritani az 1446. június 13. kelt törvény a kormányzó főhatalmát: a koronára visszaeső joszágok közől csak azokat adományozhatja el, melyek harminczkét teleknél nem nagyobbak, a többiek a korona számára egészben fentartandók, és ama kisebbek közől is azonegy személy csak egy izben nyerhet adományt; a hűtlenségről vádoltakat csak az országos rendek megegyeztével marasztathatja el, az elmarasztottakat csak azok megegyezésével mentheti föl; az érseki és püspöki székeket, ugy a nagyobb apátságokat csak az országtanács meghallgatásával töltheti be.

Ezen törvényes határozatok kihirdetése után a főhivatalok töltettek be ujolag. Hédervári Lőrincz megmaradt nádorul és budai várkapitányul; Ujlaki megerősittetett az erdélyi vajdaságban, melyet maga Hunyadi is megtartott a kormányzói hivatal mellett; Garai László horvát bán, Palóczi László országbiró Ország Mihály tárnokmester, Székely Tamás vránai perjel lett, a többi, kisebb hivatalok is betöltettek. Nem köznapi bölcseségre mutat Hunyadi részéről,

hogy míg a közméltóságokat eddigi viselőikre ruházá, a megüresülteket nagyrészint László kitünőbb hiveivel tölteté be; és szerencsés gondolatnak tartjuk, hogy Ujlakit, kire a nádorral és az oligarcha-párttal szemközt ellensúlyként számíthatott, kormányzó-helyettessé választatá meg, valamikor a hadviselés gondjai őt az ország határain kivül foglalkoztatják.

VIII.

Az uj kormányzó sürgös teendői. — Uj követség Fridrikhez. — Drakula büntetése. — A német király konoksága. — Levelezések. — A ki mindig készül, és soha el nem készül. — A háború és béke. — A cseh és magyar követség Bécsben. — Diplomatikus jegyzék a lengyelekhez. — Az országgyülés. — Szükkeblü határozatok. — Oligarcha czélzatok. — Aeneas Silvius de Piccolomini életrajza. — Németország kiegyezése a római szent-székkel. — Jenő pápa halála. — V. Miklós a békét sürgeti. — A szegedi békekötés. — A nádori székbe, Hédervári halála után, Gara László választatik.

Az uj kormányzó elé két sürgös feladat tárult, az egyik török veszélytől óvni meg a hazát, a másik László királyt a német gyámság alól szabadítani föl, s ez által Fridrik káros beavatkozásának az ország ügyeibe alapját vonni el. Mert benn, az országban szünetelt a pártharcz, hisz Hunyadi a kormányzóságra László hiveinek hozzájárultával is emeltetett; hazafiúi érdemei, s adott szava, hogy a gyermek jogainak érdekében fogja vinni az országlást, nyerték meg neki e párt hazafiasb részét. A kormányzó élénk örömmel tudatá a pápával, ki neki uj méltóságához szerencsét kivánt, az országos egyetértés helyreálltát.

Az 1445-diki országgyülés végzése, mely Lászlót királynak oly kikötéssel választá meg, ha Fridrik őt és vele a koronát kiadja, loyális módositást nyert.

Király és korona a makacs gyám kezében maradt, és Hunyadi mégis László személyében és nevében vitte a kormányt. De jóllehet a választás föltétlen tényül elfogadtatott, Fridrik bitorlott gyámságát és önkényét még László föltétlen hivei is fegyverrel valának készek szüntetni. Az országos rendek azon végzésének éle, mely az állam kül- és belelleneinek leküzdésére öt házhely után, valamint négy-négy jobbágytalan nemes után egy-egy arany forintot kamarai nyereség módjára rendel beszedetni , ugyancsak Fridrik ellen volt fordítva, mindazáltal ujra követség ment hozzá, hogy tőle a gyermek-királyt, a sz. koronát s a jogtalanul elfoglalt városokat és erősségeket visszaköve telje.

Míg e követség odajárt, Hunyadit Erdélyben találjuk árváknak és özvegyeknek igazságot szolgáltatni, és a mi fődolog vala, Drakula ellen készületeket tenni. Ez ugyanis Drinápolyból török segélylyel megtért, országát visszafoglalta, Dánt elkergette, sőt Erdélybe is átcsapott és pusztított. Büntetése hamar utolérte. Mihelyt Hunyadi seregét együtt találá, még az ősz előtt, a törcsvári szorosnál a magas Bucsesnél átkele, és a Jalomicza partján gondtalanul táborozó török-oláh hadat meglepé. A menekülés minden oldalról el levén zárva, minél nyakasabb ellenállása, annál biztosabb vala az ellenség halála, mely elől a megrémült oláhok urokat elárulva, Dán zászlói alatt kerestek menedéket. Drakula maga fiával elfogatván, életét vesztette. Ekként nyerte vissza Dán vajda tartományát.— A kormányzó egyuttal István moldvai vajdát is, ki Lengyelország fönhatósága alatt állott,

szorosabban az ország érdekeihez kapcsolta, s vele a török ellen szövetséget kötött.

Azalatt a bécsi követség is visszatért a tagadó válaszszal. Fridrik ugyan eleve értesült arról, hogy a magyarok többször ismételt követelésöket ez egyszer a szónál keményebb módon is fogják sürgetni; el is követe minden tőle telhetőt, nehogy készületlen találják; t. i. segélyért folyamodott a német birodalom rendeihez, és fölszólítá saját alattvalóit is, hogy seregeiket állítsák ki: de itt is, ott is sikertelen kopogtatott; érdeket ügye iránt kelteni nem birt. Hanem azért konokúl megmaradt a mellett, hogy Lászlónak még mindig szüksége van gyámra; a koronának a fejedelemnél kell maradnia; a várakat pedig megtartja zálogul addig, míg az Erzsébetnek kölcsönözött pénzen ki nem váltatnak: ez volt ismét válasza.

Ennek folytán a Fridrik ellen inditandó háború iránt az országos tanácsban egy vélemény uralkodott; még a kis László leghivebb pártfelei is zokon vették a német császár tagadó válaszát. Mielőtt azonban az első kardvágás megtörténnék, helyesnek találta az országos tanács fölszólítani az osztrák rendeket, különösen Bécs városát, hogy ez ügyben velök kezet fogjanak, vagy legalább Fridriket ne segitsék. E végből október 2-án a német születésű, de már régtől Magyarországban lakó Kochheim Jánost küldé Bécsbe. Mivel pedig a pápa alkalmasint Fridrik panaszára, ugyanazon levelében, melyben Hunyadinak szerencsét kivána, a békét a császárral különösen hangsulyozá; a velenczeiek pedig a magyar hadkészületre, Fridrik által elámittatván, aggoda-

lomba jöttek: ugyancsak az országtanács, Hunyadi Jánossal élén, irt a velenczeieknek, hogy nincs szándéka a köztársasággal fennálló békét megbontani, sőt inkább megerősíteni óhajtja azt, s a hadikészületek az ország elfoglalt részeinek visszaszerzésére intézvék; irt a pápának is a háború okait kifejtvén: »Erőszakot szenvedünk — igy szól a levél — minden hibánkon kivül. Hazánk megzavart belbékéje már helyre kezde állani, és biztosan reménylők, hogy nem sokára egész erővel támadhatunk a kereszténység közellenségére, midőn épen az, kit az egész kereszténység Augustusnak nevez, szándékunknak gátot vet, s a forradásokon uj sebeket ejt. Két királyunk közől, kik miatt belnyugalmunk megzavarodott vala, az egyik meghalván, a másikat közakarattal fejedelmünknek választók, ennek folytán többször esdénk a római királynál: bocsássa őt elorzott koronánkkal együtt kezünkre, s adja vissza országunk törvénytelenül elfoglalt részeit. De ő bennünket csak üres szóval tart, tényleg uj foglalásokat teszen, a királyi s egyházi jövedelmeket eltulajdonítja, sőt, ami főleg nehezünkre esik, uj terheket ró, uj erősségeket épít, a templomok, névszerint a győri székesegyház oldalán ló- és baromólakat, tánczhelyeket és boltokat építtetni enged, és hogy röviden fejezzük be: a hitetlenek és pogányok támadása nem árt hazánknak annyit, mennyit a nevezett fejedelem. Igy akaratunk ellen is kénytelenek vagyunk hazánk épségét fegyverrel kivivni.« A kormányzót végre odautasítá az országos tanács, hogy Ausztriát, mint királyuk ősi birtokát lehetőleg kimélje, ellenben Fridrik sajátjá-

val: Stiriával, Krainnal és Karinthiával annál kiméletlenebbül bánjék el.

Hunyadi Sárvárnál a Rába partján táborozott, midőn november 15-én válasz érkezék Bécs városától s az osztrák rendektől. Az emberek soha sem tanusítanak nagyobb ovatosságot, rend- és jogszeretetet s kimélyt, mint midőn valamely igaz ügynek kellene áldozatot hozni. Az osztrák rendek és Bécs tanácsa több-kevesebb élességgel hasonló tartalmú leveletirtak:

Örömmel értik ugyan László herczeg királylyá választatását, de a mi az inditandó háborút illeti, ők ugy tudják, hogy a kérdéses magyar várakat részint zálogban birja, részint olyan rablóktól foglalta el Fridrik, kiket a magyar kormánynak kell vala megzabolázni; mivel pedig azt tenni elmulasztá, a római király volt kénytelen nagy költséggel megalázni. Ő Felsége azonban ezen várak és a rajtok fekvő pénzek iránt mindig kész volt, most is kész barátságosan egyezkedni. Ne adjon tehát a magyarság rosz példát, tegye le a fegyvert. Ha mindazáltal ezt tenni nem akarná, ők is kénytelenek lesznek kötelességöket teljesiteni, s urokat segélyezni, minthogy minden kedvetlenségnek nem Fridrik az oka, hanem egyenesen a magyarok.

E válaszra meginditá Hunyadi seregét, melyet némelyek tiz-, mások huszezerre becsülnek, és ellepte Stájerországot, Karinthiát és Krajnát, ugy nyomult aztán az osztrák szélek felé. Ellenállásra sehol sem talált, mert Fridrik, noha folyton készült, soha el nem készült. Lovassága nem lévén, sikra nem szállhatott, kevés gyalogságát némely erősségek védelmére vonta vissza. A födetlen szabad he-

lyeket tehát a magyarok földulták; kirabolták, fölégették, csak keveset véve ki, mint Medlinget és Badent, melyek nagy összegen válták meg magokat.

Fridrik ezalatt Bécsben tartózkodék, mint a boszús bécsiek mondák, semmivel sem törődve. »Mint egy második Sardanapal, ott ül a fonó asszonyok körében; az őszi növényeket ássa ki, és takargatja a közelgő tél elől a gyengye plántácskákat. . . . . És ugy tetszék soknak, mintha ármányosan örülne, hogy ily módon alattvalói, nevezetesen az osztrákok megaláztatnak. A bécsiek ugyanis, akkor dusak, bővelkedők és hatalmasak valának, kiktől naponkint aranyat és ezüstöt kizsarolni igyekvék.« Igy a koriró. Hanem a magyarok pusztításai mégis csak fölrázták a császárt; a bécsiek a császárnak az igért segélyt ugyan meg nem adák, de városuk védelme iránt hathatósan gondoskodának.

Hunyadi Neunkirchen mellől, hol táborba szálla, ujra irt a bécsieknek, s ugy látszik, az osztrák rendeknek is. E levelében ismét kifejti, hogy közös urok érdekében fogott fegyvert, kinek a koronával és az ország jogtalanul elfoglalt részeivel visszaadatását követeli. Barátságosan inti őket, ne keljenek föl Fridrik mellett, mert amint megkimélé őket eddig ugy bizonyosan másként teend, mihelyt a barátságot ők magok fölbontják. A válasz e levélre alázatos volt, s nyomban küldöttekül Cillei Ulrik, Schlick Gáspár, Stahremberg Rüdiger és a bécsi városbiró követék, hogy a béke iránt tanácskozzanak. Hunyadi a további alkudozások alapjául egyelőre azt kivánta, hogy Győr, mely a német királyt zálogczimmel sem

illeti, miután árulás által jutott kezébe, jövő Gyertyaszentelőig (febr. 2.) visszaadassék az országnak, Cillei pedig vállalja föl a kezességet, miszerint Győr a kitüzött határnapig okvetlenül a magyar kormány kezébe szolgáltatik, különben Hunyadinak szabadságában álljon birtokait elfoglalni, fölégetni, elpusztítani, Ulrik gróf pedig a hitszegés büntetése, jó hire és neve elvesztése alatt ezt se szóval, se tettel ne akadályozhassa. A háborúnak alkalmul szolgáló többi pontokat mindkét fél által kiküldendő biztosok intézzék el a sz. György napját követő hétfőn.

A jótállás, ily komolyan értve, nem volt Cillei inyére; Fridrik is visszautasítá, helyette ujabb szövevényes ajánlatok tétettek; de Hunyadi megúnván az osztrák rendek patvarkodó okoskodásait, száguldó csapatait a fischamenti termékeny környékre szabadítá föl, melyek egy részről Radováig hatottak, másról Berchtoldsdorfot és Hochstrasst földulták. Ekkor ujabb alkudozások mezejére lépvén Hunyadi a római király ajánlatát, hogy kész ugyan Győrt visszabocsátani, de a visszabocsátás föltételeit szabják meg a versengő felek biztosai a római követ elnöklete alatt, elfogadta, nemcsak azért, mert az iránta mindig rokonszenvet tanusított pápa közbenjárásától csak jót remélt, hanem mert a sürü hófuvatagokkal beállott tél élénken emlékeztette a hadjárat abbahagyására. Rövid fegyverszünetet kötvén tehát, deczember közepén visszavonul a gazdag zsákmánynyal, melyet német iró (Arenpeck) nem minden nagyítás nélkül tiz millió aranyra becsült az okozott kárral együtt.

Haza érkezvén Hunyadi, azonnal kinevezte a békebiztosokat, kik a római szék megérkezendő követével az ujabb alkudozásokat kezdjék meg; voltak pedig: Szécsi Dénes esztergami, Vitéz János váradi, Péter váczi, Ágoston győri főpapok, Palóczi László országbiró, Ország Mihály kincstárnok és Garai László macsói bán. Hunyadi maga nem akart személyesen részt venni a tanácskozmányban, melytől sokat ugy sem várhatott, inkább Erdélybe ment a havasalföldi és moldvai vajdák viszonyait a koronához szabályozandó.

Megérkezett ezalatt Bécsbe a pápa követe is, Carvajal János bibornok, éles elméü, értelmes, ékesszóló, a szövevényes ügyek kifejtésében jártas, az európai udvarokkal, kivált Fridrikével ismeretes férfiú. Békeszerzés a római király és a magyarok közt, továbbá a kelyhesek alávetése Csehországban, hol Rokyczana mindent megzavara, volt reábizva. Nehéz két föladat. Itt vallási fanatizmus és szűkkörű egyházi nézetek; ott nyavalyás fösvénység és furfangos határozatlanság állták utját.

A magyar biztosok utját februáriusig a római király kisszerü huzavonája a bátorságlevél kiállítása körül s az utat bátortalanító rablók késlelteték. Mihelyt ezen akadályok elhárítva lőnek, azonnal fölindultak nagy kiserettel, nem pusztán a külső fény, de bátorság tekintetéből is.

A magyar urak előtt ugyancsak Bécsben jártak a cseh országgyülés követei is, szintén az ifjú király kiadatását követelők. Fridrik ezeknek barátságosan, hanem az ügyet halasztólag, határozatlanul felelt. Örömest kiadná, ugymond a parányi fejedel-

met, de előbb, behatóan, annak módja szerint kivánna az ügyben tanácskozni. Jőjenek tehát sz. Mihálykor Bécsbe e végből, bátorságlevelet majd kiállít ő számukra, ha mindjárt ezren lesznek is.

Különb eredményt a magyar biztosok annál kevésbbé remélhetének, minthogy Fridrik első teendői közé számítá konkolyt hinteni a küldöttség tagjai közé, kik közől némelyeket ámításokkal megtántorítani és Hunyadi ellen lázítani igyekvék; minthogy továbbá az osztrák rendektől kérelmével, melyben fegyveres segélyt sürgetett magyar birtokai oltalmára, elutasíttaték, némely magyarországi városokhoz intézett leveleket, melyekben őket kormányuk ellen megvető kifejezésekben, és fejedelemhez semmikép sem illő módon bujtogatá, hogy az egyetértést az országban zavarja. Az elkeseredés ez aljas tetten oly nagy volt, hogy az országos tanács czélszerűnek találta jegyzéket intézni a lengyelekhez ez ügyben, fölemlítvén, mily alattomosan mesterkedik a római király, hogy a honfiakat egymás ellen izgassa, barátságukat kéri, »mert meg van győződve, ugymond, hogy a németek és magyarok nemzeti gyülölségének csak fegyver vethet véget.«

Mindamellett az értekezletek nagy tüzzel folytak néhány napig, mignem minden kilátás az eredményre eltünvén, a követség Bécset, hova február 22. Hunyadi is megérkezék vala, odahagyá, hogy további teendők iránt az országgal tanácskozzék, amiért a pünköstre összehitt országgyülés határnapját előbbre, márczius 12-dikére tolta. Ezen országgyülés márczius 27-dikéig tanácskozék. Némely

vármegyék, mint a Cillei-párti Zágráb és Varasd, elmaradtak; Giskra sem jelent meg. A félbeszakasztott alkudozásokra határoztatott: fölkérni a Bécsből Prágába ment, de innen már Bécsbe visszaérkezett pápai követet, jőne le Budára, ha a békéltetés müve szivén fekszik; mert Fridrik untató fogásai s alattomos cselszövényei a rendek kedvét szegték arra, hogy biztosaikat az elkezdett alkudozások folytatására Bécsbe küldjék. Ezen országgyülés egyéb végzései az oligarchia irigységének, Hunyadi ellen szitott áskálódásának és rendetlen vágyainak tüntették előjeleit. Ezekből kiemeljük a következőket:

A kik az árván született László, az egyértelmüleg választott fejedelem helyébe más királyválasztást szóba hoznak, azok a hütlenség bünébe esnek, mely alól sem király, sem kormányzó nem oldhat föl senkit. Ha pedig László király meg találna halni, nemcsak az egyházi és világi urak által, hanem a megyei nemesség képviselőinek közbenjöttével essék meg az uj királyválasztás. Országgyülés évenkint egy izben, pünköstkor tartassék, melyen valamennyi főpap, ur, országnagy és nemes köteles megjelenni, kivéve csak azok levén, kiknek semmi, vagy husznál kevesebb jobbágyuk van. Minden országgyüléskor mondjanak le hivatalaikról a kormány-tanácsosok, zászlós urak sőt maga a kormányzó is; országgyülés leszen hivatva ujból megerősiteni őket, vagy másokat választani helyökbe. Valamennyi nemes — a jobbágytalanok azonképen, mint a jobbágyokkal birók — tized és kamarai nyereség fizetése alól tökéletesen mentek maradjanak és régi szokás szerint sem út-, sem hidvámot ne

fizessenek; a nem-nemesék is csak a régi kamarai nyereséget, nagyobbat nem, — azt is folyó pénzben, nem pedig aranyban tartoznak fizetni a kincstárba, melyről a kormányzó, az ország szükségeihez képest szabadon rendelkezhetik. A kormányzó egyszersmind fővezére, kapitánya levén az országnak, az 1445-ben ideiglenesen választott kapitányok hatalomköre teljesen megszünik. A kormányzó viszont az ország védelmében érje be a királyi dandárral, mely az ország közjövedelmeiből állíttatik ki, az egyházi és világi főrendekéivel, azon zsoldosokkal, kiket az alpapság tizedjövedelmeiből kiállítani tartozik, végre a mindig hadi lábon álló népségekkel: kúnokkal, jászokkal, székelyekkel. Csak, ha valamely nagyobb, külső hatalmasság támadná meg az országot, szabad a kormányzónak s a horvát bánnak közönséges fölkelést hirdetni; de akkor is — régi szokás szerint — nem köteleztetik a nemesség az ország határain túl menni. A polgári hivatalok közől a főispánokat a kormányzó nevezi ki az országos tanácscsal egyetemben, de ugy, hogy ezek ne legyenek örökösek. Az egyházi hivatalok betöltése szintén a kormányzó- és országos tanácsra bizatik, de csak belföldieknek, még pedig egész életök idejére adományoztatnak. A megürült egyházi hivatalok haladék nélkül töltetnek be; az egyházi javak nem hagyatnak világiak kezében; apátságok-, prépostságok- és hasonló rendfőnökségekre, csak az illető szerzetbeliek nevezhetők ki. Papoknak hütlenség büne és számüzés büntetése, alatt tilalmas egyházi hivatalok és püspökségek iránt egyenesen a szent-

székhez folyamodniok.' Egyházi pörös ügyekben senkit sem szabad egyenesen Rómába idézni; minden efféle ügyeket az illető egyházi törvényszék előtt kell megkezdeni; az itt nyert itélet az illető érseki székhez vitetik, melynek egyedül áll hatalmában a fölebbvitelt a pápa elé megengedni.—Világi ügyeket egyházi törvényszékek elé vonni tilos.— Senkinek sem szabad — hűtlenség büne alatt — idegen katonaságot az országba hozni vagy váraiba befogadni.

E végzések némelyei kétségtelen kifolyása az oligarchiai szellemnek, mely a tömegeket minden időben arra használta, hogy általuk saját czélzatait létesítse, s mely jelenleg látszatra a kisebb nemességnek érdekében hozat végzéseket, de melyek a valóságban Hunyadi, a nemesség választotta ellen, s az oligarchia czélzatainak foganatosítására hozattak. A törvény azon pontja, mely a kormányzót csak egy évre választja, ama másik, mely a nemességet csak másodsorban, csak akkor küldi az ellenségre, midőn az urak dandárai már kifárasztattak; s ama harmadik, mely a tavaly beszedett segélypénzben törvénytelen zsarolást lát : a rendek jogkörének külebb terjesztését, a kisebb nemesség kényelmét látszanak czélba venni, de valósággal arra irányozvák, hogy Hunyadi meg ne felelhessen nagy föladatainak, hogy a főhatalom Hunyadi kezéből kikerüljön. — Egyébiránt az ország főhivatalaiban ezen országgyülésen nem történt változás, és még azon küldöttség is, mely az alkudozások végett Fridrikhez volt rendelve, hogy azokat a pápai követ ajánlatára tovább is folytassa.

megerősíttetett, Hédervári Lőrincz nádor és Szécsi Tamás komáromi főispán adatván melléjök.

Közbevetőleg két eseményre kell figyelmünket fordítanunk, melyek nemcsak Európára általában, hanem hazánkra nézve is nagy befolyással birtak. Az egyik emez események közől Németország kiegyezése a római apostoli székkel, a másik IV. Jenő pápa halála. Németország megbékélését a pápával főleg Aeneas Silvius eszközlé, amiért alkalmunk nyilik ezen ritka férfiúval közelebbről megismerkednünk.

Aeneas Silvius de' Piccolomini Corsignanoban Siena tartományában. 1405. október 18. született. Előkelö, de elszegényedett atyja kezdetben azt akarta, hogy fia is, miként ő, a mezei gazdaságra adja magát. Utóbb azonban kiváló tehetségeket észlelvén fiában, daczára hogy tizenhét gyermek föntartásáról kell vala gondoskodnia, elküldé a sienai egyetemre hol a rokonok támogatása folytán néhány évet a classicai irodalomnak és jogtudománynak szentelt. Aeneas szorgalommal szegődött azon jelesb olaszokhoz, kik ez időtájt az ujkori tudomány és művészet körül a római és görög remekirodalomból merített műveltség által halhatatlan érdemeket szereztek.

Tanulmányai közben csakhamar irói kisérletekre is kedvet kapott, s e tekintetben ó-római mintákat utánozgata. Cicero irályában leveleket kezde irni, majd beszédeket és leirásokat készítgetni, formát és anyagot a római régiségből kölcsönözvén. Több dicséretet arattak azonban költeményei, melyeket hol

tözködvén, ez utóbbi helyen a franczia és angol követek, a kölni, trieri, szász és pfalzi választó-fejedelmek közreműködése mellett határozatba ment, hogy Bódogot pápai méltósága letevésére indítsák. Bódog le is köszönt, és bibornok-püspöki czimet nyert. Jenő ekkor már nem élt. Ő ugyan még megerősíté a kötött egyezséget, de nemsokára azután, 1447. február 23. meghalt. Utóda V. Miklós, elődének rendelkezéseit helybenhagyá, és ugyancsak Carvajal bibornok mint pápai követ számára is kiadatá a meghitelesítő okmányokat.

Miklós pápának igen szivén feküdt a magyarok megbékéltetése Fridrikkel. Irt ez ügyben Szécsi Dénes esztergami érseknek, Hunyadi János kormányzónak, a magyar karok- és rendeknek, és Fridrik római királynak is, békére hathatósan intvén és buzditván mindnyájokat. Ez időtájt Fridrik is hajlandóbb volt, arra, hogy a magyarokkal fönnálló kedvetlenségeinek egalább egy időre véget vessen, mert igen sürgeté római megkoronáztatását, melynek költségeit az uj pápa szintén megajánlotta; áhitá házasságát, Eleonora, portugal herczegnővel; mihez járult, hogy Visconti Mária súlyos betegsége, kinek milanói herczegségét elnyerni s ez által hatalmát Olaszországban terjeszteni ohajtá, uj vágyakat gerjesztett, uj gondokat adott. Carvajal bibornok megérkeztét be sem várva, fölhivá Fridrik a magyar biztosokat az alkudozások folytatására. Június 8-án kihirdették a Re-

gedén (Radkersburg) folytatott tanácskozmányok eredményét:

A kihirdetés napjától számítva, két évre béke köttetik, minélfogva a római király tartományait, földjeit és alattvalóit bántani sulyos büntetés alatt tilos. A fegyverszünet föltételei következők voltak: Soprony, Kőszeg, Rohoncz, Szalónok, Borostyánkő, Dévény, Katzenstein és Baumgarten, melyeket Fridrik, továbbá Fraknó, Kis-Márton, Kabold, Lanzsér és Béla, melyeket Albert herczeg eddig zálog czimen birnak vagy fegyveres erővel elfoglaltak, ezentúl is kezeiknél maradjanak mindaddig, míg a zálogügy tökétetesen földeríttetvén,a fegyvernyugvás tartós békévé válandik. Győr városa az erősséggel együtt június 24-én Ágoston püspöknek visszaadatik, de az őrség összes fölszerelését magával viszi, s a püspök, meg a káptalan kezességet vállalnak, hogy ama háromezer aranyat, melyeket Farkas László várnagy és társai Fridriktől fölvettek, (az árulás díja) visszafizetik. Sz. Márton napján a pápai követ elnöklete alatt ujabb tanácskozmány tartatik Bécsben a még fönforgó vitapontok elintézésére. Garai László térítse meg a kárt, melyet Fridriknek okozott, s ha azt elmulasztaná, tartozzék Orbán-napja után egy évvel Gränzensteinben foglyul megjelenni, vagy kezesét Garai Jánost, Grázba küldeni. Végre mindkét szerződő fél a fegyverszünet alatt hatalmaskodástól óvakodjék,s a kicsapongók érdemelt büntetésöket vegyék.

A fegyvernyugvás Lászlót és a koronát Fridrik kezében hagyta, az ország nyugati vāröve szintén osztrák kézen maradt, szégyenítő bizonyitványaul a

kor törpeségének, melyet korának legjelesebb hadvezérére nem birt fölmagasztalni. A kajánság, mely a kormányzó tevékenységét oly ónsulylyal terhelé minapi országos határozata által, rövid belátásának, ha nem hazafiatlanságának adá tanujelét.

Fridrik pedig ez oldalról biztosítva levén, a cseh uraknak, kiket Szent-Mihályra hitt vala, ha ezrével jőnek is Bécsbe, azt üzené : Kár lesz fáradniok, mert Lászlót ugyan ki nem adja.

A regedei egyezmény után kevés időre meghalt Hédervári nádor. A haza javának szeretete, gyakorlati ész jellemzi e férfiút, kinek nem kis érdeme, hogy Hunyadi jutott az ország kormányára. A kormányzó viszont az által tanusítá elismerését, hogy fiát az egri püspöki székre emelé. Az országgyülés, mely a regedei fegyverszünet megerősítése végett Budára hivatott össze, a megürült nádori méltóságot Garai Lászlóra ruházta. Hunyadi sejdíté a veszedelmet, mely őt az uj nádor részéről fenyegeti de alighanem igéretét váltotta be, melylyel magát László régi párthiveinek irányában lekötelezte, midőn ezek szavazataikat reá, mint kormányzóra adák; s annyiban nyereséget vélt láthatni a történt választásban, mennyiben országos végzés által a budai erősség a nádor hatalomköréből kivonatván, a kormányzóéba szállott, s a horvát bánság Székely Jánosra a Hunyadiak rokonára bizatott. Az országgyülés egyéb végzései nem jutottak hozzánk, de kétség nem szenved, hogy az ozmanok elleni hadviselés megnyitása is egyik tárgya volt az országos rendek tanácskozásának.

IX.

Futó pillanat Keletre. — A Peloponnesus. — A Hexamilon megerősítése. — Korinthus és Patras romlása. — Raguza. — Kastriota baja Velenczével.—Musztafát megsemmisíti.—Murád Sfetigrádot, és Dibrát beveszi;Kroja ellen készül.—Hunyadi hadkészületei. — Segélyt nem, csak tiszteletet nyer a külfejedelmektől. — A pápa herczegi rangra emeli. — Paulinusok Romában. — Az 1448-dik országgyülés. — Hunyadi levele Carvajalhoz a Fridrikkel kötendő béke ügyében.— Készületek a hadjárathoz. — Brankovics és Cillei ármányai.— Levelezés a pápával. — A hadjárat. — Rigómező. — A magyar tábor. — Murád cselei. — A csata első napja. — A sereg fölállítása. — Az éjjel. — A csata másod-napja. — Az utolsó nap.

Fordítsuk el tekintetünket egy perczre nyugatról, hogy futó pillanatot vessünk keletre. A görög birodalom és Albánia hőse érdekelnek itt bennünket.

Murád harmadszor vévén kezébe a korlátlan hatalmat, hódító kardjáról kezét le nem tette élte végeig. A byzanti birodalom európai maradványai, a Peloponnesus és Albánia igénylé figyelmét; ide követi őt tekintetünk.

Jánosnak, a görög császárnak, békét engedményezett ugyan, hanem a császár birodalma székvárosának határán az Anastasius-féle hosszu-falon túl nem terjeszkedék, fivérei pedig, Peloponnesus urai, nem voltak a békébe foglalva. Midőn Mánuel fiai

atyjok birodalmán megosztozának, Theodor let Spárta ura, kit halála után hasonnevű unokája (An dronicus fia) követett. Ez azután Konstantinnal cse rélt. Konstantin, János császár testvére és késöb szerencsétlen utóda, volt az utolsó byzanti császá Konstantin Peloponnesusba érkezvén, hatalmát félszigeten belül és kivül annyira kiterjeszté, hog azon belül (Tamás testvére birtokrészének kivétele vel) az egész félsziget neki hódolt, e félszigeten ki vül pedig Boeotis és Attika nagy része őt urala amennyiben Athen herczege adófizető szövetségese volt; azaz Konstantint, a peloponnesusi despotá Sparta, Korinthus és Patras, továbbá Théba, az ozol Lokris és Pindus, melyet már akkor oláhok laktak uralta. Uralmának e kiterjesztését elősegíték a tö rök-magyar háborúk, Hunyadi hosszú hadjárata, követkető évé, mely a várnai szerencsétlen ütközet tel végződék, és Muräd lemondása a trónról. Most hatalmának szilárdítására fordítá figyelmét, a He xamilont vagyis a hat mérföldnyi szélességű Isth must, tartományának kulcsát megerősítvén.

Ez uj erődítmények, továbbá Turakhan a rum beglerbég, ki husz év előtt pusztítva járt a Pelopon suson, és Athen herczege, ki szövetségét Kostant nal megtörve, immár a töröknek hódolt, annyira f ingerlék a szultánt, hogy ez hadjáratot határoz Konstantin ellen. Muräd európai és ázsiai seregé melyhez Thébában az atheni herczeg csapatja cs lakozék, nyomult az Isthmus felé. E mögött vo meg magát Konstantin Tamás testvérével és ös hadi erejével, elszántan a szultán tulnyomó hads

gét bevárandó. A törökök közeledtére követet menesztett a szultánhoz, ama kevésbbé alkalomszerű kéréssel: hagyja nála mindazon, a földszoroson innen és tul lekvő tartományokat,melyeket a byzanti császárok birtak vala. A követ az atheni Chalcocondylas vala, az utolsó görög történész, e történetek megirója. Murád börtönbe vetteté az ildomtalan kérés előterjesztőjét, és ágyuival, ostromgépeivel az isthmusi erődítményeket töreté. Hetednapon támadásra vezette seregeit, és a jancsár Chizr, talán ugyanaz, ki a várnai csatában Ulászló fejét vette volt, mászta meg első a falakat, a görögök pedig a Peloponnesus belsejébe menekülének, mely immár tárva állott a törökök pusztitásainak (1446. deczemb. 3.). Murád még az nap jobbra Achajába vonult, Turakhánnak csak ezer jancsárt hagyván vissza; de e csekély szám is elégséges volt a félsziget elpusztitására. A védtelen Korinthus lakóitól elhagyatván, a barbárok martalékaul esett. Korinthus fölpörzsölése után Murád a Peloponnesus éjszaki partja hosszában Achája második fő és révvárosa, Patras ellen indula, s e várost földulá. Lakosai ugyan elmenekülének, csak négyezren maradtak vissza, ezek is esztelen bizalmokat rabsággal sinlették meg. A vár kétségbeesetten ellenállt, minek folytán Murád Konstantin béke-ajánlatait elfogadá ugy, hogy az egész Peloponnesus adófizetővé lett. Hatvanezer lakost rabszijra fűzve hurczoltak el a törökök, a többi megkegyelmezettért Konstantin, a spártai deszpota, és fivére, Tamás az achájai deszpota, adót fizettek. Raguza évi adóját is ekkor emelék föl az ozmanok ötszáz aranyról ezerre,

mert a város két gályát merészelt volt a pápai hajóhad számára kiállítani.

A következő év tavaszán Murád Albánia ellen indult. Kastriota Györgyöt fényes győzelmeinek közepette hagytuk el, midőn Ali pasát, ki negyvenezer emberrel támadott ellene, leveré. A magyar hadjárat s a szultán leköszönése Kastriotának is szabad időt engedett, melyet, miután még Firuz és Musztafa pasákat csakugy megverte volt, mint Alit, Velenczének szánt. A köztársaság, ugyanis, Dayna meggyilkolt urának tartományait foglalta el. Kastriota szebenigoi Jurics Dánielt, velenczei tábornokot megverte ugyan, de Daynát hasztalan ostromlá, mert István bosnyák fejedelem, Velencze szövetségese, fölmentésére sietett, utjában tüzzel, vassal pusztítván Drivaszto vidékét. Egy ozmán sereg közeledése Musztafa vezérlete alatt, kibékíté a keresztényeket, minek következtében a hős Kastriota, a török hadat megsemmisíté. Ötven zászló került a győzők kezébe, és csak hetvenkét élő fogoly; hanem e mellett tizezer halott födte a csatatért, öldöklő viadalról tanuskodván. Musztafa tizenkét előkelővel a foglyok közt vala, kik huszonötezer aranyért váltattak ki.

Ekkora kudarczot megboszulandó jött tehát Murád százezernyi hadával; czélja volt a tartomány két fő erősségét, Sfetigrádot és Krójját bevenni. Sfetigrád a magas Dibrában fekszik keletre Krójától. A szultán körülvételé Sfetigrádot is, Dibrát is, a hasonnevő vidék főhelyét. Sem Skanderbég vitézsége, melyet az ostromlókkal mindenképen éreztetett, és melylyel Firuz pasát párviadalban megölte, sem

Dibra parancsnokának, Parlatnak példája, ki a lakosok babonás iszonyát legyőzendő, a város egyetlen, döglött eb által megfertőztetett kutjából első ivott, nem vala képes a várost a bukástól megóvni. Megadták magokat; de a szultánnak is 30,000 emberébe került az eredmény.

Őszszel Drinápolyba vonult vissza Murád, hogy uj erőt gyűjtsön, melylyel a jövő évben hadviselését Kastrióta ellen folytathassa, és Krôját kezére kerithesse. Az albániai fejedelem viszont tizennyolcz ezer hű fegyverest látott maga körül, kikkel Sfetigrádot vivta, hogy az erősség ismét hatalmában legyen, ha Murád visszaérkeznék. Azonban czélt nem ért.

Hunyadi, kinek egész törekvése a törökök ellen volt intézve, a következő évet (1448.), melyben az ozman erő tetemes része Albániában lesz elfoglalva, vélte a legalkalmasb időpontnak a várnai gyásznap megboszulására. Ez okból egyezett meg oly könnyen Fridrikkel a fegyverszünetben, és neveztetett ki küldöttséget Dénes bibornok-érsek elnöklete alatt, mely a béke vég-megkötése iránt tanakodjék.

Októberben az alföldön találjuk őt, a mint a hadi készületek fölött szemlét tarta, innen megfordult novemberben Erdélyben is. Ez időtájt elküldé Miklós pápához a krakói dékánt, ki Ulászló ideje óta Magyarországon tartózkodék, és ki iránt a kormányzó nagy bizodalommal viseltetek. Szerencsekivánatai

mellett főleg a török háboru ügyét ajánlotta a szentatyának. Ugyancsak a czélból, hogy a török háborúban sikeres részvételre birja, Alfonz arragoniai és siciliai királyhoz, és fiához Ferdinándhoz Nápolyba a zengi gróf küldetett. Ellenben Murádhoz, ki sógorától, Cillei Ulriktől a magyar készülődések felől tudósittatván, 1447 végén békét ajánla a kormányzónak, határozatlan válasz indult, minthogy a kormányzó a mostani körülmények közt sem magát lekötni, sem a tervezett hadjáratot elárulni nem akarta.

A külfejedelmek a török háború iránt sok buzdítást, de kevés segélyt küldének. Alfonz három szép paripát küldött a kormányzó számára ajándékúl és levelet,melyben a zengi gróffal folytatott alkudozásokról értesíti. Hunyadi szivélyes köszönetet mondott a neki szánt ajándékért, azon kijelentéssel, hogy háláját inkább tettel, mint szóval kivánja bebizonyítani. A zengi gróf által említett szövetségi pontokat elfogadja; a háború sikeres folytatására minden előkészületet kötelessége szerint megtőn, s a többit a Mindenhatóra bízza.

A pápától, kinek figyelmét az érintettük német kiegyezkedés és a cseh ügyek túlontúl igénylék, nem sokkal többet hozott a krakói dékán. Általa V. Miklós pápa brevét küldött, melylyel Hunyadit herczegi czímmel tiszteli meg, s ennek jeleül arany nyaklánczot kereszttel. Hunyadi e kitüntetést is szokott szerénységével köszöné meg a pápának, de némi keserűséggel észrevéteté, hogy tőle mást várt, mert a török ellen adandó segély a fő, minden egyéb mellékes dolog : e részben az apostoli székbe veti szinte

egyetlen bizalmát; ujolag sürgeti tehát, küldjön mielőbb segélyt, és nyujtson alkalmat, hogy vitéz tettek által érdemesíthesse magát a herczegi rangra. A pápa a magyarok iránt sok jó indulatot mutatott. Csak imént rendelkezék, hogy tizenkét magyar kanonok számára alapított egyház a magyar sz. Pálról nevezett remetéknek engedtessék át, azonban ez uttal segélyt nem küldött.

Velenczéből is a várt segély helyett puszta szavak, szép igéretek érkeztek.

Közbevetőleg kivánjuk megjegyezni, hogy Hunyadi a herczegi czímmel, melyet a pápa iránti tiszteletből hódoló alázattal fogadott, soha sem élt. Mások azonban megadták neki azt, mint a reánk származott okmányokból kitünik; azonképen Mátyás király is több oklevelében atyjáról mint herczegről emlékezik. S vajjon volt-e magyar, kit méltóbban illetett e megtiszteltetés?

1448. májusban Budán országgyülés tartatott a török háborúra megkivántató készületek végett. Mert noha e gyülés végzései mind ekkorig lappangnak, annyi kétséget nem szenved, hogy a török háború képezte a tanácskozmányok főpontját. A nemesség fölkeléséről szó nem lehetett; a háború támadó lévén és nem védelmi, az urak közől is, kik fölhivatának, hogy dandáraikat a végekhez küldjék, sokan lanyhaságot mutattak. Némelyek Giskra rakonczátlanságaiban, ki Sáros-, Abauj-, Torna-, Gömör- és

Zólyommegyékben zsarnokoskodott, mások Fridrik agyarkodásaiban, ki a november 11-ére Bécsbe hirdetett tanácskozmányt elhalasztotta, ismét mások a gyülölet- és irigységben a kormányzó iránt találtak okot vagy ürügyet a honmaradásra, mert hisz — igy szabadkozának — Murád másfelé van elfoglalva, s igy tőle most mindjárt tartani nem igen lehet.

Hunyadi ezen országgyülésen óhajtotta volna a Fridrikkel fenforgó kedvetlenségeket is befejezni, annyival inkább, minthogy Carvajal Csehországból visszatérvén, közbenjárói föladatának ismét megfelelhetett. »Folytassa Atyaságod, — igy irt a pápai követnek június 3-án Hunyadi — szent munkálkodását; hozzon elfogadható vég-ajánlatokat; itt mindent készen fog találni, bátorságot, bátorságlevelet illő készületeket és békére hajlandó elméket. Mi, erőszakot és igaztalanságot szenvedők, az ellenkezéseket, az alkudozások gyakori elhalasztását, a mesterséges kifogásokat és a ravasz fentartásokat meguntuk; ideje, hogy már egyszer az igaztalanságok vagy alkudozások végét ne csak reméljük, hanem valósággal el is érjük. Azért óhajtjuk, hogy a római király egyenes, őszinte s elhatározott akaratját tudva, jelenjen meg Atyaságod, s igy a már gyakran tanácskozás alá vett tárgy végre befejeztessék, és uj haladékot ne szenvedhessen. Senki a békét annyira nem ohajtja, mint én; a hazát oly sok évtől fogva szüntelen szorongató vad ellenség ellen a készületek valóban őszintén szivemen feküsznek. Ujon fenyegeti ez az ország határait; azért siessen (Budára), végezze be az elkezdett és oly sokára haladott munkát, hogy

igy az ozmanok ellen valahára paizs helyett kardot is tehessen használni. A vallás és haza ellenségeitől szorongattatva időre van szükségünk, hogy azt megtehessük, mit a hit és hon oltalma megkiván és méltán követel.«

E meghivásra Carvajal csakugyan megjelent Budán Fridrik pontozataival. De a német király ügyei Ausztriában és Csehországban jó renden lévén, oly felcsigázott igényeket támasztott, hogy a pápai követ Budát megint sikeretlenül kényszerült odahagyni, és csak annyit igért, valószinüleg Hunyadi unszolásaira, hogy míg Hunyadi a török hadjáratban lesz elfoglalva, a tavaly kötött fegyverszünetet Fridrik részéről nem engedi megtöretni.

Hunyadi meg volt ugyan óva kültámadástól, de külsegélyre szintén nem számíthatott. Bizott tehát ügye szentségében, szándéka tisztaságában és a Mindenható kegyelmében, hanem azért kételyek szorongaták a félelmet és elbizakodást egyaránt nem ismerő hős lelkét, mint ez levelezéseiből kitetszik. Azonban visszalépni már nem lehetett azért sem, mert Skanderbégnek, kit Murád — egész erejével ostromolván — szorongatott, segélyére kelle sietnie, őt nem támogatni annyi lett volna, mint benne a kereszténységnek egyik vitéz előharczosát elesni hagynia.

Július és augusztus hónapokban Hunyadi seregeit mindenfelől összevoná. Pelsőczi Imre erdélyi vajda és testvére László, Marczali Imre, Szécsi Tamás, Imre és László, Tallóczi Ferencz, Rozgonyi Rajnáld, Losonczi Benedek, Bánfi István, Székely

János a kormányzó unokaöcscse és tótországi bán, Csáki György csatlakoztak a nemzetesebb urak közől a sereghez, mely huszonnégyezer főre ment, a nyolczezer oláhot és kétezer cseh tüzért is betudva. A tüzérségben ez időtájt a csehek voltak a mesterek. Lőfegyver- és ágyuban hiány nem volt. Hunyadi az agg Brankovicsot, a rácz fejedelmet is ügyekezett részvételre birni. De ez a magyar készületeket csekélyelvén, egyenesen megtagadta részvételét, sőt alattomban Murádot Hunyadi szándékáról, a magyar sereg erejéről és mozdulatairól jó eleve értesítette. Világos gonoszlelkűség a 82 éves vén embertől, kinek kevélységét Hunyadinak csekély eredete sértette. A kormányzó magyarországi jószágai elvételével büntette az árulót. Brankovics példája szerint járt el Cillei Ulrik is, ki személyes gyülölet- és irigységből a hős iránt nemcsak a törökkel folytatott áruló levelezést, hanem ármányos lelke a kormány dolgában is mindent megtőn, hogy a kormányzó tisztének teljesitését megnehezitse. A tótországi rendeket már rég izgatta alattomban, hogy őt magát és ne az országtól választott Székelyt ismerjék el bánul; hasonló módon a kormányzó és tanácsa által kinevezett Csupor Dömötört sem bocsátá be a zágrábi püspökségbe.

Augusztus 26-án Karánsebesen, szeptember elején Köviben állott Hunyadi. Ez utóbbi helyen, midőn már seregét a Dunán átszállitandó vala, vevé a pápától a várt segély helyett a váratlan tanácsot, halasztaná el jövő évre elhamarkodott hadjáratát. . . .

»..Szentséged — válaszolta szeptember 8-án (1448.)

nem minden neheztelés nélkül Hunyadi — inkább merészség, mint higgadt megfontolás által hivén bennünket lelkesítve, ezen táborozást a jövő évre óhajtja elhalasztatni, ezen esetre segélyt igérvén. Örömest fogadnám meg annak tanácsát, kinek pártfogása alatt állok; egész készséggel teljesiteném kivánságát a kereszténység fejének .... de az intés már későre jött, a háború el van határozva, a sereg összegyült, sőt rendeltetése felé meg is indult .... E mellett igen nagy kérdés, a jövő évben összegyül-e azon sereg, mely most együtt van? Lesz-e ugy lelkesedve, mint most? Mindenesetre kész vagyok mindent elkövetni, hogy hazámat a fenyegető veszélytől fölmentsem, a jövendő ivadék előtt egyformán dicsőségnek látván a győzelmet és a bajnoki halált.... Míg én és vitéz bajtársaim a kereszténység javáért éltünket koczkáztatjuk, méltó volna az igazhitüek atyjához új tartaléksereg összegyüjtése végett a vallás sz. oltárára pénzbeli segedelmet áldozni.«

Néhány nappal utóbb meg következő nevezetes levelét irta Hunyadi a romai pápához: »Már egy századtól fogva fészkelte meg magát a vad ellenség Európában, a kereszténység teljes elnyomására fordítván összes igyekezetét. Veszély veszélyt, hódítás hódítást követe, a kereszténység legszebb tartományai kénytelenek valának annak hatalmát elismerni; romlás, szolgaság, gyász és a csúfsággá vált szent hit veszélye terjedvén el fölöttök. Nem maradt épségben akár világi, akár egyházi tárgy és érzelem, melyet vassal és rémítéssel, lánggal és járommal el lehet érni. Már minden szomszédunk érezte annak sujtó

erejét, már a keresztény világ belsejéig haladt és hazánk határainál áll az; itt is eddig csak az ország tántoríthatlan hite és bizodalma által tartóztatott föl, a nélkül, hogy ez az idomtalan ellenséget viszszanyomni képes volt volna. Én már éltem hatvanadik évét túlhaladtam; ezen idő alatt szinte folytonosan küzdök vele; nemzetem a sok háborúban, veszélyben, nyomoruságban kifáradva, keserüségbe elmerülve, nem tudott egyebet megmenteni, mint fegyvereit és szabadságához ragaszkodó érzelmeit. Eddig bármit készebbek voltunk szenvedni, mint a szolgaságot; a hitnek örömest fölláldoztuk életünket, vagyonunkat. Akár meggyőzetünk, akár győzünk, mindig nyomban követ, vagy uj erővel fogja föl fegyvereinket a nyugtot nem ismerő ellenség, mely, ugy látszik, nagyobb gyülölséggel, mint erővel harczol ellenünk. Most ujabban előttünk áll. Ha eddig a hazát és annak erejét szétszaggató belviszályok gátolának előhaladásunkban, már most a csend helyreálltával egész erőnkkel kell az ellenség megalázásán igyekeznünk, s háborúval mindaddig föl nem hagynunk, mig büszkesége meg nem lesz törve. De annak hatalma nagy, megrontására egy nemzet magára hagyatva igen gyönge, s a szükséges katonák zsoldjának fizetésére elégtelen. Maga az ügy nem is egyetlen nemzeté, hanem az összes kereszténységé.« Ezek után buzgón folyamodik a szentatyához, hogy buzdításai és részvétele által ujabb segédseregekről gondoskodjék.

Ezen levelét a Dunánál, de már a szerb parton iratta Hunyadi; hihetőleg előbb, mert ekkor már késő leendett, izent Skanderbégnek is, hogy míg ő a

kormányzó, elül működendik, az albán hős, hátmögül támadja meg a közös ellent. Előbbre haladva, a szerb földet, az áruló Brankovics tartományát irgalmatlanul pusztíttatá. E közben magához vonván Dánnak, melyet érintěnk, nyolczezernyi segélyhadát, Bolgárországba nyomult és Nissáig ért. Itt értette meg, hogy Murád Albániából Krója alól elvonulván, Szerbia felé siet. Murád a magyarok támadása hirére Skanderbéget békével kinálta meg, Albánia háborítlan birtokát ajánlván föl neki tizezer arany évi adó mellett; de a keresztény hős határozottan visszautasítá ez ajánlatot. Jól látta Hunyadi, hogy a szultán oldalmozdulatával, — mert Skutarinak vevé utját — Magyarországtól elvonni szándékozik; nehogy tehát ez megtörténhessék, a törököt megelőzve, maga is Szerborszägba tért át, és Kossován, vagyis R i g ó-m e z ő n, hol ötvenkilencz évvel ezelőtt I. Murád szerb kéztől vette halálát, táborba szállott. E helyütt szándékozván bevárni az ellenséget, táborát sánczolatokkal megerősíteni sietett.

Ezen, mindkét oldalról hegyekkel határolt tér Kopanyik és Szkopia közt éjszakról délre mintegy 20,000 lépésnyi hosszú és keletről nyugatra vagy 5000 lépésnyi széles. A Szidnicza és Raska patakokkal öregbedett Ibar folyócska hasítja ketté és teszi termékenynyé. A Szidnicza jobb partján némely dombok emelkednek.

Itt állott seregével Hunyadi, a dombokat ágyúk és szekerek segélyével várrá rögtönözvén, melynek oltalma alatt a lejtőkön a két szárnyat képező lovasság foglala állást, úgy, hogy a szükséghez képest ösz-

szevonulhatott vagy kiterjeszkedhetett. És igy akarta elvárni Skanderbéget, kit helyzetéről tudósítva, gyors megjelenésre és az ellenség megtámadására hátmögül többször felszólított. Szemben a magyarsággal, de jókora távolban mégis, Murád hadserege, mely útközben százötvenezerre szaporodott, szállt táborba.

Daczára e számszerint hatszoros többségének, Murád Hunyadit megerősített, előnyös állásában megtámadni nem látta tanácsosnak; eszében maradhatott, hogy a magyar 1442—43-iki fényes diadalait hasonló különbség mellett nyerte. Mindenképen azon incselkedék tehát, mint csalja ki onnét. Ily cselként nagy készületeket tétete, hogy a magyar erősített tábort megtámadja, körülszállja. A számítás épen nem volt rosz, mert a hosszasb veszteglést megunt magyar fiatalság, nem egy izben ereszkedett apró csatározásokba, de komolyabb ütközetbe szállani a vezér nem engedte.

Efféle kisebb összetüzések alkalmával valamely előkelőbb török esék a magyarok kezébe. Hunyadi a foglyot, mint egykor Scipio tőn vala, táborában körülvezetteté, s hogy a látottakat urának megvigye, szabadon bocsáttatá.

Erre a szultán rettegést érezve vagy szinlelve, nyolcz követet küldött Hunyadihoz békéért, százezer aranyat ajánlván hadikészületei megtérítése fejében, sőt miután ez nem hallgatott reá, mintha támadó szándékával teljesen fölhagyott volna, fölgyujtatá a vidékbeli falvakat és a Szidniczán áttakarodék. Szokott óvatossága hagyta-e el, vagy hogy eleség hiány kénytetté a magyar vezért, ő is odahagyta erős sze-

kérvárát és valamivel alább, Brodnál, Murádtól nem háborgattatva, szintén átkelt a vizen. Szerb monda szerint, a szultánnak három napra volt szüksége, hogy seregét átvihesse, Hunyadinak elég volt egy; e jelenségből egy agg dada sírva-ríva jósolgatta a magyarok veszedelmét.

Oktober 17-én már ismét szemben állott a két sereg, s a kölcsönös faggatások sorát ujra fölfogák az előörsök. A következő nap virradatán mindkét sereg csatarendben volt fölállítva. A harmincznyolcz dandárból álló magyar sereg derekát Székely János parancsa alatt a vértes lovasság és az erdélyiek alkották az ágyuk födözetét képezvén; a jobb szárnyat Losonczi Benedek, a balt Bánfi István vezénylé, ott állt Dán is oláhjaival. Hunyadi maga Tallóczi Ferencz horvát bánnal és a tartaléksereggel mindenütt jelen kivánt lenni, hol a szükség igénylendi.

A török sereg nagy tömegekre felosztva, az egész térséget betölté. Legelül a balszárnyat képezve állottak az európai szpahik Karadsa vezérlete alatt; ők voltak az ütközetet megindítandók. Oldalvást, de valamivel hátrább maga Murád vezényelte a jancsárok- és ágyukból álló középsereget; a janicsárok előtt sánczok voltak hamarosan fölhányva; ők idomtalan pajzsaikat a földre eresztve rendíthetlen várták, míg reájok kerül az ütközet eldöntése. Mögöttük, de ismét oldalvást, a jobb szélen foglalt helyet Skuras vezérrel a fényes ázsiai lovasság, melynek a megverendő ellenség üldözése volt szánva.

Az ütközet előtt mindkét fővezér megjárta seregei rendeit, hogy szemléje, beszédje által

éleszsze bennök a vitézséget. A keresztény sereg meggyónt, megáldozott és buzgó fohászt röpített a hadak Urához. Hunyadi lelkes szónoklatot tartott hozzája, mely ha nem is egyezett meg szóról-szóra azzal, melyet Bonfin is közől, az adott viszonyokhoz képest, tartalomra más nem igen lehetett. Fölhívta, fenje ki a várnai kudarczot, noha akkor is több volt a török vesztesége a magyarénál. »Az ellenség nagy számától most se tartsatok ti, kik nem ritkán vajmi kevesen levén, a sokaság ellen küzdeni és győzni tanultatok, mert eddig is jobbára az Isten ereje segített; a megváltó Jézus nevében a pogány hadat könnyen szétszórtuk; Nagy-Asszonyunk is mindig mellettünk volt; ma sem fog hiányzani sorainkból. .... A veszély nem akkora, hogy félnünk kellene, de nem is kicsinylendő annyira, hogy megvetnünk lehetne; azért vitézül küzdjetek Istenért, hazáért családtokért, saját üdvötökért stb.«

A lelkesedés nem csekély lehetett, mert csakhamar kiugrat a sorból egy magyar levente, és párbajra szólítja a törökök közől azt, kinek szive és bátorsága van hozzá. Találkozott, ki a kihivást elfogadta. A két bajnok összecsapása azzal végződék, hogy dsidáik összetörtek; a töröknek szügyelője és hevedere elszakadván, a ló farára csuszott vissza, a magyar pedig lovával együtt elesék, lova sokkal roszabb levén a törökénél. Igy mindketten visszatértek bajtársaikhoz.

Az apróbb csatározás, nyilazás ezután javában folyt, de az ütközet csak délben vette derekas folyamatát és tartott késő estig. A magyarok lankadat-

ban hévvel küzdöttek; az európai török lovasság vitézségének szintén csodáit adta; az ázsiait, félvén, nehogy megszökése által rosz példát adjon, még az ütközet előtt visszavonta Murád. Losonczi és Bánfi meg-megnyomták a szpahikat; tizenötezer fehér patyolatos török feküdt összevagdalva; de a jancsárok nem engedtek, és a szpahik üldözésében vigyázatlanul feléjök száguldó magyarokban ágyúval és ijjal nagy kárt tettek, sőt midőn a szultán uj, pihent csapatokat küldött a szpahiknak segélyül, a magyarokra fordult a futás sora; meg sem állapodtak előbb, hanem táborukban jól irányzott ágyuik födözete alatt; mire a törökök is visszavonulván reggeli helyökre, az ütközet kimenetele másnapra maradt, az ágyuzás azonban egész éjszaka folytattatott.

Hunyadi hadi tanácsot tartott. Ebben egy Dávid nevü török szökevény, Szavedsi fia és I. Murád unokája, ki több idő óta a magyar táborban tartozkodék, azon inditványát fejté ki, hogy a jancsárok, ha még ezen éjjel megtámadtatnak, zavarba jőnének, hátrálnának meglepetésökben, s a lefolyt nap küzdelmei által megzilált jobb szárnyat magokkal vonnák, mit a török erő teljes fölbomlása fogna követni. Hunyadi hajlott az inditvány megkisérlésére, s éjfélkor sűrű ágyúzás közt, derékseregét a török középre vetette. A meglepett jancsárok valóban zavarba jövének; de a zavar nem sokáig tartott, mert az éber Murád hirtelen öldöklő tüzelést kezdett ágyuival, miközben a meglepésből föleüdült török gyalogság töretlen sorokká alakult ismét, s az ellenség minden támadását visszautasitotta. Igy Hunyadi terve semmivé lett,

lett, s a kifáradt sereg kénytelen volt hajnal felé újra táborába vonulni.

Szombaton, oktober 19. reggel megujult a csata, az egyenetlen erők csatája. A magyar balszárny és a törökök ázsiai dandárai közt, melyek tegnap viszonylag csekély mértékben voltak elfoglalva, zajlott most legnagyobb hévvel az ütközet. Székely János vezényelt itt, s az első összeütést oly rohamosan intézte, hogy a törökök azt ki nem állhatván, ingadozni kezdettek. Murád uj-uj csapatokkal pótoltatja a hézagokat, más részről Turakhant a thessziliai serény lovassággal a magyar balszárny megkerülésére küldi. Turakhan föladatának gyorsan megfelelvén, a gyérülő magyar sereget kettős homlokzat képzésére és különben sem tömör sorainak feloldására kényszeríti. E pillanatban elesik Székely János egy óriás török csapása alatt, ki karját vasingestől egy csapással lesuhintá. A szerencse ezen változatánál Dán, egyedül országának megmentésén aggódván, és Chalik nagyvezér által Murád kegyelméről biztosittatván, a törökökhöz pártol népestől, nyomban kész előbbi szövetségesei ellen fordulni.

Hunyadi észrevevén az árulást, kifejtekőzék a török sorokból, melyekben őt heve mind mélyebbre vitte. Egy pillanatot vetett maga körül, s a magyar zászlósok közől, kik őt dandáraikkal ide kisérték, egyet sem talált. Halva feküdtek mindnyájan : Székely Tamás, Tallóczi Ferencz, Pelsőczi Imre, és László, Losonczi Benedek, Bánfi István, Marczali Imre és velök a magyar nemesség virága, kiket honszeretet és harczi kedv a nagy férfiu táborába vitt, s

velök mintegy kilenczezer vitéz a nemzet délczeg ifjai. Ott feküdt még kétezer zsoldos és vagy hatezer oláh. Mert noha Dán, az áruló, a kegyelmet megnyerte, hogy Muráд kaftánjának szegélyét csókolhatá, amiért évenkint háromezer ijászt és négyezer táborszolgát tartozott a szultán rendelkezésére adni: népét, nehogy ujra árulóvá legyen, a rumili pasa körülfogatta és összekonczoltatta. A törökök vesztesége meghaladta ugyan a magyarokét; harmincznégy ezerre teszik halottai számát, de győzelme tökéletes volt, a dicsőség és csatamező kezében maradt.

A magyar lovasság a Duna felé széledt; a gyalogság harczolva a táborba vonta magát; nem levén módja a menekülésre, szekerekkel és ágyukkal erősitette ezt meg, ha másért nem, hogy elkerülhetlen haláláért drága árt szabjon. A török szultán körülvételé a kétségbeesés e helyét ágyukkal, és egész jancsárseregét küldé ostromára; igy is több óráig tartott az egyenetlen harcz, és csak a jobb sorsra érdemes hősök holt testein szegezhette ki vérázott zászlait.

---

az volt, hogy zendülést támaszt, melynek zavarában Hunyadit valahogy kimenti; de elárultatván, híveivel együtt lefegyvereztetett és megöletett.

Brankovics, mondják, Hunyadit a szultánnak kiadni szándékozott; a kormányzó legalább soha sem válhatott meg a gondolattól, hogy a hitszegő vén rókának ez volt szándéka, és hogy ennek kivitele csak Murád nagylelküségén mult, ki az ajánlatot visszautasította; annyi bizonyos, hogy a fogoly szoros őrizet alatt tartatott. E közben az országos tanács Szegeden összegyülekezett, és Brankovicshoz követség ment, mely Hunyadinak haladéktalan megszabadulását szorgalmazza; Murnavics György vojniczai gróf, a magyar koronának bosnyák hűbérese, Szendrőt ugyane czélból megszállotta; három raguzai előkelő polgár a despota szolgálatában, névszerint: Sorgo Paskál, Giorgi Dömjén és Rosi Alajos, mindjárt közbeveték magokat Hunyadiért: mindamellett Hunyadinak szabadságát oly föltételek alatt kellett megvásárolni, melyek önérzetét mélyen sérték: Magyarországi uradalmait, melyek elkobzását várhatta az árúló, háboríthatlanul birhassa ezentúl; váltságdíjul a kormányzó százezer aranyat fizessen; kisebbik fia Mátyás, Cillei Ulrik Erzsébet nevü leányát, Brankovics unokáját jegyezze el; a magyar hadak ezentúl Szerbián át ne mehessenek a törökre; a Magyarországhoz került szerb erősségek visszaadassanak, végre a kormányzó idősb fia, László kezesül Szendrőben maradjon. Kemény föltételek, melyek egész súlyokkal nehezedtek Hunyadi lelkére; az ország rövidségével eszközölt szabadulás és a sógorság

;on gyalázatos családdal, melyben a közjó fő ellenét ıtta.

. A kormányzó karácson estéjén — két havi fog-ıg után — Szegedre érkezett. Háza meghittjei, arátjai — s ezek tették még mindig a rendek több-ıgét — ragaszkodó szeretettel üdvözölték. Az öröm, ogy ő visszaadatott nekik s a hazának, elfeledteté elök a rigómezei szörnyű csapást, elnémítá az eles-ık özvegyeinek és árváinak jajait; bizalommal elyezték ujból vissza kezébe a kormánypálczát. »Az rszágos rendeket — irá hat nappal utóbb követei-ek a romai és nápolyi udvaroknál — egyességben, közügyet épségben találtam, s a kedélyeket inge-elve a veszteség által, nem megtörve. Ujra megbi-attam a hit és haza oltalmával; s én e tisztet ujra ölvállaltam, hogy daczára a csapásnak, melyet szen-edtünk, huzamosabban ne maradjon büntetlenül az ellenség, mert addig nem nyugszom, míg vagy bo-zút nem állottam rajta, vagy halált nem veszek ke-éből.«

Muráddal történelmünk folyamában már nem gen találkozunk. Hátralevő idejét nem háborúsko-lással hanem diplomatiai foglalkozása mellett, vidor életbölcsészettel töltve élte le. Végnapjaiban még a byzanti trónvillongások eligazításánál foglalkozék. János császár gyermektelen halála után Demetrius az ifjabbik, de biborban született testvér, bátyját, Konstantint, a trónból kitúrni erőlködött, hanem Konstantin követséget meneszte Murádhoz pártfo-

gását esdendő ki. A szultán kegyesen fogadá a követséget, és az utolsó Palaeologus elfoglalá a trónt, melyet nagy névrokona alkotott vala, azon szultán kezéből, kinek fia azt három év mulva összezúzta.

Ugyanazon fiának lakodalmát is megünneplé Murád még szintén ez évben. A lakodalmi ünnepélyek hónapokig tartának; azután Magneziába tért barátaival, kiknek körében vidám életgyönyörök közt élte negyvenkilenczedik évében érte a szélhűdés, 1451. február 9. Birodalma huszonegy éves fiára Mohammedre, kit övéi »b a j u l«-nak vagyis »nagy«-nak neveznek, szállt.

Murád harmincz évig uralkodott dicsőségesen és igazságosan békében és háborúban. Valamint Diocletián és V. Károly, ő is leköszönt a trónról, de nem testileg lelkileg megtörve, nem is, mert megunta volt a kormányzás kellemetlen terhét, hanem teljes férfi korában csupán a a nyugalom iránti szeretetből és az élet gyönyöreihez való ragaszkodásból, melyeket azonban meggondolás nélkül és ismételve lökött el magától, mihelyt birodalmának java trónravisszaléptét igényelé. V. Károly a trónról zárdába lépett, Diocletián és Murád megtarták palotáikat, kertjeiket mint eszközöket az élet kellemeinek élvezetére. Magnesiában, a városban, melyet Artaxerxes Themistoklesnek ajánlott tartásúl, de hol a hadvezér sirjának és szobrának nyoma sincs, az uta[illegible] manap is meglátogatja még Murád palotái és kertj[illegible] maradványait, noha nem oly nagyszerüek, mint [illegible] romok Salonában. A tarka tulipánok Magnesia tê[illegible] rein, hol előbb Scipio Asiaticus babért aratott, mé[illegible]

is nemesebb emberről tanuskodnak Diocletiánnál; tanuságot tesznek a kedély emberéről, ki a szép- és nemesnek, a költészet- és művészetnek hő barátja volt.

Ujra fölvévén történetünk folyamát, azon rakonczátlanságokat kell érintenünk, melyeket az ország felső vidékén vittek végbe, Giskra, Pongrácz és társaik.

A konok Giskra az országgyülési végzések ellenére a kormányzó személyével és rendeleteivel egyaránt nem törődve, folyvást László király kapitányának nevezé magát, és e czimen örökösen zsarolt, rabolt és pusztitott, s Gálszécset és Homonnát uraikkal Szécsi Miklóssal és Druget Bertalannal együtt kézre keritette. Hozzá járult, hogy a csehek egy része függetlenné tette magát tőle, hogy annál féktelenebbül pusztithassák Szepest, Sárost és Abaujt, hol az urak és nemesek erősségeit elfoglalák, az egyházak fosztogatásához láttak, s a lelkészeket fenyegetésekkel és kegyetlenségekkel kényszeritették két szin alatt osztogatni az urvacsorát lévén kelyhesek a »cseh testvérek.« Ugyancsak Komorovszky Péter is, ki Giskrától szintén elvált, Liptóban galádúl önkénykedett. E mellett nagyban üzte rabló-lovagi mesterségét régi ismerőnk, Szentmiklósi Pongrácz, Szakolczának, Berencs és Óvárnak ura, ki a közelebb múlt években kivált a Morva völgyét és a szomszéd Ausztriát pusztitotta, adót zsarolt, a nemességet maga iránt hüségi esküre szoritotta, czinkosainak hűbéreket osztogatott, végre még a bécsieket is oly rettegésbe hozta, hogy a vá-

rosból sem mertek kimenni. Fridrik országgyülést tartott, haddal készült ellene, de elvégre is legalkalkalmasabbnak találta a rablót pénzzel csillapitani. Carvajal János bibornok és Cillei Ulrik közbenjárására Pongrácz, Ország Mihály és czinkostársaik szerződésre léptek Fridrikkel, melynek erejénél fogva erősségeiket a Morva partján négyezer aranyért lerontották. Pongrácz, hogy munkátlanúl ne henyéljen, most Komorovszkyt szemelte ki boszútárgyúl, de rablószomja őt olykor-olykor Liptóból a lengyel földre is átvitte, a miért sürü panaszok érkeztek az országos tanácshoz Kázmér királytól. Az országos tanács Szegedről válaszolt Kázmér királynak : köszöni a lengyel rendeknek, hogy egyesek háborgatásai miatt nem tartották fölbontandónak a békét Magyarországgal, és igéri, hogy mindent el fog követni a csend helyreállitására és föntartására. A belbéke helyreállitása komoly szándéka volt az országos tanácsnak. Hunyadi, — ugy látszik, — már ekkor kedvet mutatott Brankovics Györgyöt meglakoltatni, s aztán ujra a török ellen készülni. De az országos tanács, a felső-magyarországi zavarokra utalva, a Szerbtől kicsikart föltételek betöltését sürgeté, sőt ezt a törökkel kötendő fegyverszünet eszközlésére is felhatalmazta. Hunyadi tehát, mint nagy lelkekhez méltó, feláldozá személyes gyülöletét az egyetértésnek, belbékének, és Brankovics minden már lefoglalt jószágait kibocsátá; László fiát kezesül Szendrőbe küldé; Mátyásnak eljegyzé Cillei leányát; kibékült e megvetett családdal, megigéré, hogy mindenben, mi annak javát, fényét előmozditja, hathatósan köz-

remüködik; Cillei Fridriket és Ulrikot tótországi bánoknak és a zágrábi püspökség pártfogóinak elismeré; Zoll Benedeket a zágrábi püspökségben megszenvedé; saját pártfogoltját, Csupor Dömötört pedig elejté.

De soha, egy perczre sem ejté el élete föladatát a török ellen inditandó hadjáratot. Még januárban (1449) irt a szent-atyának, a római királynak és más fejedelmeknek az ozmanok ellen adandó segedelem iránt. A válasz V. Miklós pápától megérkezett, de nem volt kedvező. A nagyszerű épitkezésekbe, egyházi és tudományos kincsek gyüjtésébe merült pápa nem akart pénzt fektetni oly kétes vállalatba, milyen a magyar-török háború, addig, míg Magyarországon a belbéke helyreállitva nincs. S az igazat megvallva a pápának a török háborút elhalasztani s a belbékét megszilárditani javasló tanácsa a létező körülmények közt nem is volt oly igen helytelen, milyenül a tavasz végén, Budán összeült országos tanács vette. A levél az ülésen fölolvastatván, leverő hatást gyakorolt az urak kedélyére, ily tanácsot a szent-széktől, mely gyulasztani és nem oltogatni szokta volt eddigelé a nemzet harcztüzét a pogány ellen, nem vártak; nemes fölhevülésöket el sem is titkolák válaszukban: »....Midőn Szentséged nekünk egyetértést, egyességet javasol, készséggel fogadjuk tanácsát, az tartván magunk is jólétünk alapjának. Midőn Szentséged részvevőleg fájlalja szenvedett megverettetésünket, köszönetet mondunk atyailag kegyes indulatáért: mi bizonyára inkább hitünkért remegünk, mint hazánkért...... De midőn Szentséged arra int ben-

nünket, hogy e vereségünk után határainkon belül maradjunk fegyvereinkkel, ezt mire kelljen magyaráznunk, valóban nem tudjuk. Ugy látszik, nyugalmat akar tanácsolni, vajha lehetne keresztényhez illő nyugalom! De félni lehet, hogy e nyugalom tespedéssé ne váljék, kivált ha e veszélyes időben a kellő segélytől megfosztatunk. A nyugalom, Szent-Atya! magunknak is kedves dolog, de csak azon nyugalom mely hazánknak békét szerezhet. Eddig is határaink védelme volt harczunk főczélja; azért kerestük fel az incselkedő ellenséget, hogy őt messze üzzük határainktól. Most pedig határaink közt bevárni őt, nem annyi volna-e, mint őt készteni a becsapásra?... Bátorságra, vigyázatra, tettre és segélyre — hogy czélt érhessünk — nagyobb szükségünk van most az ingadozó szerencsében, mint volt a kedvezőben.«

Ezen levél másának közlése mellett irt az országos tanács a krakói dékánynak is, ki mint az ország követe, még a mult év óta Rómában tartózkodott. Utasítá őt, hogy lelkes és sikeres támogatást eszközöljön a török ügyben, mert a sok kecsegtetést már megunta az ország. Tudatta továbbá vele, hogy a cseh rablók az ország felvidékét igen zavarják, Hussz veszedelmes tanait annyira terjesztik, hogy Sárosban, Szepesben egész községek két szin alatt áldoznak. Időközben tehát a törökök helyett ezeket fogja megtámadtatni. De minthogy itt is a szent szék, s az egész kereszténység ügyében működnek, azért e végre pénzbeli segélyt eszközöljön ki a pápától, »ki (fejezé be jegyzékét), ha már bennünket meg-

unt is, legalább a hit'föntartásában ne legyen késedelmes.«

Szóba jött még az országos tanácsban a törökkel kötendő fegyverszünet. Hogy a pápa az ország helyzetét jól fogta föl, kitünik abból is, mert az országos tanács már Szegeden megbizta volt Brankovics Györgyöt, hogy a törökkel kötendő fegyverszünet iránt alkudozásokba bocsátkoznék. E megbizatás következtében a szerb fejedelem Garai László nádor és Ujlaki Miklós erdélyi vajda Szendrőben összejöttek, és a két évre szóló béke föltételeit megállapították. E föltételek tehát most tanácskozás alá vétettek, de minthogy általok a török fönhatósága Bosnya-, Szerb- és Oláhországra nyilván elismertetett, nem tetszettek a tanácsnak, nem főleg Hunyadinak, és Brankovicshoz utasitás küldetett, hogy más alapokra igyekezzék fektetni az alkudozást.

Végre valószinüleg az országos tanács meggyőződvén a hátrányokról, melyek a püspökségek hoszszasb üresedéséből erednek, Hunyadi által ismételve kéreté a szentszéket, hogy amennyiben ő oka a püspökségeket betöltő ezen késedelemnek, az egyház és haza java tekintetéből azt megszüntetni siessen. Mely érdekes nemzetműveltségi adatot e helyütt emlittetlenül hagyni nem akartuk.

Az országos tanács megbizásából történt az is, hogy miután intések- és fenyegetésekre a büszke Giskra semmit sem hajlott, megfenyitését vette czélba Hunyadi. E végett Székely Tamásnak a kormányzó nővére második fiának vezérlete alatt hadat küldött ellene, de éz Somosnál, Kassa mellett vigyázatlanul

táborozván, a cseh által szept. 5. meglepetett és megveretett. Most Hunyadi maga szálla sikra az erős váraiban bizó Giskra ellen, és mindenek előtt Szepsi várát, a csehek egyik rablófészkét szállta meg, és be is vette. Innét, mert Giskra váraiból kikelni nem merészkedett, Körmöczbánya alá robogott, melynek polgárai titkon értésére adták, hogy készek megnyitni kapuikat. Utjában a csehek birtokát mindenütt irgalmatlanul földulta. Azonban Körmöczhez már későn érkezett, minthogy a szándékairól idegen értesült Giskra megelőzte őt a városban, s a polgárokat meggátolta kapuik megnyitásában. Meg kelle tehát elégednie Körmöcz vidéke és a szomszéd bányák elpusztításával, mire megint Szepes és Sáros felé fordula, hol a csehek főfészke volt.

Már útban találták őt Zsofia királynénak Kázmér távollétében Lengyelország királyi helytartójának követei, köztök a. történetiró Dlugoss krakói kanonok, hogy közte és Giskra közt békét eszközöljenek. A lengyel közbenjárás onnét eredt, mert Sbignew, krakói püspök félté zálogos birtokát, a szepesi városokat a hadjárat dulásaitól. Rövid tanácskozmány után az előleges fegyverszünet deczemb. 5. létrejött; utóbb pedig, 1450. márcziusban Mező-Kövesden, Hunyadi és Giskra személyes jelenlétében a végleges békét is megállapitották. E szerint Kassa, Lőcse, Eperjes, Bártfa, Körmöcz, Selmecz és Zólyom városok Giskra hatalmában maradnak, egyéb birtokairól bizonyos összeg fizetése mellett lemond a cseh vezér, a rajta levő csehek pedig az országból kitakarodnak. Hogy a béke tartósabb legyen, Hunyadi

ez alkalommal a maga özvegy hugát (valószinüleg Csolnokosi Klárát, az özvegy Pongráczнét) feleségül igérte Giskrának.

Ezen béke nem mondható kedvezőnek : Szakolczai Pongráczot sikeresebben alázták meg Cilleiek. Ulrik gróf szerfölött megboszonkodott, hogy rabló barátja még az ő közbenjárására kötött egyességet is megszegte. Vállalkozott tehát megmutatni, mint kell hasonló emberekkel elbánni. Osztrák és saját költségén gyüjtött katonasággal a Duna mentén létező rablóvárakat kezére kerítette, az elfogott rablókat a fákra akasztotta vagy Bécsbe szállította, hol szintén rövid uton fölköttettek s miután igy utját megtisztogatá, egész erejével Szakolczát szállotta meg. Lőpor elég mennyiségben érkezvén a várat oly erővel kezdé töretni Ulrik, hogy Pongrácz nagy zavarba jött. Fűhöz-fához kapkodva, Hunyadinak is irt, javulást szentűl igér, a várost, magát és minden birtokát kegyes pártfogásába ajánlja, csak még ez egyszer nyisson számára menekvést. Hunyadinak nem kis tusájába kerülhetett a választás Pongrácz és Cillei közt, végre mégis irt ez utóbbinak, hogy a vivást megszüntesse. Ez megtörtént, mire Szakolczát László király nevében, 1450. aug. 8-án Hunyadi átvette.

A föntebbieknél sokkal megnyugtatóbb korrajzi adatokat szolgáltatnak az esztergami zsinat határozatai *), melyek Szécsi Dénes érsek elnöklete alatt hozattak.

*) Dankó, Constitutiones Synodales Eccl. Strig. 1450. Esztergam 1865.

Dénes, Szécsi Miklós nádornak fia 1400-ban született, tanulmányait Bécsben és Paduában végezvén, elsőben a nyitrai, csakhamar (1439) az egri püspöki méltóságra emeltetett; ugyanazon évben, melyben az egri püspökséget, nyerte el IV. Jenő pápától a bibornoki kalapot is, a következőben pedig az esztergami érseki székbe lőn beigtatva. Politikai viselt dolgairól történetünk folyamában több alkalmunk volt megemlékezni, e helyt egyházi, főpásztori működése feltünőbb tényeit vázoljuk.

Tapasztalván, hogy a háborús évek folyama alatt a papi fegyelem lazult, az egyház jogai itt-ott csorbát szenvednek, a templomok fénye vész, szóval a gonoszságbátrabban üti föl fejét: két izben, u. m. 1449- és 1450-ben tartományi zsinatot tartott. A esztergami székesegyház kitatarozása, nagyobbítása és ékitése volt, ugy látszik az előbb tartott zsinat főczélja.

Ugyancsak sz. Béla napjára (apr. 24.) hitta össze 1450. a másik esztergami zsinatot, melynek sok tekintetben érdekes végzések közől a következőket emeljük ki.

Üdvös törvények hozattak a papi fegyelem helyreállítására; utasítások adattak ki a szentségek kiszolgáltatására és egyéb egyházi teendőkre nézve; határozatok hozattak a papi tized megtagadói ellen; továbbá, kik mozdítandók elő az egyházi rendekre; a végrendeletekről; azok ellen, kik az egyházi joghatóságot gátolják a szerzetesrendek, és főesperesek teendőiről; uzsorásokról, jogbitorlókról; befejezésül előszámittatnak a megülendő ünnepek. A mostani ünnepek az egy Mária nevenapján kivül mind benne foglal-

tatnak; ellenben az akkori ünnepek közől ma már nem ületnek: sz. Pál fordulása, sz. Mátyás apostol, sz. Gergely pápa, sz. Béla püspök és vértanu, sz. György vitéz, sz. Márk evangelista, sz. Fülöp és Jakab apostolok, a szent-kereszt földtalálása, Keresztelő sz. János, László király, B. asszony látogatása, sz. Margit szüz, Mária-Magdolna, sz. Jakab apostol, Úr színe változása, sz. Lőrincz vértanu, sz. Bertalan apostol, sz. kereszt fölmagasztaltatása, sz. Máté evangelista, sz. Mihály arkangyal, sz. Lukács evangelista, sz. Simon és Juda apostolok, sz. Imre (Emebricus) herczeg, sz. Márton püspök, sz. Katalin szüz sz. András apostol, sz. Miklós püspök, sz. Tamás apostol, sz. János evangelista és az apró szentek ünnepe.

Kétségkivül nagy érdemet szerzett, fényes emléket emelt magának Szécsi Dénes, ezen zsinat gondolkodása által, melylyel az igaz hitet föntartani, az egyházi tudományt és fegyelmet papjaiban öregbíteni igyekezett. Nem kevésb érdeme rejlik azonban ama 1452. márcz. 24-én kelt pápai bulla kieszközlésében mely által a magyar prímási méltósághoz mindazon tartományokban, melyek valaha a magyar sz. koronához tartozhatnak az »apostoli sz. szék született követének« czimét és jogait is örök időkre oda csatolta, minek folytán minden függetlenségi verseny vagy fejedelmi ellenszegülésnek mindenkorra élét vette.

Hasonló horderejű okirat ugyancsak V. Miklós pápának ugyanezen év április 22. kelt bullája, melyben a pápa a korábbi levelében adott jogokat ismételve megerősíti s azokhoz még a következőket adja

»Mi — ugymond — a jelen s az időnkint létező esztergami érseket, amint hogy az említett a király után különben is első, ugy a parlamentekben is, és minden egyéb nevezetes cselekvénynél maga a király után első helye és első szava kell, hogy legyen, és hogy az ő szentszéki követségének határai közt, más főpapok, ha lennének is jelen, ekkor engedve (cessantes) egyedül maga vitethesse maga előtt a keresztet, és azon ügyekben, melyek követsége határai közt, habár egyszerű panaszképen, eléje és említett széke elé vitetni és indíttatni találtatnának,— itélnie, itéletet hozatnia, hatalmához, tisztéhez és méltóságához jogszerint és szokásképen, vagy bár mi módon tartozik, megtennie és végrehejtania — és a mit elhatározott, azt a mondott országhatárok közt időszerint létező minden egyházi, sőt bár kiváltságos szerzetes, vagy világi személyek által, az e tekintetben különnösen megadott hatalomnál fogva egyházi büntetés alatt is szigorúan megtartatnia, engedelme és szabadsága legyen, — ezeknek tartamánál fogva kijelentjük.«

Meg kell még említenünk, miszerint a Hunyadi Jánosnak, mint az ország kormányzójának az ezen okmányokat kieszközlő diplomatikai lépeseknél nagy része vala. *)

Tanuljuk a föntebbiekből, hogy a római szentszék a magyar nemzet iránt mindig különös előszeretettel viseltetett, azt korszakunkban — hogy fölvett tárgyunknál maradjunk — nemcsak tanácsával,

---

*) Török János: Magyarország Primásai Pest, 1859.

közbenjárásával és anyagilag ispátolta, mit a török és német viszályok folytában tapasztalni volt alkalmunk, jó akaratának egyéb jeleivel is kitünteté,mint azt a Hunyadinak adományozott herczegi czimnél, és ime az esztergami érsekre ruházott előjogoknál szemléljük.

A pápai kegy ujabb jelét veszszük a következőkben. V. Miklós a kereszténységnek százados jubilaeumi bucsút hirdetett Rómába. A keresztény hivek, kik Rómába zarándokoltak, ott tizenöt napon át a közmenetekben, templomok látogatásában részt vettek, bizonyos imádságokat, sz. gyónást, áldozást végeztek, böjtöltek, és alamizsnát adtak, általános bucsút nyertek. A bucsusok száma a szent-év folytán töméntelen levén, a bünbánók alamizsnáiból begyült féllérek tetemes összegre szaporodtak föl.

Hunyadi gyakorlati államférfiúi esze, hogy a haza és a kereszténység javára — mert a tárgyalás alatt levő korban e két eszme jelentőségével egymást takarta — e kedvező alkalmat fölhasználja, az országos tanács végzéséből különösen irt a pápának és eléje terjesztette, hogy a szentszék mellett mindig őszintén buzgó magyar nemzet óhajtána a szent év kegyeiben részt venni; de a több oldalról fenyegetett országnak mostani állapota tiltja a honfiak távozását, emellett a hosszú út és annak bátortalansága sokat elijeszt. Engedje meg tehát a sz. atya, hogy mindazon magyarok, kik sz. István tetemeihez Fehérvárt, vagy sz. Lászlóéihoz Nagy-Váradon járulnak s ott az előirt föltételeket teljesitik, ugyanazon lelki javakban részesüljenek, melyek a pápai bullában

foglaltatnak, ugy mint ha Rómában jártak volna bucsút. Az általok fölajánlandó áldozatok pedig fordíttassanak az ország oltalmára az eretnekek és hitetlenek ellen.

A pápa, noha a franczia királyok ebbeli kérelmét megtagadá, Magyarország óhajtásának kedvezett, igen hizelgő kifejezésekben azt a keresztény ség pajzsának nevezvén, és a begyülendő alamizsnát egészen az ország ótalmára engedvén. Még is e kedvezményben az egyházi, és világi nagyokat, katonákat, előkelőket és fegyvereseket részesítette csak, az alpapság, köznép és nőnem kirekesztésével.

Az 1450-ki juniusban Pesten megnyilt országgyülésen közörömet szült a pápa ezen kegyelme; nem ugy annak megszorítása, mivel ez által a begyülendő pénz mennyisége nagyon csökkent. Elhatároztatott tehát, hogy ennek orvoslása végett a pápát ujra kéressék meg. Az országgyülés is, Hunyadi is írt ez ügyben Rómába. Hunyadi levelében a pápához megköszöni a különös kegyelmet, melylyel ő szentsége az országnak nemcsak lelki, hanem mostani kedvezőtlen állapotában annyira szükséges világi javakat is árasztott, sőt köszönetének illő kifejezésére magát elégtelennek érzi, ... de esedezik egyuttal, hogy kegyelmeinek adjon még nagyobb kiterjedést, mindeneket részesítvén rang- és nemkülömbség nélkül, hogy a sz. év örömeiben azok is részesülhessenek, kikben a zarándoklás vágya nagyobb a tehetségnél. Ez a szentszéknek új dicsőséget, a haza védelmének új adót adand. A rendek hasonló érteményben irtak;

ment levél két bibornokhoz is, és a még mindig Rómában tartózkodó krakói dékánhoz is.

A pápa válasza a kivántnál kedvezőbb volt, kegye túlhaladta a hozzá kötött reményt. Minden akármi rendű honfi vagy honleány, ki akármely más székes-egyházban a következő április utójáig (1451) végzi az előirt ajtatossági gyakorlatokat, és áldozat gyanánt csak felét teszi le annak, mibe Római útja és két heti ottmulatása kerülendett, a római jubilaeum minden lelki előnyeiben úgy részesül, mintha Rómában megfordult volna.

---

befejezés, — hogy az esetben, ha ezen annyi megvetéssel és sértéssel támasztott viszály tovább tart, annak véres végét vetjük vagy szenvedjük.«

Ugyanazon országgyülés tartama alatt Hunyadi, Garai László nádor és Ujlaki Miklós erdélyi vajda közös és minden viszonyainkra kiterjedő szövetségre léptek, becsületükkel, jó hirök- és nevökkel, átkozódó esküvel erősitvén és haláluk esetére ivadékaikra kiterjesztvén azt.

Azután elővették a rácz despota ügyét. Hunyadi bőven előadá, hogy nem érezi magát lekötelezve Brankovicsnak adott szavát megtartani, minthogy ezt a ravaszság, erőszak és törvénytelen fogság által csikarta ki tőle a rácz. Valaminthogy ő szentsége, a pápa ez iránt már eleve, 1450. aprilis 12. kelt bullájával föloldozta őt a kierőszakolt, ennélfogva érvénytelen szendrői kötelezettségek alól. Sőt inkább szükségesnek látja magyarországi jószágai elfoglalásával, s ha ez is foganatlan találna lenni, fegyverrel is a török szövetség fölbontására s a magyar fensőbbség elismerésére szorítani a hütelen fejedelmet. Az izgatott országgyülés Hunyadi indítványát egy, ugy látszik, már előbb hozott itélet nyomán végzéssé emelte.

Hunyadi épen nem késett a határozat végrehajtásával, és Brankovics magyarországi, a déli szélektől távol eső jószágait, u. m. Munkácsot, Szathmár-Németit, Nagy-Bányát, Debreczent és Böszörményt elfoglalta; aztán elfojtott boszuja kitörő dühével kelt át a Dunán s dandárai tüzzel vassal pusztiták a szerb tartományt. A megszeppent fejedelem,

amugy is tapasztalván, hogy a török szövetség veszedelmesebb mint a fölboszantott, de nem engesztelhetetlen kormányzó haragja, a magyar nagyokhoz, közbenjárásukért esengve, követeket küldött, Hunyadi idősb, Szendrőben kezesül maradt fiát pedig ajándékokkal terhelve, atyja elé küldte.

A rendek közől nem kevesen a fölvirágzó Hunyadi családot irigy szemmel tekintők, mások az ellenségeskedés békés elintézését remélők, gyors futárokat küldének a kormányzó után, hogy őt pusztitásaiban föltartóztassák. Hunyadi kedves fiát keblére ölelvén, fölhagyott a pusztitással és már augusztus végével ismét Budára érkezék.

Ezalatt megjött eredményképen az imént közlött megkeresésre a pápa intő levele Fridrikhez, hogy a magyarokkal egyezkedjék. Minek következtében mindkét félről összejöttek a küldöttek októberhóban Pozsonyban.

Az alkudozásokat egy nevezetes esemény előzé meg, t. i. a pozsonyi várnak Hunyadi részére lett elfoglalása, mi vasárnap, aug. 9. történt. — Tudjuk pedig ez eseményt a pozsonyi számkönyvből, mely müveltségtörténeti szempontból is számos érdekes adatot foglal magában. Ha némelyeket közlünk Knauz Nándor után, mely legelőbb gazdagitá irodalmunkat e fölfödözéssel, kedves dolgot vélünk cselekedni.

Szeptember 8. hire terjedt Pozsonyban, hogy Hunyadi már Szenczen van és Pozsony ellen készül. Ekkor a pozsonyiak, ugy látszik, nem voltak nála kegyben; mert csak innen érthetjük, hogy e város a vár elfog-

lalása napján, külön őrt állított a madártoronyba; hallván pedig Hunyadi közeledtét, szept. 12. ágyúköveket faragtatott, hogy minden eshetőségre készen legyen. Szept. 15. már Csalóközben volt Hunyadi; még e nap kimentek hozzá, egyenes meghivására, Pozsony város részéről három lovon Sarrach Bertalan és Gailsam Albert, megajándékozván őt három schilling áru zsemlyével.

»Cillei, ki augusztus 19. Pozsonyban már megfordult, hallván Hunyadi közeledtét, Pozsony közelében, Köpcsényben és Haimburgban időzött. Ugy látszik, eleinte mindkét fél tartózkodott Pozsonyba, vonulni, s előlegesen csak követeik által értekeztek egymással; így szeptember 15. a pozsonyi tanács jóformán Hunyadi meghagyásából Köpcsénybe követet küldött, ki megtudja, ha eljő-e Cillei a kormányzóval alkudozni. Cillei ennek folytán Lamberger nevű szolgáját küldé Hunyadihoz, ki szeptember 17. visszajövén, még az nap újra Hunyadihoz küldetett. — Szeptember 17. lementek Hunyadihoz négy kocsin Eilausinrok János, Königsfelder Lajos, Sarrach Bertalan és Gailsam Albert (pozsonyi polgárok) kik, hozzájok szegődvén még Gmatl István és Meindl György, szeptember 19. újra lementek hozzá hajón Püspökibe. Még ekkor sem voltak az ügyek a kormányzó és a város közt tisztába hozva, miután a város szükségesnek tartá követeit, még az nap utánok inditott futár által óvakodásra inteni. De az alkudozások ekkor már kedvezően folytak és nemsokára be is végződtek. Eredményök lőn, hogy Hunyadi vasárnap szeptember 20-án Püspökin nyilvános okmányt menesztett

i, melyben elismeri, hogy némely roszakarók rágalnai által közte, s a város közt egyenetlenségek támadtak ugyan, melyek miatt a város tőle idegenkeett, de ezek elintéztetvén, hogy a város iránti barátágát bebizonyítsa, 250 lovassal a városba fog vonulni, iztosítván azt, hogy mi kárt sem okozand neki, anem elvégezvén az országos és Cilleivel való alkuozásait, ismét békével kivonuland.«

».... Csakugyan be is vonult Pozsonyba szept. 2. kedden délután 3 óra tájban, s a város az nap acsorával, másnap ebéddel tisztelte meg.« *)

*) Nem érdek nélkűl olvasnók, ha reánk maradt volna zen polgári díszebéd étlapját; de ha már erről le is kell monanunk, érdelni fogja, ha mást nem, a gazdasszonyokat a bédhez szükséges kellékek összege és áraik. Adjuk a nevezett zámkönyv szerint. Húsnemüekből kellett egy egész szarvasnarha (Lenfeint szolgáltatta, ára 2 font és 5 schilling), egy él sertés és azonfölül még három nagy darab, (Sigl mészárosól, ára 8½ schil.), madarakért kiadtak 3 schil. 20 denárt; 15 udért, 13 denárjával darabját = 6 schillinget és 15 denárt; 2 tyukért, 7 denárjával = 84 denárt; káposztáért egy nagy isttel harminczkét denárt, item 10 fazékkal nagygyal és köépszerüvel 80 den.; vettek továbbá 100 tojást (Herbnétől), 5-öt 38 denárért; továbbá három sajtot 42 denáron; almát s körtét 32 den.; 6 itcze mézet (Mittenpekk Jánostól) 36 len.; 1 fazék vajat 33 denáron; fűszerből szükségelteték : Krommer Ulrik boltjából) 3 font bors, ½ font sáfrány, úgyannyi szegfüszeg, »4 verdung« gyömbér; továbbá négy lenárnyi torma, »6 pint« eczet, ára 6 denár; 8 denárért öröshagyma, négyért petrezselem. Kenyér a szolgák számára 0 denár ára kellett, az urak számára 350 zsemlye; obulusával darabja tesz : 5 schill. 25. denárt. A megkivántatott 13 akó bort Meindl György kamarástól szerezték be. De ebből a orból került három üveggel Cillei úr asztalára is, ki ugyanaz napon már Pozsonyban volt.

Cillei megérkezvén, megnyitá az alkudozásokat a két fél közt, hanem ezekről hiányoznak részletes adataink. Csak annyit tudunk, hogy nagy vetekedés fejlődött ki köztök. A magyarok mind azt sürgeték, miről a pápához intézett levelökben említést tőnek: a korona és király s nemkülönben az ország kiegészítő részeinek kiadatását és a nádor fölmentetését a fogságba meneteltől; az osztrákok ellenben semmiben sem akarának engedni.

Fridrik az alkudozások alatt Sopronban és Bécs-Ujhelyt, Hunyadi Pozsonyban és vidékén tartozkodott. Pozsonyban kelt egyik okmánya, melyben különös pártfogása alá veszi a pozsonyi, különféle hatalmaskodók zsarolásai által oly szegénység és véginségre jutott káptalant, hogy egy kanonok kórházban végzé nyomor közt életét, többen elszéledtek kenyeröket keresendők, míg a visszamaradottak ki nem mertek menni házaikból életöket és szabadságukat féltvén.

Szeptember végén Csallóközben találjuk Hunyadit, hova egy puttony szőlőt küldött neki a pozsonyi tanács. Ugyanaz V. László királynak egy vörös forintot küldött szintén ajándékba Ungnad János, Fridrik tanácsosa a magyarok és Hunyadi irigy ellensége által, ki október 1. fordult meg Pozsonyban. Október 5. Hunyadi László látogatta meg Pozsonyt; őt is megtisztelék 17½ pint borral, kíséretének pedig szállásköltségeit födözék. Okt. 12. Hunyadi újra Pozsonyba jött, s a város ismét czélszerűnek találta őt megajándékozni borral, melyet Gáspár kanonoktól vett 23 forinton. Itt látogatta meg férjét a következő napon Szilágyi Erzsébet, kit

a tanács különféle figyelmetességekkel tisztelt meg: »jó ebédet« rendezett számára, mely azonban fél akkora volt, mint a fölebb említett vala férje tiszteletére; 4 vég vászonnal (9 forint volt összes áruk) és negyedfél tekercs arany szállal kedveskedett neki; úgy látszik a pozsonyi előkelő polgárnők, nyujták át ez ajándékot okt. 13-án tisztelegvén nála, kik mielőtt hozzá fölmentek a várba, a hol szállva volt, a Grünstübleinből két pint bort fogyasztottak el a város számlájára.

Jellemző csekélységek ezek, de mélyebben engednek tekinteni azon kor viszonyaiba és szokásaiba, azért igazolva lesz, hogy korrajzunk azokat fölvette.

Időközben hosszú vita és alkudozás után végre egyesültek a felek. Október 22-én jegyeztettek alá az okiratok. Ezek szerint a kis király és a korona Fridrik kezei közt maradjon; amaz Bécsben nevelkedjék, míg törvényes élelkorát azaz 18. évét eléri; ezen időig Fridrik megmarad magyarországi birtokaiban és a kormányzó őt nem fogja, nem engedi háborgatni, sőt ha ki ezt tenni mégis merészkednék, az ellen őt (Fridriket) tanácscsal és tettel segítendi. Sem Fridrik, sem Hunyadi Magyarországgal, annak karai és rendeivel e szerződés sérelmére egyezésre nem lép, miért viszont igéri a király, hogy a kormányzót hivatala teljesítésében sem nem gátolja, sem gátolni nem engedi, sőt neki ellenei megfékezésébe segítségére lesz; a királyi gyámfiút a kormányzó hire és tudta nélkül gyámsága alól föl nem menti. Ezek folytán az ellenséges viszony magyarok és németek közt megszünik; a béke megszegését a

szerződő felek megakadályozni igyekszenek. Garai László is visszanyerte teljes szabadságát, sőt a Pozsony szomszédságában fekvő dévényi várat is, melyet eddig Fridrik letartott; de 4-én kelt, Szécsi Dénes, Hunyadi és Ujlaky, mint tanúk által is aláirt okmányában ünnepélyesen meg kelle igérnie, hogy Fridriken boszút nem álland, sem a dévényi várból nem fogja Ausztriát károsítani, mihez képest a vár neki azonnal átadatott, és már nov. 8-án vett Pozsonytól 12 forinton egy mázsa lőport és 10 forinton egy taraczkot a vár fölszerelésére. Későbbi körülmények oda mutatnak, hogy Fridrik tanácsosai szóval még azt is igérték, miszerint az ifjú királyt nagykorúságára sem az osztrákoknak, sem a cseheknek, hanem egyenesen a magyaroknak fogják kiadni.

Ama szerződési pontok Fridrik és Hunyadi közt, tartalom és forma tekintetében olyasok, melyet védelmi szövetségre mutatnak egy harmadik ellen. Ezen harmadik alatt Fridrik Podiebradot értette, ki mióta kormányzó társát Neuhaus Menyhértet legyőzte, Csehországot a husziták érdekében egymaga kormányozta, és Lászlónak Prágába küldetését szintoly fenyegetőleg követelte mint a magyarok azt, hogy a királyi gyermek országukban neveltessék. Hunyadi pedig az oligarchákra czélzott,kik Lászlónak kiadatását azon okon sürgették, mivel a kormányt ez által a gyűlölt férfiú kezéből kivihetni vélték. Ő tagadhatlanúl azon volt, hogy kormányzói hatalmát több évre állandósitsa; igy például semmi nyoma, hogy az 1447-giki országgyűlés azon rendelete, mely sze-

rint a kormányzó csak egy évre választatik, életbe lépett volna.

Cillei furfangos esze hamar tisztában lehetett ezen irányváltozással, de Fridrikre hatni nem birt. Kitünik ez a haragból, mely köztök támadt. Látszó jelei e haragnak abban mutatkozának, hogy Cillei a Pongrácz elleni hadjáratra költött néhány ezer forintját, vagy ezek fejében Bruck átengedését követelte; Fridrik ellenben neheztelését ugy tüntette ki, hogy a büszke grófot sokáig váratta előszobájában, míg mások szeme láttára bebocsájtattak.

Hunyadinak e meghasonlás inyére lehetett, mert a minap kötött egyesség folytán sem a megvetett Cilleiekre, sem a gyűlölt Giskrára szüksége nem volt, ezeket viszont az érdemlett megvetés annyira sérté, miszerint alattomos lelkük minden tehetségét öszpontosíták, hogy Fridriken és a kormányzón boszút álljanak.

Tudjuk, hogy a magyar nagyok közől sokan féltékeny szemmel tekinték a Hunyadi-ház gyors emelkedését, mások irigységgel növekedő gazdagságát, hanem Hunyadi roppant tekintélye mellett benn is künn ők eltörpültek az árnyékban. Kajánságukban tehát nyilván és titkon azzal vádolák a kormányzót, hogy a minapi egyességben nem az ország javát, de önérdekét kereste, midőn Fridrik kezében azért hagyta a királyt és az ország egy részét, hogy a kormányzói tisztet annak nevében tovább is folytassa, magának és családjának utat készítsen a trónra. Ezen hangulatot aknázta ki a ravasz Cillei, midőn Garai- és Ujlakival, György szerb fejedelemmel és

Giskrával titkon szövetkezett azon czélból, hogy László királyt Fridrik kezeiből kiszabadítván, vele együtt a kormányt kezeikbe kerítsék, Hunyadit pedig megbuktassák. Látni fogjuk, hogy ezen liga ónsulyként nehezedett a kormányzóra s annak minden tevékenységét gátolni, befolyását megbénítani törekedett.

Hogy Hunyadi jellemére nézve tisztában legyünk, nem tagadjuk, miszerint a kormányzóban nagyravágyás elég volt, és Mátyás ildomossága és ravaszsága — oly tulajdonok, melyek egyébiránt épen nem egyek az álnoksággal — atyai, igaz, hogy tetemesen öregbített örökség voltak. De más részről Hunyadi közéletének épen legfőbb viszonyaiban oly szerény, és annyira csak egy czél, a török erőnek megbuktatása után törekvő volt, miszerint bajos volna állítani,és bebizonyítani épen lehetetlen : hogy terveiben olyas eshetőséget is számbavett, mely — például, ha László meghalálozněk — őt vagy utódait a királyi székre segítse.

A liga mindenekelőtt a szerb despota rehabilitatióját vette ápoló kezeibe. Kettős szükség volt erre: elsőben, mert e nélkül a despota magyarországi roppant fekvőségei daczára, nem szólhatott az ország ügyeibe, melynek — nem oktalan — ellenségeül tekintetett; de másodszor, halasztani sem lehetett az ügyet, minthogy a kormányzó egyéb, országos dolgai mellett folyton készült, még nagyobb erővel, ujra Ráczországra ütni. Az ár, melyen a béke és rehabilitatió történjék,mellékes dolognak vétetett; hisz megtartani a föltételeket, amúgy sem állott szándékukban.

Garai László nádor, Ujlaki Miklós vajda és Palóczi László országbíró ajánlkoztak az országos tanács által óhajtott béke szerzésére. Hunyadi maga részéről melléjök adta Vitéz János, nagyváradi püspököt és két meghittjét Orbovai Lászlót és Berendi Bak Jánost. A nevezettek Szendrőn gyűltek össze, s 1451. augusztus 7-én következő, mindkét fél által hittel erősített egyességet állapították meg: Hunyadi Mátyás Cillei Ulrik leányával, Erzsébettel, mint Brankovics unokájával, házasságra lép. Az esketés 1453. deczember 6-án történik, és György fejedelem mind magát, mind halála esetére jelen volt feleségét Jerinát, és fiait Gergelyt, Istvánt és Lázárt kötelezi arra, hogy a mondott határnapra a menyasszonyt a Hunyadi-háznak átadja, oly kikötéssel azonban, hogy a nő, ki anyja vallását követi, óhitü papot és szolgaszemélyzetet tarthat maga körül. Ha a kitüzött határidőre Erzsébet nem adatik Mátyás kezébe, nemcsak Munkács, Szatmár-Németi, Asszony-Pataka (Nagy-Bánya) Debreczen és Böszörmény, »melyek jelenleg bizonyos helyes okból János kormányzónak és fiainak birtokában vannak«, hanem a despotának Magyarországban kebelezett egyéb uradalmai is, névszerint: Kölpény, Száva-Szent-Demeter, Zalán-Kemen, Zimony, Becse, Becskerek, Érd-Somlyó és Világosvár a Hunyadi-házra essenek, és mindezen erősségekben és uradalmakban már most is csak birtokos magyarok alkalmaztássanak várnagyokúl és egyéb tisztviselőkül. Ha az egyik, vagy másik jegyesfél halála miatt a házasságnak el kellene ma-

radnia, a szerződő felek között az egyesség és barátság mindamellett rendületlen fönnálljon.

Az egyezményt Brankovicscsal rövid időn fegyverszünet követte a magyarok és ozmánok közt. Murád 1451. február 9-én történt halálával, fia és utóda uralkodását azzal nyitá meg, hogy öcscsét a közszeretetű Achmed herczeget megöleté, ellenben valamennyi szomszéd hatalmassággal, Karamantól kezdve Magyarországig vizen és szárazon békét kötött. Hunyadi és Mohammed közt három évre szólott a béke.

Hunyadi biztosítva levén a béke iránt a németek, szerbek és törökök részéről, a belső rendet is helyreállítandó, Giskra ellen fordítá fegyverét. A cseh rabló a mező-kövesdi fegyvernyugvás által ugy nem engedé magát eddigi ösvényéről eltériteni, mint nem engedé a korábbiak által. Újra mint László király főkapitánya lépett föl, mint olyan a keze alatt maradt részeket kénye szerint kormányozta, jövedelmeiket kezelte. A még mindig zavart Csehországból több-több husszita csapatot gyüjtött maga körül, kikkel Nógrád éjszaki részét elfoglalván, Losoncz mellett a sz. István nevét viselő kolostort megerősítette, s innét hadait ujabb rabló járatokra küldözgette. Összekelését Hunyadi hugával azon kába ürügy alatt, mivel mind ő, mind társai tartanak megöletésöktől a lakodalom alatt, halogatá; a miért viszont a kormányzó is késett a megigért összeg fizetésével.

A kormányzó ezen üzelmeknek véget vetendő, a szendrői egyezkedés után harmadnapra a felső-ma

gyarországi városokat gyülésbe hivta, hogy velök érdekeikről és oltalmukról tanácskozzék. De Giskra neve oly rémületessé vált, s a Hunyadi-ház ellenségei a titkos ármánykodások folytán annyira fölszaporodtak, hogy a városok követei nem mertek, nem akartak megfelelni a meghivásnak.

A jelenség aggasztó volt, de a kormányzó ennek ellenére, vagy talán épen ez okból is, szeptemberben mintegy tizenöt-tizenhat ezer főre menő sereggel, mely részben Hédervári László egri püspök, Kompolti János, Pelsőczy István és mások dandáraiból, részben zsoldosokból állott, a Losoncz melletti uj erősséget körülkeríttette. — Az 500 emberből álló őrsereg vitézül védte magát, több ostromot szerencsésen visszavert, de helyzete napról-napra szorúltabbá válván, elvégre kész volt megadni magát, s az összes fölszerelést az erősségben hagyni szabad elvonulás föltétele mellett. Hanem Hunyadi nem tűrte, hogy zsiványok tisztességes fegyveres nép módjára föltételeket emlegessenek, s az ostromot folytatta.

E közben szeptember 7-én megérkezett Giskra a szorongatott vár fölmentésére. de csekély, a megszállónál sokkal kisebb sereggel. Hunyadi előtt némely nagyok irigy indúlata tudva volt ugyan, de azt, hogy ez okon tulajdon romlásukra az országot és vallásukat is elárulni képesek legyenek, azt annál kevésbbé birta elhinni, mert zászlói alatt oly sokan és annyi készséggel jelentek meg. És mégis ugy történt. Pelsőczi István, kit dandárával az erősség körül hagyott vissza a kormányzó, míg ő Kompoltival és Hédervárival Giskrára támadt, rögtön meg-

futamodott embereivel, minek láttára, mint adott jelre a Giskra ellen vezényelt zászlóaljak közől is több rútul fölbomlott. Hunyadi intő, buzdító szava elhangzott; melylyel bevegyék, nem volt fülök a futamodóknak. A sánczaik megől kitört őrségbeliek és Giskra most két tűz közé fogták a hiveket, mire a megszakgatott és megrémült magyarság kénytelen volt a csatamezőt, sőt táborát a könnyen győző cseheknek átengedni. Hunyadit csillaga ez alkalommal is megmentette, de az egri püspök fogságba került, Kompolti halva maradt, és vele számos vitéz, vele az árúló Pelsőczi is, kit az erősségből küldött és másoknak szánt gömbök egyike a poklokra sodort, csak annyi időt hagyván még számára az életből, hogy árulását bevallhassa.

Giskra most Gömörbe ment hadával, és Várgedét, a Lorántfiak erősségét ostromolta, de siker nélkűl. Szándékával fölhagyni s eltávozni kénytelen, Eger alá vonúlt; azonban Eger is, noha a fogoly püspök önmaga hivta föl a várnagyokat az erősség átadására, hogy így szabadságát megválthassa, vitézül ellenállott. A őrségbeliek — tudósít a hazai krónika — meggondolván a szerencsétlenséget, mely az egész környéket érthetné, ha Eger Giskra kezébe jő, méltányosnak találták, hogy inkább egy ember szenvedjen, mint egy országrész.

Hunyadi, kinek bátorságát a szerencsétlenség mindig csak edzette, ez alatt uj hadat gyüjtvén maga köré, a csehek erősségeit Ipolyság vidékén, továbbá Rozsnyót, Sepsit, és Derencset, ez utóbbit mesterséges áradás által, bevette. Innen Zólyom alá ment, és

fölgyújtván a cseh fészket, szemben a várral uj erősséget emeltetett, s azt a szükségesekkel fölszerelte, hogy a környéket oltalmazhassa, s a cseheknek ellenállhasson.

A tél beállott; de Hunyadi még tovább is folytatta volna győzelmeit, ha az országos tanács közbe nem veti magát, s a hitszegés megtorlására fölemelt karját nem tartóztatja állítólag azért, hogy azt másfelé használja. Giskrával uj békekötés eszközölteték, melynél fogva a kormányzó által elfoglalt erősségekben magyar őrség maradt, más részről Giskrának a Mező-Kövesden lekötött öszlet kifizettetni rendeltetett. A dolog egész menete kedvetlenül hatott Hunyadira. Meggyőzte őt arról, hogy az irigy, kötelességfeledett oligarchia mindent elkövet legüdvösb igyekezetei meghiusítására; hogy alattomos ármányok az ő, s a jobbak, főleg középrendű nemesség fáradozásait a sikertől rabolják meg. Fölhagyott tehát mindenkorra Giskrával; magára hagyta a tőle idegenkedő felföldet.

Befejezéseül e szakasznak Cillei Borbáláról Zsigmond császár és király özvegyéről szabadjon röviden megemlékeznünk. Zsigmond halála óta ugyan kevésbbé folyt az ország ügyeibe, de a multakra való tekintetnél fogva némileg igazolva lesz e rövid utóhang, minthogy ugyancsak ez időtájt halt meg Königgraetzben Csehországban.

Halála nem volt hasontalan életéhez. Magas termete, szép idomai, eleven esze, kecsei szóban és

tettben, oly csáberővel ruházták föl e syrenét, hogy Zsigmond félt látni őt, mert bájainak ellenállni nem tudott, pedig undok szive, szemérmetlen szenvédélyei megutáltatták vele a gonosz asszonyt. Helyesen jegyzi meg róla Cuspiniánus, hogy korának Messalinája velt. Férje halála után, és midőn más érdek nem dagasztá vágyait, messze lökvén magától a női szemérem látszatát is, a féktelen testiség fertőjébe hentergett szennyes kerítői chorusában. »Csak élveit nevezheti az ember tulajdonának«, ezen anyag-elvet vallá magáénak, mihez képest nem hitt sem Istent, sem ördögöt. Tagadván továbbá a lélek halhatatlanságát, gúnynyal tetézé a Jézusért meghalt sz. szűzeket, mert a testi gyönyöröket élvezni nem merték. Hetven évet engedett neki az Isten megtérésére, de aligha érdemelnek azon néhányan hitelt, kik állítják, hogy végperczeiben bűneit megbánva, úgy halt volna meg, mint keresztényhez illik.

A közvélemény büzös pestisnek tulajdonítá kimúltát. Hulláját Prágában a királyi sirboltba temették, a káptalan tiltakozása daczára, husszita papok.

XII.

Fridrik a csehekkel is tisztába jő és Rómába készül. — Eizinger Ulrik. — A malbergi összeesküvés. — A bécsi országgyűlés. — Hunyadi helyzete. — Magyar követség Fridriknél. — Magyar zászló sz. István tornyán. — A négyes szövetség.— Fridrik római utja. — Kisérete. — A czimini hegyen. — A fogadtatás. — A koronázási ünnepély — Kirándulás Nápolyba. — László szökési kisérlete. — A consistoriumban. — Bucsuzás a pápától. — A szövetségesek követsége Fridriknél Firenzében és a pápánál. — A császár hazaérkezik. —

A magyarokkal szinte egy időben, — nehogy ezek jó példája mögött maradni látszassanak, — fölszólíták a csehek is Fridriket László király kiadatására. Fridrik válaszát e követelésre a beneschaui országgyűlésen Aeneas Sylvius, mint a királyi követség szónoka ékes latin beszéddel adta elő. Elüljáróban magasztalással emeli ki a cseh nemzet vitézségét hűségét, nemes gondolkozását, melynek igazságszeretetétől teljes bizalommal megvárja a király, hogy az ifjú és gyönge királyfit felserdülteig nyugodtan szemlélendi ápoló gyámsága alatt. A hizelgés és szép szó annál kevésbbé téveszté hatását, mert ez idő alatt Podjebrad György, az immár egyetlen kormányzó, annál inkább remélte hatalmát megállapitani, a husszitismust pedig meggyökereztetni.

Miután Fridrik dolgait a csehekkel ekként elintézé, a magyarokkal is jó egyességet kötött volt, kezde római utjára készülni, hogy az örök városban a császári koronát fejére tétesse, és Eleonora portugal infansnővel, ki a császári czim kedveért neki adta az elsőséget a dauphin felett, összekeljen. A bájos Itália s a fényes alkalom sokakat gyűjtött kiséretébe: osztrákokat, bajorokat, svábokat, rajnamellékieket, frankokat és szászokat, sőt magyarokat és cseheket is, mert Fridrik magával vitte László királyt is.

Távolléte idejére kormánytanácsot nevezett ki az osztrák tartományok számára, de oly népszerűtlen férfiakat, kik a különben is már Fridrik ellen fordult bécsieket még nagyobb elégületlenségre hangolták. Az elégedetlenek feje Eizinger Ulrik volt, születésére szegény bajor nemes, de mint Albert király igen bizalmas embere, Ausztriában már régóta honos, s egyike azoknak, kiket Albert, midőn magyar királynak választaték, az osztrák ügyek kormányával megbizott Eizinger Albert végintézeténél fogva várhatta, hogy egyike leszen László gyámjainak, és Fridrik nemcsak magához rántotta a gyámságát, hanem a fösvény fejedelem a fölgazdagodott hűbérest legujabban anyagilag is kárba ejtette.

Ugyanis, Albert osztrák főherczeg, ki mindig pénzszükében szenvedett, alkudozásba ereszkedék Eizingerrel Fraknó vára eladására nézve. Az egyesség szóval megtörtént, és némely csekély különzet kiegyenlítése után az eladási okmány aláirása hiányzott csak, midőn Fridrik a dologról értesülvén,

közbe lép, s a kérdéses várat testvérétől meg- és átveszi, Eizinger nem csekély kárával, ki már pénzt vőn fel az alku folytán és némely jószágait eladá. Boszút állani Fridriken most alkalom nyilt, s ő két kézzel ragadta meg azt. Ausztria leghatalmasabb családjai : a Lichtensteinok, a Kunringok vele tartottak, vele titokban a Cilleiek is, kik Hunyadit megbukatni így remélték.

Malbergben valamely határkérdés ügyében jöttek össze az elégületlenek, hol borozás közben szóba hozták Fridrik olasz utját és Albert végintézetét, mely fia nevelését alattvalóira bizta. Eizinger hevesen kikel Fridrik ellen, ki a gyámságot erőhatalommal ragadta magához, gyámfiától ételt, ruházatot és minden szükségest megtagad; most Olaszországba vonszolja magával, hogy a gyönge ifjut a nehéz éghajlat megölje, s aztán örökségét magához ragadhassa. A kormány egy Ungnad-, Neuperg- és Zebingernek, a nemesség elleneinek, a nép elnyomóinak van kezében ; pedig »titeket illet a kormány, ha elég merészek vagytok szabadságtokat velem kivívni.« Bor és szó egyiránt fölhevíté a velőket, s a jelenlevők, számra tizenhatan, összeesküdtek, hogy egymást elhagyni nem fogják. Csak az egyet határozták még a törvényesség szinének megovására, hogy egy utolsó követséget küldenek Fridrikhez, Lászlót még egyszer visszakérendők. De az utra készült király megvetéssel nézte az összeesküdteket, és tagadó válaszszal bocsátá vissza a követséget. Másnap Grácz felé indúlt és öcscsét magával vitte.

Eizinger és társai a Fridrikhez küldött követség

válaszát vevén, országgyűlést irtak ki Bécsbe. Megjélenének azon a nemesek majd mind, a városok követjeik által nagyrészint, s az egyháziak közől is sokan. Eizinger Fridrik bűneinek hosszú sorát előadta, a közjövedelmek lefoglalását, az örökös szószegést, a nemesség elnyomatását, a népen elkövetett zsarolásokat, és most László testvérhugát a Bécsben maradt Erzsébetet maga mellé léptette a szószékre. »Nézzétek — mondá beszédét folytatva, — Albert gyermekei mily gyámot nyertek Fridrikben. Van-e, nem mondom polgárleány, de van-e szolgáló Bécsben, ki ily rongyos öltözetben menne a piaczra? S ebből hozzá vethetni, mily bánásmódban részesül urunk, királyunk,László.Fejedelmünk oltalmára gyülekeztek együvé, nem mint pártosok, nem mint lázadók. Kezünkben az oklevél, mely bennünket minden kötelezettségtől fölment a szószegő irányában. És ha ő a birodalom erejével jőne ellenünk, mégis mienk leszen a győzelem, mert velünk lesznek a magyarok, csehek, morvák, velünk László király mindenajkú jobbágyai.«

Erre fölolvastatván az oklevelek, melyekből látni való volt, mily föltételek alatt bizatott meg Fridrik az osztrák tartományok kormányával, árva László gyámságával, egyetlen szó sem hallatszott, mely a római királyt védeni, mely állítani meri vala, hogy Fridrik e föltételeket betöltötte. A gyűlés az osztrák rendek s a bécsi tanács megegyezése nélkül alkotott kormánytanácsot eloszlatta, s helyébe a közügyek kezelésére tizenkét tagból álló választmányt nevezvén, az osztrák tartományok főkapitányául Eizinger Ulrikot kiáltotta ki.

Az osztrák rendek a magyarokat is fölhivták, leküldvén e czélból Kappel Hartung nevezetes törvénytudóst. A római király oly gyülöletessé vált országszerte, s annyi méltatlanságért boszút állani, őt elvégre László kibocsátására kényszeríteni, oly sokat igérőnek mutatkozott, hogy a fölhivás általános viszhangra talált. Hunyadi ugyan nem viseltethetett reménynyel ily ügyhöz, mely egymástól eltérő érdekek szövetkezésén egyrészben a bécsi népnek szinészi fogások által előidézett buzgalmán, részben a Cillleiek közreműködésén akart alapulni : de a vélemények közáramlatának ellenszegülni ő sem tudott. László király kiszabadítását olyképen, hogy a magyaroknak adassék át, ő is ohajtá, noha ez esetben is tartott attól, hogy ellenségei : Cillei, Garai és Ujlaki kerítik kezeikre az önálló uralkodásra még alkalmatlan gyermekkirályt. Másrészt a minapi pozsonyi egyezmény kiméletre készté Fridrik iránt; azért az országos tanács sürgetésére megegyezett ugyan abban, hogy új követség induljon Fridrik után, hanem ez csak a pozsonyi 1450. október 25. kötött egyezmény értelmében barátságosan sürgesse a kis király szabadon bocsátását.

A német királyt e követség a Mura mellett érte utól, s tőle Leobenben válaszul vette, miszerint ily nagyfontosságu tárgyat nem lehet eldönteni utközben; de igéri, hogy azon esetre, ha távolléte alatt a magyarok hiven ragaszkodnak a tavaly kötött fegyverszünethez, visszajövet kész Lászlót inkább nekik, mint az ellene lázadt osztrák rendeknek és szövetségeseiknek kiadni. Ő egyébiránt nem csak a császári

szól az oklevél, mint független hatalmasság tartományairól, s kikről világosan mondatik, »hogy ezen gyülés s az összes ügy legbuzgóbb igazgatói voltak.« A Cilleiek buzgalma a szövetség előidézése körül könnyen magyarázható. Boszút venni a római királyon, ki bennök csak hübéreseket látott, nem »Isten kegyelméből való« független fejedelmeket, minőknek magokat 1436 óta irták, tartották; boszút mellőztetésökért a kormányban, és megaláztatásukért; továbbá kezökre akarták keríteni unokájokat, László királyt, hogy ők országolhassanak helyette, a gyülölt Hunyadit megbuktathassák, és uradalmaikat Ausztriától csakúgy, mint Magyarországtól elszakaszthassák.

Ezalatt Fridrik Rómába ért. Utközben egyik főnemes a másik után, egyik város a másik után mondotta föl az engedelmességet, többen kisérői közől elhagyták udvarát, de ő természete szivósságához képest le nem tett eltökélt szándékáról. Midőn Bécs városának követsége jelent meg nála az engedelmességet fölmondván, és erőszakkal fenyegetőzvén, e fölmondást egyszerűen el nem fogadá, mert — igy fejezé ki magát, — reméli, hogy a bécsiek megfontolandják a dolgot, és az ő gyámhatalmához tovább is hivek maradnak. Az erőszak elől biztonságban megvonulni és csöndben elvárni, míg kitombolja magát: ez természetében rejlett.

1452 elején már olasz földön járt a római király. Az olasz udvarokat megfoghatlan bizalmatlanság,

némi lázas állapot fogta el; a pápát is, visszaemlékezvén a zavarokra, melyek Zsigmond római koronáztatása után vették kezdetöket, és IV. Jenő elüzésében találták tetőzésöket, aggály szállotta meg, de Silvio-, akkor már sienai püspöknek sikerült a kedélyeket megnyugtatni, s a pápát is arra birni, hogy — bátor kelletlen — a koronázást elhalasztó szándékáról letegyen. Enea most Talamone, tengeri kikötőbe sietett, Donna Leonor megérkeztét, ki még november 12-én indult meg Lisboából, atyja Eduard portugal király udvarából, bevárandó. De szélvész, tengeri rablók s a királynő elgyöngülése a püspök türelmét két hónapon túl tették próbára.

Fridrik ellenben sorra járta az olasz udvarokat, Velenczét, Paduát, Ferrarát, Bolognát és Firenzét. Fogadtatása mindenütt fényes volt: diszbeszédek, ünnepélyes bevonulások, lakomák, tánczvigalmak, hadi játékok s egyéb ünnepélyek nem hiányzának Rendesen kisérete ellátásáról is bőkezűleg gondoskodtak az olasz városok.

Kisérete az akkori fogalmak szerint nem volt a legfényesebb: a kis Lászlón kivül, kit inkább biztonságból vitt magával, testvérén Albert herczegen, a regensburgi, gurki és trienti püspökökön kivül, fejedelmi személy nem volt vele. Kisérete, mely sereghez épen nem hasonlita, 2200 lovasból állott, kik minden bizalmatlanságot elháritandók, kisebb osztályokban elő- és utócsapatként kisérék urokat. Igaz, Zsigmond római utja még silányabb volt, amennyiben néhány száz magyar lovasát folytonos kölcsönözgetés, zálogitás által birta föntartani. Fridrik leg-

alább külsőleg fényesen jelent meg: az olaszoknak volt alkalmok a különféle nemzetiségű lovagok ékes ruházatát, szép lovait, fegyvereit megbámulni.

Végre megérkezett Flórenczbe a hír, hogy Leonor infansnő február 2-án szerencsésen kikötött Livornóban. Enea is rendeletet vett, hogy Pisába siessen fogadására. A király Sienában találkozott arájával, és kellemesen volt meglepve üde szépsége által. Innét a spanyolokkal megszaporodott királyi vonat márczius 1-én Róma felé indult.

A cimini hegyen, közel Bolsenához, honnét a Tiberis völgyébe nyilik tekintet, magához szólíttatá a király Piccolominit, s így szóla hozzá: Ime egyenesen Rómába megyünk. Ugy tetszik nekem, mintha már bibornoknak látnálak, és szerencséd itt meg nem állapodik, te még magasabbra emelkedel; a sz. Péter széke várakozik reád!

— Én nem gondolok a pápaságra, még bibornokságra sem, viszonzá Enea.

— De én látom, hogy ez így fog következni, esék szavába a király. És ha fölmagasztaltatol, ne nézz le akkor engemet. . . . .

Mihelyt a királyi kiséret az egyházi államba érkezék, ellátásáról a pápa gondoskodott. A pápai követek, Bessarion bibornok, ki Bolognában üdvözlé, Filippo Calandrini, a pápa mostoha testvére és az ismerős Carvajal, kik Flórenczbe jöttek tiszteletére, most előre sietének, hogy a római bevonulást rendezzék.

Márczius 8-án a világváros elé érkezék a király.

A római nemesség, a püspökök, és a bibornokok testülete eléje nyargalt, hogy üdvözöljék.

Régi szokás szerint nem levén megengedve, hogy a koronázandó császár megérkezte napján lépje át a főváros küszöbét, egy éjjel tarka sátrak alatt tanyázott Fridrik és kisérete. A bevonulás másnap pompás volt. Fridrik ruházatát, kardját és ékszereit 20,000 aranyra becsülték. A pápa, a fénynek és pompának nem kevésbbé barátja, elefántcsontból készült trónuson, körülvéve a sz. collegiumtól, egyéb egyházi és világi méltóságoktól, szent Péter pitvarában várta az érkezőt, ki miután a pápa saruit és kezét megcsókolá, kapta tőle a békecsókot. Frigyes azután letette a »szokásos« esküt, melyet Zsigmond megtagadott volt, és a sienai püspök köszönő beszédet mondott, Fridrik készségét jelentvén, mindazon c e r i m o n i á k megtartására, melyeket a római udvar fölénye végett követel, minek folytán a bizalmatlanság teljesen eloszlott, a jó egyetértésnek engedvén tért.

A császári koronázást Laetare vasárnapra (márczius 19-ikére) saját koronáztatásának évfordulójára határozta a pápa. Megelőzte ezt a fejedelmi pár összekelése; mely alkalommal a 15 éves menyasszonyt a három évvel ifjabb magyar király vezette mint vőfél az oltárhoz. Nyomban következett aztán a lombardi királyi koronázás, mely különben Milánóban szokott véghez menni, de most az ott kiütött járvány ürügye alatt, tulajdonkép pedig, mivel Fridrik az uralkodást »bitorló« Sforza Ferenczet törvényes herczegnek nem akarta elismerni, Rómába tétetett át,

hol a monzai koronát az acheni, a milanói érseket a pápa helyettesítette.

Magát a császári koronázást Enea Silvio remek részletességgel irja le : A sz. Péter főoltára előtt magas trónusán a pápa helyet foglalván, jobb keze felől a biboros szent testület, a többi főpapság balfelül telepedett le. A korlátokon kivül két imaszék Fridrik és Leonor számára, volt készítve. Ezt udvari hölgyei mindjárt ide kisérték; amazt segédlete egy mellékes szentélybe vezeté, hol oly móddal, mint Nagy Károly fia, Lajos, hűséget esküvék sz. Péternek és utódainak. Erre egészen fehérbe öltöztetve laterani kanonoknak installáltatott, és kanonoktársait békecsókkal üdvözölte. Azután sarut, felöltőt és császári palástot öltvén, a sz. Móricz oltára előtt mind ő, mind Leonor vállán és jobb karján szentelt olajjal kenettek föl. E szertartást a bibornokok egyike végezte. Végeztével a császári pár kirendelt helyére, a korlátelőtti imaszékbe vonult. Itt hallgatták az ünnepélyes sz. misét, melyet a pápa mondott; itt vette át a pápától Fridrik a világi hatalom és uralom jeléül a jogart, almát és kardot, és kapta fejére a császári koronát, mig Leonor Zsigmond felesége koronájával koronáztaték meg. Az új császárné a koronázási tény végeztével egyenesen szállására ment; a császár pedig a pápával együtt indulván meg, ezzel együtt ért az egyház elé, hol mindketten lóra ültek; előbb a szent atya a császár tartván neki, régi szokás szerint, kengyelvasát. Sz. Mária egyházánál a pápa az arany rózsával, a Laetare vasárnap szentelményével, tisztelte meg

Fridriket, és haza ment; ez ellenben Hadrianus hídján az angyalvár előtt Albertet testvér-öcscsét és háromszáz nemest lovaggá ütött. Enea Silvio gúnyosan megjegyzi, hogy gyermekek, kik meztelen kardot soha sem láttak, és gyönge testalkatu tudósok kapták itt a vitézkötést, s ajánlja, gunyoros hangulatában, a harczedzett nemes uraknak, hogy ők viszont a tudorczímért folyamodjanak, melyhez a császári irodában, könnyen, jó szóért és kész pénzért hozzá juthatnak. Fényes lakoma a Lateránban, fejezte be az ünnepélyt.

Rómából Fridrik Nápolyba kivánt rándulni, a nagy hetet és husvéti ünnepeket ott töltendő. Ideiglenes bucsut vevén a pápától, nagy fénynyel jelent meg előtte, s igen nagy megkülönböztetéssel fogadtatott. A tizenkét éves magyar király hosszú beszéddel köszöntötte a sz. atyát, mely nagy megelégedéssel fogadtatott. Fridrik nápolyi kirándulására nejét és Albert herczeget vitte magával; Lászlót, kit azon okon, mert Alfonso, az Anjouk joga föntartására, a magyar királyi czimmel élt, Rómában Enea Silvio gondjaira hagyta.

A császár távollétét Wendel Gáspár, László király nevelője, ennek elszöktetésére igyekezett fölhasználni. Wendel ifjú növendékét annyira meg tudta nyerni, hogy ez még otthon írt a lázadó osztrákoknak, őket szándékuk végrehajtására buzdítván. Most szintén beleegyezett, hogy vadászat ürügye alatt Rómából megszöktessék. De a dolog Domokos bibornoknak fölfödöztetvén, ez és a sienai püspök a pápával egyértőleg a merényletet lehetetlenné tette.

Az ezen kellemetlen esemény hallatára visszaérkezett császár csak három napot töltött aztán még Rómában. Nyilvános consistoriumban mondatott köszönet a szentatyának és a bibornokok testületének a vendégszerető fogadtatásért. Ezután Enea Sylvio tartott egy hosszú beszédet a végből, hogy a szentszéket a török ellen lelkesítse. Keresztes háborút kért a császár nevében, ki már ifjonta a szent földön járván, a saracenusok baluralmát látta; az árva és gyámoltalan magyar király és a vitéz magyar nemzet nevében, melynek melle a kereszténység pajzsa. »Menjünk a harczedzett magyarok segélyére, szabadítsuk föl a görögöket, a szolgaság igája alól! Visszafoglaljuk ismét a szentföldet, kiirtjuk a pogányságot, Mohammed ezen undok és gyalázatos szörnyszülöttjét, és kiterjesztjük a kereszténységet az indusok- és garomantákig!« A szónok nem kételkedik, hogy a jelennen egyenetlenkedő keresztény népek, egyesülten rántanak kardot a hit ellensége ellen, hogy a németek és francziák, spanyolok és olaszok a nagy vállalathoz özönleni fognak.

Enea úgy értesít, hogy beszéde keserű könyeket fakasztott a legtöbb jelenlevő szemeiből. A pápa válaszában dicséretes vállalatnak nevezte a kivánt keresztes háborút, mely iránt a szentszék gondoskodni fog; a sienai püspök lelkes szavai őt nem kevésbbé lelkesítik; tanácskozni óhajt ez ügyben a többi keresztény fejedelemmel, és az eredményt közölni fogja.

Bucsúvételkor a császár magával vivé a pápához Lászlót is, de a szentatya nagyon el levén fog-

lalva, s a bibornokokkal beszélvén untalan, a gyermek-királyt kevésbe vevé, míg végre ez békétlenűl így fordítá magára a figyelmet : Hadd el már, szentatya, a bibornokokat és tekints reám is : ők mindig veled vannak, én pedig elmegyek s talán örökre.

Másnap a császár utnak indúlt. A bibornokok összesége egy mérföldnyire, ketteje a sienai határig kisérte.

Firenzebe szinte egy időben érkezett meg vele a szövetségesek követsége Ágoston győri püspök vezérlete alatt. A császár nem fogadta a követeket, ezek tehát átküldék a szövetségeseknek kemény fogalmazatú levelét, melyben egyenesen háborúval fenyegetőznek. »Ezen háború nyakas lesz, — fejtegeti a levél, — abban termékeny mezők dulatnak föl, városok, helységek égettetnek hamuvá, sok ember, ártatlan lakosok vesztik el éltöket, és mindannak fölséged lesz az oka, fölségedre, törvényes kivánságaink ellenzőjére háramlik majd mindezért a büntetés.«

A győri püspöknek sikerűlt azonban László királylyal érintkeznie nevelője által; megszöktetési terveket koholtak, de azok mind dugába dűltek s Wendel Gáspár sok évi nehéz börtönnel lakolt. De László már előbb írt levelet a pápához következő értelemben : »A követektől, kik tartományaimból szentségedhez utban vannak, megértendi, mely tüzzel igyekeznek népeim megszabadításomon. Azért kérem szentségedet, ne bocsássa el őket kihallgatatlanul. Tudtomra adatott az is, hogy szentséged osztrák jobbágyaimra már kimondotta az átkot, mivel összeesküdtek kiszabadításomat a császár kezéből eszköz-

lendők. Esedezem azért szentséged előtt, huzza vissza ezen rám nézve sérelmes lépést. Ha ez nem történik meg, helyes okom lesz felsőbb biróra hivatkozni, mert miután meg van irva, oltalmazd az árvákat minden kifogás nélkül, az én hüségeseim üldözése és azoknak kárhoztatása, kik az én boldogságomról gondoskodnak, épen nem helyeselhető.«

A pápa kezébe jött-e ezen levél, nem tudni; de hogy hatása lett volna, arról a szövetségesek Rómába érkezett követsége a semminél kevesebbet tapasztalt. Fridrik jó eleve részére nyerte a szentatyát. Enea Silvio erre nézve közli a párbeszédet a császár és Fridrik közt,mely szerkezetében irója művészi tollát el nem tagadhatja ugyan, de tartalma — kétséget nem szenved — hiteles. »Valóban, — így felelt a pápa Fridriknek, s a párbeszéd e töredékéből megérthetünk mindent, — sok jött tudomásunkra, kedves fiunk, ami jellemeddel össze nem fér. Nem is hittük el. Mert ismerjük érzületedet, mely az erényt kedveli, a vétket utálja, s az igaz utra törekszik. Azt is tudjuk, hogy az osztrákok, eme lázadó, ujságvágyó gonosz,rabláshoz szokott nép nem gyámfiad végett,hanem önzéstől sarkaltatva, csak hogy büntetlen rabolhasson, rázza a te igádat. Észbe veszszük, hogy az ellened intézett sértés bennünket is ér; mert a ki a birodalomhoz hütelen, nemv étkezik-e vajjon ugyanaz az egyház ellen is? helyesen cselekszel tehát, esedezvén, hogy szablyáidat ami fenyitékeink is kisérjék. Teljesitjük kérelmedet. Inteni fogjuk az osztrákokat, hogy negyven nap alatt visszaadják herczegségedet és a régi viszonyt helyreállitsák. Ha nem teszik,

átkunk sujtandja őket. Azonban mit használ, ha te nem mozdulsz, és amaz áruló fajt aczéloddal meg nem fékezed! Nem ismered nyakasságát? Fognak-e parancsinknak engedni, ha a hit kötelékeit nem félik? A ki az örök életet nem hiszi, nem fél annak kárvallásától. Az osztrákok mint gyermekek kereszteltettek meg; mióta felnőttek, megtagadják Krisztust és sajnálják a reájok pazarolt szenteltvizet. Mindamellett, amit lehet, megteszek. De te is ne hanyagold el a világi fegyvert, miközben a szellemit kéred. Azon légy, hogy az osztrákok már e földön, ne a túlvilágon vegyék el büntetésöket.« Ezek után természetes, hogy pápa a győri püspök hosszú beszédét, melyben saját és követtársai jötte okát fejtegeté, igen hidegen fogadta, a szövetségesek mivelkedését kárhoztatván.

Ezalatt Fridrik folytatá utját Bolognán és Velenczén át, hol oly fényesen fogadták, hogy »sz. Márkot sem fogadhatták volna fényesebben,« mint valaki megjegyzé, június 29-én haza, Bécs-Ujhelybe érkezék.

XIII.

A pápai bulla és hatása. — Fridrik helyzete. — Bécs-Ujhely vivatása. — László kiszabadíttatása. — László király uj napirendje. — László Bécsben. — A magyar tisztelgő követség. — A császári követek. — A csehek. — A bécsi conferenczia. — A feleselések. — Az ultimatum. — A császár elfogadja, Cillei nem. — Az ármány Hunyadi ellen. — Hunyadi magaviselete. — Kormányzói tisztéről lemond. — Beszterczei gróffá neveztetik. — A pozsonyi országgyűlés. — Danausi ajándékok. — Cillei ujabb cselszövényei. — Hunyadi visszavonulása.

A pápa Fridriknek tett igéretét csakhamar betölté. Ápril 4-én kelt bullájában Eizinger Ulrikot egyéb osztrák nagyokkal, ha negyven nap alatt a császár hűségére vissza nem térnek, mint pártütőket átokkal sujtotta, mivel az osztrák ház törvénye szerint, midőn kiskorú fejedelem van a családban, egyebek kizáratásával, mindig a legidősb családtagot illeti a gyámság, mihez képest attól most Fridriket megfosztani akarni bűnös cselekedet.

A császár Bécs-Ujhelyről szétküldözgeté a bullát Salzburgba, Passauba, Olmüczbe és Bécsbe, de ennek kihirdetését sehol sem engedték meg; sőt a bécsiek tiltakozást szegeztek válaszul sz. István templomának kapujára, melyben a tévedésbe ejtett

ápától ügyöket fölebb viszik a közelebb tartandó özzsinat elé.

Nagyobb benyomást tett a pápa bullája Mayar- és Csehországban, noha ezekre nem volt kiterjsztve; mert a pápa csak két kormányzónak, Huyadinak és Podiebradnak küldött különös leveleket, ıtvén őket, hogy Fridrik ellen semmit se tegyenek. Iunyadi az utóbb történtekben tettlegesen csakgyan nem vett részt; azt azonban még sem akadáyozhatta meg, hogy távollétében az országos tanács Fridrik hűségében megmaradt osztrákokat ne intse, niszerint a császárt ne segítsék. — Podiebrád örönest megigéré, hogy a szövetségesekkel nemcsak ıem tart, hanem szükség esetében egész erővel segítendi a császárt, ha ez a kívánt zsoldot megadja. De ahol pénzről volt szó, ott Fridrik mindig fázott, és fösvénysége húzta, halasztotta a megalkuvást.

Fridrik az alatt rózsás bizalommal, ölbe tett kezekkel várta üdvös hatását a pápai bulláknak, melyeket ott, a hol ellenség nem volt, gondosan kihirdettetett. Tétlenségében sokat várt mások közbenjárásától. Ügye voltaképen nem volt kétségbeejtő. Az osztrákok még egy embert sem állítottak vala síkra, Eizinger csak a hadi adót kezdé behajtani. Az egész lázadást Bécs gyors megtámadásával el lehetett volna fojtani. Az urak közől sokan undorodtak az Eizinger-féle demagogiától; a nép is örömestebb enged a parancsnak, mely a kivetett adó befizetését tiltja, mint a mely követeli. Gyors elhatározás és a megkivántató, kéznél levő összegek kiutalása volt

szükséges. Csak hogy a ki ennyit kívánt Fridriktől az a lehetetlennel határost követelte tőle.

Időközben, míg a német császár ujból bebizo nyította, hogy késlekedni nem annyit tesz, mint fabi uskodni, az osztrákoknak egész erejök összegyűlt. A sereg 12—16 ezer főből állott, mely közt 4000 lova és ugyanannyi bécsi polgár volt ágyúkkal. Ez augusz tus 19-én indula meg. Most már kétsége nem vol Fridriknek az iránt, hogy a vakmerő lázadók táma dást intéznek fölséges személye ellen, és hogy Lász lót tényleg elvinni komolyan szándékoznak. Ujhely nek jó falai, árkai és sánczai voltak, és így minden támadásnak néhány hétig ellenállhatott; minthogy pedig Podiebradtól segélyt vártak, a stiriai hű alatt valók is mintegy 6000 fegyveressel készültek urok védelmére érkezni, csak nyolcz egész tíz napi véde lemre volt szükség. Hanem a császár Fridrik nem lett harcziasb, mint volt herczeg és király korában: nem mintha csüggedni vagy reszketni látta volna valaki, hanem hiányzott lélekereje az ellenállásra vagy épen támadásra; még mindig nem hitt eléggé a veszély komolyságában. Hadi tanácsa azokból ál lott, kiknek tanácsával a béke idejében élt, s ezek az irodában otthoniasbak valának, mint a fegyverek ro pogása és az ágyúk dörgése közt. Igy történt, hogy a békealkudozások iránt hamarább folyt a szó, mint sem ellenséget láttak.

Augusztus 27. Ujhely kapui elé érkezék az osztrákok hada; a csekély számú császáriakat, kik az idevezető szorosokat megvédeni voltak kiküldve, visszavetette. Azonnal riadót fujtak a legközelebb

ő kapu megrohanására. Komoly harcz fejlődött ki szomszéd malom birtoka végett, és miután elfoglák, ott állították föl ostromágyúikat az osztrákok. ɘggeltől szinte délig folyt a viadal; az ellenség az helyiek szeme előtt, mintegy ezer lépésnyire ütötte l táborát; tulajdonképen azonban csak egy kaput állott meg; a város többi oldalán az élelmezést, gső esetben a menekülést senki sem gátolta.

Daczára annak, hogy még semmi sem volt elszve, mert a kemény harczban a malomért csak 22 nber lett harczképtelenné, kik részint elestek, részint fogságba kerültek; ezen tusa szemlélete, a pusıropogás, egyes csonkulások és az ujhelyi asszonyok jveszéklése oly élénk hatással voltak a császárra, ogy a háborút ezekkel együtt elátkozta. Inkább ıye szerint leendett ellenfelét békealkudozásokban, ívós habozása által kifárasztani, és elfogadható föltelekre birni.

Hanem Eizinger Ujhely megvívása vagy az ifju irály szabadon bocsátása közt engedett csak választást. Fridrik természetesen, nem rövid húzavona nélül az utóbbira határozta magát, minek folytán Enea ilvio és néhány császári tanácsos, a bécsi kapu előtti eszületnél, szeptember 4-én az egész szövetséges ereg jelenlétében átadák a kis királyt Cillei Ulrikıak, ki őt alattvalói messzeható örömzaja közt mindárt átvitte a bertholdsdorfi várba.

Alig történt meg ez, alig hagyták el a szövetégesek a tábort, megjelenék Bécs-Ujhely előtt a 5000 stajér; egyszersmind biztos hír érkezék, hogy Podiebrad 16,000-nyi vitéz sereggel az osztrák hatá-

rokon áll. Most bánta meg igazán Fridrik, hogy tovább nem habozott.

Ha Fridrik az ellene föllázadt tartományokon álnokul kiszámított boszút akart volna állani, ezt nagyobb mértékben nem tehette volna, mint midőn fejedelmöket Cillei Ulrik kezeibe szolgáltatá.

László eddig Fridrik udvarában csak az illendőség, jó erkölcs és mértékletesség példáit látta. Ezt a bujaságba elmerült és növendékét minden komolyabb foglalatosságtól elvonni igyekező Cillei gúnyolva »stajerságok«-nak nevezé. »Ezekből ki kell tisztulnod«, mondá az ifjunak, midőn mindjárt az első napon fürdőt készíttetett számára Bertholdsdorfban. Hogy a »stajerságok«-tól gyökeresen megtisztítsa, tulajdonképen pedig azért, nehogy az ifju kedvet nyerjen az ország ügyeivel foglalkozni, hanem ellágyulván és a névszerinti kormánynyal megelégedvén, nagybátyja gyámkodó hatalma alatt maradjon, napi rendet készíte számára Cillei, melyet az egykorú Enea Silvio ekképen ír le:

»Reggel, mihelyt elhagyá nyughelyét a gyermekkirály, czukorba főtt dióval és görög csemegeborral kinálták; azután a templomba ment misére, mindig nagy kisérettel, nehogy zárkózottnak látszassék, milyen a császár. Otthon megint terített asztal várakozék reá izletes sült madarakkal és magyar borokkal, noha ezeket nem igen itta. Az ebéd nem állott kevesebből tizenhárom tál ételnél; itt legkeményebb osztrák borok és legválogatottab falatok csiklandoz-

ták inyét, míg bohóczok, énekesnők és tánczosnők többi érzékeire hatának, számos hízelgők pedig gyönge elméjét állása nagyságával tölték el. Következett a siesta, mely után befőzött gyümölcs és erősítő bor uj gyönyörökre edzé az ernyedt érzékeket. Ekkor néha az országos tanácsba indult az ifju király, legtöbbnyire azonban a városba lovagolt kecses hölgyek látogatására. Visszajövet már megint készen állott a bő vacsora, mely keresett gyönyöreivel késő éjjelig huzódott, és mégis lefekvés előtt ujra borral és czukros gyümölcscsel kinálták meg ő felségét.«

A jó természetű ifju mindemellett mértékletes maradt étel- és italban egyaránt; nehezteléssel vette, ha valaki jelenlétében Fridrik ellen szólott, és csak azzal, hogy mindenfelé mutatta magát, mindenkivel leereszkedőn nyájas volt, és ajtaja mindenki előtt megnyilt, mutatta ki ellenszenvét császári bátyja elvonultsága iránt. Ily nehéz volt a Fridrik által belé oltott mértékletességet, tisztább erkölcsi érzelmeket a gyönge ifju jóra termett szivéből kiirtani. Az igazság követeli Fridrik érdemeinek elismerését öcscse nevelése körül. A miben gáncs érheti, az, hogy önállóságát teljesen elfojtotta, föltétlen engedelmességet és bizalmat csöpögtetvén belé környezete és tanácsosai irányában, mi által szelleme az önbizalomtól, öntevékenységtől, férfias szilárdságtól elszokott. Amit roszat tett, jellemének csakugyan ezen hiányából eredt.

Cillei, hogy a maga részéről is kényelmesen folytathassa szibarisi életmódját, 6000 frt évi jövedelmet biztosíttatott magának öcscse által.

Fridrik azon szóbeli egyezményhez képest, mely László szabadon bocsáttatását megelőzte, úgy hivé, hogy a legközelebb megtartandó bécsi conferentiáig minden a régiben marad, azzal az egy kivétellel, hogy László személye ezentúl nem az ő, hanem Cillei felügyelete alatt álland. Zsoldosait tehát roszúl alkalmazott takarékosságból azonnal elbocsájtotta. Ő még mindig hasznot remélt az egyenetlenségekből, melyek László különböző alattvalói közt okvetlen keletkezni fognak. Az osztrákok önmagok, a magyarok és csehek minden segélye nélkül, szabadítván ki urokat, e győzelmök eprét is saját kosaraikba szedék csak, s a magyar korona kiadatását nem is említék vala. Az ifju fejedelemmel úgy bántak, mint valamely elfoglalt birtokkal. Cillei ugyan megígérte, hogy a bécsi conferentia határozatáig távol tartja a fővárostól; azonban nyolczadnapra már, mintegy diadalmenetben, a lakosság határtalan örvendezése közt hozta Lászlót Bécsbe; azok közt, kik a menetben eléje vonulának, a papságot és egyetemet említik első sorban. László azonnal hűségi esküjét és ajándékait fogadta alattvalóinak, udvartartást nyert, viszont hűbéreket osztogatott, adományozásokat tett, tisztviselőket nevezett. Magyarországból fényes küldöttség ment tisztelegni 2000 lovas kiséretében. Vezette ezt nem Hunyadi, ki el sem jött, hanem Szécsi Dénes Esztergam bíboros érseke, a váradi és váczi püspökök, a kormányzó szíves barátai, kik annak meg nem jelenését országos elfoglaltságával mentegették; de abban volt Garai nádor és Ujlaki erdélyi vajda is, abban végre Hunyadi László, ekkor már pozsonyi

gróf, kinek nemes, nyilt, de komoly magaviselete, a király szelid elméjére, kedvező benyomást tőn. A követség a királyt kiszabadulása alkalmából köszönté, szép és elég gazdag ajándékokat nyujta neki, és unszolva sürgeté, jőne hű magyarjai közé. Az iránt, hol lakjék a király, nagy vetekedés támadt a magyar és osztrák nagyok közt, melyet e szavakkal vágott ketté a király: »Magyar vagyok s így a magyaroknál kell laknom.«

Fridrik igazában volt a felűl panaszkodván, hogy Cillei és Eizinger adott szavokat megszegték. Nem pusztán e végett, hanem főleg az osztrákok, csehek és magyarok közt fölburjánzó egyenetlenséget javára fordítandó, küldé követekül a sienai püspököt, Sonnenberg Ulrikot és Kappel Hartungot Bécsbe. Ugy mondják, már előbb, midőn e három nemzet vetekedve sürgeté a gyermek-fejedelem kiadatását, többször nyilatkozott, hogy ez által csak konkolyt hintene közéjök. Úgy lett. Az osztrák hazafi párt, mely Lászlót kiszabadítá, az alsóbb nemesség és papság Eizingerrel tartott, a nagyok Cilleire támaszkodtak, ki a király személyével, mintha gyámja volna, önhatalmúlag rendelkezett. Magyarországban pedig és Csehországban a kormányzók iránt, kik a vállalatot részint ellenezték, részint nem segélyezték, a bizalmatlanság mindinkább gyarapodott.

Jó gondolatnak tehát megjárta, ha Fridrik a féltékenykedő népek közt magának pártot alkotni serénykedék. Tényleg azonban oly nagy megvetést éreztek iránta mindenek, hogy szövetségét nem nagyra becsülték. — Elsőben a magyaroknál kisértették meg

szerencséjöket a császári követek. De a nagyváradi püspök válaszúl a korona és az ország elszakasztott részei visszaadását sürgeté elég keményen. Az esztergami bíbornok-érsek, Enea irodalmi barátja, ugyan szivélyesebb hangon társalgott vele, de örömében háromszor is elbeszélé a jelenetet, melyben a király ama örvendetes szavakat mondá: »nálatok kell laknom, mert magyar vagyok«, a mi nem kevésbbé boszantá a sienai püspököt.

Végre eljöttek a cseh és morva rendek is; Podiebrad elmaradt. O időközben országgyűlést tartott, mely az előbbi, László kiszabadítását követelő élénk sürgetésekkel nem épen egybehangzó végzéseket hozott. A cseh rendek Lászlót nem örökös, hanem csak választott fejedelemnek ismerék el oly föltétel alatt, ha a bázeli Conpactatáknak érvényt és Rokycana érsekké választatásának elismerést szerez. László a tisztelet érzetében, melylyel a szentszék iránt viseltetett, hevesen viszonzá: »Ha a csehek engem királyuknak akarnak, legyenek a pápának hívei, és fogadják el azon hitet, melyhez én csatlakoztam.« De utóbb megigérte e föltételek érvényesítését, mire koronáztatása Prágában az 1453. évi augusztus 24-én határoztatott.

Enea Silvio és társai, a császári követek a cseheknél is megkísértették szövetséget kötni a császár javára. Sternberg ugyan udvariasabb volt Vitéznél, és megigérte, hogy a méltányosság végső határáig pártfogolja a császár ügyét. Hanem azért be sem várta az értekezletet és cseh követtársaival együtt küldőihez visszatért.

Ezen bécsi értekezlet gyakorlati jelleggel kezdettől fogva nem birt. A császári követeknek és László három birodalma — Magyar- Csehország és Ausztria küldötteinek kellett volna békés egyetértésre jutniok László uj viszonya iránt, mely Fridrik irányában tényleg meghaladott kérdés volt. Néhány birodalmi fejedelmet hittak meg békebirákúl, hogy a felek közt közbenjárjanak; de volt-e, ki megigérte, hogy itéletök előtt meghajol?

Már az előkérdések heves összeütközésbe bonyolitották a feleket; kölcsönös szemrehányások, feleselések, sértegetések elkeserítették az elméket. A közbenjárók csak bajjal tudták a mindinkább fölhevülő feleket lecsillapitani, s a dolgot oda vezérelni, hogy mindegyik fél külön adja elő, de csak anyagi követeléseit, melyek összevetéséből ők dolgozhassák ki az egyesség pontjait. Nem volt könnyű ez sem. Senki pontos számodásokról nem tudott, minek folytán Eizinger Fridrik bevételeit a gyámsága alatt levő országokból merészen 1.500,000 aranyra becsülte, míg a császár követei ugyane jövedelmet — szintén csak hozzávetőleg — 150,000-re tették. — Mennyit költött Fridrik gyámfiára? azt kivüle alig tudta valaki; bizonyára nem sokat; annál nagyobb megütközést szült, hogy a császár e czélra számos helységet és várat vett gyámfiától zálogba: oly eljárás, melyet minden polgári törvénykönyv tilt. És most azt kivánták meghatalmazottjai, hogy e zálogok kiváltassanak, de sőt a hadi költségek megtérítését is emlegeték.

Az osztrákok gyalázkodással utasitottak visz-

sza minden hasonló követelést, és a magyarok komoly fenyegetésektől sem tartózkodtak, midőn Fridrik a korona és magyar várak kiadását kereken megtagadá, — míg a várak egy részén zálogképen fekvő s ezek másik részének megvívására fordított pénzét le nem fizetik. Ezeket, ugyanis, állítása szerint, rabló birtokosaiktól kénytelen volt fegyverrel elvenni, hogy alattvalóinak nyugalmat szerezzen, miután a magyarok a török háborúval elfoglalva megzabolázásukra elégtelenek voltak, és így az Ulászlóval kötött egyesség erre neki hatalmat adott. Erzsébet, viszonzák a magyar rendek, nem volt följogosítva a korona javait zálogba vetni. Mi az adásvevést leti: szántóföld eket, szőlőket mindenki vásárolhati az országban, de nem erősségeket. Amit fegyveres erővel szerzett a császár, azt nem igazságos háborúban szerezte; és mennyiben a magyar szélektől elkövetett rablások visszatorlására nyúlt fegyverhez, bizonyos lehet, hogy a stájer végek nem fogtak volna háborgattatni, ha Gara Lászlót nem börtönözi igazságtalanul Gráczban, ha ezáltal nem szolgáltat alkalmat, hogy gonosztevők elfoglalhassák a bánnak uradalmait, azokból a stájer és az osztrák széleket háborgassák. Az Ulászlóval kötött egyességre pedig ne hivatkozzék, mert ezt ő szegte meg legelőbb.

A közbenjáró herczegek megunván végre a hosszú vetekédést, méltányosnak találtak és elfogadtak egy ultimátumot, mely a lászlópártiak részéről állíttatott föl. E szerint megtartja Fridrik azon javakat, melyeket zálogjogon Magyarországban és Ausztriában tart, a zálogösszeg lefizetéséig, a többit

pedig a magyar koronával együtt visszabocsájtja; a mit ő másoknak adott zálogba, azt a magáéból váltja vissza, azonban e czélra 80,000 aranyat kap Lászlótól.

Minthogy a császár követei utasításukhoz képest ezen ajánlatokat el nem fogadhaták, abban állapodának meg a közbenjáró fejedelmek, hogy ez ultimátumot maguk közlik vele, és figyelmeztetik, hogy az esetben, ha ezt el nem fogadná, s e végett háború ütne ki, a birodalom részéről támogatásra ne számítson. Kinyargalának tehát Bécs-Ujhelybe, s mögöttük a császári követek. Miután pedig Fridrik az összeget csekélylé, magokra hagyták őt és eltávozának.

Fridrik saját udvari tanácsosaival maradt. Enea egész ékesszólását kimeríté a háború veszélyei, költségei festésében, és a békekötés, az előszabott békeföltételek ajánlásában. A többi tanácsnokok egy véleményen voltak vele. De a császár szokatlanul indulatoskodott, hálátlanság- és árulással vádolta és elbocsájtotta őket. Éjjel azonban indulatai csillapúltával, épen akkor érkezett öcscse, Albert unszolására megváltoztatá szándékát. A békelevél ennek következtében az ő közbenjárására a meghatározott pontok szerint elkészült és Bécsbe küldetett.

Erre Cillei nem számított. Ő semminemű békét sem óhajtott, mert a bizonytalan, zavaros viszonyokat czéljaira nézve leghasznosabbakúl tudta.

Most ugyan távol vala, és László mitsem akarván tenni tudta nélkűl, a békelevél aláirását a magyar követek unszolása daczára elhalasztotta. De

miután visszatért is a hatalmas gróf, a tárgy befejezését addig húzta halogatta, mig misem lett belőle.

Cillei, mint a király tényleges gyámja, alacsony lelke minden eszközével arra törekedett, hogy az uralmát necsak unokája a király fölött, hanem annak birodalmaiban is gyakorolja. Három férfiú állt leginkább útjában: Podiebrád György, a cseh kormányzó, Eizinger Ulrik és Hunyadi János. Az első, kétségtelenül legbiztosabb állást foglalt el. A cseh katholikus párt'le volt verve, s a kelyhesek oly szívós ragaszkodással pártolták Györgyüket, hogy Cillei egyelőre jónak látta nem bolygatni őket és fejöket. Ausztriában ellenben és Magyarországon zilált pártviszonyok voltak. Amott a főnemesség — Eizinger, a néppárt feje ellenében — egyenesen Cilleivel tartott; itt szövetkezés, valóságos összeesküvés létezett Hunyadi ellen, kire sokan irigykedtek s megbuktatására törtek. Cilleire e két helyütt könnyebb munka várakozott, és meg kell vallani, elég ármányosan használta föl a körülményeket, midőn hol másokat használt föl czéljai kivitelére, hol az egyik tényezőt igyekezett szövetségébe vonni, izgatni a másik ellen.

Már azon alkalomból, midőn Hunyadi János nem szegődék a király üdvözletére Bécsbe érkezett első követséghez, találkoztak, részint a Cillei zsoldjában álló udvarnál, részint a követségnél (Garai, Ujlaki) kik figyelmeztették a cselszövények felfogásához nem szokott fejedelmet, mily veszedelmes em-

ber a magyarok nagyravágyó kormányzója. Ő már két szép sereget — mondának — s vele a magyar nemesség szinét elárulta a töröknek, maga Ulászló király is csak hütlenségének lett áldozatja. Most meg az országot nem kormányozza, hanem nyomja; a királyi jövedelmeket az ő és czimborái kincstárát gazdagítják; igazságot nem törvény, hanem önkény szerint szolgáltat. Mindezek folytán akkora az elkeseredettség, hogy lázadástól lehet tartani, ha a büszke férfiu hatalmát nem korlátolják.

Hunyadi értesült e hangulatról az udvarnál. Átlátá a veszedelmet, melyet a minden gonoszságra kész Cillei áskál-véskél alája; látta ennek félelmes befolyását a gyönge királynál; tudta, hogy vannak magának és házának irígyei Magyarországon, kivált a felföldön; sejdítette, hogy megbuktatása elvégzett dolog. Ezek ellenében első gondolata az önvédelem, a saját és barátjai erejére való támaszkodás lehetett. Ennek kell tulajdonitanunk, hogy rokonaival és barátaival szorosb szövetségre lépett, sőt a nyakas Giskrához, ki, mint látszik, hasonlólag nem volt megelégedve a dolgok menetelével Bécsben, közelített, és vele szövetkezett az iránt, hogy egymást segítik, a hatalmokban levő országos várakat csak magának a királynak adják ki, s ennek is csak akkor, midőn nagykorúságát elérvén, gyámra többé szüksége nem lesz.

Azonban Hunyadin csakhamar győzött a nemesebb érzet. Bővebb megfontolás után nemcsak minden erőszakos lépéstől, a Giskrával kötött szövetségtől visszalépett, hanem elhatározva kormány-

zói tisztét letenni, rágalmazóinak tettleges megczáfolására személyesen fölment Bécsbe ama értekezletekre, melyek eredményét imént előadók.

Bécsben Enea Silvio ujra fölkereste a magyarokat Hunyadi szállásán, hogy őket császári ura részére megnyerje. De Hunyadi minden egyoldalu érintkezésnek elejét veendő, kinyilatkoztatá, hogy ez ügyben királyuk nélkül, kinek parancsára ide érkeztek, alkudozni nem akarnak. Enea gőgösnek találta a választ, de mi Hunyadi méltóságteljes kötelesség-érzetét látjuk benne.

László előzékenyen fogadta az agg kormányzót, s a köztanácskozmányokban, melyeken ő maga elnökölt, Hunyadinak tiszteletből jobb keze felől rendele helyet; de a bizalom, oly mértékben, mint Hunyadi óhajtá, nem fejlődött ki köztök, minek folytán elhatározása, kormányzói tisztéről lemondani, még inkább megérlelődött.

Az ünnepélyes tény 1453. évi január első fele valamelyik napján meg is történt. Am Hof nevü téren a karmeliták előtt fényes helyet készitettek el e végből. A király Lajos bajor, Albert brandenburgi, Károly badeni fejedelmek társaságában, kik akkor mint békebirák működtek Bécsben, magyar és osztrák nagyoktól és a bécsi tanácstól környezve, jelent meg számtalan sokaság közt. Helyét a tündöklő arany trónon elfoglalván, Hunyadi eléje lépett, kormányzói hivatalát megköszönte, és térdre ereszkedvén kezeibe letette. A király a térdeplőt rögtön fölemelte, s igen hizelgő kifejezések közt az ország főkapitányának nevezte, az ország jövedelmeinek

kezelését is reá bizta, s őt egyszersmind az erdélyi vajdaságban megerősítette. E mellett kegyelmének bővebb bizonyságául,— ugy látszik, Cillei tanácsára, ki czélszerűnek látta a népszerű Hunyadival még kiméletesen bánni — beszterczei grófnak kinevezte és az örökös grófi méltóság megkülönböztető jeleivel a sz. István templomban nagy sokaság előtt fölruházta, és az ezekről szóló okmányok kiadatását is megigérte azon alkalomra, midőn Pozsonyban a magyar karok és rendek neki hűséget esküsznek.

Ugyanis, a magyarok nagyon óhajtják vala, hogy királyuk mielőbb az országba jöjjön, s ott magát ősi szokás szerint megkoronáztassa, az előbbenit érvényesnek nem ismervén. Ugyanezt sürgeték a csehek is. László tehát ugy igérkezett a magyarokhoz, hogy ez uttal Pozsonynál tovább nem megy, s onnét visszajövet a cseheket látogatja meg.

László január végén ment Pozsonyba, hol az ország rendei, különösen a megyék követeik által nagy számmal jelentek meg a kihirdetett gyülésre. Uj koronázásról többé nem volt szó, László csak hittel fogadta, hogy az ország mindazon jogait és szabadságait, melyek Albert és Zsigmond király idejében dívtak, szentül megtartja; az ország határait nemcsak meg nem csonkítja, hanem tehetsége és ereje szerint oltalmazni, sőt, ha lehet, terjeszteni fogja, az elidegenített részeket visszaszerezvén. Viszont az ország mind egyházi, mind világi főrendei, az országos tanácsok és a megyék hűséget és engedelmességet esküdtek az ifju királynak. Első nyoma a karok és rendek országgyülési hódolatának. Bocsánat hir-

dettetett mindazoknak, kik Albert halála óta ellene vagy a korona ellen vétettek; ellenben Ulászló valamennyi adományleveleit, — kit a rendek csak »lengyel király« czimmel emlitenek, — ervénytele-neknek nyilvánitotta; a kormányzó által az ország törvényének értelmében kibocsátott adományleveleket megerősitette. A király s az ország engedelme nélkül épitett, rablásnak és pártoskodásnak támpontul szolgált erősségek lerontását ujolag megparancsoltatott; a makacsokat büntesse a székesfehérvári országgyülés, melyre negyven nappal megnyitása előtt fognak meghivatni a rendek. Az erőhatalommal elfoglalt jószágokat egyházi és világi tulajdonosaiknak visszaadni rendelte. Végül külföldieknek méltóságokat, hivatalokat és jószágokat örök birtokul ne adományozhasson a király.

Hunyadi, talán megintetve, meglehet, épen Cillei intézkedése folytán, hogy veszedelem vár reá, az országgyülés kezdetén az alföldön tartózkodék, és nem akart azon megjelenni. Később azonban külön menlevelet kapván, Vlád oláh vajda, Székely Tamás vránai perjel, Kanizsai László, Rozgonyi Sebestyén és számos egyéb barátai födözete alatt, a nagyböjt közepén Pozsonyba érkezett. Mire a király igéretéhez képest nemcsak a beszterczei grófságról szóló oklevelet adatta át neki, nemcsak az ország kapitányságában, a királyi jövedelmek kezelésében és az erdélyi vajdaságban megerősitette; hanem családi czimerét is külön okmányban kibővitette egy vörös oroszlánnal fehér mezőben, mely első lábával arany koronát emel; továbbá a főpapok és zászlós

·ak egyező tanácsára a görgényi és dévai uradal-
akkal, némely oláh kerületekkel Temesben, vala-
int Rácsa és Sz.-Erzsébet helységekkel, Körös-
egyében megajándékozta; végre az ő kedvéért
itéz János váradi püspököt királyi kanczellárnak,
.ősb fiát Lászlót pedig, nem tekintve ifjuságát, Hor-
át és Dalmát országok bánjának nevezte ki.

Mindezeket némelyek Cillei danausi ajándéká-
ak tekintik, névszerint azért, mert a beszterczei
abad vidék eladományozása okvetlenül elégületlen-
get, forrongást keltett a szászok közt; valamint
ogy Hunyadi minden kedvezései daczára a szászo-
at megnyerni nem birta, s elvégre is erőhatalommal
elle őket engedelmességre szorítania; mert továbbá,
abár Hunyadi uj czimerrésze az okmány értelmé-
en annyit jelent, hogy ő, a hős oroszlán, az ország
s király jogait vitézül védte, s a koronát tiszta szán-
.ékkal, mit a fehér mező jelent, szolgáltatta vissza
királynak, — az udvarnál eme emblemákat a korona
ivánt megtartására magyarázták. Annyi bizonyos,
ogy a király Cillei árulkodásainak következtében
artózkodást, nyugtalanságot és félénkséget tanusí-
ott Pozsonyban, főleg Hunyadi ellen; és mintha ve-
zélyt rettegne, minél inkább sürgették hosszasb
nulatását Magyarországon, annál állhatatosban ra-
;aszkodott visszautazásához.

Hunyadi emiatt élesebb szemrehányásokra fa-
kadt Cillei Ulrik ellen. De ez mindent Eizingerre
igyekezék hárítani, ki Hunyadi s az ő legnagyobb
ellensége, a király egyedüli megbizottja és megron-
tója. »Kimondhatlan akadályokkal kelle nekem küz-

denem, — folytatá álnokul, — mig a királyt csa
annyira is birhattam, hogy most e néhány napr
jöjön le Pozsonyba. Becsületem kivánja mindene
őszinte előadását. Eizinger volt az, ki a királyt fé
lénkké és tartózkodóvá tette, elhitetvén vele, hog
te élete után törekszel, és szándékodat itt akaro
végrehajtani.« Hunyadi kételkedett ez állitáso
valóságán, mire Cillei, tudván, hogy Eizinger a jele
körülmények közt aligha jön Pozsonyba, merésze
szembesitést sürgetett, és nevezetes tanácskozáso
ürügye alatt kérte a királyt, hogy Eizingert Po
zsonyba hivassa. »Ha itt lesz, — ugymond Hunyadi
nak — szemére lobbanthatod az egész dolgot; ha
tagadni merészelne, tanukat állitok ellenébe, és ha
magát tisztázni nem tudja, szenvedje azon büntetést
melyet te szenvedtél volna, az ő hamis vádja ellene
bizonyodván.« Ennyi biztosság megdöbbenthette Hu
nyadit is.

A király háromszor külde Eizinger után, jőne
fontos tanácskozmányok végett Pozsonyba; de ez
ugyan annyiszor különböző ürügyek alatt mentegeté
magát, és el nem jöve, a neki ásott vermektől tart
ván. Min a király nagyon megboszankodék, és meg
erősödött gyanujában Eizinger ellen, meg még in
kább idegenkedésében Hunyadi iránt, ki az engedet
len pártját látszék fogni. Igy akarta ezt Cillei e
részről; másrészt, hogy Hunyadit még inkább áltassa
— több jelenségből ugy látszik, — szövetséget kö
tött vele, közös veszélyek ellen. De még ezzel sem
elégedett meg, hanem hogy az ország előtt is nép
szerűtlenné tegye, kéz alatt, de a király tudtával

›gkinálta Hunyadit (minthogy az országgyülés a
za kormányáról nem intézkedék) a kormányzóság
nyleges átvételével oly módon, hogy a besze-
tt országos jövedelmekből 24,000 aranyat a
rálynak, 12,000-et neki, a mindig pénzszükében
vő Cilleinek fizessen évi háztartásaul, a többit pedig
ország szükségeire fordítsa. Ráállott-e az egyenes-
lkü Hunyadi ez alkura, mint Enna Silvio jelzi,
gy — ami valószinübb — ez utóbbi föltétel miatt
sszautasítá-e azt; elhatározni nem birjuk. De tény,
gy Cillei minden felé azon hirt terjesztette, hogy
unyadi a legfőbb hatalmat évi 36.000 aranyon vá-
rolta meg.

Megcsömörlött a tisztajellemü férfiu ennyi
rmánytól, melyek összekuszált szálait legombolyi-
ani nem tartá becsületességét képesnek, nem mél-
óságával egyezőnek. Visszavonult tehát Erdélybe,
agánügyeit, birtokait rendezendő, és tétlen kény-
zerült szemlélni innen Konstantinápoly romlását,
nelyet, ha valaki, ő gátolhatott volna meg egyedül.

XIV.

II. Mohamed szultán uralkodásának kezdete. — A görög idétlen fenyegetőzés. — A jancsárok követelése. — A bosporusi erősség. — A görögök meghunyászkodnak. — Orbán ágyuja. — A keresztény fejedelmek közönye. — A szultán Konstantinápolyt lődözteti. — A védelem. — Konstantin. — A génuai gályák vitéz tette. — A szárazon vitorlázó hajóhad. — Békeajánlat. — Az előlegezett diadalünnep. — Az utolsó éj Konstantinápolyban. — Május 29-dikén. — Giustiniani. — Konstantin hősi halála. — Az Aja-Sophiában. — A szerencsés menekülők. — A siri csend.

II. Mohammed trónraléptekor béke uralkodott a török birodalomban éjszaktól délig, Magyarországtól Karamanig. Hogy a belső egyenetlenségnek is inát szegje, első gondja volt a még csak husz éves, rabnő-szülötte szultánnak öcscsét, Ahmedet, a biborban születettet, megfojtatni. »Egyenetlenség veszedelmesebb a gyilkolásnál« mond a Korán, és Mohammed családi törvényül szabta utódainak, hogy testvéreiket »a világbéke föntartása végett, megölessék«, mely tan századokon át véres fonálként szövődék a szultánok történetébe. — Ahmed anyját a sinopei fejedelem leányát, Izsák nevű rabszolgának adta feleségül Mohammed. Igy tesz vala alkalmasint másik mostoha anyjával is, Brankovics Marával; hanem a

szerb fejedelem boszujától tartván, ajándékokkal és békebiztosításokkal visszaküldé atyjához.

Kölcsönös üdvözletek és békebiztosítások jöttek és mentek Drinápolyból egyéb kisebb-nagyobb udvarokhoz és viszont. Csak Ibrahim, a karamani fejedelem volt más hangulatban. Ha az uj szultán már kétszer bizonyította be akkora képtelenségét, hogy atyjának kelle ujra megragadnia a kormány gyeplőit, — így vélekedék a karamani, — lehet, harmadszorra is gyönge marad az: föl kell tehát használni ez alkalmat a Murad által elfoglalt tartományok visszaszerzésére. Mohammed Izsák pasát küldé ellene, de a háborúskodó felek hamar békét kötének azon föltétel alatt, hogy a szultán Ibrahim leányát feleségül veszi.

A sietség, melylyel Mohammed a békét Ázsiában megkötötte, fölháborodottságának műve a görögök ellen. Igen oktalanúl járt el a byzanti politika, midőn a karamani hadjárat alatt idétlen fenyegetéssel sürgeté a Konstantinápolyban nevelkedő Urkhan tartási díjának megkettőzését, különben szabadon bocsátja a trónkövetelőt. A szultán elfojtotta dühét e beszéd fölött, és barátságosan bocsátá magától a görög követeket azon üzenettel, mihelyt Drinápolyba visszaérkezik, s ez rövid idősn meglesz, intézkedik majd ezen ügyben császári testvére óhajtásához képest.

Brussába érkezvén, a lázadó jancsárok jövének elébe, ajándékot követelvén tőle trónfoglalása alkalmából. Mohammed ujra elfojtá dühét, és tiz zacskó aranyat adata nekik. De néhány nap múlva magához

rendelé a jancsár-agát, pofokkal és veréssel fogadá őt és lecsapá hivatalából.

Erről hímet varrhatának mágoknak a görögök is. Már ekkor el volt végezve Konstantinápoly megvívása, mert mihelyest megérkezék Gallipoliba, rendeletet bocsáta ki a szultán, hogy erősséget építsenek a Bosporus európai partján, hol a tengerszoros legkeskenyebb, és e parancsát mohó sietséggel hajtatá végre. A görög császár kérdést intéztetett ezen aggasztó eljárás iránt, és az építés beszüntetését kívánta. A szultán szemrehányásokkal felelt, és megnyúzatással fenyegeté a követeket, ha ez ügyben még egyszer hozzá merészkednének.

Mennél magasabbra épültek az erősség falai, annál kislelkűebbek lettek a byzantiak; a császár puffadt fenyegetőzései a legtörpébb megalázódássá lapultak. Követsége oltalomért esdeklett a bosporusvidéki falvak és vetések számára; egyúttal a legválogatottabb ételeket és italokat küldé naponkint a szultán asztalára. Mohammed épen ellenkezőleg akaratosan elpusztíttatá a görögök vetéseit; továbbá a Peloponnesusba hadakat külde, nehogy annak urai, Demeter és Tamás, testvéröknek, a császárnak segélyére jöhessenek; időközben pedig óriási készületeket tőn Konstantinápoly ostromára.

A nyáron (1452.), midőn a bosporusi erősség épüle, bizonyos Orbán nevű magyar ágyúöntő érkezett a szultánhoz és nagy előzékenységgel fogadtatott általa. Orbán előbb a görög császár szolgálatában volt, de ettől oly csekély bért kapott, hogy Konstantinápolyból megszökött. Mohammed azt kér-

dezé tőle, tudna-e akkora ágyúkat késziteni, melyek golyói Konstantinápoly falait megrendítenék. Orbán igenlőleg válaszola. Készít ő oly ágyúkat, melyek Konstantinápoly és Babylon falait is porrá zúzzák; csak az ágyúk horderejét nem birja meghatározni. A szultán egy nagy ágyú öntését rendelte el uj vára számára, mely a próbát egy velenczei hajón fényes sikerrel állotta ki. Ekkor egy kétekkora ostromágyú elkészitését rendelte el, és Orbán elkészítette a világ legnagyobb ágyúját. Tizenkét mázsányi, tizenkét arasz körzetü kőgolyó fért bele; ötven pár ökör vontatta és hétszáz ember volt szolgálatára. Midőn Drinápolyban elkészüle, előre kihirdeték, hogy másnap próbát lőnek vele, nehogy az asszonyok dördülésétől megijedvén, szavokat, vagy méhök gyümölcsét veszítsék, mond a török krónikás. És csakugyan, elsüttetvén, a lőpor füstje betölté az egész várost, dörgése több órajárásnyira elhangzott, gömbje pedig egy olasz mérföld távolságra ölnyire fúródott a földbe.

Konstantin aggodalmában a pápához és a keresztény fejedelmekhez fordult segélyért. A kereszténységet megfoghatlan közömbösség fogta el. V. Miklós Izidor bibornokot küldé, hogy a nyugati egyházzal való egyesülést végrehajtsa; s az ezután fölkészült segély az ő, Velencze és Nápoly részéről csak a város bevétele után érkezett. Fridrik császár, a helyett, hogy az egész kereszténységet a hit ellenségének föltartóztatására egyesítette volna, megelégedett azzal, hogy levélben fenyegette a szultánt, s aztán folytatta kertészkedéseit, madarászatait. László királyunk, kinek tartományait Konstantinápoly el-

este közvetlen veszélylyel fenyegeté, vagyis inkább Cillei, kinek ezt megfontolnia kellett volna, a fegyverszünet szentségének színe alatt a kért segélyt megtagadta, nehogy azonban semmit tenni látszassék, követséget küldött a szultánhoz, melynek puszta fenyegetésekkel kellett volna őt tervei kivitelében gátolnia.

Mohammed 1453. ápril 6-án érkezett Konstantinápoly falai alá, szárazon 258,000 emberrel, tengeren 420 hajóval. Kimondhatlan erőfeszitésbe került a nehéz ostromágyúkat kijelölt helyökre szállíttatni. A török tábor félkör alakban terült el egyik tengerparttól a másikig; a hajók eleinte nem sok haszonnal voltak, mert a kikötőbe, melynek szádáját erős lánczczal zárta el Konstantin, nem juthattak. A törökök tizennégy ütegből lődöztették a várost, de ügyetlen czélzóik levén, nagyobb zajt okoztak, mintsem kárt, úgy hogy a keleti irály virágos pöffeszkedésének kell betudnunk, midőn Kadsa effendi a vívás eredményéről a valóság rovására így tudósít: »A tüz, melyet az érczteste hadi szerek hánytak, zavart és keservet terjeszte a gyaurok soraiban; a belőlök kiözönlő füst a nappalt sötét éjjé változtatta, és a világ színe elborúlt, mint a hitetlenek kietlen sorsa. Ugyanakkor az íjjakból kiröpített nyilak halálhirnökökként hirdették a sors itéletét, s a ví-gépekből átlökött kövek a Korán parancsait tudatták a tornyok őreivel.«

Az ostromlottak férfiasan tartották magokat. A törökök ismételt támadásait nyilaik és gerelyeik záporával fogadták; musketáik, melyek tiz,

diónagyságú golyót lőttek, a halál magvát hinték az ozman tömegbe. Ha a törökök vívólétrákat helyeztek a falak aljára, a görögök a görögtűz és forró olaj özönét zúdíták tar fejeikre, és a bástyákról robogva legördített óriás kövek szétzúzták a támadókat, kik halottaik és sebesültjeik százai visszahagyásával árkaikba visszavonulni kényszerültek. Voltak a görögöknek nagy ágyúik is, de azokat kezelni kevésbbé tudták a töröknél.

A rettenthetlen és éber császár szóval és példával egyaránt lelkesítette katonáit; a hol veszély jelentkezett, ő ott mindenütt láttatá magát. Nem volt sem éjjele, sem nappala. A napot a bástyákon harczolván, az éjt parancsokat osztogatván, a megviselt falak kijavítását eszközölvén, töltötte. Az árkokat, melyeket a török fatörzsek-, hordók-, földzsákok-, sőt szekerekkel betemetni iparkodott, ismét kitakaríttatá, és a szultán, ki reggelenkint szinte kétségbeesve tapasztalá, hogy vívóárkai megrongálva, a város falai és sánczai pedig helyre vannak állítva, fölkiálta: »A prófétára, nem hittem volna, hogy a görögök egy éj folytán képesek legyenek ily nagy dolgokat mívelkedni.« Azonban a folytonos harcz megfogyasztá a görögök és génuaiak kisded csapatát (8000) is; de a megmaradottak erélye és bátorsága nem ernyedt; megesküvének, hogy utolsó csepp véröket föláldozzák az ügynek, melyért fegyvert ragadának.

Miután a megszállás egy hónapon át tartott vala, a nélkül, hogy a törökök egy tapodta eredményt fölmutatni birtak volna, a távolban öt gálya mutat-

kozék, melyek egyike Konstantin császáré, a többi négy a génuaiak sajátja volt. Eleséget szállítának e hajók a mindenünnen körülzárt, s az eleségben szükséget szenvedő konstantinápolyiaknak, kik azért, mint szabadítóikat, örömujjongatásokkal üdvözlék messzünnen. Nem kevés bátorság kellett hozzá, hogy e néhány hajó, a csaknem százszorta erősebb török hajóhadat, mely félkört képezvén a byzanti kikötő előtt, megtámadja, és még több ügyesség, hogy merész tervét végre is hajtsa. Ezen egyenlőtlen harczban tizenkét ezer ozmanli lelte halálát, a mely hajók pedig a frankok (a török minden idegent franknak hí) golyóit kikerülék, a sík tengeren kerestek menedéket, mire a győzelmes hajóraj öröm közt vitorlázott be az Arany-Szaruba, a zárlánczot fölhúzván maga mögött. »Mint a teknyönczök — mond idézett kútfőnk — dugták ki fejeiket pajzsaik mögől a keresztények, és fenyegetéseket okádtak falaikról reánk, hivőkre.« Ez utóbbiak annyira elbátortalanodtak, hogy békéről kezdének tanakodni, de a seikek és ulemák a megszállás folytatására unszolák a szultánt. Mohammedet szinte önkivületbe hozta a düh a mozlimek e gyalázatos vereségén; köntösét szaggatta össze, s a gyáva Kapután pasát (tengernagyot) megöletni parancsolá. Csak a jancsárok kérelmére kegyelmezett meg neki, de önkezével megbotozta a javaitól megfosztott szerencsétlent, és száműzette. A mohamedánok pedig megerősödtek a balhitben, hogy Allah, ha a szárazföld birtokát nekik szánta is, a tengerét a keresztényeknek tartja fönn.

Belátta a szultán, hogy Konstantinápolyt el

nem foglalhatja másként, ha nem a kikötő felől, hol legkevésbbé van megvédve. Ámde az Arany-Szaru szádája még mindig el volt zárva ama szörnyű láncczal, és a Byzancz segélyére érkezett öt hajó kifelé irányzá ágyúit. A kikötő-medencze éjszaki része azonban sekélyebb volt, hogysem a génuaiak gályái ráevezhettek volna, míg a törökök könnyebb járműveit a víz itt is elbirta. A szultán azon tervet forgatá elméjében, hogy szárazon szállíttatja a leírt helyre hajóit. Az eszme merész, de nem volt épen uj. Hannibal hasonló módon vitette hajóit a tarenti tengerbe; Octavianus Augustus is ugyanígy hengeríttette tengeri járműveit a nikopolisi földszoroson át az Ambracia-öbölbe. — II. Mohammed tehát egy éjen át hengerek és hajtó gépek segélyével két órányi távolságra nyolczvan hajót szállíttatott a konstantinápolyi kikötőbe, és miután e vállalata sikerült, megerősített nagy faállványt építtetett, melynek ágyúi a génuai hajóknak felelni, s a falakat porrá törni voltak hivatva. »Midőn a görögök e csodát megpillanták, — mond egy török történetíró, — fölérték, hogy romlásuk közel van; a szó elhala ajkukon, és szivökben a kétségbeesés hamvasztó tüze gyúladott meg.« A lakosok közt elterjedt jóslat jövendölé, hogy Konstantinápoly akkor fog elesni, ha hajóhad szárazon vitorlázik: a baljóslatú ige most szemök láttára beteljesült. Mindamellett harmincz ifjú három könnyű, járművön, vállalkozék éjjel a török hajókat felperzselni. De a törökök ébren valának. Galatai olaszok kik a megszállás alatt fölváltva, hol a görögöknek hol a törököknek tettek kémszolgálatot, hogy a győz-

tesnek, bárki legyen az, jóakaratát számukra biztosítsák, árulák el a tervet. A görög ifjakat lesték, elfogták és megölték a törökök; a következő nap hajnalán karóba vont véres fejeiket mutatták a városiaknak. A megtorlás sem váratott sokáig magára. Konstantin török foglyait szintén megölette, és fejeiket a falra tüzette úgy, hogy az ostromlók figyelmét ki nem kerülheték.

A harcz naponkint hevesebb lőn. Mindamellett Mohammed, nincs kiderítve mi okból, béke ajánlatokat tett Konstantinnak, hogy engedje át neki Bizanczot ő viszont Morea békés birtokát biztosítja neki. A császár azt válaszolá, hogy Morea amugy is az övé, de átengedi a szultánnak béke árába, Bizanczot azonban áruba soha sem bocsátja. Mire a megcsökönyösödött szultán fölkiálta: »Konstantinápoly néhány nap mulva vagy birtokom, vagy sirom lesz,« és a főtámadást május 29. határozá.

Hogy katonáiban a harczkedvet föltüzelje, a szép görög hölgyeket, a foglyokat és szabad fosztogatást igére nekik, míg magának csak a várost és az épületeket tartá fönn. Ama katonának pedig, ki első mászsza meg a falakat, leggazdagabb tartománya helytartóságát adományozta előre. Körüllovaglá táborát, és magasra tartván buzogányát, a mekkai profétára, atyja lelkére, gyermekei üdvére és szablyájára esküvék, hogy a koránnak Konstantinápolyban győzedelmeskednie kell. Válaszát általános örömzaj kisérte. A dervisek körüljárták a katonák rendeit e kiáltást hangoztatván: »Boldogok azok, kik a vértanui koszorút elnyerik! Átok a gyávákra, kik

a futásra gondolnak!« Május 28-dika estején fényesen kivilágiták a törökök táborát. A katonák vigan tánczolva dalokat zengedeztek. A diadalmi ünnepet előlegezték a mozlimek.

Konstantinápoly belseje más képet mutatott. A lakosok kor-, nem- és rangkülönbség nélkül tévelyegtek az utczákon, és rimánkodva siettek a templomokba. Kyrie eleison, kyrie eleison! susogák az oltár zsámolyára borulva. Uram, fordítsd el tőlünk igaz haragodat és szabadíts meg ellenségeinktől! — Konstantin császár a jellemszilárdság és nemes lemondás példányául szolgált mindazoknak, kiknek bátorságuk fogyatkozni kezdett. Még az ostrom előtti nap estéjén (május 28.) maga köré gyüjté udvarát, elmerülő birodalma nagyjait, serege parancsnokait és a népet a Sofia-templomban; bocsánatot kért mindazoktól, kiket valaha megbántott, azután meggyónt és megáldozott. Majd visszatérvén palotájába, melyet utolszor látott ez órában, fölfegyverkezék, lóra ült, és egybegyüjtvén maroknyi fegyveres népét, a lovardában kemény hangon igy szóla hozzája: »Bajtársak, diadalunk vagy utolsó óránk közeledik. Vajha bátorságunk minden veszélyt legyőzne! csak még egy napig ne csüggedjetek, barátim, aztán minden mentve van. Vallásunkat, hazánkat és szabadságunkat védjük! A dicsőség vár, a haza szólít; hős atyáink árnyai tekintenek reánk! Jertek, én a harcz minden veszélyét megosztom veletek, veletek a győzelem dicsőségét. De ha Konstantinápoly elveszett, ha ti, barátim, elhulltatok: nélkületek élni én sem kivánok.« »Igen, mi veled győzünk vagy halunk. Győze-

lem a császárnak, sokáig éljen Constantinus Augustus!« kiáltának a katonák. És ölelkezvén, könyűk közt bucsuztak egymástól és a halálnak avatva távoztak állomásaikra. A császár háromszáz testőrrel a Szent-Romanról nevezett kapu őrizetét vette magára.

Még nem hajnalodék, midőn az ostrom kezdetét vevé. Az ozmanok első csatárláncza, a sereg selejtesb alkatrésze, melyet Mohammed szándékosan tolt előre, azonnal visszavettetett, gomolyokban hullták a félig megmászott falakról a törökök alá, lábtóik, ostromgépeik szétzuzattak és az első győzelem e végzetes napon a görögök kezében maradt. Hanem késedelem nélkül uj hadoszlopok lépnek előtérbe; az egész tábor, az egyik tengertől a másikig, mintegy adott jelre, egyszerre hullámzik a falak felé, és a támadást minden oldalról ujból kezdi. Két teljes óráig tartják magokat a kétségbeesés e harczában az ostromlottak az ellenség százszoros tulhatalma ellen. A veszteség mindkét oldalon tetemes. De a végleges győzelem még most is kecsegteti a görögöket. Lelkök tágul, midőn a jancsárok sorait még egyszer hátrálni látják, Mohammed ellenben nem képes eltürni e pillanatott; dühétől elragadtatva vasvesszőkkel vereti vissza katonáit a harmadik támadásra.

Konstantin császár oroszlánként vív; oldala mellet Palaeologus Tivadar, Kantakuzenos Dömötör és Giustiniani, a vitézsége és katonai tudománya által kitünő génuai nemes.

Most, — nyolcz óra volt, — sebet kap Gius-

tiniani, és engedelmet kér a császártól, hogy visszavonulhasson. »Sebed jelentéktelen, válaszol neki Konstantin; maradj itt, ne hagyj el bennünket. Mely uton hagynád el a várost, hisz minden oldalról be vagyunk kerítve?« — »Én azon utat választom, melyet Isten a mozlimek számára nyitott,« felelt Giustiniani és elhagyá, — mocskot vetvén szép multjára, — diszhelyét. A génuai távozása megernyeszté a fáradt harczosok lelkesedését. Egy óriás jancsár, neve szerint Haszán, tűzte ki az első zászlót a görög főváros falain. Példáját számosan követik; tiz órakor a törökök urai a városnak. Villámsebességgel terjedt el egyik végtől a másikig e jajhir: »A város el van veszve!« Mihelyt Konstantin császár e hírt meghallá, néhány hivével a beözönlő törökök legsűrübb tömegébe veté magát, lekonczol mindent, amit kardja elér, és jóllehet sebekkel rakottan, csaknem egymaga tartja fönn a küzdelmet. Nem akarta háza szerencsétlenségét, nem a nap gyalázatát tulélni; és egy tapodtat nem hátrált elfoglalt állásából. Csak pogánytól nem, kereszténytől óhajtá a kegyelemdöfést. »Nincs itt egy keresztény sem, — rimánkodék fájdalmas, kétségbeesett hangon, midőn egész testé sebeiből patakzék a vér, s hivei körülte halva terűlének el, — nincs senki, ki megölne!« Ekkor egyszerre három jancsár tódul feléje; az egyik arczát hasítja szét, a másik koponyáját üti ketté, a harmadik nyakába döfte aczélját.... Lehanyatlott társai fölé, és mert császári diszét letette volt, ismeretlenül ott maradt a többi tetemek között. Ő negyvenkilencz éves, özvegy volt és maradékot nem hagyott maga

után. — Ez volt vége a keleti birodalom utolsó fejedelmének, ki azon hősisége által, melylyel birodalma szerencsétlenségét, törpe századok e szomorú örökségét, türte, faja jobbjai közt méltó helyet foglal. Halála, mond Gibbon, dicsőbb volt mint a byzanczi caesarok hosszu, fényes élete.

E közben a város belsejében szakadatlan folyt a véres munka. Mert az ozmanok azon véleményben, hogy a helyőrség legalább 50,000 emberből állt, kezdetben mindent legyilkolának. Csak miután e tévedésök eloszla, tarták czélszerübbnek békóba verni és rabláncra füzni az összes lakosságot. Hogy ezt kikerülje, minden, — férfiak és nők, barátok és apáczák, — a Zsófia-templomba özönlött. Mert valamely régi jövendölés folytán azon balhit élt a nép közt, hogy a törökök csak a Nagy-Konstantin szobráig fognak hatolni, itt egy angyal állandja utjokat, ki valamely szegény embernek kardot nyujt át, melylyel a hitetlenek a városból, Európából egész Perzsia határáig visszaüzetnek. Oh metsző gúnyja a sorsnak! azon nép, mely az Aja-Sophiában véghez vitt henotikon vagyis egyesülés óta e templomot meggyalázva tudta s azért mint valamely lator barlangot kerülte; mely Ducas történetiró szerint, ha e pillanatban angyal száll az égből le, s az egyesülést szabta volna a menekülés árául, inkább a töröknek adja meg magát, hogysem a római egyházba visszatérjen: e nép most minden zugában, minden csarnokában és erkélyén megtölté a szentélyt. Hanem a rablásvágytól izgatott jancsár-csapatok tartóztathatlan nyomukban valának; szekerczékkel föltörék a szentély kapuit,

is ami élő volt benne, bilincsre, kötélre fűzve, ma-
ukkal hajtják; átkutaták aztán az egész templomot
alajáig, át a szent oltárokat: szétzuzák, ami előttük
asznavehetlennek látszék; elvivék, aminek becse
olt szemeikben, és baromi dühöket szüzeken és gyer-
nekeken töltvén, megfertőzteték az örök Bölcseség-
ek szentelt helyet. A szent keresztet levevék az
ltárról és jancsár föveget tüzvén tetejére, csufsággal
örülhordák »a keresztények istenét.« Az Aja-Sophiá-
ból szétzüllött a rabló csorda a város utczáiba
s házakba. Aki az ozmanok kezébe került, azt rab-
zijra füzék és a táborba hajták. Mondják, összesen
i0,000-en jutottak ez alkalommal szolgaságra.

Kevesen kerülték el e sorsot; azok, kik Gala-
ába vagy a hajókra menekülének. Mert a keresztény
hajók az arany szaruban, a város bevételének hirére
azonnal szigonyt oldottak, és a sík tengerre mene-
külvén, sok jeles tudóst, számos kézirati kincset, a
régi remekirók és szentatyák müveit, mentették meg.
Emlékezetes végzet! Amely esemény a keleti müvelt-
ségnek véget vetett s a barbárságot juttatá uralomra,
az szülte nyugaton a tudomány uj fölszárnyalását
épen a Byzanczból megmentett kéziratok alapján,
melyeket Gutenberg ugyanakkor föltalált müvészete
közkincscsé terjesztett.

Május 29. délben, midőn hadai teljesen uraivá
lettek a városnak, tartá Mohammed, körülvéve vezé-
reitől és heraklesi testalkatu testőreitől, bevonulását
Konstantinápolyba. Ámulva bámulta a Zsófia-temp-
lom nagyszerü pompáját, kiüzé a szent hely rombo-

lásával még mindig foglalkozó katonákat és a főol táron végezte imáját.

Miután három naphosszat minden ház kiku tatva és kifosztva volt, Mohammed szigoru tilalm határt szabott hordái rabló vágyának. Megmérhetlei volt a zsákmány aranyban ezüstben, drága ruhákban dús szövetekben, kivált ékkövekben, melyek értékét a jancsárok ugy nem ismerék, hogy potomáron elfecsérlék, sőt az aranyat is rézért cserélék be, és a legrit kább megbecsülhetlen képek- és ékitményekkel di szített könyveket, mert nem volt, aki csak valami adott volna érettök, a tüzbe dobák.

A török sereg visszavonult táborába; a hajó had parancsot kapott, hogy a zsákmány javával melynek terhe alatt szinte elmerült, állomásaira visz szatérjen; és a város megközelítése komoly büntetés alatt meg lőn tiltva.

Borzasztó halálcsönd uralkodott az elnéptele nedett utczákon és lakatlan házakban; minden elha gyatva és üresen állt, sehol élő lény nem mozzant sehol emberi hang nem hallatszott . . . .

XV.

ı megdöbbent Európa. — Giskra visszatér Csehországba. — izinger visszavonul. — A korneuburgi gyűlés. — Cillei rosz apja. — Hunyadi visszahivatik. — A prágai koronázás. — . pápa ajánlata. — A magyar rendek végzései. — Kisebb gyek. — Mohammed jogczíme Szerbiára. — Hunyadi kettős adjárata. — Hunyadi fölszólítja Fridriket tettleges segélyre. - Sikertelen tanácskozmányok Regensburgban, Frankfurtan. — Brankovics megbékül a törökkel. — Az európai viszoyok. —Cillei erőlködései,előbbi állását visszafoglalandó,sikeılnek. — Eizinger távozik. — Cillei áskálódásai Hunyadi ellen. — Életére tör, de maga kerül tőrbe.

E borzasztó csend átszármazott egész Euróára. De e csönd nem volt a sír némasága, hanem a ıegdöbbenés fojtá el a lélekzetet, a kereszténységet ənyegető veszély szorítá a gégéket; azon zsibbadás ɔgta el az embereket, mint midőn a fájdalom mélyége jajszót nem talál; azon félelmes pangás uralodott, mely a zivatart szokta megelőzni. A pápa a iobhir hallatára súlyosan megbetegedett, s azt anyyira szivére vette, hogy attól fogva senki sem látta t többé nevetni. Mi lesz ebből? e kérdés lebegett ıindenki homlokán, mert hogy nagy események kü zöbén állunk, azt sugtá mindenek ösztöne.

Fridrik császár szakitá meg a hangtalanságot,

irván a szentatyának és buzdítván őt a szükséges intézkedések megtételére, hogy az összes kereszténységet szólítsa föl egy nagyszerű török hadjáratra. A pápa részéről nem soká megjelent a magyar király udvarában Castiglio János páviai püspök nagy hadviseletet javaslandó a közelebbi esztendőre a törökök ellen.

Az ország belhelyzete nem volt épen kedvezőtlen. Giskra a kötött egyesség értelmében pénzzel kielégíttetvén, az országot odahagyá, és hazájában vonta meg magát; egyik kapitánya Axamith, ki egy ideig folytatta rabló kalandjait, az ifju Hunyadi László által buzgalommal és szerencsével szorongattatván, elvégre is a király szolgálatába lépett; továbbá Cillei Ulrik, László gonosz szelleme, az udvartól csufosan el volt távoztatva. Szabadjon ez eseményt bővebben előadnunk.

Cillei, miután Hunyadit ármányai által visszalépésre kényszeríté, most Eizinger elmellőzésén áskálódott. Arról vádolta a hatalmas népembert, hogy Ausztriában sok fejedelmi várat vett birtokába, melyek kiadására őt most kényszeríteni kellene. Eizinger belátta, hogy mire czéloz e vád; belátta, hogy jelenleg öntisztázásának nincs meg az ideje, és visszavonult jószágaira addig, míg kedvező alkalom kiszólítja önkénytelen nyugalmából. Ez alkalom hamar bekövetkezett. A csehek, ugyanis, mind élénkebben sürgeték a király megjelenését nálok; uj királyválasztással is fenyegetőztek. Cillei belátta az ut halaszthatlanságát, hanem az utazáshoz, az ünnepélyekhez pénz kellett, az osztrák rendek pedig, élökön Eizinger, pénzt adni országgyülésen kivül nem

akartak. Az országgyülés tehát, kelletlen bár, együvé hivatott Korneuburgba. Ez alkalmat kedvezőnek találta Eizinger gyülölt ellensége megbuktatására; de a gyanakodó Cillei is őrizte a király minden léptét, és oldalától nem távozott, nehogy hivatlan hozzá férjen. Ennek folytán nyilt föllépésre határozta el magát Eizinger, mi által ellenfele bukása annál csufosabbá vált. Ülésközben bizalmas tanácskozásra kérték föl a rendek a királyt, s Eizinger indítványt tett, hogy a király távoztassa el a gyüléstől mindazokat, kik nem osztrákok. Az ülés fölállással jelenté ki ezen indítvány támogatását. A király valamely szilárdul nyilatkozott kivánság megtagadásához nem levén szokva, kiséretének távozást parancsolt, mely rendeletnek maga a meglepett Cillei is vonogatás nélkül engedelmeskedett. Ekkor Eizinger fölhordá mind azon veszélyeket, tetteket, igyekezeteket és áldozatokat, melyeket fejedelmöknek annak születésétől fogva tettek hű osztrákjai. Majd élénk szinekkel kezdé festeni Cillei gőgös magaviseletét és feslett életét: »Mióta felséged — így hangzott a kíméletlen támadás — fölvigyázata alatt van, pénzen vásárlott parasztok szerint bánik velünk; jószágaink, vagyonunk, sőt feleségeink és gyermekeink sincsenek tőle biztonságban. Ki vagyunk rekesztve az országos tanácsból; az őszinte szó tilalmas; lélekzeni is alig merünk. Ily sorsa van a nemességnek, az ország szinének: mit várhat tehát tőle a városi polgár, mit a szegény földmives? Tekintsen fölséged háztartására, fényes viseletére, czifra cselédjei nagy seregére; minden, ki dolgaink állását nem ismeri, felségedet

tartaná jobbágyának, őt fejedelemnek. Soha sem volt fölséged üdvözült anyjának, a hölgyek legtisztesbikének oly számos, oly fényes kisérete, mint a gróf ágyasának, kit legundokabb gyilkosság után rablott el. Az ő asztala naponkint husz aranyba telik, a felségedére csak fél annyi van szánva; az övé arany edények alatt hajladozik, a felségedén alig látni ezüstöt; 24,000 arany forint jön esztendőnkint Magyarországról, ez is az ő kezén megy keresztül; felséged megszorítva él ebből, hogy ő a többit, valamint a más tartományok szép jövedelmét s a magyaroktól a maga számára alacsonyan kizsarolt 12,000 aranyat saját személyére s utálatos szépjére vesztegetve pazarolhassa. Az ő adója alatt nyög Csehország és Ausztria is. Senki sem élhet vagyonával, sajátjaval szabadon, ha a gróf kegyelmét már előbb nem vásárolta meg; feleségeink, nővéreink és leányaink becsülete s élete veszélyben forog, ha önbecsök érzete tartóztatja ágyasának udvarolni. Csak egy egészen lealacsonyitott, becsületét vesztett nemzet türheti ezen undokságot békével. Másként volt felséged dicső atyja idejében. Ennek példáját kövesse fölséged hogy dicsően uralkodhassék népein, távoztassa el magától ezen aláváló embert, ki csak hű alattvalói gyülöletét tüzeli föl személye ellen; a kormányt, mely egyedül a jobágyok szeretetén alapszik biztosan, lehetetlenné teszi, és magának kincseket gyüjt.«

E heves, az egész gyülekezet által többszöri helyesléssel megszakasztott beszéd nagy hatást gyakorolt az ifju királyra, ki — ugylátszik — maga is megunta már Cillei gyámkodását. Szófogadó gyer-

mek módjára igért mindent, ha a rendek oltalmára e veszélyes emberrel szemközt számot tarthat. És most tovább folyt a tanakodás az adó kivetéséről; a király tanácsosai, köztök Cillei Ulrik, meghivattak az ülésbe: az utazáshoz, a cseh koronázási ünnepélyhez megszavaztattak a kivánt összegek. Cillei az őt fenyegető veszélyről még kéz alatt sem értesittetett, de sejditette a veszedelmet, mely őt Bécsben, az Eizingerhez ragaszkodó városban, — melynek polgárait kiállhatlan gőgje és a férje meggyilkolása után elragadott ágyasának pöffeszkedése maga ellen ingerelte, — érni fogja. Ez okon Berchtolsdorfból, Bécs érintése nélkül kivánta Prágába vinni az ifjú fejedelmet. Ez azonban a kifőzött tervhez képest makacsul visszakivánkozott Bécsbe, állitólag azért hogy a tanácstól és polgárságtól bucsút vegyen.

Bécsbe mentek. Cillei az éjszakát másutt töltötte, nem a király palotájában; Eizinger ennek nyilásait, meg a fejedelmi termekéit is hiveivel, Bécs hűséges polgáraival rakta meg. Midőn Cillei másnap délelőtt a várlakba jöve, s a királyi tanácsterem ajtait bezárva találá, kezével, lábával sürgette, hogy bebocsájtassék. Az ajtó megnyilt; Eizinger s az országos tanács László körül voltak. Mély hallgatás uralkodék, mig végre az álmélkodó Cillei fölvilágositást kér e szokatlan jelenet felől. A választ Eizinger adta e szabatos rövidséggel: »Országlásodnak, nemes gróf, vége szakadt; a király Ausztria tartományát más kezekbe adta; téged látni többé nem kiván; eltilt udvarától.« Nem volt elég. A bukott kegyencz ez itéletet László ajkáról kivánta hallani, a rokontól,

kinek ügyét senki sem karolta föl melegebben nála, kit tavaly ő szabadította ki fogságából. »Eizinger meghagyásomból szólott és helyeslésemmel,« szólott habozva és félénken a király.... Megszégyenülve hagyá most oda a büszke gróf a tanácsszobát, és kisietett Bécsből, a bécsi nép pedig Eizinger által fölizgatva, ha Albert brandenburgi őrgróf közbe nem lép, talán megöli a távozót.

A kormány ekként Eizinger kezébe kerülvén jobb szellem látszék lengeni László körében. Első jele volt ennek, hogy Hunyadi János Erdélyből előszólíttatván, ismét reá, mint az ország főkapitányára bizatott a haza kormánya oly utasítással, hogy az összes katonai és polgári ügyeket rendezze, s a királyi jövedelmekről rendelkezzék. Ez Pozsonyban történt augusztus vége felé, honnan az ország föbb urai és nemesei, közöttük az esztergomi érsek, koronáztatása végett Csehországba kisérték a királyt. Morva-Iglóban, hol őt Podiebrád fogadá, hittel kötelezte magát László Csehország szabadságának tiszteletben tartására, s október 28. Szécsi Dénes által Prágában cseh királynak koronáztatott; Rokyçana, a prágai érsek, mint kelyhes, elmellőztetett.

Prágába jelent meg a már érintett Castiglio János, szentszéki követ is, és a török ellen indítandó közös hadviselést sürgette, kijelentvén, hogy ő szentsége, a pápa kész összes jövedelmeit e czélra szentelni, valamint az egész keresztény papság jövedelmeinek tizedét a hadviselésre fordítani. A király igéretet tett, hogy a kereszténység ügyének oltalmára mind Budán, mind Csehországban, mind Ausztriá-

ban országgyülést fog tartani. Ennek folytán Hunyadi a király nevében csakugyan egybehívá a rendeket. A rendek Budán, 1454. január 14-én már együtt voltak, és tizenegy napig folytatott tanácskozások után, hatalmas sereg kiállítására többrendbeli végzést hoztak. Vezérül egy évre Hunyadi választatott, hat egyházi, hat világi főur és hat nemes adatván melléje a sereg alkotására, kiknek névszerint kötelességökben állott felügyelni, hány királyi dandár állíttathatik ki a korona jövedelmeiből, 's ellenőrködni, hogy a világi zászlósoknak a szokott kincstári segély fizettessék. A főpapok jövedelmeik arányában Zsigmond rendeletének alapján tartozzanak dandáraikat kiállitani; kinek jövedelmei azóta kisebbültek, annak kötelezettsége is hasonló mértékben kevesbüljön. Mindenik megyében annyi biztos választassék, mennyi a szolgabirák száma, és biztosok és szolgabirák együtt száz-száz jobbágy-házhely után négy-négy lovast és két-két gyalogijászt küldjenek megyeileg megválasztott hadnagy alatt a táborba. A jobbágyakkal nem biró nemesek személyesen tartoznak fölkelni, személyesen a dandáraikat és jobbágyaikat fönnebbiek értelmében kiállitó kisebb, nagyobb urak és birtokos nemesek is. A királyi és más szabad városok, Szlavonia, a jász, kun, oláh és tatár kerületek lakosai száz házhely után szintannyi fegyverest tartoznak kiállítani, mennyit a jobbágyakkal biró megyei nemesség. A táborból helyes ok nélkül távozók jószágaikat veszítsék, ha nemesek; halállal büntessenek, ha nem-nemesek. Az 1435-iki törvény értelmében száz jobbágy-házhely után csak három fegyveres járt, most kétszer annyi, s így nem

csoda, ha a király és rendek keresztény hitökre fogadták, miszerint ezentul hasonló áldozatot nem fognak kivánni a nemzettől; jelenleg a haza s a királyi szék csak rendkivüli erőfeszitéssel mentethetik meg a járom alól, mely alatt Konstantinápoly senyved.

Hunyadi nem minden élesség nélkül tudósította a királyt, hogy a rendek őt tizennyolcz biztos ellenőrködése alá helyezték; László még mindig őszinte bizalmáról szólott válaszában, s annak kivánt tekintetni, kinek ama rendszabály hozatalában része nem volt. A bizalmatlanság fájt Hunyadinak, de most, midőn Mohammed Konstantinápolyból diadalmas hadjáratát Magyarország felé irányzá, békén elviselte a méltatlanságot.

A király időközben nénjét, a Kázmér lengyel királynak eljegyzett Erzsébetet, cseh és magyar urak kiséretében, kik közt Hunyadi Lászlót emeljük ki, Lengyelországba küldötte. Február 9-én érkezett Krakóba a fejedelmi ara, és mindjárt másnap megtörtént az esketés és koronázás. E házasság egyik gyümölcse II. Ulászló, az ország gyászára született Dobzse László volt. Kevéssel azután Podiebrádot ujra megerősitette a kormányzóságban; megnyitotta Prágában a cseh országgyülést, mely az ozman háborura 6000 gyalogot és 1300 nehéz lovast igért. Ezen gyülés folyama alatt erősitette meg ugyancsak László király a raguzaiaknak, — kik három követ által 5000 aranyat, két aranyozott ezüst medenczét, két ugyanoly kancsót, huszonkét bilikomot és ugyanannyi tálat, mind ezüstből, küldöttek neki ajándékba, — minden kiváltságaikat.

Míg László Csehországban vala foglalatos, Hunyadi kénytelen volt a törökökkel összeütközni, még mielőtt egész erejét összegyüjthette volna. Mohammed ugyanis hódító terveit valósítandó, ráüzent György-, rácz fejedelemre, hogy huszonöt nap lefolyása alatt adja át Szerbiát neki, t. i. a szultánnak, mint törvényes örökösnek, mert a tartomány őt — Györgyöt — soha sem illette, nincs ahhoz semmi néven nevezendő joga, minthogy az országnak tulajdonkép Istvánra, Lázár fiára, ennek magtalan halála után pedig Murádra, most Mohammedre kellett volna szállnia Lázár leánya után, ki Bajazid szultán felesége, neki mostoha nagyanyja volt.

A deszpotának nem volt érkezete e különös okoskodás iránt a padisahval feleselgetni, hanem míg várait lehetőleg erősítgeté, személyesen átjött a Dunán segélyt kérendő. A huszonöt nap elteltével, Mohammed szavát tartván, hadi erejével egész Ráczországot elborítá, és mindenek előtt a gazdag bányáiról híres Novoberdo és Szendrő bevételét tűzte ki czéljáúl. Hunyadi még nem érezte magát annyira erősnek, hogy sík mezőn bátorkodott volna vele találkozni, hanem csak háta mögötti hadjárat által igyekezett Ráczországot fölmenteni. E végből szélsebesen Bolgárországba tör, az eléje siető bégeket megveri, s az országot Ternováig bejárván, dús zsákmánynyal visszatér a Dunán. A szultán e közben Szofiára érkezék; itt hagyta aztán seregének nagy részét tartalékúl és oltalmúl Bolgárországnak, ő maga pedig 20,000 gyaloggal Szerbiába nyomúlt. Sikerült Szendrőt és Novoberdot elfoglalnia; számos foglyot

ejtett, kik közől ötvenezret küldött az elpusztult Konstantinápoly népesitésére. Végre megelégedvén a csekélylett dicsőséggel, főseregével Drinápolyba vonúlt vissza, és csak a vitéz Firuz béget hagyta hátra 32,000 emberrel Krusócznál azon utasitással, hogy minden összeütközést kerülve, az ellenséget csak föntartani igyekezzék.

De erről máskép határozott Hunyadi, ki némely nyugodt csapataival, egyenesen Szerbországra tör, hírét megelőző gyorsasággal Firuzra csap, háromórai mészárlás után megveri és fogságba ejti. A török sereg nagyobb része a csatamezőn maradt vagy vezére sorsában osztozott; a kik megfutamodtak, azokat Pirotáig és Bodonig üzőbe vette, és felgyűjtván e két várost, a foglyokat Brankovicsnak általadta. Brankovics seregei azután mind visszafoglalták az elhagyott várakat; Hunyadi pedig a töröknek egyetlen félelme, a keresztény vallásnak legerősb fegyvere, mint őt Enea Silvio nevezi, dicsőségben és zsákmányban egyaránt gazdag bajnoktársaival diadalmi fénynyel tartá bevonúlását Nándor-Fehérvárba: holott a sereg urának hálát adván, tizenegy éves fiát, Mátyást, Laczkófi András, egy Nagy Lajos idejebeli vitéz kardjával a Szentháromságnak, a boldogságos Szűznek, sz. István és sz. László királyoknak nevében lovaggá ütötte.

Hunyadi Nándor-Fehérvárról tudósítá Fridriket győzelméről; felszólítá egyuttal őt és a német birodalmat tettleges segélyre. Ha komoly szándékuk az ozmanok erejét Európában megtörni, most itt az alkalom, melyhez hasonló egy század lefolyása alatt

sem fog kinálkozni. Nem igen nagy fegyveres erővel, melynek kiállítása minden nagyobb erőltetés nélkül a császár hatalmában áll, ő (Hunyadi) az ozmanokat Bolgárország- és Romániából ki, Ázsiába átkergetheti. — Roszabb közbenjárót mint a császárt,Hunyadi nem kereshetett. Ennek egész országlása merő óhajtásokból és habozásból állt. Most is, noha a német rendeket már előbb egybehívta volt a török ügyben ápril 24-ére Regensburgba;[1] sőt a franczia királyt is fölkérte, hogy e végből ide követeket küldjön: minthogy ő maga nem jelent meg, eleve biztosította a tanácskozmány sikertelenségét. Hasztalan erőlködött a pápa követe, az előttünk már ismert páviai püspök; hasztalan igért tetemes segélyt Fülöp burgundi fejedelem, kinek atyja török fogságban sanyargattaték; hasztalan volt Vitéz Jánosnak, mint László királyunk követének ékesszólása, melylyel a török veszedelmet festé: a hosszú tanácskozmányok azon végzésben feneklettek meg, hogy majd máskor határoznak.

Az uj gyűlést ezen tárgy folytatására Frankfurtba, sz. Mihály napra rendelte a császár, és arra a német fejedelmeken kivűl meghívta az olaszokat francziákat, angolokat, cseheket, magyarokat, dánokat és svédeket, de ő maga itt sem jelent meg. A gyűlés mindamellett nagyobbszerű segélyadásra határozta magát. Érdeme volt ez Enea Silvionak, a páviai püspöknek és Capistrano Jánosnak; de a segedelem kiállítása iránt megegyezni az illetők nem tudtak, s az ez iránti intézkedést most, midőn minden percz drága volt, jövő évi Gyertya-szentelőre ha-

lasztåk. Szóval a sereg akkor fogott kiállittatni, mikoron a római szent birodalomban a közrend és közbéke helyreállandott; oly időpont, melynek megéréséhez a nyolczvanhét éves Brankovicsnak nem volt reménye: harminczezer aranyat igért tehát a töröknek évi adóul, s ezzel a béke meg volt kötve Hozzá járult, hogy a velenczeiek is nemcsak a császárral, hanem a milánói fejedelemmel szövetségben a többi olasz államok irányában fenyegető állást foglaltak el, mi az olasz készületeket a török ellen megzsibbasztotta. Továbbá Castilia egészen tehetetlenségbe merült a gyáva IV. Henrik alatt; Navarában a fiu az atyával veszekedett; Portugalia nagyszerű fölfödözéseibe volt merűlve; Franczia- és Angolország közt a béke még mindig nem állott helyre; a messze éjszakot pedig nem érdekelte az ozmanok előnyomulása; és ha végre mindezekhez hozzá vetjük, hogy a belbéke nálunk és Ausztriában ujra megbomlott: akkor ugyan vigasztalhatlannak fogjuk találni szegény, hányatott hazánk sorsát.

A gaz Cillei, hogy befolyását és jövedelmeit visszanyerje, kész volt a gonoszszal is szövetkezni.... A mult évi kudarcz után legelőbb jelentékeny hadi készületeket tett, nagyszámú gyalogokat és lovasokat fogadott. Mi végre? talán maga sem tudta volna pontosan meghatározni. Prágai útjában a királyt nyomról-nyomra követte, de magába a városba menni nem mert, hanem megállapodott Königin-Graezben; hasztalan, a király szive nem lágyúlt. Azután a

Kremsben gyűlésező osztrák rendekhez folyamodott. Hosszú levélben érdemeit egyenkint fölsorolta, Eizingert haszonlesésről vádolta és magát gyámul visszahelyeztetni kérte. E folyamodvány nem vétetett tekintetbe. Most a császárhoz kezde közeledni, fölajánlván neki szolgálatát. Nem sok szerencsével, mert Fridrik tudta, hogy Ulrik vele — két dudás egy csárdában — meg nem fér. A velenczei köztársaságnál is ajánlkozék, hanem a köztársaság békét kötvén, itt is fölöslegessé vált. Végre a törökkel kezdett alkudozni, és mint ennek szövetségese tettlegesen föl is lépett. Ugyanis, midőn Hunyadi Bolgárországba ronta, mint fönnebb előadók, a Cilleiek vezére Vitovecz János a védtelen Horvátországot támadta meg. Hunyadit e támadás birta első, gyors visszatértére; de még mielőtt megérkezett volna, Székely Tamás, vránai perjel Vitoveczet már megverte volt 1454. jul. 13-án, ugyanazon napon, melyen a másik Cillei, Fridrik meghalt, és a világ egy szörnytől megmenekvék.

A féktelen Ulrik most még inkább várhatta Hunyadi boszuló karját Varasdra és más jószágaira; tehát még nagyobb érdekében feküdt akármi módon Lászlóval kibékülnie s előbbi hatáskörét visszaszereznie.

A bécsi népben, mely őt megbuktatá, keresett eszközt, fölmagasztaltatására. A bécsiek t. i. panaszt emeltek Waldsee Farkas, királyi helytartó önkényes, jogsértő eljárásai ellen. Cillei czinkosai ezen önkényt egyenesen Eizingerre hárították, mint a kinek Waldsee parancsait foganatosítania kell. Hogy a hinárból

menekülljön, a megvesztegetett Waldsee maga is elfogadta a mentséget, és ösztönzéseire Bécs városának mind belső, mind külső tanácsa egy második helytartót kérelmezett, ki az elsőt ellenőrízze, önkényét korlátozza; s ilyenül a tavaly sárral dobált Cillei Ulrikot ajánlotta. A többit a gróf barátai az udvarnál tették meg. Eléje terjesztették a királynak, mily nagy szüksége volna neki a fenyegető veszélyek közepett valamely tapasztalt férfiu tanácsára. Hunyadi a török elé indul, ki áll jót ekkor a belcsendről? vagy ha a hatalmas beszterczei gróf sokszoros diadallal koszorúzva megtér, s a főhatalom után terjeszti ki kezét: vajjon ki állhat neki sikerrel ellent? És íme Cillei, a legközelebb rokon, a szabadító, a leghívebb jobbágy, az egyedül biztos támasz az udvartól elmarva! Még nagyobb benyomást tehetett Lászlóra, hogy Fridrik császár, a gróf ellensége, szintén javaslá visszahivatását. A tizenöt éves ifjú beleegyezését adta.

Botrányos királyi fénynyel, ezer diszruhás lovag- és lovastól kisértetve tartá Cillei bevonulását Bécsbe. A bűnbánó király egész udvarával eléje ment. Nem a király a grófot, de a gróf a királyt fogadta kegyelmébe. A nemesség bókolt, a jól tartott nép ujjongott, és kő helyett mint tavaly, virágokat szórt útjába. Eizinger nem akart a gróffal Ausztria kormányában osztakozni; nemes büszkeséggel elhagyá Bécset, jószágaira vonúlt; később pedig a császárral megbékülvén, annak lépett szolgálatába. »Szerencséjére! mondogatá a hetvenkedő Cillei, különben el nem kerülte volna halálát.«

E hitvány ember most, hogy Eizinger győzedel-

meskedett, minden ügyekezését nem hogy arra fordította volna, mint hárítsa el a török veszedelmet, mely urát és annak birodalmát legközelebb fenyegeté; sőt ellenkezőleg, azon fúrt-faragott éjjel-nappal, mint rontsa meg Hunyadit, azon egyetlen embert, ki alkalmas volt e veszély elhárítására. Növelte haragját azon hiedelem, hogy Hunyadi előbb az ő megbuktatásában Eizingerrel egyetértett; hogy Hunyadi számüzetése alatt nem fizette neki a tizenkét ezer aranyat; hogy végre félhetett, miszerint a mult évben a török hadjárat alatt Horvátországban elkövetett féktelenkedéseiért, s a törökkel folytatott összeköttetéseiért kérdőre vonathatik, tudván, hogy Hunyadi alacsony czéljainak soha sem lesz közönyös elnézője.

A fondorlatok kezdetének idejét egy szövetség jelöli, melyet Cillei Garai nádorral és Ujlaki vajdával, mindjárt Bécsbe visszatérte után, 1455. april 7-én kötött, melyben kötelezte magát, hogy e két urat, kik Hunyadi irigyei valának, mind a kormányt illető, mind magán ügyekben a király előtt mindenki ellen támogatandja. Majd az erdélyi szászokat bujtogatta föl Hunyadi ellen, hogy a királynál ellene panaszt emeljenek; és fölmelegítette mindazon rágalmakat, melyekkel őt már előbb is terhelte volt a király előtt. »Ő, Hunyadi, az országban, és nem László, a valóságos király, — sugdosá a gonosz ember a hiszékeny királyi ifjúnak, — ő szedi be az ország jövedelmeit; az ő hatalmában vannak az ország legerősebb várai s egész fegyveres ereje. Semmi kétség, hogy a koronára áhítozik, mit ha másként nem, vég-

re is a török segedelmével kezébe fog keríteni, kinek már a magyarok két nagy seregét is elárúlta. Nyilván a török ellenségének színleli magát, de alattomban annak barátja. Már kétszer megszegte hitét: Erzsébet királynét elhagyta; a behívott lengyel Ulászlót a várnai ütközetben elárúlta. Ha, mit ismét sürget, az országba megy László, erőszakkal vagy méreggel kétség kivűl elvesz az ő keze által. Meg kell tehát előzni, ellene kell visszafordítani az általa tervelt merényletet. Igérje meg a király, hogy nem sokára visszatér az országba, de előbb a közügyek színe alatt idézze őt udvarába; ha feljő fogassa el, és ölesse meg: csak így fog atyai örökségében békével uralkodhatni.«

A sötét felhők mind fenyegetőbben tornyosultak hősünk feje fölött;.... a sötét háttér azonban még inkább kiemeli jellemének tisztaságát és fényét Az elcsábított ifjú király Cillei terve szerint Bécsbe hivatá. De ekkor már értesítve volt a királyi udvarban tartózkodó Vitéz János püspök és kir. kancellár által, és azt válaszolá, hogy az országban mindenütt jobbágyi hűséggel teljesítendi királya parancsait, de külföldre menni nem köteles. E válasz Lászlóval még inkább elhitette a hallott rágalmakat; ujabb parancs megy Hunyadihoz: jelenjék meg tehát Köpcsényben, az ország határán, hol vele Cillei tudatni fogja a király akaratát. Határozattá lőn, hogy ha onnét őt a Bécsbe menetelre reá venni nem lehetend, helyben ölessék meg. Hunyadi engedelmeskedett; de ismervén a cselt, kétezer lovas kiséretében méne föl és a vár előtt egy nyillövésnyire megállapodék. Az ekként

kijátszott Cillei, hogy áldozatát kiséretétől elszakaszsza, kiüzen: minthogy ő a király személyében van itt, illő, hogy fölkerestessék; rangja olyan, hogy nem válhatik kisebbségére Hunyadinak, ha őt a városban meglátogatja; itt kényelmesebben is végbemehet az értekezlet. Hunyadi viszonválasza ez volt: Cillei van hozzá küldve, nem ő Cilleihez; a rang-elsőségről feleselni sem hely, sem idő; Magyarországban a Cillei-grófok az ország főkapitánya után állanak; és elvégre nincs kedve a gróffal várban találkozni, ha abban előbb szintannyi őrsége nincs, mint a grófnak. A találkozás tehát nem jött létre.

De Cillei nem akarta elszalasztani a kelepczéhez egyszer már oly közel csalogatott martalékot, és harmadszor is parancsot intéztete hozzá a király nevében, jőne föl mennél előbb Bécsbe, mert a királynak igen fontos ügyekben, múlhatlanul kell vele szólania; személyét ne féltse, ezt menvéddel biztosítja a király. Hunyadi, hogy azon irigyeit is elnémítsa, kiktől előbbi meg nem jelenése miatt a király iránt engedetlenséggel vádoltaték, visszaizen, hogy azonnal megindul Bécsbe, de a menvédet a salzburgi érsek, a badeni fejedelem és Podiebrad által is aláiratni s elejébe küldetni kivánja. Minden meg lőn igérve, ő tehát ezer lovas kiséretében átlép a határokon, és pár mérföldnyire Bécs előtt megállapodék, várván a menvédet. Nem sokára Lamberg lovag érkezik hozza, hirül adván, hogy maga a király fényes kiserettel jő eléje: siessen tehát; a biztosító levelet pedig a találkozásnál Cillei majd átadja. Hunyadi e biztatásra tovább halad és Bécs felé közeledik; de

midőn a nyilt tágas mezőn senkit sem látott, a közelebbi faluban, az utolsóban Bécsig, megállapodék. Most eléje vágtat Cillei negyven lovassal, és int őt, folytassa útját, és ne hagyja a királyt oly soká váratni magára. A beszélgetés helyéről be lehete látni az utat egész Bécs kapujáig, de ez uton nem vala felfödözhető sem a király, sem kisérete. »A mező nyilt, mondá a kételyeiben mindinkább megerősödött Hunyadi, de senkit sem látok közeledni felénk.« Meglehet, viszonzá a hazudás- és tettetésben nem járatlan gróf, hogy a király a hőség elől az árnyas szőllőkbe menekült.« — »Jól van, megyek, monda Hunyadi, de add át a bátorságlevelet.« »Az a királynál van,« szóla hüledezve Cillei.« »Te tehát hazudtál lovag, — rivall Hunyadi Lamberg felé fordulva, — állítván, hogy a bátorságlevelet Cillei hozza elém.« »Csak a gróf parancsát teljesítém, hüledeze Lamberg, őt gáncsold, ha nem adja át a menvédet.« Ekkor Hunyadi, már nem fojthatá tovább magába haragját. »Mit reszketsz, gyáva lélek, azon verem szélén, melyet nekem ástál? dörgé a megszeppent Cilleire. Hatalmamban vagy, és nincs, a ki téged kezemből kimenteni képes volna. Megölhetnélek gaz tetted méltó jutalmául; de tisztelem a királyt. Neki, ne magadnak köszönd életedet; hanem, mondom, óvakodjál velem még egyszer így találkozni.« Megfordula, és kiséretével együtt elvágtatott, ellenét az alávalóság és vallott kudarcz szégyenérzetével hagyván vissza.

XVI.

Kapisztrán János. — Megtérésének története. — A minorita klastromban. — Szónoklata, csodái. — Németországban, Morvában, Lengyelországban. — Magyarországba is meghivatik. — III. Calixtus trónra lépte. — Kapisztrán Magyarországba jő. — A pártok állása. — A fejetlen Európa. — Kapisztrán mint békítő. — Győr-budai országgyűlés. — Mohammed Szerbiában. — Hunyadi légvárai. — Levél a pápához. — Hunyadi kiegyez a királylyal, Cillei- és Garaival. — A budai országgyűlés eredménytelensége. — A pápa és Hunyadi tevékenységével szemben László könnyelműsége. — A frigy Hunyadi és Cillei közt megujíttatik. — Az 1456. országgyűlés. — A hír Mohammed közeledtéről. — Hadi készületek. — A király megszökik.

A tizennegyedik század vége felé Durazzó Károly és Anjou Lajos háborúskodtak Nápoly és Sicilia birtokáért. Anjou seregében előkelő német lovag jött Olaszországba, ki itt egy nemes úrhölgyben feleséget s az Abruzzókban, az Aquilához közel fekső Capistranóban új otthont talált. Ez összeköttetésből született 1385. évi június 24-én ama fiú-gyermek, ki a nap szentjétől, az Úr előhírnökétől Jánosnak, születése helyétől pedig Capistrano-, latinosan Capistranusnak nevezteték. Az atya nemsokáig élte túl fia születését, özvegye azonban gonddal serénykedék

Istentől jeles tehetségekkel megáldott árvája nevelésében személyesen, és midőn fölserdült, Perugiába küldé az ifjút, hogy a bölcsészeti és jogtudománynak szentelje idejét. Tiz évig képezte itt magát János; a licentiatusi rangot elnyerte; királyi biróvá neveztetett, mely tisztét becsülettel, főleg a szorongatott özvegyek és árvák javára, végezte.]

De Isten nem e téren kivánta szolgáját foglalkoztatni. Del Pozzo János jeles jogtudós, Capistrano kortársa és ismerője megtérésének következő okát adja elő : Bizonyos gróf siciliai László király élete ellen összeesküdött. A merénylet felfödöztetvén, a gróf és fia a törvényszék elé állittattak, melynek tagjául tudományos hire miatt Capistrano is meghivatott. Az ügy előadója levén, a grófot ugyan vétkesnek, fiát ellenben ártatlannak véleményezé Capistrano. Az itélet is ez értelemben hozatott. hogy a bűnös és bűntelen együtt kivitessenek, az atya fejét veszítse, fia pedig bocsáttassék szabadon. Hanem a fiút oly ijedelem szállotta meg atyja kivégeztetésének láttára, hogy szörnyet halt. Capistrano pedig annyira szivére vevé ez eseményt, hogy a birói pályát elhagyni s egyházi hivatalra készülni elhatározá.

Mások azonban Capistrano megtérésének okát másként tudják. Ezek szerint igen jól érezte magát királya kegyeiben és nősülni készült. Történt azonban, hogy Perugia városa László királytól elszakadván, a pápa hűségére tért vissza. László Capistranót bizta meg követséggel a szakadár városba, hogy az ügyet rendbe hozza; de a városiak a követet kihall-

gatlan, tömlöczre vetették. Itt szenvedett ő, minden gondolatát arra fordítván, mint szökjék meg; hanem szökési kisérlete nem sikerűlt. A börtönből elillant ugyan, de láncza csörgése elárulá a menekvőt. Visszakerült tehát kinlódása sötét üregébe, sulyosb lánczokkal terhelteték, kenyéren és vizen álmatlanúl koplala. Ily álmatlan éjek egyikén fény derült a a börtönre, s egy minorítának öltözött szellem így szólítá meg a kinlódót: »Mit habozol? Mire vársz, oh kevély halandó? Kövesd Isten intését!« S másnap barátosan megnyírva lelte magát Capistrano börtönében.

Megértvén így Isten sz. akaratát, miután a perugiaiakkal váltságdíja iránt megegyezék, visszaméne birtokára; ezt eladván, s a pénzt a szegények közt kiosztván, a minoríták perjelénél, Bergamoi Márk atyánál jelentkezék, és alázatosan fölvételért esedezék. Sok megaláztatásnak és próbának vetette alá Jánost a perjel, míg fölvevé ujoncznak. Az ujoncz erényei mind inkább tündökleni kezdének: alázatossága, mely a legalacsonyabb munka elvállalásában; önmegtagadása, mely evés-, ivás- és alvásból való öntartóztatásban; szeretete, mely a szegények és betegek ápolásában; buzgósága, mely az ima és más vallási gyakorlatok teljesítésében mutatkozott, végre érdemesítették, hogy szerzetesi fogadalom letevésére bocsájtassék.

Tökélyesűlvén az egyházi tudományban azonképen, mint a keresztény erényekben, elüljárói az egyházszónoki hivatalra rendelték. Capistranónak szava érczes, kiejtése tiszta, beszéde hangzatos vala,

mondja egyik életirója; emlékezete pedig oly roppant volt, hogy az egész uj-szövetségi szent-irást, valamint az egyházi és római jognak tételeit kivülről tudta. Szónoklatainak hatása nem csodával határos, de a szó teljes értelményében csodás volt. Már külső megjelenése, szikár termete, szent tűztől lángoló szemei, megdöbbentő hatást gyakorolának. Negyven évig hirdeté az üdv igéit keresztényeknek, zsidóknek, pogányoknak, mindig egyenlő hatással; s Isten nem ritkán, úgy hitték kortársai, kegyelmének csodás jeleivel illustrálta szolgája szavait. Egyetlen beszédére 18,000 ember tért vissza az egyház kebelébe. Gebellus (Gamaliel) a zsidó zsinagóga elnöke, negyvened magával szavainak meggyőző ereje folytán lett keresztényé. Midőn a szent egy alkalommal Tivoliban a minoriták udvarában beszédet tart vala, s a tücskök czirpelése a hallgatók áhítatát zavará, hallgatást parancsolt nekik, s az állatkák eltünedeztek azonnal. Máskor Lombardiában prédikálván szabad ég alatt, zivatar fenyegetőzék; az eső köröskörül csak úgy csorgott alá, de hallgatói közől senki sem ázott meg. Így járta be Kapistrán János egész Itáliát, Nápolyt, Siciliát és a szomszédos tartományokat, tanítván mindenütt, az Úr vele munkálkodék és beszédét megerősíté a rákövetkező csodajelekkel. V. Miklós pápa mondogatá, ha úgy esnék, hogy az ő uralkodása alatt halna meg, azonnal a szentek sorába venné föl.

1451-ben Velenczében tartván a böjti sz. beszédeket, itt érte őt V. Miklós pápa rendelete, menjen III. Fridrik kivánatára Németországba, részint az

ottani viszályokat kiegyenlítendő, részint a Csehországban fölmerült eretnekséget kiirtandó. Utja Assisiba, hova a Szent Szűznek oltalmát kiesdeni indúlt, valamint a német határokhoz, valódi diadalmenet volt, nem azért, mert a nép mindenütt oly roppant tömegekben fogadta, hogy templom nem létezett elég nagy befogadására, amiért piaczokon, a határban kelle prédikálnia, hanem főleg azért, mert csodákkal kisért szavai diadalmaskodtak bűnön és eretnekségen. Alig képzelhetjük ama lelkesedést, melyet a szent megjelenése, ama megdöbbenést, melyet igéi okoztak. Bresciában például 125,000 ember hallgatta egyszerre, és szavai oly bűnbánatot idéztek elő, hogy perczekig tartó szüneteket kelle tartania, míg az általános zokogás engedvén, szava ismét érthetővé lőn.

Németországba tizenkét társsal jött, kik között egy soproni eredetű Péter nevű áldozárt, és egy osztrák János atyát találunk. A szent karaván Trevisóba érkezvén, a Pón, pénz hiányában, át nem kelhetett. Ekkor a legenda szerint Kapisztrán a vizre terítette boldogult kebelbarátjának, sz. Bernátnak palástját, mire a víz annyira leapadt, hogy könnyű szerrel átgázolhatták; de alig értek a túlsó partra podgyászvivő szamarkájokhoz, a folyó ismét előbbi nagyságára áradt.

Híre megelőzte a jó férfiút, és noha csak tolmács által értette a nép az ő latin szavait, bevette azt és megtért. Fogadtatása szivélyes volt mindenütt, akármerre járt Villachban, Német-Ujhelyt és Bécsben, hol szerzetes társai számára kolostort alapított. Fővágya volt

mégis Csehországba menni, s itt a begyökerezett Husszféle eretnekséget kiirtani. Hanem Rokyczana nem ok nélkül tartott tőle, s a férfiút, kitől inkább félt, mint a Prága falai mögött elsánczolt harminczezer fegyverestől, mindenképen rágalommal, csellel és fenyegetéssal távoltartani iparkodott. De Capistrano mindamellett hétezernél több husszitát téritett vissza az eretnekségből Morvaországban, hol félévnél tovább működött. Itt érte őt Kázmér lengyel király szives meghivó levele, jőne Lengyelországba, erősítené meg hitökben a minap megtért lithvánokat, és vezetné vissza a latin egyházba az orosz szakadárokat.

De Kapisztrán nem felelhetett meg Kázmér király óhajtásának személyesen, hanem Magyar Lászlót küldé három szerzetes társával, kik Krakóban zárdát alapitottak. Ő Németországba ment, melynek zilált viszonyai jelenlétét szükségesbbé tevék. Bejárta tehát Németország főbb városait és csodatevő erejéhez képest mindenütt szentként fogadtatott. Rendesen az összes papság, főurak, tanács, egyetemek, az összes nép eléje vonúlt és énekekkel üdvözlék. Beszédeinek oly hatása volt, hogy a férfiak játékszereiket : kártyát, koczkát, tiktakot, ostáblát, a nők czifraságaikat kocsiszámra vetették halomba a főtéreken és égették össze ; a tanúló ifjúság pedig a szent férfiú lábaihoz vetette magát fölvételért esdvén a sz.-Ferencz rendbe.

Elvégre még sem birt ellenállni Kázmér király és a krakói bibornok-érsek esdeklő unszolásainak, és Krakóba ment. Jelenléte a várósban Kázmér és Erzsébet egybekelésök idejére esik. Itt is számosa-

kat gyógyított, a vakoknak látást, a süketeknek hallást,a bénák- és sántáknak Jézus nevében épséget kölcsönzött. Igen sokan vétették föl magokat a szent ferencziek szerzetébe is, úgy hogy Magyar László »a nagy bölcseségű és tapasztalt« guardián rövid időn nyolczvan szerzetes atyának volt főnöke. Itt érte Kapisztránt Konstantinápoly elestének rém-hire is, melynek vételével azonnal Németországba sietett, az általunk elősorolt birodalmi gyűléseken a német urakat harczra tüzelendő, s a keresztet hirdetendő a pogány ellen, mire a pápától a legterjedtebb fölhatalmazásokat nyerte.

Az ország rendei s a király szintén azon fáradoztak, hogy a sz. férfiú jöttét az országba siettessék. Szécsi Dénes, esztergami érsek, két levelet irt neki; ugyanannyit az egri püspök. Különösen megyéjébe hivta meg őt Székcsői Herczeg Rafael, kalocsai érsek azon hozzáadással, miszerint már is annyi nép gyűlt össze hallgatására, hogy eleségök elfogyván, ennek drágasága miatt éhenhalástól lehet tartani. Meghivták továbbá a lippaiak és mások is. Imádságának hathatósságába és csodatevő erejébe oly nagy bizalmat helyzett nálunk is nemcsak a köznép, hanem az előkelők is, hogy gyógyítás végett betegeket küldének hozzá, vagy ily czélból meghivák. Igy az egri püspök a szembeteg Bánfi Jánost küldé hozzá. Hunyadi Jánosné is meghivta, hogy jövendő menye, Cillei Erzsébet megbomlott egészségét állítsa helyre.

V. Miklós pápa 1455. márcz. 24-én meghalálozván, utóda III. Calixtus választatása után tüstént fogadást tett, »a Szentháromságnak, Atyának Fiúnak és Szentléleknek, a boldogságos Szűznek, sz. Péter és Pál apostoloknak és Isten minden szenteinek, hogy saját vérének ontásával is, ha szükséges volna, Konstantinápoly visszavételére, a keresztény foglyok kiszabadítására, s az izlam kiirtására fog törekedni.« Ezen igéretéhez képest, nemcsak megerősítette Capistrano Jánosnak elődje által nyert minden fölhatalmazásait, hanem őt egyenesen oda utasította,hogy az összes magyar hadi erőt a törökök ellen inditsa.

Ennek folytán május havában jött Capistrano János Magyarországba. Hajh, de mily viszonyokra talált nálunk! A szegény hazában megint minden két pártra oszlott. Hunyadi Jánosé sokkal számosabb volt; ezen találjuk a Szilágyiak, Palócziak, Bodók, Országok, Bebekek, Bátoriak, Korogiak, Kanizsaiak és Rozgonyiak hatalmas és kiterjedt családait s a nemesség nagyobb részét. Számra nézve kisebb a Cilleié; itt csak a Garaiakat, Ujlakiakat és Bánfiakat szemléljük némely más hasonérzésüekkel: de ezek kezében volt a hatalom; ők osztották a főhivatalokat és kegyelmeket; mellettök volt a király, kinek népszerűsége a neve alatt Hunyadi ellen intézett merények folytán elenyészett, míg a Hunyadi neve belső fényét a sötét háttér még inkább emelte. Érezte ezt Cillei, ki, mert gyávaságában támaszt nem találа, a félelmes Giskrát hivta meg ismét Felső-Magyarországba rabló csapatjával.

A belháború kiütése tehát minden nyomon vár-

ható volt, míg a török veszély mind fenyegetőbbé vált: Mohammed a türelemvesztett ifjú hódító, nagyszerű terveinek megfelelő hadi erővel Ráczország szélén megjelent. És eme, az egész kereszténységet, a fölélедt humanisticus míveltséget fenyegető veszély ellenében a kereszténység idomtalan, fejetlen test, nagy köztársaság volt egyetértés és felsőség nélkül, mely a drága időt foganatlan tanácskozásokban fecsérlé el, míg Olasz- és Németországban pártviszály és pártháború minden közös igyekezetet semmivé tőn.

Kapisztrán főtörekvése legelőbb is abban öszpontosúlt, hogy a kölcsönös gyűlölség, féltékenység és irigység által mély gyökeret vert pártos szellemet a hazafiakból kiölje, és az elméket lecsillapítván, kiegyeztesse ott, hol a magánérdek minden jobb érzést elölt. De ez nem volt csekély föladat: tüzet és vizet, gazságot és hazafiúi érzést, alávalóságot és önérzetes nemességet kiegyeztetni; erre idő kellett annál inkább, mert Cillei s a király távolléte minden közelítést megnehezíte.

Ily viszonyok közt nyilt meg június folytában Győrött az országgyűlés, melyre Brankovics fejedelem is megjelent, segélyt kérendő a török ellen mint máskor, valahányszor Magyarországba érkezett. Mohammed a harminczezer adót nem elégelvén, Novoberdo, Szerbia leggazdagabb városa után áhítozott, melynek arany- és ezüstbányái évenkint százhuszezer aranyat jövedelmeztek a deszpotának. Június 11. serény rácz hirnök jött Győrre, jelentvén, hogy Moham-

med Novoberdót hét napi ostrom után bevette, és hogy a török széleken még több erősség kézre került.

Az országgyűlés és az összes magyarhaza megrendűlt...., »Egy az Isten az égben : egy úr legyen a földön!« A török szultán e gőgös szavai rezegtek a megdöbbent fülekben. Híre járt, hogy Mohammed az egész kereszténység meghódításáról álmodozik, s a napokat határozgatja, melyeken Belgrád omladékain át Budán, Bécsben és Rómában a legyőzött népek hódolatát fogadja. Az országgyűlés átlátta a szükséget, ujabb, nagyszerűbb hadikészűletekről gondoskodni, olyasokról, melyek más alapokon nyugodjanak, mint a tavalyi országgyűlés rendszabályai, (melyeket kölönben is tilos volt ismételni) de a melyek a múlt évben is — talán épen roppant voltuk miatt — papiroson maradtak. Hanem csak a vitatkozás folyt; áldozattételre senkinek sem volt kedve; ellenvetések, fontolgátások, kétségeskedések, halogatások közt veszett a drága idő : a viszály átka fogott a a nemzeten. Hasztalan intett Kapisztrán lángszava egyetértésre, hazaszeretetre, buzgalomra : az ő szava sem fogott.

Csak Hunyadi, a nagy férfiú volt most is kész tiz ezer lovast saját költségén kiállitani; a királyi zászlók alá is huszezer fegyveres egybegyűlését reméllette, melyekhez ha Brankovics igért tizezer emberét hozzá is adja : nagyszerű sikert biztositó hadviseléshez, mindez nem elégséges, monda Hunyadi Kapisztránnak. »Ha — folytatá bizalmasan — a szentszék szintén huszezer lovast küldene, s az aragoniai király (nápolyi) tiz ezret, és a többi olasz ha-

talmasságok szintén tiz ezret, és ha e szerint, miután a burgundi herczeg tizezer lovast és tizezer gyalogot igére, mindössze százezer emberem volna : három hónap lefolyása alatt annyira erőt venném a törökön, hogy Európában számára nem maradna hely, mélyen fejét kinyugaszthatná. A szentföldöt is vissza lehetne hóditani, Jeruzsálemet is fölszabadítani; pedig ezen seregnek csak három havi ellátását kivánnám, mert volna gondom, hogy a nyerendő zsákmányból eltartsam.«

Kapisztrán hiven megirta mindezt a pápának; irtak neki az ország rendei is július 22-én Budáról, hová az országgyülést, talán hogy a veszélyhez közelebb legyenek, áttevék. Levelökben szerencsét kivánván az uj pápának, őszinte örömüket jelenték azon fogadás fölött, melylyel trónra léptekor a töröknek romlást esküdött, és óhajtják, vajha esküjét végre is hajthassa. Ennek biztos reményében igérik ők is a szükséges erő összegyűjtését a szokott igyekezettel. Kapisztrán dicséretes buzgósága és hathatós vigasztalásai által megerősíttetvén és gyámolittatván, végbe fogják vinni most, hisz nem önlétök csupán, hanem a keresztény, az igaz hit föntartása forog kérdésen. Most még — igy végzik előadásukat — senki sem találtatik közöttünk, ki Európa megszabadulásának, lehetőségéről kétkednék, de segély hián, rövid idő múlva viszont alig lesz, ki azt higye.

Válaszúl a szent-atya mindenek előtt, Szécsi Dénes esztergami biboros-érseket hatalmazta fel, miszerint a viszálykodó feleket a szentszék nevében egyezkedésre fölhivhassa, a makacsok ellen az egyház

fenyitékét alkalmazhassa, szóval képessé tegye a nemzetet, hogy jövő tavaszszal az ozmanokkal dicsőségesen, mint szokása volt, megvivhasson. Azonban ezen egyezkedést Hunyadi még a pápai levél megérkezte előtt megkisérlette. Sikerült is némely jobblelkű főúrnak, főleg Capistranónak a feleket, legalább külsőkép, kibékéltetni.

Az egyesség László király és Hunyadi János közt következő feltételek alatt eszközöltetett: Hunyadi majdnem minden, kezei közt levő várat, Budát is, a királynak átadja, s az ország ügyeinek kormányáról lemond, és hűsége zálogául kisebbik fiát, Mátyást, mint apródot a királyi udvarba küldi; viszont Dél-Magyarország kormányát és az országos főkapitányságot továbbra is megtartja; azonképen Hunyadi László is végképen lemond Dalmát- és Horvátország bánságáról, mely czimmel darab idő óta ugy sem élt már, és Dalmátia, Horvát- és Tótország kormánya Cillei Ulrik kezében marad. Ugyancsak Cilleivel is egyezményt kötött Hunyadi János, és augusztus 1-én Budán kelt oklevél által mindenkinek tudtára juttatja, hogy köztök szilárdabb barátság eszközlésére, úgy a közbéke tekintetéből, és kettejök személyének és jószágainak biztosítására szövetség jött létre, melynek erejénél fogva egymást törekvéseikben támogatni, és mindenki ellen a szükséghez képest fegyveres erővel is védeni, oltalmazni fogják. Ha pedig valamelyikök ebbeli kötelezettségének meg nem felelne, a hitszegés büntetésén kivűl még halált is szenvedjen, és jószágai elkoboztassanak, mintha a király és korona iránt lett volna hűtelen. Más oklevélben,

ıely az előbbenivel ugyanegy keltű, Hunyadi, ki, kkor már csak Beszterczе örökös grófjának irta ıagát, kinyilatkoztatja, hogy »valamint Cillei Ulrik zon házassági frigyhez, mely leánya Erzsébet, és a yilatkozónak fia (Mátyás) között az egyház színe lőtt megköttetett, atyai megegyezésével járult, anél- :ül azonban, hogy hitbérűl többet vagy egyebet volna :öteles adni, mint a mit és mennyit adni akar: úgy ő, Iunyadi, a maga és fiának és örököseinek nevében igéri, ıogy Cillei Ulriktól és fiörököseitől a leány kalan- ;yájaúl mondott Cillei Ulrik akaratának ellenére emmit sem fognak követelni.« Megjegyezzük e he- yütt, hogy Erzsébet röviddel az eskető után elhalt ı nélkűl, természetesen, hogy az egyház ál- dását menyekző követte volna, mert Mátyás ekkor még csak tizenkét éves gyermek volt. Végre Hunyadi kibékűlt ekkor Garai Lászlóval is; mutatja ezt, hogy idősb fia, László, jegyet váltott a nádor leányával.

Hunyadi ekként ujra bebizonyítá, hogy a közjó- nak mindent, még családi nyugalmát is kész föláldozni. A történet folyama ellenben kifogástalan ta- nuságot tesz arról, hogy kaján ellenei e kibékülést csak színlelték, és megmaradtak továbbra határoza- tuk mellett, hogy t. i. Hunyadit és családját megront- ják, habár gyermekeik szive utána szakadna is.

Az ország rendei még augusztus havában is együtt voltak Budán, de a török hadjáratra nézve nem tudtak megegyezni; minek részint az volt oka, hogy Brankovics gyorsabb segélyt nem remélvén,

hazatért, és magát a török szultánnak kegyelemre megadván, ezt kiengesztelte, s arra birta, hogy országából kivonúljon; részint az, hogy a külföld segélyében nem volt nagy bizalom. Hozzá járúlt, hogy noha Hunyadi kibékült ellenségeivel, a pártok egymással és a királylyal azután is, az egységes működés rovására viszálykodtak; végre, hogy a török sereg járványt hagyott maga után Szerbiában, mely Magyarországra és Erdélyre is átterjedt, minek folytán senkinek sem volt kedve hadba menni a török ellen, ki Szerbországból visszatérvén, ez idő szerint amúgy sem fenyegette az országot.

Ezen gondatlan hanyagsággal szemben a pápa annál nagyobb buzgóságot fejtett ki hazánk és a kereszténység megmentésében. A keresztény fejedelmekhez, őket a törökök ellen valamely nagyobb hadviselésre birandó, többféle követeket küldött. Német- és Magyarországba az ismét Carvajal János bibornokot, hogy Kapisztrán Jánossal egyetemben keresztes hadat gyűjtsön; Franczia- és Angolországba Cusai Miklós bibornokot, hogy a királyt kibékéltesse; Aragonia és két Sicilia királyához az alexandriai patriarchát, hogy a keresztes hadjáratra, melyre elszánta volt magát, ünnepélyesen fölavassa. E mellett a kereszténységet példájával is buzdítandó hajóhadat állíttatott ki saját költségén, mely az aquilejai patriárcha vezérlete alatt az Archipelagus felől háborgassa a törököt; Castriota Györgyöt, Albánia vitéz fejedelmét busás segélypénzek által nagy készületek tételére birta; a bosnyák fejedelmet pe-

lig különös szabadalmak által kivánta hasonló dicsé-etes törekvései folytatására ösztönözni.

Hunyadi is mindent elkövetett a haza megmen-tésére. Az év végének nagyobb részét Erdélyben töltötte; Erdély rendjeinek Tordán deczember 28-ára országgyűlést is hirdetett; de a magyar na-gyok ügyekezeteit, buzdításait hidegséggel fogadák, sőt — Garai kajánságától vezéreltetve — az ural-kodó járvány örve alatt egészen sikertelenné tevék. Hunyadi látván ezeket, a király bejövetelét az or-szágba sürgeté; de itt meg Cillei működött az ellen, hogy a király az országba jőjön, attól félvén, ha a török háború szerencsés véget érne, az által Hunyadi befolyása gyarapodnék.

Hogy ürügyet mutasson a király távolmaradá-sára, Lászlót az országon kivűl foglalkoztatá, úgy mes-terkedvén, hogy a Fridrik császár és László király közti ellenséges viszony még inkább elmérgesedjék. Kétségtelenűl tudtával történt, hogy némely párthí-vei Bécs-Ujhelyt, hol a császárné ekkor férje távollé-tében gyermekágyat feküdt, körűlszállták, külváro-sait fölgyújták, kirablák; mások Steyert több város-sal együtt elfoglalták. Ezen erőszakos lépések után a háború a két rokon közt elkerűlhetlennek látszék; a miért László Albert főherczeggel, ki ekkor csá-ászri bátyja letételéről álmadozott, — valamint a vad Zsigmond-, osztrák főherczeg- és tiróli gróffal szövet-séget kötött.

Képzelhető, hogy az így élére állított viszályt a pápai követ elsímítani képes nem volt. Csak is Frid-rik ismert jellemének tudható be, ha a háború az

ország nyugati széleit is nem fenyegette azon komoly perczben, midőn a tudósítások, melyek az ősz és tél folytában keletről érkeztek, semmi kétséget sem hagytak fönn az iránt, hogy Mohammed 1456 tavaszán egyenesen Magyarországot szándékozik megtámadni. E hirek, Hunyadi és Carvajal sürgetései végre mégis arra birták László királyt, hogy november 16-án Bécsből országgyűlést hirdetett Pestre, mely nyolcz nappal vizkereszt után volt megnyilandó, és melyen a rendek szükségessé vált hadi készületekről tanakodjanak. Ez országgyűlés azonban csak februárban (1456) nyilt meg, e hó 6-án érkezvén meg Cilleivel a király Budára, hol idejét vadászattal és egyéb farsangi mulatságokkal töltötte. Megjelent ott Hunyadi is, — ki időközben a császárt, az aragoniai és burgundi fejedelmeket segélynyujtás végett nem szünt meg ösztönözni — de bátorsága végett nagyobb kisérettel és számos barátjának, különösen Székely Tamás, várnai perjel, Rozgonyi Sebestyén, Kanizsay László több más urnak és Vlád oláh vajdának társaságában, mert a taval kötött frigy után is Cillei Ulrikban inkább mint valaha halálos ellenét látta. Kitetszik ez abból is, hogy márczius 31-én a király fölhívására, és Vitéz János, Garai László, Ujlaky Miklós, Palóczi László és Lamberger Fridrik (Cillei tanácsnoka) jelenlétében Cilleivel tavali frigyét megujította s abba László fiát is befoglalta; de a halálos gyűlölet megmaradt közöttök, és Hunyadi László szorosabban foghatta kardjának markolatját, midőn a váradi püspök a frigynek eskűjét felolvasta előtte.

A pesti országgyűlés végzéseiről csak egyes nyomokat találunk történeti emlékeinkben. A tanácskozások megnyittatván, a pápai követ Carvajal bibornok biztosítá a rendeket, hogy az olasz hajóhad már megkezdette készületeit a végből, hogy az év folytában, minden bizonynyal hadjáratot intézzen a Hellespontuson; tudtokra adá, hogy az aragoniai és burgundi fejedelmek tetemes segélyhadat igértek; jelentette Kapisztránnak és a pápától küldött segédjeinek biztos reményét egy nagyobbszerű keresztes had egybegyüjtésére. Hunyadi hasonló hévvel fogta föl az ozman háború, életének ezen főeszméje ügyét, és hétezer lovast igért fölfegyverezni saját költségein. Azonban leginkább buzdított Kapisztrán János nemcsak szónoklatai, hanem buzgó példájának ereje által is. Ő ugyanis épen az óhitű oláhok közt vala Erdélyben, megtérítésökön működvén, midőn a pápai követ meghivását az országgyűlésre vevé.

Erre ő tüstént visszaindult a fővárosba, és fölvevén a pápai követtől a vörös keresztet, kedélyrázó beszédeket intézett a rendekhez.

Ezek folytán határozatba ment, hogy országos segélyképen részint az ozmán háború költségeire, részint a felső-magyarországi csehek kielégítésére, minden kaputól egy arany forint fizettessék. Ezen pénz királyi adószedők által lesz behajtandó, kik a szolgabirákkal egyetértőleg fognak működni. Megbizatott Palóczi László a végre, hogy Felső-Magyarországon, — hol nemcsak Giskra, a sárosi főispán igénytelen czíme alatt, a király egyenes parancsából a kormányt egészen magához ragadá, hanem más cseh

vezérek is a békét fegyveres kézzel háborították, — a fegyverszünetet megvásárolja. — Az idegen segélyhadak illendő fogadására, élelmezésére czélszerű intézkedések tétettek. Minthogy pedig a mult évi aratás főleg Szerbiában és a végekben roszúl sikerűlt, a hadjárat augusztusban aratás után veszi kezdetét.

Azonban ápril 7-én híre érkezik, hogy a szultán roppant seregeivel, már megindúlt; Nándor-Fehérvár ostromát, és ennek megvétele után, Magyarország megtámadását tűzvén ki czéljává. E rémítő hír vételére elhatároztatott, hogy a sereg, mihelyt csak fölkészűlhet, táborba szálljon; a pápa pedig követe által megkéretett, hogy az igért segélyt tüstént állítsa ki, az olasz hajóhadat küldje a török vizekre, és Skanderbéget az actio.megkezdésére buzdítsa.

Hunyadi Nándor-Fehérvárra sietett; az őrséget saját költségein állított hétezer vitézzel növelte; az erősség hadi fölszerelését a városok által küldött lőszerekkel öregbítette; várnagyokúl fiát Lászlót, sógorát Szilágyi Mihályt, Ország Mihályt és egy spanyolt, Juan Bastidát nevezte. — A pápai követ a hadjárat sikeresítésére általában a legnagyobb buzgalmat fejté ki. Nemcsak III. Calixtot sürgeté az ügy erélyes megindítására, hanem a külfejedelmeket is fölhivá, hozzanak vagy küldjenek mennél előbb segélyt a fenyegetett kereszténység védelmére; söt, némely Budára érkezett keresztes csapatot, szent tüzétől ösztönöztetve, maga kivánt Hunyadihoz, és alatta a hitetlenek ellen vezérelni és halált keresni a hitnek oltalmában. De Hunyadi számba vevén, hogy a király udvarában egyedül ezen férfiu tarthatja

fön az egyensúlyt az ármányok közepett, Szegedről visszaküldötte.

Kapisztrán János és társai, kik közt a Mátyás király alatt nevezetessé vált Veronai Gábort is találjuk, összejárták az országot, össze Erdélyt, Lengyel- és Oláhországot, predikálván a keresztet nem kevesebb tűzzel, mint sikerrel, és segedelmet gyüjtvén azoktól, kiknek személyesen fölfegyverkezniök nem lehetett. — Sőt maga a király is szivére látszék venni az ország veszedelmét, és sürgetve szólítá föl a német fejedelmeket, hogy frankfurti végzésök szerint ne késsenek megküldeni az igért segélyhadat; a pápát is buzgón kérte igéreteinek teljesítésére.

De e buzgalom nem sokáig tartott, mert mellette volt és minden jobb gerjedelmet elfojtott benne Cillei Ulrik. A gonosz ember attól tartván, hogy Hunyadit egy ujabb fényes győzelem reá nézve még veszélyesebbé tehetné, megveretését óhajtá, habár az ország nyilvános vesztére történnék is. E végett nemcsak a királyban, ki egészen tőle függött, elölt minden jobb szándékot, hanem pártja embereinek is titkon meghagyta, hogy Hunyadit zászlóaljaikkal ne támogassák; végre, midőn hire érkezék, hogy a török Nándor-Fehérvárhoz már közeledik, a gyönge királyt, mikoron annak jelenléte a készületek sürgetése végett legszükségesebb lett volna, egy vadászat alkalmával Budáról Bécsbe szöktette.

XVII.

Az elhagyatottság perczei. — Hadi készületek mindkét oldalon. — A keresztesek. — Nándor-Fehérvár helyirata. — Az ostrom kezdete. — A vizi győzelem. — Hadi gyakorlatok. — A főroham július 21-én. — Kettős győzelem másnap. — A törökök vesztesége. — Az általános örömet közgyász követte. — Hunyadi végperczei, halála. — A nagy férfiú jellemzése.

A király csúfos megfutamodásával Cillei czélt ért: az urak legnagyobb része, példáját követve, jószágaira távozott; a fejetlen országban általános lett a zavar; a nemesség nem gondolt többé a fölkelésre maga a budai várnagy, mintegy eszét vesztve, őrseregével együtt odahagyta a gondjaira bizott várat, ugy hogy a királyi lak két hétig őrizetlen, pusztán állott, — krónikásaink szerint — mint valamely csorda delelő tanyája. Hej, pedig a Kárpátokhoz érkező mongolok két századdal azelőtt nem fenyegették nagyobb veszedelemmel az országot, mint jelenleg Konstantinápoly urának diadalmas hadai!

Csak a jó Isten virrasztott elhagyott hazánk fölött: az ő kegye tartotta fönn számunkra Hunyadit, a minden nyomon sértegetett, hivatalaitól méltatlanul megfosztott hazafit; ő küldötte számunkra agg szol-

gáját Kapisztránt, az idegent, hogy lelke tüzével szeretni tanítsa a magyart Istenét és hazáját. Oh ne nevezzük őt idegennek; mert ha őt nem, kit nevezhetünk jogosabban magunkénak?

Hunyadi június 12. Szegeden, ugyanazon hó 22-én Temesvárt, július 3-án Kövinél állott. Serege gyönge volt arra, hogy az ellenséggel a sikon megmérkőzzék; pedig jól érzé, hogy a fenyegetett Nándor-Fehérvár megtartásától függ a haza megmaradása; ennek elestével tárva van az ország, és nincs hatalom, mely az ellenséget letartóztathatná. Végre megjelentek a magyar táborban Korogi János macsói bán és Kanizsai László némely gyakorlott csapatokkal; megjött több egyes bajnok, kik hajdan Hunyadi János alatt vitézkedtek; megérkeztek végre Szegedről Kapisztrán János sok ezerre telő keresztes hadával. A nemesek sorából — irja Tagliacozzo, Kapisztrán társa a keresztesek gyüjtésében, — csak kevesen érkeztek, ámbár közülök sokan vették föl a keresztet. Magyarországon szokás, hogy a kisebb nemesek az urak kiséretében, kiknek oltalma alatt állanak, jönnek a táborba, és jelenjeg elmaradván az urak, velök a nemesek is elmaradtak. A kik jöttek, kézmüvesek voltak, pórok, szegények, papok, deákok, kolduló barátok és több mindenféle bűnbánó. Lovasok épen nem voltak közöttök, lándzsások is csak kevés számmal; kardok, furkósok, parittyák, közbenközben ijak és lőcsövek voltak fegyvereik. Ha láttál volna — folytatja Tagliacozzo Marchiai Jakabhoz intézett levelét — egy szent-pál-rendi perjelt hét szerzetes társával, kik égve, lobogva vallásos buzgal-

muktól, neki gyürkőzve, karddal, sisakkal, paizszsal mintegy a vértanuság után rohantak, áhitatos örömedben sirtál volna.

Hunyadi és Kapisztrán minden igyekezete mellett Mohammed megelőzte őket. Az ifju szultán fitymálással szólott atyjáról, ki Belgrádot héthónapi vivás után sem volt képes bevenni; ő tizenöt nap alatt kiostromolja. Seregei szélesen kiterjedt birodalma minden részeiből Drinápolynál gyültek össze, a Dunán használandó jól felszerelt hajóinak Bodon volt gyülhelyök; ágyuit Krussócznál, a Morava partjain öntette konstantinápolyi harangokból. Mihelyt minden együtt volt, június végén megindult a roppant sereg: százhatvanezer válogatott és gyakorlott fegyveres, kétszáz nagy hajó, háromszáz ágyu, melyek huszonketteje 27 lábnyi óriás vala, és hét roppant vivógép, melyek tömérdek sziklákat nagy könnyüséggel hajitottak messze távolságra. E roppant tömeg július elején jelent meg Nándor-Fehérvár alatt; élelmezéséről Brankovics gondoskodék.

Nándor-Fehérvár sziklادombon fekszik, azon csúcson, melyet a Duna és Száva összefolyása alkot. A szikla ormán a Száva jobb partja felől áll a vár, mely a természet és művészet által egyaránt megerősitve, mind a két folyón uralkodik. A domb oldalán terül el a város, melyet a falon kivül két oldalt a két nagy folyam, a szárazföld felől pedig kettős sánczok, földhányások és egyes erősségek oltalmaznak. A szigeten Nándor-Fehévárral szemközt, magas domb tövében fekszik Zimony, melyet Belgráddal a Dunán át hid köt össze. Zimony vára Hunyadinak,

még béke idején is lakóhelyül szolgált. A Duna jobb partján, éjszakra mintegy öt mérföldnyire fekszik Szalánkemén.

A megérkezett török had mindenekelőtt sürüen körülszállá Nándor-Fehérvárt, aztán dunai hajóraját küldé szinte Szalánkeménig, hogy ez oldalról se érkezhessék segély a szorongatott várbelieknek, kiket, minden oldalról, éjjel nappal lődöztetni kezde. Szegedig hallatszott el az ostrom dörgése, s a pór, midőn kunyhója előtt fölfigyelt, és fülét a földhöz szegezve az ostrom lüktetéseit számlálta, szent bizalmában Hunyadi és Kapisztrán iránt a harang csengését is hallani vélte, mely az őrségbelieket szünet nélkül éberségre intette.

Ugy volt; a város falai csakhamar összelődözve, az őrség a szüntelen munkától ki vala fáradva Hunyadi üzenetet vett Szilágyitól, hogy ha segélye nem érkezik, a várost néhány napnál tovább lehetetlen tartania. A segélynyujtás pedig csak a Dunán vagy a Száván, melyek szinét a török hajók elfödék, történhetett. Hunyadi tehát összegyüjtött szintén kétszáz járművet, de naszádokat csak, nem hajókat; hajó csak egy volt közöttök. Ezekkel kellett volna a török gályákat leszorítani. — Július 14-én a magyar hajósereg Szalánkemén felé úszott. Hunyadi a lovasokkal, Kapisztrán a keresztesek tömegével, kik előtt egy Péter nevű nemes vitte a zászlót, közből vevén a naszádokat, a folyam partjain haladtak. A török hajók lánczokkal mintegy híddá együvé fűzve, elbizakodott gúnynyal fogadták a magyar naszádokat. A víz folyása a magyaroknak kedvezett, mégis öt óráig mindkét részről hasonló hévvel vívott harcznak az volt

csak eredménye, hogy a magyarok több ízben keresztül szaggatták a török hajókat összekötő lánczokat; azonban még mindig kétes volt a kimenet, míg nem a nándorfehérváriak, (eleve tudósítva levén a szándéklatról) negyven naszáddal hátmögből támadták meg a török hajókat. Érkezésök uj erőre gyúlasztotta a keresztényeket, és Hunyadi lövészei, valamint a szerb hajósok, mindannyian jó íjászok, a török hajók parancsnokait a kormány mellől ellődözték. Kapisztránnak a parton haladó keresztesei közben-közben Jézus sz. nevét kiáltották, Hunyadi lovasai pedig a török táborból érkezhető segély ellen biztosították a mieinket. A török hajógomolyag fölbomlott; három gálya a rajtok levő ötszáz emberrel elsülyesztetett; négy, gazdagon fölszerelve a győzők kezébe került; a többiek, nagy kárt szenvedve legénységökben és bordáikban, megfutamodtak. Mohammed hasznokat többé nem vehetvén, felgyujtatta őket, nehogy a magyarok kezébe kerüljenek. Ezek részéről csak egy hajó veszett el, még pedig a vezérgálya; a puskapor rajta meggyúladván, levegőbe röpült. Hagyján, a czél el volt érve.!

A dicső vizi győzelem után a közlekedés megnyilt a várossal. Hunyadi a maga fegyvereseit s a keresztesek egy részét haladék nélkül Nándorfehérvárba szállíttatta; a többieket, kiknek száma egyre szaporodván, mintegy hatvanezerre növekedett, zimonyi táborukban gyakoroltatá a hadakozásra. Csapatokra sé dandárokra osztotta, tapasztalt vezéreket

rendelt nekik, kik hadmozdulatokra és fegyverforgatásra oktassák, vezényjelül szentelt csengők, kereszttel jelölt zászlók, és Jézus sz. neve használtatván. A törökök, kiknek szemeláttára történtek e szakadatlan gyakorlatok, eleinte hahotával szemlélték e sürgölődést, de gúnyjok csakhamar bámulattá, mely nem volt minden aggodalomtól ment, változott.

Nándor-Fehérvár ostroma a török részről a szalánkeméni ütközet után is napról-napra fokozódó dühhel folyt. Hunyadi viszont mindent megtőn a vár föntartására: élelemmel és hadi szerekkel bőven ellátta, a megrongált falakat kiigazíttatta, és hol ez lehetetlen volt, hirtelen uj sánczokat hányatott. Az ellenség ugyan ujra szétlövette a hamarosan készült erődítményeket, de ez a keresztények türelmét ki nem merítette, és hajnalban ismét össze volt tákolva a lehetség szerint a rés. Másrészt a belgrádiak jól irányzott ágyúi érzékeny károkat okoztak az ozmanok sorában. Ily ágyúgolyó zúzta agyon az ostromvezénylő Karadsát, a romániai beglerbéget, kit a szultán a mily nagyon fájlala, oly hevesen megboszulni égett.

Másnap tehát (1456. július 21.) saját vezérlete alatt általános rohamot rendelt. Siettetni kellett az eredményt, mert tudósítást vőn az iránt is, hogy a római hajóhad megérkezék a Hellespontus körül, s ott a tengerparti vidéket szorongatja.

Hunyadi észrevevén a török táborban támadt rendkivűli mozgást, annak czélja iránt nem lehetett kétségben. Kiállította tehát ő is vitézeit, Kapisztrán pedig a kereszteseket, hogy a külső sánczok előtti

térségen fogják föl a rohamot. Alkonyat felé indultak meg a törökök sűrű oszlopai, egyenesen a városnak tartva. A harcz, melyet mindkét oldalon vallásos buzgóság élesztett, rendkivül heves volt; esélyei több órán át hullámzottak. Kétszer hatottak az ozmanok a városba, melynek kerítése sem volt már, nemhogy fala, de kétszer veték vissza őket a mieink.

Hunyadi mindenütt jelen van, hol rendelkezni, bátorítani kell; hasonlóképen a buzgó Kapisztrán is egy magas toronyból, honnan keresztesei őt láthatták, hallhatták, osztja parancsait. Azonban a keresztények négy órai szakadatlan harcz alatt lankadnak, míg Mohammed kifáradt seregeit uj, pihent csapatokkal váltja föl. A jancsárok már beszorítják a mieinket a külső városba; utczáról utczára zajlik szinte egész éjen át a tusa; birokra került a sor, kar dönti a kart, a keresztesek drágán engednek minden tapodtat, de engednek: a külső város egészen az ellenség hatalmában van.

A belső várost, vagyis tulajdonképeni erősséget megvédendő, Kapisztrán válogatott kereszteseivel ennek kapuját és dobogóját oltalmaztatja; a várnagyok is minden erejöket a várfalakra öszpontosítják, mert ezek alján a várárokban hemzsegnek a törökök, és ellenállhatlanúl kapaszkodnak fölfelé. Egy ozmán feljutott a vár legmagasb tornyára, melyen a magyar zászló lobogott, és merész karral törököt mer tűzni helyébe. A látmány zsibbasztólag hatott a legbátrabbakra is; voltak, a kik vízfelőli oldalon mindent hajóra szállítani és menekülni siettek; egy perczig talán Hunyadi szintén lemondott a

reményről: de ekkor az őrségbeliek egyike, Dugovics Titusnak hívták a dicsőt, utóléri a tart, megvív vele, és minthogy erőt nem vehet rajta, általkarolja és magával rántja a mélységbe.

Jézus szent neve uj lelkesedéssel harsog föl az erősségbe, uj erővel harsog le onnan. Azonban egy lesujtott nyomán százak teremnek a pihent ozmánok közől.

Ily rémült helyzetben világítja meg a kereszténységet a véresen hasadó hajnal. Ekkor a város külső falain és bástyáin az ellenségnek alant küzdő tömegei közt elszigetelve küzdő keresztesek, kiket a jámbor Kapisztrán nem szűnik vala buzditani, mintegy a Szentlélektől megszállva — mond a szemtanu Tagliacozzo — ama nagymennyiségű rőzse-kötegeknek estek, melyek a rések kiigazítása végett hordattak volt eleve a falakra; ezeket szurokba, kénbe mártják, és meggyújtván, az ellenség sűrűen hullámzó tömegeire röpítik. A tűz élesztetve a hajnali szellő által, falánk sebességgel terjed a pogányok lebegő ruháin, s őket rövid időn tűztengerbe meríti. A zavar és rémület, melyet e jelenet előidézett, a félig égettek kínos jajai, az ordítozás páni rettegést szült. Fölhasználja e kedvező pillanatot Hunyadi, Szilágyi, Kanizsai és Rozgonyi társaságában az összes őrséggel a megnyilt kapun az ellenségre csap. Nincs ellenállás: mindenki egyedül élete megmentéséről gondoskodik; nyakra-főre menekülni óhajt; fut, ki merre futhat.

Július 22-én délben a város és vár meg voltak mentve.

Hunyadi, ki ma fényes pályája egyik legmagasztosabb napját ülötte, hogy »a dicsőség gyalázattá ne váljék«, nem tartá tanácsosnak nyilt harczra kelni az ellenséggel; sőt nem kételkedvén, hogy az ujabb rohamot is intézend, katonáit és a kereszteseket a város falain, azok réseinél és kapuinál helyezte el, és szigorú tilalmat hirdetett ki mindenfelé, ne merészelje senki elhagyni a maga helyét és ingerelni az ellenséget. Azonban a fenyitékhez nem szokott és a nem várt győzelem által felhevült kereszteseket tartóztatni nem lehetett. Egyenkint szökdösének ki ama térre, mely a várost az ellenséges tábortól elválasztá, s az ott talált törököket megtámadák. Példájok és fegyverök szerencséje mind többeket vont utánok, hasonlóképen az ozmán táborból mind számosabban jövének társaik segélyére, és ekként mind hevesebbé és terjedtebbé vált a csatározás.

Kapisztrán, ki ekkor a Duna zimonyi partján tartózkodék, Hunyadi parancsaival egyetértőleg, eleinte mindent elkövetett a keresztesek visszatartására; de igyekezete sikertelenségéről meggyőződvén, és az eseményt isteni ösztönnek tulajdonítván, maga is vevé botját, egyetlen fegyverét, nemes zászlótartója, Péter pedig szentelt zászlaját, és szerzetes társainak kiséretében naszádon átviteté magát a Dunán a várba; innen mintegy 2000 keresztesssel, az őrök ellenkezése daczára, kimegy hűséges nyájának vezérletére. »A seregek ura, ugy mond szent ihlettel, ki eddig velünk volt, bennünket ezután sem hagy el. Az ő szent trónjáról győzhetlen erő árad reánk:

Fel tehát, hívek, az ő szent nevében a kereszt győzelmére! Uj buzgalom, vakmerőségig fokozott hősies szellem hatja át a kereszt vitézeit, kik keverék nyelvről fakadó riadással JÉZUS nevét hangoztatván, egy lélekkel vetik magokat az ellenség sűrű soraira. Semmi sem állhat ellent vallásos elszántságuknak; a legvitézebb ozmán csapatokat összezúzzák, áttörik és a táborig hatnak.

Mohammed látván ezen kis csoport vakmerőségét, összevonja a várat körülfogó sánczainak minden hadi népét, és utána ront, hogy a vártól elvágja és szétverje. A szemes Hunyadi azonnal észrevevé a hibát, melyet a szultán most elkövetett, midőn hevében sánczait és ágyúit födetlen hagyá. A városban maradt magyarsággal villámsebesen kitör, és a sánczokat ágyúikkal együtt elfoglalja. Az alatt a szultán, ki személyes bátorságának fényes jeleit adá, sebeket osztogatva és sebeket véve, szétverte ugyan a táborát dúló keresztteseket, de visszatérvén, hogy sánczait ismét elfoglalja, itt saját ágyúi tüze által fogadtatott. Meglepetve ujra visszavonúl tehát táboráig, és jancsárjainak ád parancsot az előnyomulásra; hanem a jancsárok nagy része el volt széledve, agájok Haszszán nem sokad magával mindazonáltal teljesíti ura parancsát, és veszedelmébe rohan: elesik. E közben beköszönt a sötét éj. Hunyadi, tekintettel a múlt éji és napi harczban kifáradt seregére, félt koczkáztatni a dicső nap eredményeit, sőt »nehogy cselt vethessen neki a szultán« a városba vonúlt, az elfoglalt ágyúkat részben magával vivén, részben beszegeltetvén.

Ezen elővigyázat fölösleges volt; mert az éj lekövetkeztével a török táborban minden rendetlen futásnak eredt. A szultánt, ki sebje és haragja következtében elalélt, a táborukat felgyujtott menekülők magukkal vivék.

Sarona városánál jött ismét magához a nagy ur; itt tudta meg az iszonyu veszteséget. Hasztalan volt iparkodása, a megrémült sereget megállásra birni; noha halállal fenyegeték, a futókat Zsófiánál sem lehete megállítani; magát a szultánt is elfogta a félelem, hogy utóbb első lett a futók között. Később is, ha Nándor-Fehérvárt említék, szakállát tépve sóhajtozott.

Ez volt vége Nándor-Fehérvár negyvenhat napos megszállásának. Negyvenezer török maradt a csatatéren, azonfölül sokat agyonvertek a fellázadt ráczok, kik Novoberdót és gazdag bányáit, a kormányzó pasát és őrségét levervén, visszafoglalták. Háromszáz ágyú, huszonhárom hajó, számos fegyver és négyezer fogoly jutott a győzelmesek kezébe; ellenben a zsákmány nagyobb része a táborral odaégett. A törökök serege tökéletesen megrontva, gyalogságok semmivé volt téve.

Kapisztrán a dicsőséges ütközet napján értesítette a pápát és esztergami érseket a diadalról; Hunyadi másnap a királyt és olasz fejedelmeket: szerényen mindketten a Mindenhatónak tulajdonitván a győzelmet, magokról emlékezést sem téve. László királyhoz adott levelében Hunyadi hűségét

ujolag fölajánlotta. A szemrehányást, melyre a kötelességeikről megfeledkezett király és nagyjai vajmi méltók voltak, rövid észrevételbe fűzte a hős. »Felséged ugyan rendeleteket bocsátott országszerte; hogy valamennyi zászlós a birodalom oltalmára idegyűlekezzék; de tudja meg felséged, hogy csak a keresztes nép volt velünk és Korogi János.« — A király szintén azonnal tudósította a cseheket, morvákat és szilézitákat a fényes győzelemről, hálaimákat parancsolván; hasonlót tett a pápa, különféle ünnepélyeket rendelvén a fényes diadal emlékére, melyek közől csak az egyet emeljük ki, hogy Budán naponkint délután egy órakor harangszóval emlékeztettek a keresztény hívek imára Jézusnak ez alkalommal elesett vitézeiért, a mi Buda bevételéig megis tartatott. Szóval, általános volt az örvendezés az összes keresztény világban, különösen pedig hazánkban, és méltán; mert a nagy férfiu Nándor-Fehérvárral a hazát is megmentette a végveszélytől: hisz ha az erősség és védői Mohammedet meg nem akasztják, az áruló vagy önző nagyok egy dandárt sem visznek ellene, és háborítlan Budáig halad, mely a király elillanása után nyitva állott mindenkinek.

Hajh! de a nemzet örömét a dicső győzelmen, mely Nándor-Fehérvár falai alatt Magyarországot mentette meg, kevés nap múlva mély gyász váltotta föl. Mohammed serege a keleti pestist hozta magával, és a járvány a magyar táborra is elragadt. A közelebb múlt napok fáradalmai által kimerített s már-már hetven éves Hunyadin is mutatkoztak a ragály jelei. Barátjai őt Nándor-Fehérvárról Zimony-

ba szállitották, a hely egészségesebb fekvésétől és a temetetlen vagy rosszúl elásott hullák által el nem peshedt levegőjétől várván a beteg javulását. Mind hiába! Kapisztrán az élet díját emlegette hős társa előtt, a halált.

»Isten hozta!« volt a keresztény vitéz válasza. Egész életem csak készület volt a halálra. Hűségesen szolgáltam minden nap, az élet minden viszontagságaiban Istenemet; bízom benne, hogy kegyesen fogadja elfáradt és kiszolgált bajnokát, és nyugalmat találok az örök béke helyén, az Úr sátorában.« Azután László fiát, ki vele a lefolyt hadviselés fáradalmaiban osztozék, a gondjaira bizott Nándor-Fehérvárból áthivatta. Bucsúúl nehány szavat intézett hozzá, s általa a Bécsben, László király udvarában volt Mátyáshoz: »Magozzék föl szíveitekben atyátok példája. Az örökség, melyet rátok hagyok: Isten félelme s a haza szeretete. Minden egyéb, a mi halálom után osztályrészetekűl jut, hívságos adomány, melyet a szerencsétől nyertetek, nem tőlem.« E szavakkal vált meg fiaitól; és hogy hű maradjon mindvégig magához, bucsúja barátaitól könyörgés volt: irtsanak ki minden viszálkodást lelkeikből, egyesüljenek egy nagy vállalatban, szorítsák vissza Európa szivéből a magyar nép, a kereszténység ellenét, a törököt.

Igy be voltak végezve földi bajai; életének hátralevő kevés órái egészen lelki üdvösségének szentelé. Augusztus 11-én úgy akará, hogy barátai őt a boldogságos Szűznek általa épitett közel kápolnájába vigyék, hogy hű bajtársa, Kapisztán kezéből

vehesse föl a haldoklók szentségét, alázatos lelke méltatlannak találván, hogy az Úr fáradjon hozzá, szolgájához. A haldokló kivánsága teljesült, és néhány percz múlva a nagy lélek porhüvelye összeomlott.

»Győztél, János!« e szavakkal fogadá karjaiba a halottat Kapisztrán, talán sejdítve, hogy őt rövid napok múlva követni fogja.

Teste mindjárt másnap átvitetett tulajdon kivánságához képest Gyula-Fehérvárra. Itt a székesegyházban, — melyet minap Erdélynek az ősök tiszteletétől áthatott, műértő főpapja hajdani diszébe visszahelyezett, — aluszsza álmait a dicsőbb föltámadásig a dicső hős.

Leverő volt ezen esemény az egész hazára nézve, mely egyedül neki köszönheté eddigi megmaradását, és benne helyezé minden reményét. Mély szomorúsággal fogadta az egész kereszténység a nagy férfiú halálának hírét, mert — mint Enea Silvio irva hagyta — halálával minden reménységét megfenekelni látta. A pápa megsiratta őt, és fényes gyásztisztelettel ünnepelte Rómában, a szent Péter egyházában halálát. Sőt maga Mohammed is, midőn Brankovicstól tudósíttaték, nemes illetődéssel értette nagy ellensége kimúltát. De érzékenyebb fájdalmat senkiben sem keltett az elválás, mint Kapisztrán Jánosban. Hű fegyvertársa elhunyta óta nem jött mosoly ajkára. Napról-napra aggott, fogyott a néma gyászban, mígnem ugyanazon évi oktober 23-án a halál, mely Ujlakon (Illok) elérte, egyesítette őket, kik a diadalban egyek valának.

Hunyadi, — mint Turóczinál olvassuk — középtermetű volt. Erős nyaka körül göndör szőghaj ömlött széles vállaira alá; értelmes, nagy szemei derülten néztek a világba, és arczának pirossága egészséges erőre mutatott, míg magas, nemesen domboruló homloka és külső magaviselete elárulta a rendkivüli férfiút.

És hogy ő rendkivüli férfiú volt, mutatja egész életpályája.

Ismeretlen, hogy ne mondjuk, alacsony sorsból az országos főkapitányságig emelkedni; gazdagság és tudomány, sőt az akkori diplomatikus latin nyelv ismerete nélkül a legfőbb méltóságokra fölküzdeni magát; inkább nyers, mint sima erkölcsök mellett, hatalmas irígyeinek közepette az összes nemzet szeretetét kivívni; nehéz viszonyok és a szerencsének bizony nem folytonos kedvezései közt a haza ügyeit bölcsen vezetni; és e mellett becsületes uton a tekintély és birtokra nézve első családot, melyből egy uralkodó sarjad, megalapitani: ehhez nem közönséges tehetségek, hanem fényes ész és szilárd jellemerő kivántatik.

A történet mutat föl szerencsés hóditókat, kik kardjok élével, a szerencse kedvezései folytán tartományokat, birodalmakat szereztek, és nem ritkán dynastiákat alapitottak: de ily, többé-kevésbbé kalandos nagyságokhoz Hunyadi nem tartozik.

Igaz, személyes vitézsége nyitott neki pályát fölserdülő ifjúságában; kétségtelen, hogy vezéri tehetségei tették őt kora legünnepeltebb hadvezérévé, a törökök egyedüli félelmévé: azonban katonai di-

csősége csak a fénykört, csak a nimbust alkotja, melynek közepéből Hunyadi vallásosságának, hazaszeretetének, becsületességének és igazságérzetének egyszerű koloszszerü nagysága emelkedik.

A győzelmek, melyeket az ozman hadak nagyhirű vezérein, egy Murádon, egy Mohammeden, nem ritkán számra csekély sereggel, végizben az országos erő által cserben hagyatva, vőn, hadi képességének mértékeül szolgálnak. Már Zsigmond halálakor a Duna vonalát érte el a török. Hunyadi első hadi tetteivel Magyarország földéről veri ki a rabló ozman hadakat, de nem sokára visszaszorítja a Duna-vonaltól a Balkán-hegyszorosig, és fölszabadítja a Balkán és Duna közt elterülő tartományokat. Ez Hunyadi müködésének eredménye. De akik ez eredményt pusztán személyes hősiességének, rettenthetlen vitézségének tudják be, azok nem egészen méltányolják Hunyadit. Való, hogy hősünk a csaták hullámzatai közt karja súlyát és kardja élét is a latba vetette, mert ily példaadás azon kor viszonyaihoz képest, midőn az ország a király személyes táborbaszállását kivánta, szükséges volt; hanem azért Hunyadi nem Toldi Miklós vagy Kinizsi-féle hős volt csak: ő inkább eszével, mint kezével harczolt és győzött. Avagy a ki mindig számot vet a körülményekkel, melyek között hadat indítson; terveibe a dunavidéki államokat, Epirust, Byzanczot, az olaszokat, sőt a karamani viszonyokat, az aratás eredményét és az időjárást tényezőkként fölveszi: attól a strategikai ösztönt, ha ugyan tudományról még nincs szó, lehetetlen elvitáznunk. És ha figyelemmel kisérjük, mily fegyel-

[illegible] hogy [illegible] főkapi-
[illegible] szük-
[illegible] meg-
[illegible] védelme
[illegible] az öven
[illegible] ót a
[illegible] ado-
[illegible] haza javára
[illegible] állitván ki

·átjából, mint az ország összes nagyjai együtt
‾e.

Megengedjük, hogy ekkora fekvőségek előbb-
ább a koronát veszélyeztethetik, kivált ha azt
arló egyéniség viseli, és ha amazok népszerü had-
·zér talapzatául szolgálnak. Hanem épen ebben ta-
·ljuk Hunyadi hazaszeretetének, becsületességének
· vallásos érzelmének legszebb diadalát, hogy e
·gy soha kebelét nem feszíté. Ulászló halála után
lkalma nyilt Hédervárival és Ujlakival köztársasági
lapon az ország kormányát magához ragadnia; nép-
zerűsége teljében Fridrik ármányaival szemközt, ha
i gátolta volna a kormányzót a korona után nyúlni
zt fegyverei éle sujthatta volna le; és László nyo-
morult féltékenységével, Cillei aljas cselvetéseivel
zemben, ha kitűzvén a lázadás zászlaját, pártot üt
·ala, ki érezné magát hivatottnak követ vetni reá?
le az első esetben hazaszeretete a pártok egyesíté-
sére és László jogainak elismerésére birja; a másik-
ban politikai bölcsesége türelemben és mérsékletben
nyilatkozik; a harmadikban lemondásra, önmegta-
gadásra készti benső vallásosságból sarjadó becsü-
letessége.

Hogy az eszélynek, politikai számításnak elha-
tározásaiban szintén része volt: azt is megengedjük,
mert Hunyadi nem erőszakos jellem; komoly meg-
fontolással, mely lényén végig vonúl, ritka tapin-
tattal, melyet nagy emberösmerete istápolt, látott
ügyeihez, és sokszor példátlan nehézségü bonyodal-
mak közt annyi ügyességet tanusított, mennyi ezen
»illiteratus« férfiuban meglep. Mindamellett a ra-

vaszságnak árnyékát sem találjuk egyenes jellemében. Megférhetlen ez azon mély vallásossággal, mely egész valóján, mint a zománcz ömlik el.

Természetének eredeti alkatrészét képezvén a vallásos érzület, ennek a harczok tüzében, a csaták esélyei és a cselek tőrei közt izmosodnia kellett. A férfiú, ki életének minden napjaiban a veszélylyel érintkezik, ki az isteni gondviselés ujjait mindenütt kiérzi, ki a kegyes Ég jótéteményeit annyiszor észleli: az mást nem tehet, hanem féli és imádja a sorsintéző nagy Istent. Emlékezzünk vissza a levelekre, melyeket Hunyadi a pápának jó sorsában és balszerencséjében írt: azok minden sorából a Mindenhatóba helyezett alázatos, de rendíthetlen bizalom emeli föl tekintetét az égre.

Jól jegyzi meg egyik jeles irónk: »Ő és bajnoktársai nemcsak arra voltak büszkék, hogy Magyarországot védik, hanem a kereszténységet mentik meg az ozmán veszedelemtől, s ugy látszik, hogy a magyar hazafisággal együtt nyert uj erőt hazánkban a vallásosság Hunyadi János idejében.... Az európai solidaritas és katholicismus a török elleni harczokban nagy szerepet játszott... A magyar hős, ha külföldről nem nyert is dandárokat segítségül, tudta, hogy egész Európa rokonszenve vele van, hogy a mily közfájdalmat okozna veresége Európa minden keresztény nemzetnél, oly örömmel ülik meg a diadalünnepet minden főváros székesegyházaiban. A solidaritas emez érzete, Európa morális segélye, bár

a remények gyakori meghiusúltával vásaroltatott meg, nagy szellemi tényező volt azon lelki emelkedésben, melyet Hunyadiban, s azon hősiességben, melyet mind benne, mind katonáiban csodálunk.« *)

*) Salamon Ferencz, Magyarország a török hóditás korában. Pest, 1864.

A Szent-István-Társulat ügynökségében

(Pesten, Lövész-utcza 11. sz.) kaphatók.

HÁZI-KÖNYVTÁR.

VII. **A Szent-István-Társulat Évkönyve 1872-re.** Az 1872. márczius 14-én tartott XX. rendes közgyülés jegyzőkönyve. — A főmélt. herczegprimás megnyitó beszéde. — Ipolyi Arnold beszterczebányai püspök, társulati alelnök előadása. — Igazgatói jelentés. — Pénztári jelentés — Titkári jelentés. — Ügynökségi jelentés. — Kimutatás az adakozásokról és hagyományokról. — Költségvetés 1872-re. — Védnökség. — Tiszti személyzet. — Igazgató választmány. — Tiszteleti tagok. — A Szent-István-Társulat felsobb helyen megerósitett alapszabályai. 115. lap. Pest 1872. füzve. , , . 30 kr.

VIII. **Az ember származása.** Sydney Herbert Laing. »A megczáfolt Darwinismus« (Darwinism refuted) czin.ü tanulmánya után forditva. — Elószó a magyar forditáshoz — Bevezetés. — 1. Az ember eredetéről. — II. Élettani hasonosságok. — III. Az emberi nem kifejléséről. — IV. Az ember és állatok szellemi tehetségei. — V. Ösztön és ész. — VI. A szellemi tehetségekről. (folytatás) — VII. A nyelvről. — VIII. Erkölcsi érzet vagy lelkiismeret. — IX. A vallásról. — X. Befejezés. XV. 72 lap. Pest 1872. füzve . . . . 30 kr.

IX. **A magyar nemzet története.** Irta Frankl Vilmos. I. Füzet. Előszó. — I. A magyar nemzet eredete és ázsiai lakhelyei. — II. A magyar nemzet bevándorlása és müveltségi viszonyai. — A honfoglalás. — IV. A magyarok külföldi hadjáratai. — A magyar nemzet megtéritése. — VI. Szent István. — VII. A trónvillongások és belzavarok — VIII. Szent László. — IX. Kálmán és utódjai. — X. A görög befolyás és beavatkozás kora. — XI. Az ország hanyatlása. — XII Béla és a tatárpusztitás. — XIII. A két utolsó Árpádházi király. — XIV. A kath. egyház az Árpádház alatt. — XV. Az állami viszonyok az Árpádok alatt. — XVI. Iskolák Tudomány, irodalom és müvészet. VIII. 198. lap. Pest 1872. füzve . . . . 60 kr.

X. **A magyar nemzet története.** Irta Frankl Vilmos II. füzet. — I. A trónvillongások. — II. Róbert Károly. — III. Nagy Lajos olaszországi hadjáratai. — IV. A magyar korona melléktartományai és a lengyel királyság egyesülése Nagy Lajos alatt. — V. A nőuralom. — VI. Zsigmond. — VII. A török háborúk. — VIII. Hunyadi János. — IX. I. Mátyás király. — X. Mátyás csehországi és ausztriai hadjáratai. — XI. Mátyás király belpolitikai tevékenysége. — XII. Ulászló király. — XIII. Bakacs Tamás és a pórlázadás. — XIV. A török háboruk II. Ulászló és II. Lajos alatt. — XV. A kath. egyház a XIV. és XV. században. — XVI. Állami viszonyok a második korszakban. — XVII. Ipar és kereskedelem. — XVIII. Iskolák. Irodalom. Müvészet.

Szent-István-Társulati tagilletmények.

1871-ik évre:

Encyclopoedia IX. kötet (Görögország — Joachim) . . . $28^{1}/_{2}$
Szentek élete IV. Rész 4-ik füzet. 12
Naptár 1872-ik évre 6

Házi könyvtár.

I. A Szent-István-Társulat 1871-ki Évkönyve 7
II. Sz. István király, történelmi tanulmány. Pór Antaltól . $9^{1}/_{2}$
III. Földünk helyzete a mindenségben. Zádori Jánostól . . 6
IV. IX. Pius pápa, életirati vázlat Bergmann Józseftől . . $4^{1}/_{2}$
V. Jó tanácsok népünk anyagi és szellemi jóllétének elömozditására. Székhalmy Sz. M. és E. A. G-tól. . . $9^{3}/_{4}$
VI. Messiás I—X. Ének Klopstok után Tárkányitól . . . 20

Összesen $103^{1}/_{4}$

1872-ik évre:

Többlet 1872-ről. . . . . $13^{1}/_{4}$
Encyclopoedia X. kötet (Joakáz-Lysias) . . . . $23^{1}/_{4}$
Szentek élete IV. Rész 5-ik füzet 8
Naptár 1873-ik évre 6

Házi könyvtár.

VII. A Szent-István-Társulat 1872-ki Évkönyve. . . . $7^{1}/_{4}$
VIII. Az ember származása. Sidney Herbert Laing »A megczáfolt Darwinismus« czimü tanulmánya után. . . $5^{1}/_{2}$
IX. A magyar nemzet története Frankl Vilmostól I. korszak 12
X. A magyar nemzet története Frankl Vilmostól II. korszak. $20^{1}/_{2}$

Összesen $95^{3}/_{4}$

1873-ik évre:

Encyclopoedia XI. kötet (sajtó alatt).
Naptár 1874-re (sajtó alatt).

Házi könyvtár.

XI. A magyar nemzet története Frankl V-tól III. korszak. (Sa alatt).
XII. A szabad természetből gr. Lázár Kálmántól.
XIII. A Sz.-István-Társulat évkönyve 1873-ra.
XIV. Hunyadi János, élet- és korrajz Pór Antaltól.

Budapest, 1873. Az Athenaeum nyomdájából.

